

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANA SANAT DALI

MEVLÜT KAPLANOĞLU

ERZURUM HALILARININ RENK, MOTİF VE KOMPOZİSYON ÖZELLİKLERİ
İNCELENEREK YENİ TASARIMLARIN YAPILMASI

SANATTA YETERLİK TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Ömer ZAIMOĞLU

Antalya- 2016

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	V
ÖZET	VI
ABSTRACT	VII
ÇİZİM DİZİNİ.....	VIII
TABLO DİZİNİ.....	X
FOTOĞRAFLAR DİZİNİ	XI
GİRİŞ.....	1
AMAÇ.....	3
YÖNTEM	4
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
1. TARİHSEL SÜREÇTE TÜRK HALI DOKUMA SANATI VE ERZURUM.....	5
1.1. TÜRK HALI DOKUMA SANATININ TARİHİ GELİŞİMİ SÜRECİ	5
1.2. ERZURUM'UN COĞRAFI KONUMU-TARİHÇESİ, EKONOMİK- SOSYAL VE KÜLTÜREL YAPISI	17
1.2.1. Coğrafi Konumu ve Tarihçesi	17
1.2.2. Ekonomik-Sosyal ve Kültürel Yapısı	38
1.3. ERZURUM HALI DOKUMA SANATININ TARİHİ GELİŞİMİ VE TEKNİK ÖZELLİKLERİ	40
1.3.1. Erzurum Halı Dokuma Sanatının Tarihi Gelişimi.....	40
1.3.2. Erzurum Halı Dokuma Sanatının Teknik Özellikleri	44
1.3.2.1. Kullanılan Hammadde ve Hammaddenin Elde Edilmesi.....	44
1.3.2.2. Boya ve Boyanın Elde Edilmesi	49
1.3.2.3. Boya Bitkilerinin Elde Edilmesi.....	61
1.3.2.4. Yün Boyamada Kullanılan Araç ve Gereçler	63
1.3.2.5. Yün Boyamada Kullanılan Mordan Maddeler	63
1.3.3. Dokumada Kullanılan Tezgâh ve Araç Gereçler.....	67
1.3.3.1. Dokumada Kullanılan Tezgâhlar.....	67
1.3.3.2. Dokumada Kullanılan Araç ve Gereçler	70
1.3.4. Çözümlü Hazırlama ve Düğüm Teknikleri.....	71
1.3.4.1. Çözümlü Hazırlama	71
1.3.4.2. Düğüm Teknikleri.....	79

1.3.5. Halı Dokuma	82
İKİNCİ BÖLÜM	86
2. ERZURUM HALI DOKUMA SANATININ RENK, MOTİF VE KOMPOZİSYON ÖZELLİKLERİ.....	86
2.1. ERZURUM HALILARININ RENK ÖZELLİĞİ.....	86
2.2. ERZURUM HALILARININ KOMPOZİSYON ÖZELLİKLERİ	86
2.3. ERZURUM HALILARININ MOTİF ÖZELLİKLERİ	88
2.3.1. Motiflerin Tespiti ve İncelenmesi	89
2.3.2. Motiflerin Türlerine Göre Sınıflandırılması	90
2.3.2.1. Sembolik Motifler	90
2.3.2.2. Bitkisel Motifler	90
2.3.2.3. Geometrik Motifler.....	90
2.3.2.4. Figürlü Motifler	91
2.3.2.5. Yazı Tipli Motifler	91
2.3.2.6. Karma Motifler	91
2.3.3. Motiflerin Simgesel Yorumları ve Anlamları	92
2.3.3.1. Motiflerin Simgesel Yorumlar	92
2.3.3.2. Motiflerin Anlamları.....	92
2.4. HALILARIN DOKUMA TÜRLERİNE GÖRE SINIFLANDIRILMASI	120
2.4.1. Yer Yayıması.....	120
2.4.2. Namazlık (seccade).....	120
2.4.3. Yastık ve Minder Halılar	121
2.4.4. Heybe.....	121
2.5. TESPİT EDİLEN ERZURUM YÖRESİ HALILARININ ANALİZ ÇİZELGELERİ	122
2.6. GÜNÜMÜZDE ERZURUM’DA HALI DOKUMA SANATI	131
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	133
3. ERZURUM YÖRESİNDE TESPİT EDİLEN HALI DOKUMALARININ KATALOĞU VE GÜNÜMÜZE UYARLANAN TASARIM ÖRNEKLERİ	133
3.1. TESPİT EDİLEN HALI DOKUMALARININ KATALOG VE TAHLİLLERİ.....	133
3.2. TESPİT EDİLEN ERZURUM HALILARINDAN RÖPRODÜKSİYON ÖRNEK ÇALIŞMALAR.....	253
3.3. ERZURUM HALILARINDAN GÜNÜMÜZE UYARLANAN TASARIM ÖRNEKLERİ.....	259

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	279
SIK KULLANILAN DOKUMATERİMLERİ	283
KAYNAKÇA.....	286
ÖZGEÇMİŞ	294

ÖNSÖZ

Sürekli bir değişim ve kendini yenileme içerisinde olan günümüz dünyasında toplumlar, bilgi ve sanatta ilerleme çabasını, tamamen kendi öz değerleriyle gerçekleştirme çabasındadırlar. İnsanoğlunun çoğu zaman farkında olmadan iç içe yaşadığı, doğumdan ölüme kadar ayrılmadığı tek nesne dokumalardır. Gündelik hayatın vazgeçilmezi olan bu dokuma ürünler günümüz seri üretimlerinin de etkisiyle taşıdığı kültürel özellikleri, sanatsal içeriği ve ikonografik boyutuyla, çoğu zaman fark edilemeyecek kadar önemsiz detaylar olarak görülebilmektedir.

Oysa geçmişte ticari kaygı taşımadan üretilmiş olan dokumalarda var olan ikonografik anlatımlar, sembol dili, üreten ve ortaya koyan millet için milli, kültürel ve inançsal anlatım biçimleridir.

Geleneksel el dokuması ürünlere iyi bir örnek teşkil eden Erzurum ve ilçelerindeki halılar, milli kültür ögesi ve yeni üretimlere kaynak olacak eserler olmalarının yanı sıra bir tarihe de tanıklık etmişlerdir.

Sanatta Yeterlik Tezi kapsamında yapılan bu araştırmada; ulaşılabilen kaynaklar ve veriler çerçevesinde Erzurum ve ilçelerindeki halı dokumalarının tespiti ve incelemesi yapılmış olup, araştırmada özellikle halı dokumalarının renk, motif, kompozisyon özellikleri, dokuma teknikleri, kalite, kullanılan malzeme, araç ve gereçleri incelenmiştir.

Araştırmam sırasında yardımlarını benden esirgemeyen değerli hocam ve danışmanım Sayın Doç. Dr. Ömer ZAIMOĞLU'na, Görüş ve fikirlerinden yararlandığım Prof. Sadettin SARI'ya, Doç. Dr. Fatih BAŞBUĞ'a ve Doç. Serkan İLDEN'e, Tablo ve Analiz oluşturmamda desteğini esirgemeyen Yrd. Doç. Dr. Mehmet SAĞ'a kaynak taramasında desteğini esirgemeyen Yrd. Doç. İ.M.V. Noyan GÜVEN'e, Alan Araştırmasında beni yalnız bırakmayan Arş. Gör. Köksal BİLİDÖNMEZ'e, ve Öğr. Gör. Serhat BÜLEBENZER'e Atatürk Üniversitesi Halıcılık Eğitim Merkezi Müdürü Seracettin KARATOPRAK ve personeline, Erzurum Arkeoloji Müzesi Müdürü Mustafa ERKMEN ve Uzman Selma AKGÜL'e, aileme ve ismini sayamadığım desteklerini gördüğüm değerli arkadaşlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Antalya– 2016

Mevlüt KAPLANOĞLU

ÖZET

Bu tez çalışmasında, Erzurum ili, ilçe ve köylerinde tespit edilen el dokuma halılarının renk, motif ve kompozisyon özellikleri ayrıntılı olarak analiz tablolarıyla birlikte incelenmiştir.

Tezin giriş bölümünde halı sanatına genel bir giriş yapılarak, çalışmanın amacı ile çalışmada izlenen yöntem belirtilmiştir.

Birinci bölümde; “halı” hakkında genel bilgi, Türk halı dokuma sanatının kısa bir tarihçesi, Erzurum’un tarihi, coğrafyası ve sosyo-kültürel yapısı hakkında genel bilgiler verildikten sonra Erzurum halı dokuma sanatının tarihi gelişimi, teknik özellikleri, halının içerisinde yer alan hammadde ve ipliğin elde edilmesi, boyama, boyamanın elde edilmesi, mordanlamanın yapılışı, yün boyamada kullanılan araç ve gereçlere ayrıntılı bir şekilde yer verilmiştir. Ayrıca bu bölümde, dokuma tezgâhı-arac gereçleri, çözgü hazırlama, düğüm teknikleri ve dokuma gibi konular anlatılarak fotoğraflarla detaylandırılmıştır.

Tezin İkinci bölümünde; tespit edilen yaklaşık 70 halının renk, kompozisyon ve motif özellikleri, tablo analizleri, fotoğraflarla birlikte anlatılmaktadır. Erzurum halılarında tespit edilen motiflerin türlerine göre sınıflandırması yapılarak, simgesel yorumları ve anlamları da açıklanıp çizimleri ile birlikte sonuçlandırılmıştır. Yine bu bölümde Erzurum halılarının, kullanım türlerine göre sınıflandırılması, “taban halısı (sedir halısı), namazlık (seccade), yastık ve minder halılar ve heybe” yapılmıştır. Son olarak ikinci bölümde günümüz Erzurum halı dokumacılığının durumu tablo ve fotoğraflarla anlatılmaktadır.

Tezin üçüncü ve son bölümü olan bu bölümde; Erzurum yöresinde tespit edilen halıların katalog kısmına yer verilmektedir. Yine bu bölümde, bu alanda tespit edilen halıların fotoğrafları, katalog analiz tablosu ve yorumları bulunmaktadır. Son olarak bu bölümde, mevcut dokuma örneklerinden faydalanılarak yeni tasarımlar yapılmış katalog kısmına eklenmiştir.

Araştırmanın sonunda, Erzurum Halıcılığı hakkında genel bir değerlendirme ve sonuç yapılarak, halıcılık alanında kullanılan terimlere ve kaynaklara yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: Erzurum, Halı, Kilim, Dokuma, Motif

CREATION OF NEW DESIGNS STUDYING FEATURES OF COLOURS, MOTIFS AND COMPOSITIONS OF ERZURUM CARPETS

ABSTRACT

In the current study, features of colour, motif and composition of hand woven carpets detected in Erzurum, its districts and villages were studied in details with analysis charts.

In the introduction chapter of the study, the art of carpet weaving was introduced comprehensively and the objective and method of the study were presented.

In chapter one; after general information about carpet, a brief history of Turkish art of carpet weaving, general information about the history, geography and sociocultural structure of Erzurum were presented, historical development of the art of weaving in Erzurum, its technical features, acquisition of the material and yarn in the carpet, dying, acquisition of dying, practice of mordanting, equipments used in wool dying were included in details. Also in this chapter, topics like equipment of looms, weaving preparation, knotting techniques and weaving were emphasized in details through photographs.

In the chapter two, features of colour, composition and motif of about 70 carpets detected were discussed through chart analyses and photographs. Motifs detected in Erzurum carpets were classified by their types; their symbolic interpretation and meanings were explained and ended with their drawings. Again in this chapter, classification of Erzurum carpets by the types of usage "floor covering carpets, prayer carpets, pillow and cushion carpets and saddlebag" was made. Finally, in the chapter two, the current status of the art of carpet weaving in Erzurum were presented through charts and photographs.

In the final and third chapter of the study was included the catalogue part of the carpets detected in the territory of Erzurum. Again in this chapter are the photographs of the carpets detected in this territory, catalogue analysis chart and their interpretations. Finally, in this chapter, new designs were created employing the existent weaving samples and added to the part of catalogue.

At the end of the study, a general evaluation and conclusion of the art of weaving in Erzurum was made, and the terms and resources used in the field of the art of carpet weaving were included.

Keywords: Erzurum carpentry, Carpet, Rug (Kilim), Weaving, Motif

ÇİZİM DİZİNİ

Çizim 1: Erzurum İl haritası	20
Çizim 2: 1- İğ, 2-Teşi, 3- Kirmen	48
Çizim 3: Germe Tip Tezgâh	68
Çizim 4: Sarma Tip Tezgâh	69
Çizim 5: Halı makası, Kirkit ve bıçak	70
Çizim 6: Türk Düğümü (Gördes Düğümü)	80
Çizim 7: İran (sine) düğümü	80
Çizim 8: İspanyol Düğümü	81
Çizim 9: Hekim Düğümü	81
Çizim 10: Elibelinde motifi	93
Çizim 11: Koçboynuzu motifi	94
Çizim 12: Bereket motifi	95
Çizim 13: İnsan motifi	96
Çizim 14: Saçbağı motifi	97
Çizim 15: Küpe motifi	98
Çizim 16: Bokağı motifi	99
Çizim 17: Sandık motifi	100
Çizim 18: Aşk ve Birleşim Motifi (Gece ve Gündüz, Ying-Yag)	101
Çizim 19: Yıldız motifi	102
Çizim 20: Suyolu motifi	103
Çizim 21: Pıtırak motifi	104
Çizim 22: Tarak motifi	105
Çizim 23: Muska motifi	106
Çizim 24: Göz motifi	107
Çizim 25: Oz Damgası motifi	108
Çizim 26: Çengel motif	109
Çizim 27: Yılan motifi	111
Çizim 28: Ejder motifi	112
Çizim 29: Akrep motifi	113
Çizim 30: Kurt ağzı Kurt izi motifi	114
Çizim 31: Hayat ağacı motifi	115
Çizim 32: İm motifi	116

Çizim 33: Kuş motifi	119
Çizim 34: Röprodüksiyon (Fotoğraf No: 57 - Katalog No: 21)	253
Çizim 35: Röprodüksiyon (Fotoğraf No: 53 - Katalog No: 17)	254
Çizim 36: Röprodüksiyon (Fotoğraf No: 54 - Katalog No: 18)	255
Çizim 37: Röprodüksiyon (Fotoğraf No: 51 - Katalog No: 15)	256
Çizim 38: Röprodüksiyon (Fotoğraf No: 55 - Katalog No: 19)	257
Çizim 39: Röprodüksiyon (Fotoğraf No: 77 - Katalog No: 41)	258
Çizim 40: Tasarım Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm ² 30x30= 90 Dügüm.....	259
Çizim 41: Tasarım Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm ² 30x30= 90 Dügüm.....	260
Çizim 42: Tasarım Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm ² 30x30= 90 Dügüm.....	261
Çizim 43: Tasarım Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm ² 30x30= 90 Dügüm.....	262
Çizim 44: Tasarım Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm ² 30x30= 90 Dügüm.....	263
Çizim 45: Tasarım Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm ² 30x30= 90 Dügüm.....	264
Çizim 46: Tasarım Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm ² 30x30= 90 Dügüm.....	265
Çizim 47: Tasarım Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm ² 30x30= 90 Dügüm.....	266
Çizim 48: Tasarım Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm ² 30x30= 90 Dügüm.....	267
Çizim 49: Tasarım Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm ² 30x30= 90 Dügüm.....	268
Çizim 50: Tasarım Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm ² 30x30= 90 Dügüm.....	269
Çizim 51: Tasarım Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm ² 30x30= 90 Dügüm.....	270
Çizim 52: Tasarım Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm ² 30x30= 90 Dügüm.....	271
Çizim 53: Tasarım Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm ² 30x30= 90 Dügüm.....	272
Çizim 54: Tasarım Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm ² 30x30= 90 Dügüm.....	273
Çizim 55: Tasarım Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm ² 30x30= 90 Dügüm.....	274
Çizim 56: Tasarım Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm ² 30x30= 90 Dügüm.....	275
Çizim 57: Tasarım Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm ² 30x30= 90 Dügüm.....	276
Çizim 58: Tasarım Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm ² 30x30= 90 Dügüm.....	277
Çizim 59: Tasarım Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm ² 30x30= 90 Dügüm.....	278

TABLO DİZİNİ

Tablo1: Kemal Akyol'un Boyacı Kökünden elde ettiği renkler.....	53
Tablo 2: Kemal Akyol'un Ceviz ağacı yaprağından ve kabuğundan elde ettiği renkler ve tonları.....	55
Tablo 3: Kemal Akyol'un Kızıl Erik (Salor – Gögem Eriği) ten elde ettiği renkler.....	56
Tablo 4: Kemal Akyol'un Doğu Anadolu'nun çeşitli yörelerinden Meyan Kökünden elde ettiği renkler.....	58
Tablo 5: Kemal Akyol'un Kına ve Dut yaprağından elde ettiği renkler	58
Tablo 6: Kemal Akyol'un Topraktan elde ettiği renkler	60
Tablo 7: Tespit Edilen Erzurum Halılarının Renk Tespit Analizi.....	122
Tablo 8: Tespit Edilen Erzurum Halılarının Motif Tespiti ve Analiz Tablosu	124
Tablo 9: Tespit Edilen Erzurum Halılarının İplik Tespit Analizi.....	127
Tablo 10: Tespit Edilen Erzurum Halılarının Düğüm Tespit Analizi	129

FOTOĞRAFLAR DİZİNİ

Fotoğraf 1: Pazırık Halısı	7
Fotoğraf 2: Konya Selçuklu Halısı	9
Fotoğraf 3: 14. - 15. yy Hayvan figürlü halı (horozlu halıdan Detay) Konya.....	11
Fotoğraf 4: 17. yy.,Yıldızlı Uşak Halısı,Türk İslam Eserleri Müzesi, İstanbul	12
Fotoğraf 5: Osmanlı Sarat Halısı 16. yy., New York, Metropolitan Museum Of art.....	13
Fotoğraf 6: Osmanlı Sarat Halısı 17. yy., New York, Mc Mullan Koleksiyonu.....	15
Fotoğraf 7: Halı Dokuma Atatürk Üniversitesi Halıcılık Eğitim Merkezi Müd.	42
Fotoğraf 8: Atatürk Üniversitesi. Halıcılık Eğitim Merkezi Müd.	43
Fotoğraf 9: Halı Dokuma Atatürk Üniversitesi Halıcılık Eğitim Merkezi Müd	44
Fotoğraf 10: Yün tarağı	47
Fotoğraf 11: Yün tarağı	47
Fotoğraf 12: Çıkrık	49
Fotoğraf 13: Renk katalogu 1	52
Fotoğraf 14: Renk katalogu 2	53
Fotoğraf 15: Renk katalogu 3	55
Fotoğraf 16: Renk katalogu 4	56
Fotoğraf 17: Renk katalogu 5	57
Fotoğraf 18: Renk katalogu 6	58
Fotoğraf 19: Renk katalogu 7	60
Fotoğraf 20: Yün İpliği ve Şap	64
Fotoğraf 21: Yün İpliği ve Göz Taşı (Bakır sülfat)	64
Fotoğraf 22: Yün İpliği ve Saçıkıbrıs (Demir sülfat)	65
Fotoğraf 23: Yün İpliği ve Krom.....	66
Fotoğraf 24: Çiti örme	72
Fotoğraf 25: Çözü Aleti ve Çözgü Çözme anı	73
Fotoğraf 26: Çözü tellerini çubuk demirlere yerleştirme	74
Fotoğraf 27: Çözü tellerini sopa ile düzeltilmesi	75
Fotoğraf 28: Çözü çubuklarını üst levente yerleştirilmesi	75
Fotoğraf 29: Çözü çubuklarını üst levente yerleştirilmesi	76
Fotoğraf 30: Çözü çubuklarını alt levente yerleştirilmesi	76
Fotoğraf 31: Gücü kalıbının oluşturulması.....	77
Fotoğraf 32: Gücü kalıbının oluşturulması.....	78

Fotoğraf 33: Gücü Örülmesi.....	79
Fotoğraf 34: Çiti Örülmesi	82
Fotoğraf 35: Halı Kırkımı.....	84
Fotoğraf 36: İlmek Atılması	85
Fotoğraf 37: Katalog No: 1 Sedir Halısı.....	133
Fotoğraf 38: Katalog No: 2 Taban Halısı	135
Fotoğraf 39: Katalog No: 3 Taban Halısı (Yolluk Türü)	137
Fotoğraf 40: Katalog No: 4 Taban Halısı	139
Fotoğraf 41: Katalog No: 5 Taban Halısı	141
Fotoğraf 42: Katalog No: 6 Taban Halısı (Yolluk Türü)	143
Fotoğraf 43: Katalog No: 7 Taban Halısı	145
Fotoğraf 44: Katalog No: 8 Taban Halısı	147
Fotoğraf 45: Katalog No: 9 Taban Halı.....	149
Fotoğraf 46: Katalog No:10 Sedir Halısı.....	151
Fotoğraf 47: Katalog No: 11 Sedir Halısı.....	153
Fotoğraf 48: Katalog No: 12 Sedir Halısı.....	155
Fotoğraf 49: Katalog No: 13Taban Halısı	157
Fotoğraf 50: Katalog No: 14 Taban Halısı	159
Fotoğraf 51: Katalog No: 15 Taban Halısı	161
Fotoğraf 52: Katalog No: 16 Taban Halısı	163
Fotoğraf 53: Katalog No: 17 Taban Halısı	165
Fotoğraf 54: Katalog No: 18 Taban Halısı	167
Fotoğraf 55: Katalog No: 19 Taban Halısı	169
Fotoğraf 56: Katalog No: 20 Taban Halısı	171
Fotoğraf 57: Katalog No: 21 Sedir Halısı.....	173
Fotoğraf 58: Katalog No: 22 Taban Halsı	175
Fotoğraf 59: Katalog No: 23 Sedir Halısı.....	177
Fotoğraf 60: Katalog No: 24Taban Halısı	179
Fotoğraf 61: Katalog No: 25 Taban Halısı	181
Fotoğraf 62: Katalog No: 26Taban Halısı	183
Fotoğraf 63: Katalog No: 27Taban Halısı	185
Fotoğraf 64: Katalog No: 28 Taban Halısı	187
Fotoğraf 65: Katalog No: 29Taban Halısı	189

Fotoğraf 66: Katalog No: 30 Sedir Halısı.....	191
Fotoğraf 67: Katalog No: 31 Sedir Halısı.....	193
Fotoğraf 68: Katalog No: 32 Sedir Halısı.....	195
Fotoğraf 69: Katalog No: 33 Sedir Halısı.....	197
Fotoğraf 70: Katalog No: 34 Sedir Halısı.....	199
Fotoğraf 71: Katalog No: 35 Sedir Halısı.....	201
Fotoğraf 72: Katalog No: 36 Sedir Halısı.....	203
Fotoğraf 73: Katalog No: 37 Sedir Halısı.....	205
Fotoğraf 74: Katalog No: 38 Sedir Halısı.....	207
Fotoğraf 75: Katalog No: 39 Duvar Halısı	209
Fotoğraf 76: Katalog No: 40 Sedir Halısı	211
Fotoğraf 77: Katalog No: 41 Seccade Halısı	213
Fotoğraf 78: Katalog No: 42 Seccade Halısı	215
Fotoğraf 79: Katalog No: 43 Seccade Halısı	217
Fotoğraf 80: Katalog No: 44 Seccade Halısı	219
Fotoğraf 81: Katalog No: 45 Seccade Halısı	221
Fotoğraf 82: Katalog No: 46 Seccade Halısı	223
Fotoğraf 83: Katalog No: 47 Seccade Halısı	225
Fotoğraf 84: Katalog No: 48 Seccade Halısı	227
Fotoğraf 85: Katalog No: 49 Seccade Halısı	229
Fotoğraf 86: Katalog No: 50 Yastık Halı	231
Fotoğraf 87: Katalog No: 51 Yastık Halı	233
Fotoğraf 88: Katalog No: 52 Yastık Halı	235
Fotoğraf 89: Katalog No: 53 Yastık Halı	237
Fotoğraf 90: Katalog No: 54 Yastık Halı	239
Fotoğraf 91: Katalog No: 55 Yastık Halı	241
Fotoğraf 92: Katalog No: 56 Yastık Halı	243
Fotoğraf 93: Katalog No: 57 At Heybe Halı	245
Fotoğraf 94: Katalog No: 58 At Heybe Halı	247
Fotoğraf 95: Katalog No: 59 At Heybe Halı	249
Fotoğraf 96: Katalog No: 60 At Heybe Halı	251

GİRİŞ

İnsanoğlu hayatını idame etmek ve çeşitli ihtiyaçları karşılamak için çevresinde var olan her türlü materyalden yararlanmayı bilmiş ve bu şekilde buluşlar yapmıştır. Yapılan arkeolojik araştırmalara göre; ilk insanlar önceleri, vücutlarını dış etkilere karşı korumak için ağaç kabuklarını ve bitki liflerini hasır gibi örerek, ilk dokumayı meydana getirmişlerdir. Daha sonraları ise evcilleştirdikleri hayvanların, tüm azalarından faydalanmayı öğrenen insanoğlu, gıda ihtiyaçlarını gidermek için bu hayvanın etinden ve sütünden yararlandığı gibi, yünlerini ve kürklerini de değerlendirmeyi bilmiş ve bu malzemeleri çeşitli işlemlerden geçirerek, iplik yapmışlardır. Önce örtünmek amacıyla hazırlanan eşyaların yanında; yaşamını kolaylaştırıp hayatını idame ettirecek başka eşyalara (dokuma ürünlerine) ihtiyaç duymuştur. Böylelikle ilk kaba dokumalar ortaya çıkmıştır (Kaplıanoğlu, 2010: 8, Aytaç, 2000: 1, Aytaç, 1982: 36).

Medeniyet her alanda hızlı bir gelişim göstermektedir. Bu hızlı gelişime ayak uydurabilmek için, kültürel ve sanatsal süreçten de mutlaka faydalanmak gerekmektedir. Bu tarihsel süreç içerisinde üretilmiş olan sanatsal ve kültürel eserleri klasik, alışıl gelmiş form ve boyutsal açıdan incelemeyen ziyade her yönü ile bulunduğu dönemin kültürünü, hayat şartlarını incelemekle mümkün olabilecektir (Aytaç, 2007: 1).

Dünya tarihine bakıldığında el dokumacılığının en iyi örneklerin Türk medeniyetleri tarafından kazandırıldığı ve Türk dokumacılığının ayrı bir yerinin olduğu görülmektedir. Türk sanat anlayışının, estetiğın, duygunun, olağanüstü ifadelerin saklı olduğu halıların, kilimlerin ve kumaşların yüzyıllardır dünya medeniyetinin beğeni noktasının üst sıralarında olduğu bilinmektedir. Keza gerek Anadolu gerekse Anadolu çevresi ve dışında yaşayan Türk dilli halklar, dokuma sanatı dışında ve yine kendilerine has klasik, estetik kurallarına göre ürettikleri ve güzel sanatlar kapsamına giren ağaç, metal, cam, alçı, deri, taş, toprak, kâğıt, tekstil vb. oluşan zengin bir sanat ve zanaat koleksiyonunu dünya kültürüne armağan etmişlerdir (Barışta, 2005: 17).

Bununla birlikte halen daha Anadolu coğrafyasının her köşesinde el hüneri pek çok günlük tüketim eşyası, geleneksel değerlerle üretilmeye devam edilmektedir. El sanatlarımızın binlerce yıllık yansımaları olan bu üretimler arasında kuşkusuz en önemli yeri, dokumacılık almaktadır.

Orta Asya'dan Anadolu'ya yaklaşık 2-3 bin yıllık bilgi ve beceri birikimi olarak oluşan dokuma kültürü, özellikle de büyük çoğunlukla yaratıcısı olan Türk kadınının yaşam

süresi boyunca hayatının bir parçası olmuş, kültürü ve inanç sistemiyle beraber harmanlanarak; kendini ifade edebildiği bir dile de dönüşmüştür. Türk kadını; kendi dokuduklarından beşik yaparak bebeğini büyütmüş; çocuğunu, torba içinde, sırtında taşımıştır. Bebeğinin kundak bağının yanında, kocasının silah torbasını, hayvanının heybesini, evinin yaygısını, seccadesini, minderini, yastığını, çuvalını, kapısının perdesini, at ve öküz örtüsünü, hamur kabı kılıfı ve özet olarak, tuz torbasından karaçadırına kadar, yaşam için gerekli bütün ihtiyaçlarını, ikonografik anlamlarla dolu mesajlarla birlikte; halı, kilim, zili, sumak ve benzeri kirkitli dokumalarla karşılaşmıştır (Kırzioğlu, 1995: 1).

Halı, Türklerde ilk çağlardan beri yer sergisi, duvar örtüsü ve namaz kılınan gündelik bir eşya olarak kullanılmasının yanı sıra, hükümdarın başa geçmesi gibi, resmi törenlerde de, tören malzemesi olarak da kullanılmaktadır. Halı Türklerde bir bakıma taht sayılmaktaydı. Bu sebeple halı, gündelik eşya olmasına rağmen kültürümüzün bir ifadesi olarak sanat eseri kalitesine yükseltilmiştir (Deniz, 2000: 13).

Anadolu’da Selçuklu Dönemi, Beylikler Dönemi, Osmanlı İmparatorluğu Dönemlerinde gelişen ve Türkiye Cumhuriyeti Dönemi içinde bu gelişimini sürdüren Yöresel Türk El Sanatları, Türk sanatının zengin örneklerini barındırmaktadır. Resim, heykel ve mimari gibi plastik sanatların dışında kendine has estetik özellikleri; bünyesinde barındıran bir özellik taşır. Tanım olarak ise “el sanatları plastik sanatların dışında araç gereç ve teknik yönden genellikle geleneksel yolları tercih eden ve bir toplumun geleneksel kültürünü yansıtan ürünlerdir” (Barışta, 2005: 15).

Yakın geçmişe kadar halı ülkesi olarak bilinen Türkiye’de; el halıcılığında son yıllarda ciddi bir gerileme söz konusudur. Gerçekten de Türkiye, dünya el halı pazarında; eskiden önemli bir yere sahipti ve el halı denilince akla ilk gelen ülkelerden biriydi. Türkiye’nin el halıcılığı konusunda tarihten gelen bir bilgi birikimi ve dokumacılık kültürüne sahip olmasına ve sektörde önemli bir alt yapısının mevcut olmasına rağmen, Türk el dokuma halı ve kilim sektörü sıkıntılı bir süreçten geçmektedir (Bilgin-Demir, 2008: 17).

Dokuma sanatı, bugünkü aşamasına ayrıntılı ve uzun bir süreci tamamlayarak gelmiştir. İnsanlığın her döneminde yaşamla iç içe gelişen dokuma eylemi, tarihsel sürecini aşarak çağdaş dokuma sanatını oluşturmuştur.

AMAÇ

Her ülkenin, her milletin ve her toplumun kendi kültürünü yansıtan pek çok özelliği vardır. El sanatları içerisinde yer alan halı sanatı da bu özelliği yansıtan önemli kültür miraslarından birisidir.

Bu araştırmanın genel amacı; Erzurum ili ve çevresinde el dokuması halılarının; teknik, desen ve kompozisyon özellikleri bakımından incelenip bu konuda çalışanlara bilimsel bir doküman hazırlamak ve Erzurum ili el dokuması halı örneklerini, bir arada toplayarak, gelecek kuşaklara bir belge oluşturmaktır. Ayrıca tespit edilen bu dokuma örneklerinde görülen motiflerin, anlamlarını yitirmeden yeni modern tasarım örnekleri oluşturarak; günümüzde de kullanım imkânı sağlanarak; gelecek kuşaklara aktarabilmek amaçlanmıştır.

Halı dokumacılığı, yüzyıllar süren bir gelişim göstermiş; insan hayatının hemen hemen her evresinde yer almıştır. Birçok nesil tarafından geliştirilmiş halıların renk ve kompozisyon yapısı, halkın kültürel düşüncelerinin en uygun biçimde ifade bulmasına yardımcı olmuştur. Ancak gelişen teknolojiye bağlı olarak el dokuma halıcılığının hızla yok olduğu görülmüştür. Erzurum el dokuması halılarının; günümüzde çok az sayıda üretilmesi, her geçen gün azalıyor olması, geleneksel özellikteki motif, renk ve benzeri unsurların yozlaşması, yörede el dokuma halıları hakkında bilgi alacak kişilere ulaşmasında güçlük çekilmesine sebep olmuştur. Erzurum ili el dokuma halılarını, renk, motif ve kompozisyon özellikleri açısından incelenip; gelecek kuşaklara tanıtmanın önemli olduğu düşünülmektedir. Ayrıca bu çalışma, Erzurum el dokuması halıları konusunda yapılacak diğer çalışmalara da kaynak oluşturacaktır.

YÖNTEM

Çalışma kapsamında tezin konusu: "Tespit Edilen Erzurum Halılarının Renk, Motif ve Kompozisyon Özellikleri İncelenerek Yeni Tasarımların Yapılması" başlığını oluşturmaktadır. Erzurum halılarının renk, motif ve kompozisyon özellikleri ve teknik bilgiler açısından şimdiye kadar kapsamlı bir araştırma yapılmamıştır. Bu nedenle, Erzurum ve çevresinde tespit edilen halı dokumalarını; Türk ve Dünya kültürüne kazandırmak, tanıtmak ve Türk halı sanatıyla olan benzerliklerini ortaya koymak amacıyla; böyle bir çalışmanın yapılması uygun görülmüştür.

Bölgede devam eden halı sanatını tespit etmek amacıyla; alan araştırmasına ihtiyaç duyulmuştur. Alan araştırmasına başlanmadan önce; Erzurum halıları ile ilgili literatür taraması yapılmıştır. Türkiye'nin çeşitli yörelerinde dokunmakta olan el dokuması halılar üzerine birçok çalışma bulunmasına karşın; araştırma konumuzla ilgili çalışmaya rastlanmamıştır.

Bu çalışma, literatür taraması yapıldıktan sonra, alan araştırma ve inceleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Yerde gözlem yapılarak; dokuma yapan kişilerle bire bir görüşülerek; dokumaların dokuma tekniği, hammadde, sıklık, boyut, renk, motiflerin anlamları ve kompozisyon özellikleri konularında ayrıntılı inceleme yapılmıştır. Çalışma sırasında karşılaşılan en büyük güçlük; dokuma yapan kişiler, motiflerin anlamlarını bilmediklerini ifade etmişlerdir. Dokumalardaki birçok motifin yerel adı belli değildir. Yerel anlamda motif adları belli olan veya olmayan motifler, bu alandaki kaynaklarda benzer motifler ile karşılaştırılarak; adları belirlenmeye çalışılmıştır.

Fotoğraflarla kayıt altına alınarak arşivlenen halılarının, kataloğunu oluşturup; her dokumanın ilk önce incelenme tarihi, boyutu, dokuma tekniği, kalitesi, malzemesi, kullanılan renkler, dokunduğu yer ve fotoğraf numaraları gibi temel nitelikleri verilmiş, ardından da her örneğin renk, motif ve kompozisyon özellikleri incelenip yorumlanması yapıldıktan sonra; yeni tasarım ve uygulama süreleri oluşturulmuştur. Ayrıca bu çalışmayla birlikte, Anadolu Türk dokuma sanatları içerisinde Erzurum halı dokumalarının yeri ve önemi belirlenmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TARİHSEL SÜREÇTE TÜRK HALI DOKUMA SANATI VE ERZURUM

1.1. Türk Halı Dokuma Sanatının Tarihi Gelişim Süreci

Çözü (veya arış) iplikleri üstüne ayrı bir desen ipliği ile değişik şekillerde düğüm atılarak; aralarından birkaç sıra atk (veya argaç) ipliği geçirilip sıkıştırılarak; aynı yükseklikte veya yer yer farklı yüksekliklerde kabartmalı olarak kesilmiş, havlı yüzü olan dokumalara “halı” denir (Aytaç, 1989: 86).

“Halı” kelimesi “kalı” dan gelmekte olup, eski Türkçeye dayanan “kalı”, “çeyiz ve geline verilen mihir” anlamındadır. “halı” sözünün kökü olan “kalı” kalmak mastarından gelmekte olup, çeyiz uzun zaman kalıcı bir şey olduğundan zamanla “kalı” sözü doğrudan doğruya “çeyiz” yerine kullanılır olmuştur (Parlak, 2002: 31, Aytaç, 1989: 86). Çeşitli Türk boylarında değişik şekillerde ifade bulan “halı” kelimesi, Çağatay sahası Türkçesinde “kalın”, Kırım Türkçesinde “kilem”, Türkiye Türkçesinde “halı”, Bulgar Türkçesinde “haliya”, Saha Türkçesinde “kalın” ve “halım” olarak kullanılmaktadır. Divan-ı Lügat-it-Türk’te sözcük “kalığ” veya “kalın” = “meh” karşılığı olarak verilmektedir. Halı kelimesi Farsçada “kalice”, Çek ve Sırpça’da da “halina” olarak geçmektedir. Çeyiz uzun süre kalıcı olduğundan zamanla kalı sözü doğrudan doğruya çeyiz yerine kullanılmış ve böylece kuşkusuz Türkçede “kalmak” mastarından “kalı” yavaş yavaş “halı” şekline dönüşmüştür. Kıpçak boyundan gelen Kazakların dilinde de kilime “takır kilem” (düz kilim) halıya da “tukti kilem” denmektedir. Asırlardan beri süre gelen çeyiz olarak halı verme geleneği bugün hala muhafaza edilmektedir (Parlak, 2002: 31).

Milletleri tarihi bir varlık olarak oluşturan kültürel değerlerin en önemli unsurlarından biri sanat gelenekleri ve bu geleneklerden doğan estetik kriterlerdir. Yüzyıllardan beri devam eden motif, kompozisyon ve estetik kriterler toplumun inançları doğrultusunda ortaya çıkmakta ve çok az değişikliğe uğrayarak devam etmektedir (Karamağaralı, 1996: 175).

En eski kavimlerden biri olan Türkler, aşağı-yukarı dört bin yıllık geçmişleri boyunca, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarına yayılmış, büyük bir millettir. Türklerin kültürü, en azından, Milattan 2000 yıl önce Bozkır Kültürü ile başlamıştır (Kırzioğlu, 1994: 1).

Halı sanatı başından beri sıkı sıkıya Türklere bağlı olarak gelişmiştir. Düğümlü halı tekniğinin M.Ö. yüzyıllarda Orta Asya’da Türkler tarafından yapılmaya başlandığı, bugün artık kabul edilmiş bir gerçektir (Aslanapa, 1972: 5).

Kurt Erdmann’a göre; halının yurdu 30 ile 45 Kuzey enlem dereceleri arasında bütün Asya’yı kuşatan bölgedir. Bu bölgede, iklimin sert ve soğuk olması da halıya duyulan

ihtiyacın önemini belirtmektedir. Hayvancılıkla da uğraştıkları için koyunda yetiştirmekte idiler. Başlangıcı milattan önceki yüzyıllara uzanan dokuma sanatı ilk defa bir Türk bölgesinde gelişme göstermiş ve bugünkü halı tekniği meydana gelmiştir. Bu halı bölgesinin doğu kısmı (Doğu Türkistan) daha çok keçenin tercih edildiği bir bölge olduğundan, burada bulunan halılar batıdan gelmiş olduğu düşünülerek; asıl yurdu Batı Türkistan'dır. Bu bölgeye "halı kuşağı" denilmektedir. Halı kuşağında Türkiye'de yer almaktadır (Görgünay, 1984: 9, Aytaç, 2000: 1, Parlak, 2007: 142).

Orta Asya'da Türk topluluklarının yaşadıkları bölgelerde çok erken devirlerde başladığı bilinen ve Türk halı sanatı ile ilgili kaynaklara göre, düğümlü halı, Türklerin yoğun olarak yaşadığı Ötüken Bölgesinde ortaya çıkmıştır ve buradan dünyaya yayılmıştır. Sanat anlayışı, zengin motif dünyası, kompozisyon ustalığı ile yüzyıllar boyunca büyük bir gelişme göstererek Türklerle birlikte Ortadoğu'ya, İslam ülkelerine yayılmıştır. Bu bakımdan halı, dünya medeniyetine Türklerin bir hediyesidir, denilebilir. Araştırmacılara göre, bugüne kadar bilinen en eski ve ilk düğümlü halı Orta Asya'da bir bölge olan Sibiry'a, Altay Dağları eteklerinde, Pazırık bölgesinde Sovyet arkeoloğu Rudenko tarafından 1947-1949 yılları arasında yapılan arkeolojik kazılarda bulunmuştur. (Fotoğraf 1) Türklerin Kurgan adını verdiği bir mezar odasında, kurganlarının beşincisinde buzul içinde bulunan en eski halı, Türk düğümü ile yapılmıştır. Bu halının Asya Hunlarına ve M.Ö. 3.-2. Yüzyıllara mal edilmesi, genellikle kabul edilmiştir. Ayrıca Türkolog Osman Nedim Tuna'nın kurganda bulunan koşum takımlarında ağaç üzerine Göktürk yazısı ile Türkçe kelimeleri okuması Hun Türkleri ile bağlantıya işaret etmektedir. Böylece yeryüzünde ilk Türk halısının zamanımızdan 2500 yıl önce dokunmakta ve kullanılmakta olduğu bugün artık kabul edilmiş bir gerçektir (Aslanapa, 1997: 18, Deniz, 2000: 19, Önder, 1997: 17, Önder, 1977: 88, Aytaç, 1999: 12, Görgünay, 1984: 9).



Fotoğraf 1: Pazırık Halısı (1.89x2.00cm)

Kaynak: Oktay Aslanapa (Türk Halı Sanatının Bin Yılı 2005, s. 17)

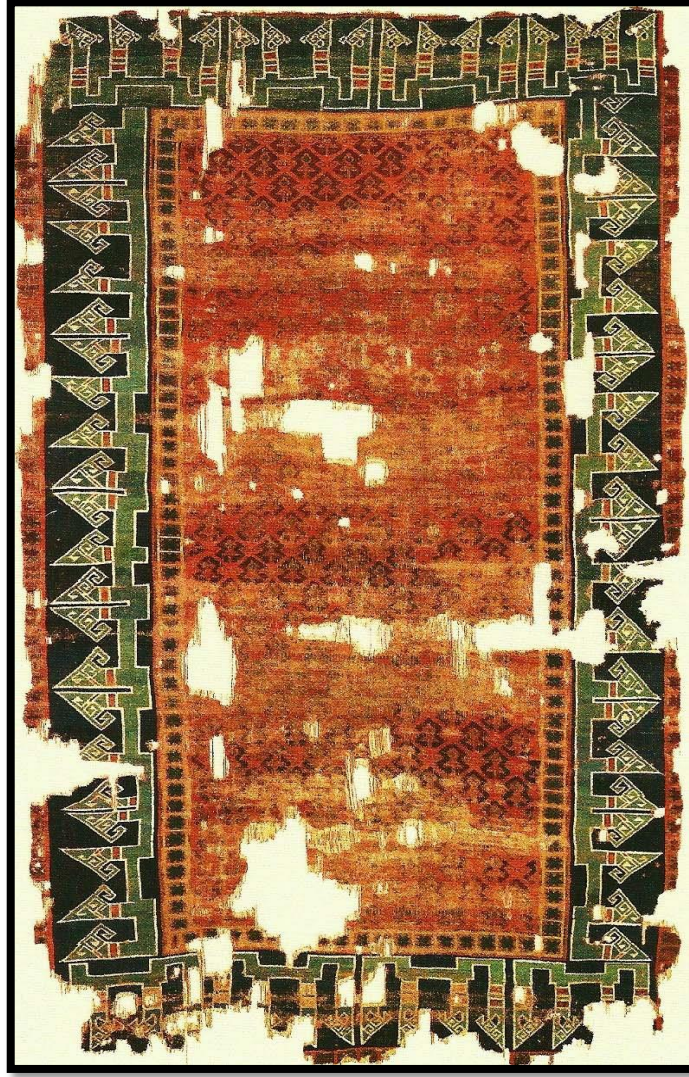
MÖ. 3. Yüzyılda Asya Hunlarından kalmış olmasđ muhtemel ve daha sonraki halı sanatđ ile hiçbir bağlantısı olmayan ve araştırmacı Rus arkeolog C.İ. Rudenko'nun Pazırık Halısı'nı keşfinden 45 yıl önce Pazırık halısı bir tarafa bırakılırsa Sir Aurel Stein'in 1906-1908'de Doğu Türkistan'ın eski şehirlerinde Lou-Lan'da 3. ve 4. Yüzyıllardan kalma bulduğu parçalar en eski düğümlü halılardır. 1913'de a.Von Le Cop Turfan araştırmaları yaparken Kuça'nın batısında Kızıl'da diğer bir düğümlü halı parçasđ bulmuştur ki, bu da 5-6. Yüzyıllara tarihlendirilmektedir (Aslanapa, 1997: 18, Önder, 1997: 17). Doğu Türkistan'da Lou-Lan'da Bulunan bu halı parçalarının arasında tek argaca düğümlü olanlardan başka baklavalardan ibaret geometrik örnekli bir parça da alternatif argaçlar üzerine bağlanmış Türk Düğümü (Gördes) ile değişik bir teknik uygulanmıştır. Anadolu'da kullanılan bu teknik Selçuklu devrinden günümüze kadar uzanan eski bir gelenek olarak yaşatılmaktadır. Sadece teknik olarak değil motifleri bakımından da bu eski geleneği devam ettiriyor. Türk halı sanatđ, Türklerin 1071 yılında Anadolu'yu feth etmesiyle birlikte, Oğuz boylarıyla getirilen bu geleneğe bağlı düğüm tekniği, günümüze kadar sürdürmüştür. Anadolu- Türk halı sanatının temeli Orta Asya Türk halı sanatına dayanır. Türkler Orta Asya'dan Anadolu'ya geldiklerinde

halı geleneğini de beraberlerinde getirmişlerdir (Aslanapa, 1972: 5, Deniz, 2000: 23, Karamağaralı, 1996: 175, Önder, 1977: 88).

Kaynaklar Türkiye’de halıcılığın 12. Yüzyıldan başlayarak yaygınlaştığını göstermektedir. 2500 yıllık geçmişin 900 yılı aşkın bir bölümünü oluşturan Anadolu halıcılığı, çeşitli dönemlerden geçmiştir. Bu dönemleri Selçuklu, Beylikler, Osmanlı ve Cumhuriyet dönemleri olarak dört grupta toplamak mümkündür (Öztürk-Tozun, 1999: 545, Önder, 1997: 17).

Halı Sanatı XI.yy.’dan itibaren Selçuklu Türklerinin hakimiyetiyle ve onlarla birlikte Orta Asya’dan, batıya doğru yayılmıştır. Büyük Selçukluların halı sanatından hiçbir eser zamanımıza kadar gelmemiştir. Ancak Anadolu Selçukluları zamanından ve 13.yy. ortalarından kalan halılarla Selçuklu Halı Sanatı hakkında bir fikir edinebiliyoruz (Aslanapa, 1972: 6).

Selçuklu halıları adı altında toplanan bu halılar tam ve parça olarak Türkiye’de ve dünyada çeşitli müzelerde yer almaktadır. Bu halılardan 8 tanesi Konya Alâeddin Cami, 3’ü Beyşehir Eşrefoğlu ve 7’si Eski Kahire (Fustat’da) ortaya çıkartılmıştır. Toplamda 18 adet olan halıların bunlardan 3’ü bütün fakat yıpranmış olarak kalmış,15’i parçalar halinde zamanımıza kadar gelmiştir. Bu halılardan sadece 2’si, birbirinin eşi olup geri kalanlar, birbirinden farklı örnek ve renklerde dokunmuştur. 18 halıda, 17 ayrı örnek görülmektedir. Bu kadar az sayıdaki halılarda, böylesine zengin ve farklı örneklerin bulunması, Selçuklu halılarındaki yaratıcı gücü gösterir (Kırzioğlu, 1995: 54). Selçuklu halıları teknik ve dekoratif özellikleriyle ortak bir karaktere sahip olmalarına rağmen, detaylarda farklılık gösterirler. Günümüze kadar gelen bütün halıların, Gördes düğümü (Türk düğümü) ve sadece yün malzeme kullanılarak yapılmış olmaları, çözümlerin sarımtırak, beyaz ve kahverengi, atkılarının kırmızı renkte yünden olması (Aslanapa, 1972: 5, Öztürk-Tozun, 1999: 546). Aynı rengin farklı tonlarının, yan yana kullanılması teknik benzerliklerdir. Koyu lacivertin yanında mat açık mavi, koyu şarap renginin yanında, puslu açık kırmızı rengin kullanılması gibi. Bu halılarda, beyaz, kahverengi ve sarı renkler, daima geri plandadır. Zemin ve motif arasındaki renklerin ton farkları ve motiflerin sonsuzluk ifade eden bir anlayışla sıralanması, aynı örnekli sade desenlere zengin bir görünüş vermiştir (Kırzioğlu, 1995: 54). Geometrik motifler veya geometrik bir üsluplaşmaya uğramış bitkisel motifler, özellikle kufi yazılı bordürleri halılara dekoratif benzerliklerini veren ortak özelliklerdir (Fotoğraf 2) (Aslanapa, 1972: 5, Öztürk-Tozun, 1999: 546).



Fotoğraf 2: Konya Selçuklu Halısı, 13. yy (2.85x5.50cm) İstanbul
Kaynak: Oktay Aslanapa (Türk Halı Sanatının Bin Yılı 2005, s. 35)

Kufi yazısı stilinde bordürleri ve sonsuzluk prensibinde düzenlenmiş iç zemin motifleri bu özelliği destekleyen karakterlerdir. Selçuklu süsleme sanatları incelendiğinde; gerek mimari oymalarda, gerek ahşap oyma veya kündeakarilerde, gerekse çini süslemelerde, motiflerin belirli raporlar halinde, sonsuz bir simetri ile akıp gittiği izlenebilir. Selçuklu nakkaşları, dünyanın vefasız, değişken ve sonlu “gölge alem” olduğunu, insanın ise ebedi “sonsuz alem” olduğunu ve ahirette de yaşamını devam ettirdiğini estetikte “sonsuzluk sağlayacak motif ivmesi” şeklinde yorumlamışlar ve süsleme sanatlarında "sonlu-değişken" rozetlerle, "sonsuz-ebedi" rumi veya geometrik geçmelerde ayna etkisi geleneğini bir atmosfer içinde değerlendirerek gerek mimari ve gerekse tekstilde bütün eserlerine yansıtılmışlardır. Taç kapılarda, kündeakari ahşap zeminlerde ve halılarda bu izafi, geçici fani

unsurlarla ebedi, kalıcı ve sonsuzluğa açılan etkiler kolayca izlenebilir. İşte Selçuklu taş, ahşap ve seramik sanatlarında Anadolu'da görkemli eserlerin yapıldığı bir dönemde, halı ve kilim sanatının da aynı kültüre paralel olarak geliştiği, Selçuklu Konya halılarındaki desen şemasından açıkça görülebilecek düzeydedir. Aynı dönemde Konya, Sivas ve Kayseri'de yapılmış birçok Selçuklu medrese veya darüşşifasının taç kapılarındaki zengin geometrik yaklaşım, Selçuklu Konya halılarına da yansıtılmış, çok az sayıda renkle ve farklı tonlarla eşsiz bir güzellik sağlanmıştır. Bu halıların en belirleyici bir diğer özelliği de geniş bordürlerindeki kufi yazısı benzeri motifleridir. Mimari Selçuklu anıtlarındaki süslemelerde, bordürlerde kullanılan kufi yazı ve süslemeler, yerde serili olarak kullanılacak olan halılarda, yazı anlamını kaybettiren, ama yazı etkisi veren bir süsleme elemanına dönüştürülmüştür (hali.com.tr).

Selçuklu halılarında görülen karakteristik motifler, daha sonraki halılarında da çeşitli kompozisyonlarla devam etmiştir. Osmanlıların halı sanatındaki ilk faaliyetleri, Selçukluların geliştirdiği sağlam temeller üzerine yükselmeye başlamıştır. 14. ve 15. Yüzyıl boyunca dokunan halıların, teknik ve motif bakımından, Selçuklu halı sanatının prensiplerine bağlı kalmıştır (Kırzioğlu, 1995: 52).

Bu halıların kompozisyonundaki sonsuzluk prensibi, bütün Türk halı sanatının temel prensibi olarak süregelmiştir. Birçok Anadolu halı, kilim ve öteki düz dokumalarında, Selçuklu halılarının motifleri görülmektedir.

Selçuklular tarafından yapılmış olan ve “Türk İslam Eserleri Müzesi’nin en değerli koleksiyonunu oluşturan Konya halıları, dünyanın en değerli halılarıdır. Literatürde çok önemli yer tutan bu halılar, doğu halılarını, tarihsel incelemelerde büyük rol oynarlar. Kurt Erdmann; “*Konya halılarının bu derece gelişmiş olmalarına bakarak, Anadolu Selçuklu imparatorluğundaki düğüm tekniğinin, XIII. Yüzyılda büyük ve uzun bir geleneğe dayandığını kabul etmek gerekir*” demiş ve şöyle devam etmiştir (Kırzioğlu, 1994: 5-6).

“*Selçuklular, kesinlikle bu düğüm tekniğini Anadolu’ya, kendi memleketlerinden getirmişlerdir. Bütün göçebe bölgelerde olduğu gibi, Selçuklular da ilk zamanlar, ev tezgâhı kullanmış ve kendi kişisel ihtiyaçları için halı dokumuşlardır*” (Kırzioğlu, 1994: 6).

XIII. Yüzyılda yaşamış olan Marco Polo ile XIV. Yüzyıl başlarında Anadolu’da seyahat eden Tancalı İbni Batuta gibi aydın kişiler, o devrin Konya, Kayseri ve Sivas halılarına olan hayranlıklarını, eserlerinde dile getirmişlerdir. İbni Said (ölümü 1274), 1200 yıllarında Aksaray’da Türkmenler tarafından yapılan halıların, dünyaya ihraç edildiğini kaydetmiştir. İbni Batuta da, aynı görüşü destekler. Mısır’da bulunan Türk halılarından

örnekler, XIII. Yüzyılda halılarımızın ihraç edildiğini doğrulamaktadır. (Kurt Erdmann 1966). Avrupa’da ise, ilk tanınan ve kullanılan halıların, tamamen Türk halısı olduğu bilinmektedir. XIV. ve XV. Yüzyıl İtalyan ressamlarının tablolarında sık sık görülen Türk halıları, bunu açıkça göstermektedir (Kırzıoğlu, 1994: 6).

Beylikler devri halıları konusunda bilgiler ve örnekler azdır. Selçuklu İmparatorluğu’nun, politik açıdan, 1308 yılında yıkılmasından sonra ortaya çıkan Beylikler dönemi halı ve düz dokuma yaygılar devam etmiştir. Türk halı sanatı tarihinde Beylikler dönemi halıları veya XIV-XV. Yüzyıl Anadolu Türk halıları diye adlandırılan bu halılar genellikle hayvan figürleriyle süslüdür. Bu nedenle hayvan figürlü Anadolu halıları diye de bilinir. Bu halılar başlangıçta Rönesans dönemi ressamlarının tablolarına bakılarak tayin edilmiş, daha sonra Anadolu’da yeni örneklerinin bulunmasıyla Beylikler Devri halıları hakkında bilgiler çoğalmış ve daha önce Selçuklu dönemine ait olduğu sanılan pek çok halının da XIV-XV. yy.’dan kaldığı ortaya çıkmıştır. Ünlü örnekleri arasında bugün Konya Etnografya Müzesi’nde bulunan horozlu halı diye tanınan halı, İsveç’in Marby Köyün’de kilisede bulunan ve halıcılar arasında Marby Halısı diye tanınan örnekle, Ming Halısı sayılabilir (Deniz, 2007: 19-20).



Fotoğraf 3: 14. - 15. yy Hayvan figürlü halı (horozlu halıdan Detay) Konya
Kaynak: Oktay Aslanapa (Türk Halı Sanatının Bin Yılı 2005, s. 83

Osmanlı dönemi halıları ise, kendi içinde erken dönem, klasik dönem, batılılaşma dönemi olarak üç gruba ayrılır. Erken dönem Osmanlı halılarına daha çok batılı ressamın tablolarında rastlanmaktadır. Bu halılar; geometrik formlu, sekizgen ve baklava dizilerinin oluşturduğu kompozisyonlardan meydana gelmektedir. Klasik dönem ise, 16. yy.' da Uşak ve çevresinde yapılan halılarla başlar ve Anadolu halılarının en önemli grubunu meydana getirir (Fotoğraf 4) (Öztürk-Tozun, 1999: 546).



Fotoğraf 4: 17. yy., Yıldızlı Uşak Halısı, Türk İslam Eserleri Müzesi, İstanbul
Kaynak: Oktay Aslanapa (Türk Halı Sanatının Bin Yılı 2005, s. 170)

Türk halılarının klasik gelişmesi yanı sıra, 16.yy.'ın son yarısında, bunun dışında kalan, teknik ve dekor bakımından tamamen farklı bir grup halı görülür ki, bunlara “Osmanlı Saray Halıları” adı verilmektedir. Osmanlı saray halılarında saz üslubu denilen hançer yaprakları, palmet ve madalyonlar, tamamı natüralist lale, sümbül, karanfil ve nar çiçekleri ile pekiştirilerek Türk Halı sanatında yepyeni bir halı tipi oluşturulmuştur (Fotoğraf 5,6) (Öztürk-Tozun, 1999: 546, Yetkin, 1976-1977: 143).



Fotoğraf 5: Osmanlı Saray Halısı 16. yy., New York, Metropolitan Museum Of art.
Kaynak: Oktay Aslanapa (Türk Halı Sanatının Bin Yılı 2005, s. 202)

16. yüzyıl Türk halı sanatının en parlak devri olarak kabul edilmeye layık bir zenginleşme göstermektedir. Halı cinslerinin en çeşitli olduğu bu devir, bir taraftan 15. yüzyıldaki geometrik örnekle halı çeşitlerini devam ettirirken, diğer taraftan da, halı sanatında madalyon ve bitkisel motiflerin kullanılmaya başlamasıyla gelişen yeni yeni halı çeşitleri ortaya koymuştur. 1514 yılında Tebriz'in ve 1517'de Kahire'nin Osmanlılar tarafından alınması, Türk halı sanatında yeni bir teknik ve desen anlayışını sağlamıştır. Bu yeni anlayışın şekillendirdiği halılar, Osmanlı saray halıları adı ile tanınmaktadır. Türk sanatında birbirine bağlanan halı tipleri dışında kalan tek grup olmalarıyla dikkati çekerler. Osmanlı saray

halılarının 15. Yüzyılda bir ilk merhaleleri olmamıştır. Bu halılar bir gelişme sonucunda değil, birden ortaya çıkmışlardır. 16. yüzyıl İran halı sanatından ilham alınmış sivri kıvrık hançer yaprakları, palmet şekilleri ve madalyonlar tipik bir Türk üslubunda natüralist lale, sümbül, karanfil, çiçekleri ile birleştirilerek yeni bir halı deseni dünyası yaratılmıştır. İran halılarının zemin dolgusu olarak görülen kıvrık dal sistemi, Osmanlı saray halılarının zemininde daha gevşek halde esas örnek olarak kullanılmıştır. Araya katılan bahar çiçekli dallar, lale, sümbül, karanfil, gül gibi çiçekler tabiattakine çok yakın bir natüralizmle verilerek örneği zenginleştirmiştir. Çiçeklerin bu kadar natüralist hatlarla çizilmesine ancak Türk sanatında rastlamaktadır. Bunların örnekleri Osmanlı sarayında, kumaş ve çini desenlerini de çizen nakkaşlar tarafından hazırlanıyordu. Osmanlı saray nakkaşlarının, 16. Yüzyıl boyunca geliştirdiği üsluplar, Osmanlı saray halılarında en olgun şekilde birleşerek, Osmanlı Saray sanatının bütün diğer süsleme kollarında da görülen üslup bütünlüğü ile saray halısı sanatındaki üstünlüğünü de belirtmektedir (Yetkin, 1991: 116).



Fotoğraf 6: Osmanlı Sarat Halısı 17. yy., New York, Mc Mullan Koleksiyonu
Kaynak: Oktay Aslanapa (Türk Halı Sanatının Bin Yılı 2005, s. 245)

Saray halılarında, İran halılarının madalyon düzeninden ilham alınarak yine sonsuz bir örnek haline getirilmek suretiyle değiştirilmiş ve bütün Türk halılarında esas prensip olarak gördüğümüz sonsuzluk fikrini belirtecek bir şekilde madalyonların sıralandığı görülmektedir. Fakat bunlarda madalyonlu uşaklardan farklı olarak madalyon düzeni ikinci planda kalmıştır. Esas örnek sonsuzluğa uzanan zeminden kesilmiş bir bölümdür. Yama gibi duran madalyonlar kaldırılrsa bile örnek bir şey kaybetmez. Madalyonsuz olarak çok daha başarılı kompozisyonlarda halılar vardır (Yetkin, 1991: 116, Öztürk-Tozun, 1999: 546, Yetkin, 1976-1977: 143).

Dünya medeniyetine Türklerin bir hediyesi olan “Halı Sanatı” başından beri sıkı sıkıya Türklere bağlı olarak gelişmiştir. Halının esas ham maddesi yün olduğu için, koyun besleyen

topluluklarla bağlantılıdır. Çok defada Karakoyunlu ve Akkoyunlu Türkmenleri gibi Türk boylarına adını vermiştir. Bu sebeple de, daima Türklerin yaşadığı bölgelerde ortaya çıkan halının tarihi, sıkı sıkıya Türklere bağlı olduğu gibi, Büyük Selçuklu sultanlığı devrinde kurulan devletlerle, bunun tekniğini önce İslam âlemine, sonra bütün dünyaya tanıtan da Türkler olmuştur. Anadolu Selçuklularından gelen Konya halıları yirminci yüzyıla kadar gelişen halı sanatının temeli olmuş, XI. Yüzyıldan bu zamana kadar Türk Halı Sanatı aralıksız, daima yeni tiplerin oluşturulduğu parlak bir gelişme göstermiştir (Aslanapa, 2005: 13, Aslanapa, 1972: 5, Önder, 1997: 17).

Geleneksel Türk el Sanatları içinde önemini hiçbir zaman yitirmeyen el dokusu halılar, geçmişteki bir seri kültürel değerleri günümüze taşıyan en önemli kaynaklardan biridir. Bu kaynak, kültürel birikim olması yanında, sanat niteliği de ağır basan özellik taşır. Dolayısıyla geçmişten günümüze ulaşan halı, işlevi ve mesajı olan bir uğraş alanıdır. Bu özellikleri yanında halılar yerel ayrımlar göstermesi ve özel üretimlerle ortaya çıkan yönleri ile de önem taşır. Özel üretimler söz konusu olunca, genel çizgiler kimi zaman değişir. Böylece genel karakterlerin yanında halılar, o karakterlerin dışına çıkan yüzeysel süslemeleriyle kendi dönemini yansıtan mesajlar verir (Öztürk-Tozun, 1999: 545).

Halı, Türklerde ilk çağlardan beri yer sergisi, duvar örtüsü ve namaz kılınan gündelik bir eşya olarak kullanılmasının yanı sıra, hükümdarın başa geçmesi gibi, resmi törenlerde de, tören malzemesi olarak da kullanılıyordu, halı Türklerde bir bakıma taht sayılmaktaydı. Bu sebeple halı, gündelik eşya olmasına rağmen kültürümüzün bir ifadesi olarak sanat eseri kalitesine yükseltilmiştir (Deniz, 2000: 13).

Günümüzde, Anadolu'da, halk arasında, kalın ve halı düğün ve evlenme için eş anlamlı kullanılmakta, her iki kelimedede de çeyiz anlamına gelmektedir. Çeyiz içinde halı vardır ve içinde halının da bulunduğu eşyaların hepsine birden kalın denilmektedir. Eşyaların özellikle, Batı Anadolu bölgesinde, Çanakkale, Balıkesir, İzmir, Bergama çevresinde, düğün öncesinde yeni eve serilmeden evvel, toplu halde dışarıda teşhir edilmesine sepi denilmektedir. Sepi, aynı zamanda, çeyiz ve kalın anlamına da gelmektedir (Deniz, 2000: 11).

Yakın geçmişe kadar halı ülkesi olarak bilinen Türkiye'de el halıcılığı son yıllarda ciddi bir gerileme içindedir. Gerçekten de Türkiye, dünya el halı pazarında eskiden önemli bir yere sahipti ve el halısı denilince akla ilk gelen ülkelerden biriydi. Türkiye'nin el halıcılığı konusunda tarihten gelen bir bilgi birikimi ve dokumacılık kültürüne sahip olmasına ve sektörde önemli bir alt yapının mevcut olmasına rağmen, Türk el dokuma halı ve kilim sektörü sıkıntılı bir süreçten geçmektedir (Bilgin – Demir, 2008: 17).

Sıkıntının ve sorunların başında; Çin, Hindistan, Pakistan ve Nepal gibi Uzakdoğu ülkelerinin ucuz emeğe dayalı rekabetleri yatmaktadır. İşçilik başta olmak üzere bu ülkelerde maliyetlerin Türkiye'ye kıyasla çok düşük olmasından dolayı, Türk el dokuma halı ve kilim, sektörü, hem iç pazarda, hem de dünya pazarlarında bu ülkelerle rekabet edememekte ve giderek rekabet gücünü kaybetmektedir. (Bilgin – Demir, 2008: 17)

1.2. Erzurum'un Coğrafi Konumu-Tarihçesi, Ekonomik- Sosyal ve Kültürel Yapısı

1.2.1. Coğrafi Konumu ve Tarihçesi

Doğu Anadolu Bölgesinde 39°-55 kuzey enlemi 41-16 doğu boylamı üzerinde yer alan Erzurum, platosu, çevrili olduğu sıradağlar ve yaylaları ile Türkiye'nin en yüksek şehri konumundadır (Koşay, 1984: 36, Beygu, 1936: 25, Gündoğdu, 2007: 17).

Erzurum, kuzeyinde Artvin- Rize, batısında Bayburt- Erzincan, güneyinde Bingöl-Muş, doğusunda Ağrı- Kars illeri ile çevrelenmiştir. Erzurum, Fırat Nehrinin başlangıcı olan Karasu'nun yukarı havzasında Erzurum Ovasının güneydoğusundaki Palandöken dizisinin Ereyli Dağı eteğinde geniş bir alana yayılmıştır.

İki coğrafi bölgede toprakları bulunan Erzurum İlinin arazi büyüklüğü yaklaşık 25.066 km² kadar tutar. Bu toprakların kuzey kesimi yani İspir, Narman, Oltu, Olur, Pazaryolu, Tortum ve Uzundere İlçelerinin toprakları Karadeniz Bölgesinin Doğu Karadeniz sınırları içinde kalmaktadır. Ancak bu kesim İl topraklarının yaklaşık % 30' luk bir payını oluşturur. Geriye kalan % 70 gibi önemli bir pay Doğu Anadolu Bölgesi dâhilinde yer alır. İl arazi büyüklüğü bakımından sırayla Konya, Sivas ve Ankara İllerinden sonra Türkiye' nin 4. büyük ili konumundadır (diyadinnet.com.; 10.10.1215, erzurumkulturturizm.gov.tr.10.10.1215).

Yeryüzü şekilleri: Erzurum İli, Türkiye'nin orta ve batı kesimlerine göre, yükseltinin fazla olduğu illerinden biridir. Genel olarak yüksek arazilerden oluşur. Örneğin platoların Deniz düzeyine göre yükseklikleri 2000 m' yi bulur bunların üstünde yer alan dağların yükseklikleri ise 3000 m. ve daha yüksektir. Platolar ve dağlar arasında yükseklikleri yaklaşık 1500 ila 1800 metrelere ulaşan Depresyon ovalarıyla oluklar yerleşmiştir. Karasu-Aras Dağlarının bazı dağ kütleleri Erzurum İli arazisini güneyde engebelendirmiştir. Bunların en önemlileri Erzurum kenti ve Erzurum ovası (825 Km²) güneyinde yer almakta olan Palandöken Dağları (Büyük Ejder 3176 m.) ve Pasinler Ovası (540 km²) güneyinde yer alan Şahveled Dağları (Çakmak Dağı 3063 m.) olup Bingöl Dağlarının kuzey yarısı da yine Erzurum İli sınırları içinde kalmaktadır.

İl topraklarını kuzeyden Doğu Karadeniz Dağlarının uzantısı olan Rize Dağları engelbelendirmiş Kuzey Anadolu Dağlarının ikinci sırasına bağlı yükseltilerdir. Paralel düzenli sıralar durumunda uzanan dağlar, geçit vermez ve yüksektir (diyadinnet.com.; 10.10.1215, erzurumkulturturizm.gov.tr.10.10.1215).

Bunların başlıcaları İspir ve Erzurum arasında yer alan Mescit Dağları (en yüksek nokta 3239 m.) onların doğusundaki Kargapazarı Dağları (Dumlu Dağı 3169 m.) ve bir kısmı Kars ili sınırları içinde kalan Allahuekber dağlarıdır. Söz konusu edilen bu kuzey ve güneydeki dağların arasına iki önemli depresyon ovası yerleşmiştir. Bunlar Erzurum kentinin de kenarında kurulmuş olduğu Erzurum ovası ve Hasankale ovası olup her iki ovayı birbirinden 2030 m. yükseklikteki Deveboynu beli ayırır. Bunlardan Erzurum ovasının en alçak kesimi 1850 m., Hasankale ovasınıniki ise 1650 m. kadardır. Aslında bunlar birer ova özelliği gösterirler (diyadinnet.com.; 10.10.1215, erzurumkulturturizm.gov.tr.10.10.1215).

İklim Özellikleri: İl arazisinin büyük çoğunluğunda karasal iklim özellikleri egemendir. Kışlar uzun ve sert, yazlar kısa ve sıcak geçer. İl topraklarının kuzey kesimlerinde yüksekliği yaklaşık 1000 ila 1500 metrelere inen vadi içleriyle çukur sahalarda iklim büyük ölçüde sertliğini yitirir. Erzurum il merkezindeki meteoroloji istasyonunda 1929' dan bu yana gözlem yapılmaktadır. Yaklaşık 70 yılı bulan gözlem sonuçlarına göre ilde en soğuk ay ortalaması -8.6 C, en sıcak ay ortalaması 19.6 C, en düşük sıcaklık -35 C ve en yüksek sıcaklık ise 35 C olarak ölçülmüştür. Yıllık yağış tutarı 453 mm. kadardır. En az yağış kış devresinde düşer. Bu devrenin yağışları kar biçiminde olup; kar yağışlı gün sayısı 50 ve kar örtüsünün yerde kalış süresi ise 114 gün kadardır. En yağışlı devre ilkbahar ve yaz mevsimleridir (diyadinnet.com.; 10.10.1215, erzurumkulturturizm.gov.tr.10.10.1215).

Doğal bitki örtüsü: İl arazisinde egemen doğal bitki örtüsü step formasyonudur. Orman örtüsü pek yaygın değildir. Bu örtünün alt sınırı 1900-2000 metrelerde başlamakta ve üst sınır 2400 metrelerde son bulmaktadır. Başlıca orman örtüsü alanları; Oltu, Olur ve Şenkaya ilçelerindeki sarıçam ve meşe ormanlarıyla; Erzincan-Aşkale sınırlarında rastlanan meşe ormanlarıdır. İl arazisinin % 60' tan biraz fazlası steplerle kaplıdır. Bu doğal bitki örtüsü yer yer keven topluluklarıyla verimsiz hale gelse de geniş alanlarda mera hayvancılığına uygun verimli çayırliklar durumundadır (diyadinnet.com.; 10.10.1215, erzurumkulturturizm.gov.tr.10.10.1215).

Akarsular: İl topraklarının doğu yarısı Hazar Akaçlama Havzası içinde kalır. Bu kesimin sularını Aras Irmağı toplar. Batı kesimi ise Basra Körfezi akaçlama alanında kuzey

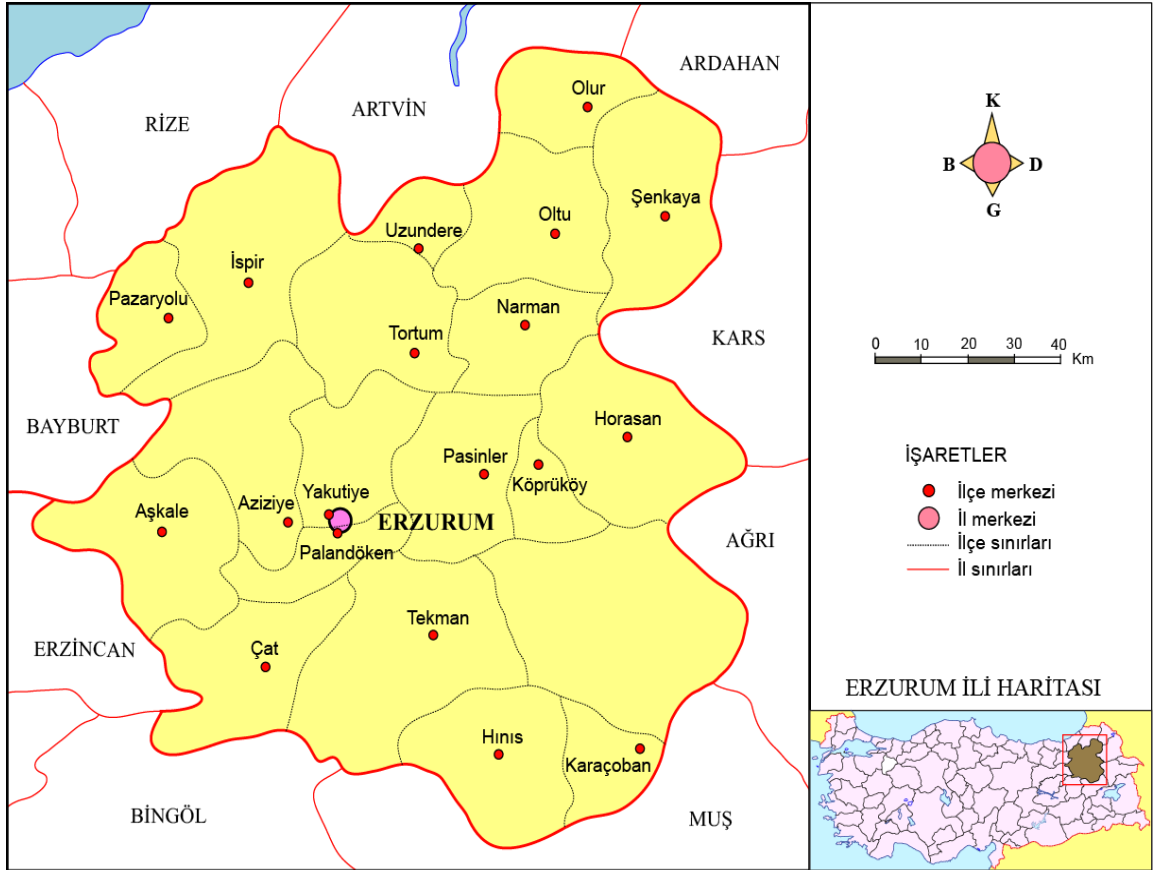
kesimi de Karadeniz Akaçlama Havzasında kalır. Batı kesimi sularını Karasu, kuzey kesimininkini ise Tortum ve Oltu çaylarının birleşmesiyle oluşan Çoruh Irmağı toplar (diyadinnet.com.; 10.10.1215, erzurumkulturturizm.gov.tr.10.10.1215).

Göller: İlde doğal göller azdır. Yapay göller ise yeni yeni oluşmaktadır. İlin en önemli doğal gölü Tortum Çayı üzerinde oluşmuş bir heyelan-sed gölü olan Tortum Gölü'dür. Aslında bu göl yönetim olarak 1997' de ilçe merkezi yapılan Uzundere ilçesi yönetim sınırları içinde kalır. Alanı yaklaşık 8 km² kadar olan bu göl kuzey batıda yer alan Kemerli Dağ'ından heyelan yoluyla kayan kütlelerin Tortum Çayı'nın yatağını tıkaması yoluyla oluşmuştur. Bu nedenle çayın eski yatağı değişmiş ve önünde yüksekliği 48 metreyi bulan ünlü doğa harikası Tortum (Uzundere) Çağlayanı oluşmuştur. Gölün suları 1963 yılında faaliyete geçen ve 1 km kadar kuzeydeki alçak bir boğazda kurulmuş olan Tortum santralini çalıştırmaktadır. Fazla sular ise serbest akışa bırakılarak Tortum Çağlayanı'nı oluşturmaktadır. Yapay göller arasında Serçeme Çayı üzerinde yer alan Kuzgun Barajı (10.3 km²) Lezgi Suyu üzerindeki Palandöken Göleti (22 km²) Aras Irmağı üzerinde Söylemez Barajı (14.2 km²) başlıcalar olarak burada hatırlanabilirler (diyadinnet.com.; 10.10.1215, erzurumkulturturizm.gov.tr.10.10.1215).

Nüfusu: Erzurum arazi büyüklüğüne koşut bir nüfus barındırmaz. Gerçi 1927' de 270.400 dolayında olan il nüfusu 2000 yılı itibariyle 942.300' e ulaşmıştı. Demekki 73 yıllık teorik artış 3.5 katı dolayında gerçekleşmişti. Ancak bu süre içinde Türkiye nüfusunun beş kat dolayında arttığı hatırlanırsa; il nüfusunun yavaş artmakta olduğu anlaşılır. Bu durum ilin nüfus yoğunluklarına da yansımıştır. Örneğin 1927' de km² başına 10.8 kişi düşerken (Türkiye 16.7) 2000 yılında bu yoğunluk 37.6' ya çıkabilmişti (Türkiye 79.8 idi). İl nüfusunun az oluşu nüfus artış hızının düşük olmasıyla ilgili değildir. Aksine gerek ilde ve gerekse Doğu Anadolu' da doğal nüfus artış hızı Türkiye ortalamasının (2000' de % 1.5) çok üstündedir (1950' de % 3 2000' de % 2.6 kadardı). Artışın çok yavaş cereyan etmesinde esas rolü ilden göçler oynamaktadır. Gerçekten de 1950-2000 devresinde ilden ayrılarak başka ilde oturan nüfus yaklaşık 490.000' i bulmuştu. İl dâhilinde en büyük kent Erzurum' dur. Kentin nüfusu 1927' de 30.800 iken ilk kez 1965' de 100.000' i aşmıştı (105.300 kadar). Giderek büyüyen nüfus 1980' de 200.7 bin, 1997' de 298.7 bin ve 2000' de ise 367.000 dolayına yükselmişti (Çizim harita:1) (diyadinnet.com.; 10.10.1215, erzurumkulturturizm.gov.tr.10.10.1215).

İlçeleri:

Merkez	Aşkale
Çat	Narman
Hınıs	Oltu
Horasan	Olur
İlıca	Pasinler
İspir	Pazaryolu
Karaçoban	Şenkaya
Karayazı	Tekman
Köprüköy	Tortum
Uzundere	



Çizim 1: Erzurum İl haritası (cografyaharita.com, 15.12.2015).

Erzurum Tarihi;

Doğu Anadolu'nun en yüksek ovalarından biri olan Erzurum Ovası'nın güneyinde, Palandöken Dağı'nın kuzey eteklerinde yer alan Erzurum'un ilk kuruluş yeri konusunda, bilim insanları arasında tam bir fikir birliği oluşmuş değildir. M.Ö. 4 binlere kadar uzanan prehistorik dönemlerde çevrede ortaya çıkan çok sayıda kültür verilerinin ortak özelliklerinden, yaklaşık altı bin yıldır Erzurum ve çevresinde iskân edildiği anlaşılmaktadır (Kökten, 1947: 464, Koşay, 1984: 12, Koçhan – Karaosmanoğlu - Can, 2005: 4, Beygu, 1936: 9, Kırzıoğlu, 1953: 25).

Şehrin ilk kuruluş yeri hakkında henüz fikir birliği oluşmamıştır. Çevresinde kazılarla ortaya çıkarılan Karaz (Kahramanlar) bölgesi, bazı arkeolog ve tarihçilerce en eski yerleşim yeri olarak gösterilirken, bazıları da Pulur (Ömertepe) için aynı kanaati taşımaktadır. Hatta Tufanç (Güzelova) ve bugünkü Kale ve çevresi de ilk yerleşim yeri olma konusunda ileri sürülen yerler arasında bulunmaktadır (Gündoğdu- Bayhan- Arslan, 2011: 16-32, Koşay-Turfan, 1959: 349, Koşay – Vary, 1964: 11, Konyalı, 1960: 445-450, Koşay, 1964: 91-92, Koşay – Vary, 1967: 9-10, Koşay, 1964: 91-94, Koşay, 1974: 53, Gündoğdu, 2007: 10, Aydın, 1998: 14).

1940-1942 yılları arasında Karaz kazılarını yöneten Prof. Dr. Hamit Zübeyir Koşay, ortaya çıkan ve bazı bölgelerle ortak özelliklerini tespit ettiği Karaz Kültürü ile M. Ö. 4 binlere kadar inen kültür karakteristiğinin; Filistin'den Kuzey Suriye'ye, oradan Malatya'ya, Erzurum'a ve Gürcistan üzerinden de Transkafkasya'ya kadar uzandığını ileri sürmektedir. Yörede yapılan diğer kazılarda (Pulur, Tufanç Sos Höyük, Bulamaç) ortaya çıkan veriler de yer yer bu ortak kültür birliğine işaret etmektedir (Kırzıoğlu, 1953: 28, Konyalı, 1960: 447, Koşay, 1984: 29, Koşay – Vary, 1964: 23, Koşay – Vary, 1968: 12, Sagona, 2006: 14).

Doğu Roma (Bizans) İmparatoru II. Theodosius, Doğuda Sasaniler'e karşı hâkimiyet altında bulundurduğu topraklarda, başta Erzurum olmak üzere bazı önemli tahkimatlara girişir. Erzurum'un bugünkü kurulduğu yerde İç ve Dış Kale'den oluşan surları yaptırarak, kendi adını verdiği Theodosiopolis'i bir askeri garnizon şehri haline dönüştürür İşte surlarla çevrili Theodosiopolis, Theodos'un çalışmaları sonunda M.S. 415-420 tarihleri arasında ilk surlu şehir haline getirilerek daha da önem kazanır (Gündoğdu, 1989: 138, Beygu, 1936: 18-31, Konyalı, 1960: 83, Nusret, 1338: 30, Kocagüney, 1942: 24, Curzon, 1854: 143, Sandwith, 1856: 58, Konukçu, 1989: 10, Kürkçüoğlu, 2007: 7). Çevrede aynı imparator tarafından inşa edilmiş daha birçok yerleşim yerinde irili ufaklı pek çok kale, hisar, sur ve burç bulunmaktadır (Konukçu, 1989: 10, Aydın, 1998: 16).

577, 586, 591, 623 yıllarında Theodosiopolis'e Sasaniler'in yaptıkları saldırı ve kuşatmalar kısa süreli ele geçişlerle atlatılarak, İslamiyetin zuhuruna kadar gelinmiştir. Bu dönemde yine bölgesel beylikler ve krallıklar da görülmeye ve çevre yönetiminde söz sahibi olmaya başlarlar. Bunların başında Bağratlılar, Vahevuniler ve Memikonianlılar gelmektedir (Konukçu, 1989: 11, Kırzıoğlu, 1953: 201, Konyalı, 1960: 12).

Erzurum yöresindeki ilk Bizans-İslam mücadelesi; Bizans İmparatoru Konstantin'in, Fırat'ın üst taraflarını tehdit eden Müslümanlara karşı giriştiği 100.000 kişilik orduyla yaptığı bir tenkil hareketi idi 658 yılındaki bu tenkil hareketi fazla bir başarı sağlamamıştır. Ancak imparatorun İspir, Manalı ile Erzurum'un merkez ve diğer ilçelerini kontrol altında tutmaya yönelik bir hareketi olduğu anlaşılmaktadır (Kırzıoğlu, 1953: 214, Konukçu, 1989: 12, Beygu, 1936: 17, Gündoğdu - Bayhan - Arslan, 2011: 16-32)

Arapların bu dönemde Kalikala olarak adlandırdıkları Erzurum, Halife Hz. Osman'ın görevlendirdiği Habib bin Mesleme tarafından tehdit edilmiştir. Kalikala'nın kuşatılması sırasında Bizanslıların, Habib bin Mesleme'ye cizye ödemek kaydı ile anlaşma yapmak istedikleri bildirilmiş ve anlaşma sağlanmıştır. Bu esnada şehirde ilk ezanın okunduğu ve halktan bazılarının İslamiyet'i kabul ettikleri bilinmektedir (Kırzıoğlu, 1953: 218, Konukçu, 1989: 13, Konyalı, 1960: 13, Kürkcüoğlu, 2007: 8).

Emeviler zamanında Kalikala önlerinde cereyan eden bir diğer savaş ise, Halife Abdülmelik'in 700 yılında Abdullah adlı bir komutan idaresindeki İslam ordusunu buraya sevk etmesiyle vuku bulmuştur. Bu savaşta başarılı olan İslam orduları, içerisinde Erzurum'un da bulunduğu Yukarı Fırat havzasını ele geçirmiş ve İslam'ın bölgede daha kuvvetle yayılmasını ve tutunmasını sağlamıştır (Kırzıoğlu, 1953: 223, Konukçu, 1989: 13, Konyalı, 1960: 15). 750 yılında Halifeliğin Emeviler'den Abbasiler'e geçmesiyle Kalikala çevresi, başkentini Bağdat'a taşıyan Abbasi yönetimine devredilmiştir. Aynı yıl şehirde yaşayan iki Ermeni'nin, İmparator Konstantinius'un kuvvetlerine kale giriş yolunu göstermeleriyle, ağırlığı Ermenilerden oluşan Bizans ordusu şehre girerek Müslümanları katletmiş ve şehirdeki İslâmî yapılar (cami, mescit) tahrip edilmiştir (Kırzıoğlu, 1953: 226, Konukçu, 1989: 13, Konyalı, 1960: 15).

840 yılında meydana gelen depremde Erzurum, büyük hasara uğramıştır. Depremin yaraları sarıldıktan sonra, Bizanslılar tarafından 906'da Leon'un, 923'de de VII. Konstantinius'un emriyle, şehir iki kez tahrip ve yağma edilmiştir. Son saldırıda tekrar Bizans eline geçen Kalikala, 948 yılında yeniden Müslümanların eline geçer (Konukçu, 1989: 15,

Konyalı, 1960: 16, Beygu, 1936: 36).

Hemen bir yıl sonra 949'da Bizanslılarca geri alınan Kalikala, X. yüzyılın sonuna kadar el değiştirmeye devam etmiştir. Bu dönemde şehirde çok büyük ölçekli kiliselerin yanında; Kâbe Mescidi, Abdurrahman Gazi Mezarı gibi, yapıları değişse de adlarıyla yaşayan kültür varlıkları günümüze kadar ulaşmıştır (Konukçu, 1989: 16, Konyalı, 1960: 216).

Selçuklu ve Saltuklu dönemi; kaynağını Aral Gölü çevresinden alan Oğuzlar, başbuğları Selçuk'un çevresinde Cent şehrinde toplanarak X. yüzyıldan itibaren önemli bir güç olmuşlardır (Konukçu, 1989: 18, Aydın, 1998: 19, Kırzioğlu, 1953: 249). X. yüzyıl başından itibaren de büyük bir devlet haline dönüşerek, batıda Anadolu'nun doğusuna kadar Bizans Devleti'nin kontrolünde olan bu bölgenin kuzeydoğusunda, Ermeniler ve Gürcüler de önemli bir devlet olarak varlıklarını bu dönemde hissettiriyorlardı.

1045 yılından itibaren Van çevresinde baskısını artıran Türkmenler, Bizans'a ait 24 kale ve şehri yağmalayarak Bizans için gerçek bir tehlike oluşturduklarını hissettirmişlerdir. Bu dönemde "Anadolu Fatihî" unvanını almamış olan Kutalmışoğlu Süleyman Bey, Bizans komutanı Liparit'i mağlup ederek Bizans ordusuna karşı ilk sınavını verirken, İbrahim Yınal da 1048 yılında Pasinler'de Bizanslılarla yaptığı Hasankale Savaşı'nı kazanmıştır (Konukçu, 1989: 19, Aydın, 1998: 19, Beygu, 1936: 3, Pamuk, 2006: 36, Konukçu, 1992: 10-11). Savaştan sonra Theodosiopolis'e gelen İbrahim Yınal ordusu, Sultan Tepesi denilen yerden şehri seyretmiş, bir süre sonrada ovadaki Ardzen (Karaz)'i yakarak buraya kara arz anlamına gelen Karaz adının verilmesine sebep olmuştur.

Tarihi kaynakların verdiği bilgilere göre bu harekâttan sonra İbrahim Yınal ve Tuğrul Bey kuvvetlerinin Theodosiopolis'e zarar vermeden Erzincan'a kadar giderek güzergâh tespitiinde buldukları ve üslerine geri döndükleri anlaşılmaktadır. Ancak adına Kapetru Savaşı da denilen Hasankale Savaşı (Konukçu, 1989: 19, Konukçu, 1992: 13, Konyalı, 1960: 22, Kırzioğlu, 1982: 19, Kürkçüoğlu, 2007: 68, Gündoğdu – Bayhan – Arslan, 2011: 16-32). Bizanslılarla Selçuklular arasındaki ilk ciddi savaş olmuş, bundan sonraki atılacak adımlar her iki devlet için de önemli bir uyarı mahiyetinde algılanmıştır. Çünkü savaşa katılan Selçuklu ordusunun içinde önemli bir kuvveti temsil eden Tuğrul Bey'in oğlu Şehzade Hasan, savaş öncesinde Vaspurakan Valisi Aaron tarafından Zap Suyu kenarında pusuya düşürülerek öldürülmüştü. Bu olaya çok üzülen Tuğrul Bey'in artık Theodosiopolis üzerine yürümek için önemli bir nedeni olmuştur. İşte Hasankale (Kapetru) Savaşı'nın asıl nedeni de bu idi.

Tarihe Malazgirt Zaferi olarak geçen ve kendinden çok üstün Bizans ordusunu yenen

Alp Arslan'ın kuvvetleri, 26 Ağustos 1071 tarihinde kendilerine Anadolu'nun kapılarının açıldığını sevinçle görerek, bundan sonraki hedeflerini belirlemişlerdir. Romanos Diogenes'in Alp Arslan'a esir düşmesi üzerine bazı anlaşmalarla imparator serbest bırakılmış, önemli bir Türk muhafız birliği tarafından önce Theodosiopolis'e, sonra da Konstantinopolis'e kadar götürülmüştür (Eyice, 1971: 91-103, Kırcıoğlu, 1953: 342, Konukçu, 1989: 20, Aydın, 1998: 21).

Saltukluların merkez yaptıkları Erzurum'un, Türklerce tam olarak ne zaman ele geçirildiği bilinmemektedir (Aydın, 1998: 22, Konukçu, 1989: 22, Konyalı, 1960: 24, Konukçu, 1992: 21). Fethe kadar Theodosiopolis adıyla biline şehir, bu tarihten sonra Erzen-i Rum, Erzurum olarak anılmaya başlamıştır (Konyalı, 1960: 24, Konukçu, 1989: 22, Sümer, 1971: 393, Pamuk, 2006: 37).

Beyliğin kurucusu Emir Saltuk hakkında tarihi bilgiler net değildir. Ancak bu kişinin Malazgirt Savaşı'na katılan komutanlardan olduğu, zaferden sonra da Erzurum yöresini ele geçirerek burada M. 1202 yılına kadar sürecek olan Saltukluların ilk beyi olduğu konusunda ortak görüşler vardır. Öte andan zaferden birkaç yıl sonra, 1073-1074 yıllarında Erzurum'un Türklere geçtiği kabul edilir. Ebu'l-Kasım, on u takiben Ali Bey, Emir Saltuk'tan sonraki diğer iki Saltuklu beyidir (Sümer, 1971: 399, Konukçu, 1992: 22-28, Konyalı, 1960: 135-143, Beygu, 1936: 97, Aslanapa, 1973: 25, Arık, 1969: 149, Gündoğdu, 1989: 141-142, Konukçu, 1992: 22-28).

Erzurum'da ilk Selçuklu-Saltuklu eseri olarak bilinen Kale Mescidi ve Tepsi Minare, üçüncü Saltuklu hükümdarı Ebü'l Muzaffer Gazi ve'l-Ümem ünvanlı Ziyaeddin Gazi zamanında Erzurum Kalesine inşa ettirilmiştir (Konyalı, 1960: 135-143, Beygu, 1936: 97, Aslanapa, 1973: 25, Arık, 1969: 149, Gündoğdu, 1989: 141-142, Konukçu, 1992: 22). Hükümdarın bu ünvanı da silindirik gövdeli tuğla minarenin gövde üst bölümüne, Şemsül Mülük ve'l-Ünem İnanç Yabgu Alp Tuğrul Bey, Ebu Muzaffer Gazi bin Ebü'l-Kasım olarak pişmiş tuğla ile yazılmıştır. Şehrin sembolü haline gelen Tepsi Minare'ye, XIX. Yüzyılın ilk yarısında saat yerleştirilmesiyle daha çok Saat Kulesi olarak adlandırılmıştır. Yakında ki Kale Mescidi'nin minaresi olarak uzun süre kullanılan bu yapının banisi Ebü'l-Muzaffer Gazi, 1124-1132 yılları arasında Saltuklu Beyi olarak görev yapmıştır (Konukçu, 1989: 23, Aydın, 1998: 23).

1132 yılında ölen Saltuklu Beyi Muzaffer Gazi'nin yerine yeğeni İzzettin Saltuk'un, dördüncü Saltuklu Beyi olarak 1168 yılına kadar bu görevi sürdürdüğü bilinmektedir

(Çağlayan, 1981: 17, Konukçu, 1989: 23). İzzettin Saltuk zamanında Erzurum'da ortaya çıkan olaylarda önemlisi Ani Emiri Şeddatlı Fahrettin'in, İzzettin'in kızlarından birini istemiş olmasıdır. Buna hayır yanıtını alan Ani Emiri, İzzettin'i, Ani'yi teslim alması için oraya çağırılmış, sonrada tuzağa düşürerek pek çok askerini öldürmüştü ve kendisini de 100.000 altın karşılığında serbest bırakmıştır. Bir süre beysiz kalan Saltuklular da, İzzeddin'in serbest bırakılmasıyla beylerine yeniden kavuşmuşlardır.

İzzeddin, bir yandan Ani Şeddatlıları ve Gürcülerle uğraşırken, öte yandan merkezi Konya'da bulunan Anadolu Selçuklularıyla da akrabalık tesis etmiştir. Kızını Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan'a veren Saltuklu hükümdarının, gelini Konya'ya götürmek üzere yola çıkarılan düğün alayının Kayseri'de Danişmendli Beyi Yağı Basan tarafından önünün kesilerek gelinin kaçırılıp yeğeni Zün-nun ile evlendirilmesi, Saltuklu-Danişmendli Beylerinin aralarının açılmasına ve aralarında savaşa sebep teşkil etmiştir (Konukçu, 1989: 24).

1168 yılında ölen İzzeddin'den sonra Nureddin Muhammed Saltuklu beyi olmuş, O'nun zamanında 1179 yılında Erzurum Ulu Cami yaptırılmış (Konukçu, 1989: 24, Beygu, 1936: 96-97, Konyalı, 1960: 219-221, Aslanapa, 1973: 25, Arık, 1969: 149, Ünal, 1968: 15, Gündoğdu, 1989: 142-144, Karamağaralı, 1981: 137-177, Yurttaş, 2001: 191-208). adına bastırılan 1189 tarihli sikke üzerinde de unvanı, "Nasreddin Kızıl Arslan, Muhammed bin Saltuk" olarak geçmiştir. Nasreddin Kızıl Arslan zamanında, Gürcü Kralı David ile karısı Tamara'nın orduları Erzurum'a kadar gelmiş ve şehri kuşatarak, etrafı talan etmişlerdir (1191) (Konukçu, 1989: 24).

M. 1202 yılından 1230'a kadar Erzurum, Konya Selçukluları tarafından yönetilmiştir (Konukçu, 1989: 25, Konukçu, 2007: 486, Turan, 1973: 25-27, Pamuk, 2006: 38). Bu dönemde II. Kılıç Arslan'ın oğlu olan Mugisiddin Tuğrul Şah, önceleri Elbistan da görev yapmış, II. Rükneddin Süleyman Şah'la Erzurum Seferi'ne katılmış, Saltuklu Beyliği'nin ortadan kaldırılmasıyla da Erzurum'da yönetimin başına getirilmiştir.

Mugisiddin Tuğrul Şah'ın döneminde Trabzon Rum İmparatorluğunun ortaya çıkmasıyla Erzurum'un batısındaki Bayburt'a özen gösterilmiş, Gürcüler de çevrede yeni hareket ve istilalara girişmişlerdir. Eyyubiler ise Ahlat taraflarını tehdit etmişlerdir. Bu karşılıklı mücadeleler, Tuğrul Şah'ın 1223'lere kadar Erzurum Beyliğini sürdürdüğünü göstermektedir. Adına kestirdiği sikkelerde Halife ile Süleyman Şah'ın adlarına yer verilmiştir (Konukçu, 1989: 27).

Anadolu Selçukluları, Erzurum'un Konya'ya yeniden bağlandığı 1230'dan, Moğollar tarafından ele geçirildiği 1242'ye kadar on iki yıl müddetle, bu şehri yönetmeye devam etmişlerdir.

Bu dönemde Anadolu Selçukluları tarafından yönetilen Erzurum'un tahrip olan yerleri onarılmış yeni ve mamur hale getirilmiş, ticaret canlanmıştır. Ancak doğuyu kasıp kavuran Moğol istilaları, Erzurum yakınına kadar ulaşmıştır.

Moğolların 1231 yılında Doğu Anadolu'ya gelmeleri ve Harzemşahları ortadan kaldırmalarıyla Anadolu'da, Moğollara karşı telaş ve korku artmıştı. Özellikle de Moğollarla birebir karşı karşıya olan Erzurum ve çevresinde, askeri anlamda bir hayli önlem alınmıştı. Bunların başında Moğolların kuzey ve kuzey doğudan Erzurum'a saldıracakları hesaplanarak Ardahan, Göle, Oltu, Narman ve Tortum taraflarındaki şehir ve köylerde gerekli savunma hazırlıkları yapılmıştır. Öte yandan bir diğer geliş güzergâhı olan Kars, Micingirt, Zivin, Horasan ve Pasinler kaleleri de takviye edilmiştir. (Konukçu, 2007: 486, Aydın, 1998: 23, Konukçu, 1989: 33, Konukçu, 1992: 61, Kürkcüoğlu, 2007: 107).

Baycu Noyan 1242 yılında Erzurum üzerine yürürken Mugan'dan hareketle İhtimal Geçidi'ni kullanarak özel olarak seçtiği 30.000 kişilik süvari kuvvetiyle Erzurum'a yaklaşmıştır. Öncelikle Aras vadisini takip ederek Pasinler'e, Deveboynu'na sonra da Erzurum 'a ulaşan Baycu Noyan, Ermeni ve Gürcü'lerden de oluşan kalabalık bir ordu ile Erzurum'u kuşatmıştır. Moğol ordusunun geleceğinden korkuya kapılan halktan bazıları Erzurum Kalesi'ne, Ilıca'ya, Aşkale'ye, Tercan ve Erzincan'a doğru da gruplar halinde kaçmışlardır (Konukçu, 2007: 493, Konukçu, 1989: 32, Pamuk, 2006: 39).

Baycu Noyan'ın öncelikle surların önünde mancınık ve taş atan teşkilatları kurması ile şiddetli savaş başlamıştır. Savunma tarafında Anadolu Selçuklu askerleri, ücretli Hıristiyan ve Franklar vardı. Frankların başında da Stefanos adlı bir komutan bulunuyordu (Konukçu, 1989: 33, Konyalı, 1960: 28). Kuşatmanın güz aylarına denk gelmesi, savunmanın kuvvetli şekilde yapılması, Moğolları bazen moral bozukluğuna sevk etmekle birlikte savaş bir müddet daha sürmüştür. Kalenin teslimi için yaptıkları çağrı reddedilince Moğollar, kuşatmanın şiddetini daha da artırmışlardır. Mancınıklarla kuvvetli şekilde dövülen surların yarılması ile, nihayet Moğol askerleri şehre girerler. Babai isyanı nedeniyle Sinaneddin'in merkezden istediği yardımda gelmeyince Erzurum Kalesi, Moğollara teslim edilir. Moğolların şehre girişinde bazı tarihçilere göre, Erzurum Şahnası'nın savunma yerindeki askerleri çekerek, demir kapıları bir gece açmak suretiyle, Moğolların kaleye girmelerini sağladığı şeklinde bir

ihanetten de bahsedilir. Merkezden istenen kuvvetin Erzincan'a ulaştığı sırada, kuşatmadan iki ay sonra Erzurum'un düştüğü belirtilmektedir (Konukçu, 1989: 33, Konyalı, 1960: 28).

Erzurum'un yakılıp yıkılması ve tahribattan sonra Baycu Noyan, tekrar Mugan'daki karargâhına dönmüştür.

Moğol Hanı Mengü Kağan (1256) tarafından Selçuklu topraklarının yönetimi, Sivas'tan Erzurum'a kadar, Anadolu Selçuklu Sultanı Rükneddin Kılıç Arslan'a verilmiştir. Öte yandan Gazan Han da 1298 yılında III. Alaaddin Keykubad'ı Konya Selçuklularının yönetimi ile görevlendirmiştir (Konukçu, 1989: 34-35). Her ne kadar yönetim Selçuklu soyundan gelenlere verilmişse de, Moğollar ve onları takibeden İlhanlılar döneminde son söz, İlhanlılarındı.

Anadolu'nun bu hareketli ortamında kendi bölgelerinde daha sonra ortaya çıkacak beylikler de bağımsızlıklarını ilan etmek için fırsat kolluyorlardı. Bunlardan biri de Oğuzların Kayı boyundan olup, Erzurum çevresinden Konya'ya, buradan da 1232 yılında beylik müsaade ve âlemlerini alarak Alaaddin Keykubad tarafından Söğüt ve Domaniç çevresine yerleştirilen Kayı Boyu idi (Konukçu, 1989: 35). Burada Ertuğrul Gazi'nin yönetiminde elli yıl kadar sessiz kalan Kayılar, Ertuğrul Gazi'nin ölümü ile yerine beyliğin asıl kurucusu ve ona adını veren Osman'ı, bey olarak seçmişlerdir. 1299 yılında, yani Anadolu Selçuklu Devleti'nin yetkileri budanmış olduğu bir dönemde, aynı zamanda İlhanlıların hâkimiyet devresinde Osman Bey, beyliğinin bağımsızlığını ilan etmiştir (Konukçu, 1989: 35, Pamuk, 2006: 39).

“Anadolu'da 1256 yılında 1335'e kadar süren İlhanlı döneminde siyasi, ekonomik ve sanatsal anlamda pek çok gelişmeler olmuştur. Önceleri Şaman ağırlıklı bir inanca sahip olan Moğollar, Anadolu'ya gelmeden önce İslamiyet'i kabul ederek Anadolu fethinde ve Anadolu'da kaldıkları süre içerisinde de İslami müesseselere (cami, medrese, türbe, zaviye, imaret, han, hamam, kervansaray vb.) sahip çıkmışlardır. Erzurum'un da bu müesseselerden hissesine önemli yapılar düştüğü bilinmektedir. Bunlardan biriside Anadolu'daki en büyük medrese özelliğine sahip Çifte Minareli Medrese (Hatuniye)'dir” (Konyalı, 1960: 336, Karamağaralı, 1971: 209, Gündoğdu, 1989: 167-169, Beygu, 1936: 117, Sözen, 1969: 116, Tunçer, 1986: 26, Ünal, 1974: 85-90, Roger, 1965: 63-85, Uluçam, 1994: 779-758, Gürbüz, 2004: 145-160).

“Sultan Muhammet Olcayto döneminde (1304-1317), Erzurum Valisi Hoca Yakut Gazani idi. Bu şahsın kendi adının taşıyan Erzurum'daki Yakutiye Medresesi (1308-1310) ve

Türbesi ile (Beygu, 1936: 150-153, Konyalı, 1960: 304-335, Aslanapa, 1973: 184, Gündoğdu, 1989: 170-171, Sözen, 1969: 7, Ünal, 1968: 32-51, Ünal, 1974: 90-93, Akçay, 1966: 146-152, Tunçer, 1986: 33-34, Kuran, 1969: 127, Çam, 1988: 289-310, Konukçu, 1989: 38). *Bayburt'ta inşa ettirdiği Yakutiye Camii* (Konukçu, 1989: 38). *(sonradan yenilenmiş) döneminin en önemli eserleridir. Aynı dönemde Erzurum'da yaşayan Emirü'l-Kebir unvanlı Sa'dettin Türkbey de Erzurum'da 1308-1309'da ölmüş ve adına yaptırılan Karanlık Kümbet'e gömülmüştür*" (Gündoğdu, 1989: 177-178, Beygu, 1936: 146-147, Konyalı, 1960: 103, Ünal, 1974: 103, Çöğenli-Bayram, 1978: 5, Arık, 1967: 84, Konukçu, 1989: 38).

1335 yılında İlhanlı hükümdarı Ebu Said Bahadır Han'ın ölümünden sonra Anadolu'da birçok bölgede küçük beylikler ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Erzurum ve çevresi Sutay Nogay'ın oğlu Emir Hacı Togay tarafından yönetilmiştir. Hacı Togay'ın oğlu Hasan, bugünkü Pasinler İlçesi'nin bulunduğu yere bir kale yapmıştır, bundan dolayı da bu yerleşime Hasankale denmiştir (1337-1339) (Konukçu, 1989: 41, Karpuz, 1993: 162, Solmaz, 1999, 32)

1340 dolaylarında, Emir Çoban'ın torunu Şeyh Hasan'ı Erzurum'un yöneticisi olarak görmekteyiz. Ancak halkın pek memnun kalmadığı, Hasankale ve Avnik Kalesi'ne (Konukçu, 1989: 41, Solmaz, 1999: 40, Beygu, 1936: 223, Konyalı, 1960: 490, Kırzioğlu, 1976: 139). de büyük zararlar veren Çobanlı ailesinin yönetimi kısa sürmüş ve 1358 yılında sonlanmıştır. Ancak bu dönemde yaptırılmış önemli bir anıt, eski köprünün hemen yanına Ebu Said Bahadır Han'ın veziri Çoban Salduz tarafından 1297 tarihinde yaptırılan Çobandede Köprüsü'dür (Konukçu, 1989: 41, Gündoğdu, 1995-1996: 43-68, Ünal, 1968: 82, Ünal, 1974: 142, Gündoğdu, 1989: 229, Çulpan, 1975: 66).

1358'den sonra Erzurum'un yönetimi bir süre Celayirli Sultan Üveys'in eline geçmişse de, kısa süren bu dönemde herhangi bir imar faaliyetine rastlanmamaktadır.

Tarihi araştırmalara ve M. Halil Yınanç'ın tespitlerine göre, 1360 yılında Muhammed bin Eratna adına kesilen sikkeden dolayı, Erzurum'un bir süre Eratnalılar tarafından yönetildiği anlaşılmaktadır. Bu para kestirme işinin 1365 yılında Eratnalılardan Alaaddin Ali tarafından da kestirilmiş olması, Erzurum'da Eratnalıların 1380'lere kadar söz sahibi olduklarını göstermektedir (Konyalı, 1960: 33, Konukçu, 1989: 42, Aydın, 1998: 24-25, Pamuk, 2006: 40, Kürkçüoğlu, 2007: 123).

1377 yılında Karakoyunlu hükümdarı Bayram Hoca'nın kısa süre ile Erzurum'u ele geçirdiği, ancak arkasından şehrin tekrar Eratna hâkimiyetine girdiği anlaşılmaktadır.

Karakoyunluların 1380'den itibaren, Celayirlilerin zayıflamasından istifade ederek

Eratnalıların elinde bulunan Hasankale ve Avnik'le birlikte Erzurum'u da ele geçirdikleri bilinmektedir (Konukçu, 1989: 43, Pamuk-Aydın, 2004: 145-165, Sümer, 1967: 39, Kırzioğlu, 1953: 460). Ancak Erzurum, Karakoyunluların elinde fazla kalmamış, doğudan gelen Timur, XV. Yüzyılın sonlarında Erzurum'u da kendi topraklarına katmıştır.

1456'dan sonra Erzurum, Akkoyunlu Uzun Hasan'ın eline geçmiş olarak görülmektedir. Bu tarihlerde en güçlü dönemlerini yaşayan Akkoyunlular, oldukça geniş topraklara sahip olmanın yanında, Gürcülere karşı başarılar elde etmiş, Trabzon-Rum İmparatorluğu ile de akrabalık tesis etmişlerdir. Ancak Uzun Hasan'ın topraklarını batı yönde de geliştirmesi, Osmanlılar aleyhine bir durum ortaya çıkarmıştır.

Bunun üzerine Osmanlı hükümdarı Fatih Sultan Mehmed, Akkoyunlular üzerine Otlukbeli Savaşı'nın cereyan ettiği yere kadar süren bir sefere çıkmıştır. Sefer ordusu ile İstanbul'dan hareket eden ve Koyulhisar-Erzincan güzergâhını takip eden Fatih Sultan Mehmed, buradan Tercan'a doğru yönelmiş, Fırat (Karasu)'ı takip ederek burada yöre halkından birçok insanın kendilerine katılmalarını sağlamıştır.

11 Ağustos 1473 tarihinde, iki ordu savaş düzeni alarak Otlukbeli'nde karşı karşıya gelmiştir. Savaşın devam ettiği sırada önce Uzun Hasan'ın oğlu Kör Zeynel'in öldürülmesi, arkasından da ordusunun bozulması, Osmanlıları bu savaşın galibi durumuna getirmiştir, Uzun Hasan da atına atlayarak savaş meydanından kaçmıştır. Savaşa katılan Uzun Hasan'ın diğer oğlu Osmanlı askerleri tarafından yakalanarak öldürülmüştür (Konukçu, 198: 51, Erden, 1993: 151-159, Konukçu, 1998: 240, Pamuk-Aydın, 2004: 150, Kürkcüoğlu, 2007: 137).

1473 yılı 11 Ağustos günü, Otlukbeli'nde yapılan sekiz saatlik çarpışmadan sonra hızla Tebriz'e kaçan Uzun Hasan, Osmanlı askerleri tarafından takip edilmemiş, Fatih Sultan Mehmed ordusuna geri dön emri vermiş, ancak savaş sonrası birçok âlim, bilgin ve çok sayıda esirle birlikte İstanbul'a dönmüştür. Yörede 1473'den 1478'e kadar yürürlükte olan "Hasan Padişah Kanunları"na karşı çıkılmamış, hatta bir süre daha bu kanunlarla çevre yönetimi sürdürülmüştür. Erzurum'un gelirleri de Uzun Hasan'ın kaçtığı Tebriz'e ödenmiştir (Konukçu, 1992: 143). Daha sonra da Akkoyunlu topraklarında ortaya çıkan Safevilerce Erzurum'un yönetildiği görünmektedir.

Safeviler, din temeline dayalı mezhepçi bir siyasi oluşum olarak XV. Yüzyıl sonu ile XVI. Yüzyılın başlarında, içerisinde Erzurum'un da bulunduğu topraklarda önemli bir güç oluşturmuşlardır. Şah İsmail yönetiminde Kara ve Akkoyunlular kısa sürede tüm Doğu Anadolu, tüm İran ve Kuzey Azerbaycan'dan silinerek Şah İsmail liderliğindeki Safevilere

katılmış ve güçlü bir devlet oluşturmuşlardır (Konukçu, 1989: 52, Tekirdağ, 1967: 73, Feridun Beğ, 1998: 39, Konyalı, 1960: 44, Pamuk, 2006: 41). Anadolu'dan Osmanlı yönetiminden kaçanları, iltica edenleri de ve başlarına toplayarak Osmanlıya karşı bir tehdit unsuru haline gelen Şah İsmail, zaman zaman Anadolu içlerine kadar süren seferler yaparak, kendilerine yakın düşüncede olanları da çevresine toplamıştır.

Durumu yakından takip eden Trabzon Valisi ve II. Bayezid'in oğlu Selim, Gürcülerden aldığı İspir ve Kovans kalelerinden başka Bayburt, Kemah ve Erzincan'ı da bir süre Safevelerin elinden alarak buralara Osmanlı askerleri yerleştirmiş, ancak babası II. Bayezid'in 1512 yılında ölümü ve yerine Yavuz Sultan Selim'in Osmanlı hükümdarı olmasıyla, ortada bulunan bu sorunlar yumağının çözümü gerekiyordu.

Şah İsmail bu arada, Tercan'dan Kağızman'a kadar içerisinde Erzurum'a da bulunduğu Doğu Anadolu şehir ve kalelerini elinde tutuyor, Erzurum'a ise kendi düşünce ve mezhep anlayışını yerleştirmek için fırsat kolluyordu.

Padişah olduktan sonra sefer hazırlıklarını tamamlayan Yavuz Sultan Selim'in ilk siyasi hareketi, Şah İsmail üzerine olmuştur.

Şah İsmail ile aralarındaki giderek büyüyen sorunları halletmek üzere Yavuz Sultan Selim'in ordusu, Erzurum'a kadar ilk kez gelerek, buradan Şah İsmail ile savaşın yapılacağı Çaldıran'a doğru hareket etmiştir.

Bu sefer sırasında bir kısmı kuşatma, bir kısmı da kendi gönülleri ile çevre şehir ve kaleler halkının Osmanlılara tabi olduğu görülmüştür. 20 Ekim 1514'te Erzurum'dan ayrılan Yavuz Sultan Selim'in 1518 yılında yaptırdığı tahrirde, Erzurum'un Osmanlı sınırları içerisinde görülmemesi, Yavuz'un Erzurum'u merkezi devlete bağlamamış olduğuna işaretir (Aydın, 1970: 101-114, Pamuk, 2006: 42).

Osmanlı Dönemi; 1520 yılında sırtında çıkan ve adına Şir-i pençe denilen çıbandan ölen Yavuz Sultan Selim'in yerine, oğlu Kanuni Sultan Süleyman geçmiş, 46 yıllık bir saltanattan sonra 1566 yılında Zigetvar Savaşı'nda hastalanıp ölen Kanuni Sultan Süleyman döneminde, Osmanlı topraklarının uç noktasında bulunan Erzurum'a özel bir önem verilmiştir. Osmanlı Devleti'nin her bakımdan en güçlü olduğu bu dönemde harap, hali ve boş olan Erzurum'da tahrirler yapılarak, şehirde yeni binalar inşa ettirilmiş ve XVI. Yüzyılın ortalarından itibaren şehir, yeniden eski canlılığına kavuşturulmuştur (Aydın, 1970: 108, Konukçu, 1992: 157, Konukçu, 1989: 60, Gündoğdu, 1999: 380-390, Pamuk, 2006: 42)

Bu dönemde Gürcüler ve Safevilerle yörede mücadeleler sürdürülmüş, yapılan her savaşta Osmanlı kuvvetleri çoğunlukla üstün gelmiştir.

Kanuni zamanında Beylerbeylik merkezi haline getirilen Erzurum'a, yeni sancaklar katılmış, zamanla yeni Beylerbeylikler oluşturulduğu için bunların sayısında artma ve azalmalar görülmüştür (Aydın, 1998: 62, Konukçu, 1989: 55, Kırzioğlu, 1976: 165).

Erzurum'un şenlendirilmesi, nüfuslandırılması için imar çalışmalarına 1540 yılından itibaren Beylerbeyiler nezaretinde gereken önem verilmiş, şehrin ve o tarihteki durumu ile ilgili tahrir kaydı yeniden yapılarak, sokak, cadde, mahalle adları ile burada yaşayan nüfus ve tarihi eserler kayıt altına alınmıştır (Aydın, 1970: 15, Konukçu, 1989: 55, Kırzioğlu, 1976: 170, Konyalı, 1960: 216).

Kanuni döneminde Erzurum'da yeni yollar, sokaklar, mahalleler oluşturulurken, Sadrazam Rüstem Paşa tarafından Rüstem Paşa Kervansarayı (1554), Beylerbeyi Lala Mustafa Paşa tarafından Beylerbeyi Sarayı ile Lala Paşa Külliyesi, çeşitli zaviyeler vb. yaptırılmış ve şehir nüfuslanarak ticari bakımdan canlı bir merkez haline getirilmiştir (Gündoğdu, 1992: 6, Gündoğdu, 1999: 382).

Kanuni Sultan Süleyman'ın Erzurum'a ikinci gelişi, İran Şah'ı Tahmasp'ın Kars'ı ele geçirmesine karşı, 1548 yılında yapılan sefer sırasında gerçekleşmiştir (Konukçu, 1989: 57, Kırzioğlu, 1953: 522, Pamuk, 2006 44).

İran'a karşı Kanuni'nin de iştirak ettiği üçüncü sefer; 1554 yılında Erzurum Beylerbeyi Ayas Paşa'nın Safevilere karşı açılan savaşta öncü rol oynamasıyla hükümdarın Erzurum'a, oradan da Pasinler ve Nahcivan'a kadar gitmesi ve dönerken de Erzurum'a uğramasıyla (3 Eylül 1554) gerçekleşir (Kırzioğlu, 1953 523, Konukçu, 1989: 59).

"Bu sefer esnasında Gürcüler elinde bulunan Oltu, Narman ve Tortum kaleleri de yeniden Osmanlı topraklarına katılmıştır. Bu arada 27 Eylül 1554'te Ilıca'da Safevilerle Osmanlılar arasında imzalanan Amasya Antlaşması, ilk anlaşma olarak tarihe geçmiştir" (Konukçu, 1989: 59, Pamuk, 2006: 44).

Kanuni döneminde Erzurum'un tanık olduğu olaylardan biri de Kanuni'nin şehzadeleri Bayezid'le Selim arasında geçen Konya Savaşı'dır. Bu savaşta yenilen Bayezid, Selim kuvvetleri tarafında takip edilmişse de önce Erzurum'a, buradan da İran'a kaçmayı başarmıştır. Bu dönemde Beylerbeyi olan Ayas Paşa'dan izzet-i ikram gören Bayezid, Ayas Paşa'nın padişah tahtından görevden alınması ve arkasından da idamı ile sonuçlanan olaylara

(1559) sebebiyet vermiştir (Konukçu, 1989: 60, Aydın, 1998: 140).

Ayas Paşa'nın Beylerbeyi olduğu tarihlerde Erzurum, müreffeh bir dönem yaşamıştır. Onun kalenin kuzeyinde Ayas Paşa semtinde kendi adına yaptırdığı cami, hamam ve çeşme, onarımlarla da olsa günümüze ulaşmıştır (Gündoğdu, 1989: 161, Goodwin, 1971: 402, Ünal, 1974: 78, Konukçu, 1989: 60, Konyalı, 1960: 183). Daha sonra bu küçük külliye 1799 tarihinde Şehzade Ömer Efendi tarafından bir de medrese eklenmiştir (Konukçu, 1989: 60). Bunlara Kuyucu Murat Paşa tarafından yaptırılan cami, hamam ve türbelerden oluşan Murat Paşa Külliyesini de eklemek gerekir (Ünal, 1974: 53, Gündoğdu, 1989: 151, Konyalı, 1960: 250, Beygu, 1936: 115).

1566 yılında Kanuni Sultan Süleyman'ın ölümü üzerine yerine oğlu II. Selim (1566-1574), ardından da III. Murat (1574-1595) Osmanlı hükümdarı olmuştur.

Kanuni döneminde olduğu gibi bu iki hükümdar döneminde de Erzurum önem kazanmıştır. Osmanlıların doğu ve kuzeydeği seferlerinde toplama yeri ve hareket üssü konumunda olan Erzurum'da, bu dönemde ortaya çıkan önemli olaylardan biri; 1575 yılında yöreye yağın yoğun kar nedeniyle halk arasında açlık tehlikesinin baş göstermesi, diğeri de Zincan'a giden bir Osmanlı kervanının Safeviler tarafından baskına uğrayıp tüccarların öldürülmesidir. Bu olayı görüşmek üzere Erzurum'dan İran'a gönderilen iki görevli de, İranlılar tarafından öldürülmüştür (Konukçu, 1989: 62, Pamuk, 2006: 44).

1554'te İranlılarla yapılan anlaşmaya rağmen böyle küçük bahanelerle ortaya çıkacak Osmanlı-Safevi savaşı için, İranlıların hedefi olacağı belli olan Erzurum'un tahkimatı, Saray'dan gelen bir emirle güçlendirilmeye başlanmıştır (1577). Şehrin surları yeniden tahkim edilirken, Kale tarafında da çeşitli tedbirler alınmış, XIX. Yüzyılda şehrin Ruslara karşı savunulmasında önemli rol oynayan tabyaların ilk yapımına da bu dönemde başlanmıştır (Konukçu, 1989: 62).

Osmanlı-Safevi anlaşmazlıkları zaman zaman savaşa dönüşerek, bu savaşlar sırasında her iki devlet de çok yıpranmıştır. Lala Mustafa Paşa, Sinan Paşa, Erzurum Beylerbeyi Mehmed Paşa, Ferhat Paşa ve Özdemiroğlu Osman Paşa'ların serdarlığında, 1590'lara kadar süren anlaşmazlıklar, 1590'da İran Şah'ı Abbas'ın teklifi üzerine yapılan anlaşma ile Erzurum çevresinde sulh ve sükûn yeniden sağlanmıştır (Konukçu, 1989: 65, Pamuk, 2006: 45). III. Murat ile Şah Abbas'ın temsilcisi Şehzade Haydar tarafından 21 Mart 1590'da İstanbul'da imzalanmış olan bu anlaşmadan sonra 1592'de Erzurum halkının ve kaledeki yeniçerilerin hoşnutsuzlukları ve bunlar arasında adaleti sağlayamaması yüzünden Erzurum'da Doğu

serdarı ve Sadrazam Ferhat Paşa görevden alınmış ve yerine Siyavuş Paşa getirilmiştir (1592) (Konukçu, 1989: 65, Pamuk, 2006: 46).

1570'lerden itibaren Erzurum; hem doğu serdarlarının, hem de Erzurum beylerbeyilerinin ikametgâhları olmuştur, Doğu-batı, kuzey-güney ekseninde seyahat eden kervan ve ticaret yollarının geçiş noktası ve gümrük alanı haline gelen Erzurum, bu tarihlerde eski canlılığını yeniden sürdürmeye başlamıştır.

XVII. yüzyılın ilk yarısında, imparatorluğun çeşitli yörelerinde ortaya çıkan Celali İsyanları, Erzurum'da da etkisini göstermiştir. 1595'ten sonra tahta geçen III. Mehmed (1595-1603), I. Ahmed (1603-1617), I. Muatafa (1617-1618), II. Osman (1618-1622), IV Murad (1622-1640) döneminde ortaya çıkan eşkiyalık hareketleri, Erzurum'u da sarsmıştır (Griswold, 2000: 458, Pamuk, 2006: 46, Konukçu, 1989: 65, Andreasyan, 1965: 38). Bunlardan IV. Murad, Erzurum'a gelerek Revan'a bir sefer düzenlemiştir.

“1590'da Safevilerle yapılan anlaşma, 1603'te Şah Abbas'ın Osmanlılara ait Tebriz'i ele geçirmesiyle bozulmuş oluyordu. Bu arada da şiddetini gittikçe arttıran Celali hareketleri doğuya kaymış ve Erzurum'da oturan serdarları da çaresiz bırakmıştı. Oysa doğudaki yönetimde rahatsız olan bu oymaklar, İran tarafına geçiyorlardı. Merkezi otoritenin de zayıflamasıyla Safevilerle, 29 Eylül 1619'da II. Osman (Genç) tarafından yeni bir anlaşma daha yapılmıştır” (Pamuk, 2006: 49, Konukçu, 1989: 68).

Bu anlaşmanın ardından 1621'de Abaza Mehmed Paşa, II. Osman'ın öldürülmesini bahane ederek Ahıska ve Erzurum Kalesi'nde merkeze bağlılığı ile bilinen yeniçerileri öldürtmeye başlamıştır (Konukçu, 1989: 68, Pamuk, 2006: 49, Andreasyan, 1967: 133, Gündoğdu-Bayhan-Arslan, 2011: 16-32). Abaza'nın Erzurum Beylerbeyliği görevini sürdürürken yaptığı bu katliam, yeniçerilerin durumu Saray'a bildirmesine sebep olmuş, IV. Murad'da Abaza'yı Erzurum Valiliğinden alarak Sivas Beylerbeyliğine tayin etmiştir. Bu dönemde ikinci kez Erzurum'a atanan Abaza Mehmed Paşa, Şah Abbas'ın Ahıska'ya saldırması üzerine, Sadrazam Halil Paşa tarafından Ahıska'nın savunması ile görevlendirilmiştir. Oysa O, bu göreve gitmeyerek Erzurum'daki askerler üzerine hücum etmiş ve onlardan pek çok askerin ölümüne sebep olmuştur (1624) (Konukçu, 1989: 68, Pamuk, 2006: 49, Andreasyan, 1967: 133, Gündoğdu – Ayhan – Arslan, 2011: 16-32). Ahıska'nın Osmanlı egemenliğine karşı çıkması üzerine, Abaza'ya ders verme durumu aciliyet kazanmıştır. Nitekim Serdar Halil Paşa kuvvetleri Erzurum'a kapanan Abaza Mehmed Paşa'ya karşı şehri kuşatmış (Eylül 1627), O da 70 gün süre ile kendini savunmuştur.

Bu arada Sadrazam Hüsrev Paşa kuvvetleri de Erzurum'a gelmiştir. Şehri savunmakta olan Abaza'nın yakınları ve halk, onu ikna ederek, IV. Murad'ın emrini dinlemesini ve savunmayı kaldırmasını sağlamışlardır. Sadrazam Hüsrev Paşa ile canının korunacağına dair anlaşma yapan Abaza Mehmed Paşa, İstanbul'a IV. Murad'a gönderilmiş, onun yerine Erzurum Beylerbeyliğine yeniçeri ağalarından Halil Paşa getirilmiştir (Konukçu, 1989: 68, Pamuk, 2006: 49, Andreasyan, 1967: 133). Bir müddet sulh ve sükûnun sağlandığı Erzurum, 1626'dan itibaren yine eski canlılığına kavuşmuştur.

Evliya Çelebi'nin de bizzat tanık olduğu bazı merasimler ve Erzurum'un o tarihteki durumu, Seyahatname'de anlatılmaktadır (Çelebi, 1999: 166-167). Bu olaylardan sonra Evliya Çelebi, Kars ve Ahıska'ya gitmek üzere Erzurum'dan ayrılmıştır.

XVII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren doğuda önemli savaşlar olmadığından Erzurum halkı, kendi hayatlarına dönerek bu dönemi rahat ve huzur içinde geçirmişlerdir.

"1710 yılı olayları arasında Erzurum Beylerbeyi ve Doğu Serdarı Tellak Ali Paşa, Azak Kalesi'nin Ruslara karşı savunulması için Kırım'a gönderilmiştir. Bundan iki yıl sonra (1712)'da kardeşiyle anlaşamaması üzerine, Şah'ın kardeşi Erzurum'a sığınmıştır. Rusların bu dönemde kuvvet kazanması ile Osmanlılara aralarında Prut Savaşı yaşanmıştır" (Konukçu, 1989: 80).

1724'te ise Revan'ın fethi gerçekleştirilirken Erzurum askerleri bu fetihde önemli rol oynamıştır (Konukçu, 1989: 80, Aktepe, 1970: 68).

1733 olayları arasında da; Erzurum Beylerbeyi Topal Osman'ın, Bağdat kuşatmasını sürdüren Afşarlı Nadir Şah'ı bozguna uğratması, buradan dönerken de baskına uğrayarak öldürülmesi dikkat çeker (Konukçu, 1989: 81, Konukçu, 1992: 233).

Yine bir Erzurumlu olan İbrahim Hakkı, 20 Haziran 1780'de Tillo'da ölmüş, onun yazdığı Marifetname adlı eseri de günümüze kadar önemini yitirmemiş ve ortaya koyduğu değerlendirmeleriyle dikkat çekmektedir (Konukçu, 1989: 81, Okunmuş, 2007: 118-150).

XIX. yüzyıl başlarında gerek Kafkaslarda, gerekse Balkanlarda Ruslar, önemli bir güç olarak Osmanlılara yakın temas geçerek savaşlara başlamışlardır (Konukçu, 1989: 81, Konukçu, 1992: 473). 1711 yılında Prut Savaşı sırasında Rus Çarı I. Petro (Deli)'nin Ruslar için çizdiği siyasi manifestoyu adım adım sahneye koyan Ruslar, her iki kanattaki Osmanlı teb'ası olan Hıristiyan topluluklara arka çıkarak, onları devlete karşı kışkırtmayı sürdürmüşlerdir (Konukçu, 1989: 80). XIX. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra, Devletin içinde

bulunduğu Yeniçerilik sorunları yüzünden Ruslarla soğuk savaş, sıcak çatışmaya dönüşmüştür.

Erzurum, Ruslar tarafından ilk kez 8 Temmuz 1829'da, Rus Generali Paskieviçin'in kuvvetleri tarafından işgal edilir. Ancak işgalin akabinde yapılan Edirne Andlaşması (14 Eylül 1829) ile Ruslar şehri boşaltmışlardır (Konukçu, 1989: 89, Muhtar, 1928: 89, Çakın, 1978: 190-195, Konukçu, 1992: 477). Rusların şehirde yaptıkları tahribat, 1830 yılında Erzurum valiliğine getirilen Esad Paşa tarafından giderilmiş, kalenin savunma gücü ve tahkimatı üç yıl içerisinde artırılmıştır. Esad Paşa, Erzurum'da görevli bulunduğu 1837'ye kadar, II. Mahmud'un ortaya koyduğu nizamnameyi tam olarak uygulamış ve ufak tefek eşkiyalık ve isyan hareketlerini defetmeyi başarmıştır. Ancak Rusların Erzurum'u boşaltmaları sırasında bazı eserlere zarar verdikleri, Tepsi Minare'deki saati sökerek Tiflis Müzesi'ne götürdükleri bilinmektedir (Konukçu, 1989: 89, Konyalı, 1960: 135-143, Aslanapa, 1973: 25, Arık, 1969: 149-159, Ünal, 1968: 23-24, Ünal, 1974: 50, Gündoğdu, 1989: 141).

Erzurum çevresinde daha XVII. yüzyılın başından itibaren önce İran'a, sonrada giderek yoğunlaşan Rus saldırılarına karşı yaptırılan savunma tesislerinin başında tabyalar gelmektedir (Gündoğdu, 1989: 201-202, Aşıroğlu, 1983: 10, Konyalı, 1960: 528-541, Konukçu, 1992: 277-513). Bunlardan şehrin hemen doğusunda açık U Planlı Mecidiye Tabyası, Sultan Abdülmecid (1839-1861) tarafından yaptırılmış önemli bir askeri savunma ve eğitim yapısıdır (Gündoğdu, 1989: 201-202, Aşıroğlu, 1983: 10, Konyalı, 1960: 528-541, Konukçu, 1992: 277-513).

Kırım Savaşı'ndan sonra giderek kritikleşen siyasi ve askeri durumun gerektirdiği şekilde Osmanlılar; Kars, Ardahan ve Erzurum'da tabyaları güçlendirerek ve sayılarını çoğaltarak ileri savunma duvarları yaptırmışlardır. Erzurum'da Ahali, Mecidiye, Aziziye, Hamidiye, Sivişli, Çoban Dede, Dolangez, Ağziaçık, Toprak, Uzun Ahmet, Tafta (Şahap Paşa) ve Karagöbek tabyaları yaptırılmıştır, bunların şehrin, düşmanın geliş yönlerinde savunulmasına yönelik planları XIX. yüzyıl sonuna kadar askeri sorumluları meşgul etmiştir (Gündoğdu, 1989: 201-202, Aşıroğlu, 1983: 10, Konyalı, 1960: 528-541, Konukçu, 1992: 277-513). Tabyaların bir çoğu da 1867-1874 yılları arasında Erzurum'da Şark Seraskeri olarak görevini sürdüren Fosfor Mustafa Paşa tarafından inşa ettirilmiştir. Zamanın gazete haberlerinden anlaşıldığı kadarıyla tabya yapımlarında iş gücü olarak Erzurum halkı da büyük destek vermiştir (Konukçu, 1989; 94).

“Ruslar tarihi-siyasi emellerini gerçekleştirmek ve Erzurum’la birlikte tüm Doğu Anadolu’yu ele geçirmek üzere 1874’te, Rus Genelkurmayınca istila planları hazırlarken Osmanlılarda merkezi Erzurum’da bulunan IV Ordu-yı Humayunu’nu kurarak doğu cephesini güçlendirmişlerdir” (Konukçu, 1989: 94).

Tersane konferansı ve Londra Protokolü’nün Osmanlılarca reddedilmesi üzerine Ruslar, 23 Nisan 1877’de resmi ilişkilerini kesmişlerdir. İstanbul’daki konsoloslarını geri çeken Rusya St. Petersburg’daki Osmanlı temsilcisini de yanlarına çağırarak 24 Nisan 1877’den itibaren harp vaziyetinde olduklarını bildirmişlerdir (Konukçu, 1989: 104, Muhtar Paşa, 1940: 78).

Erzurum valiliğine atanan Kürt İsmail Paşa Anadolu Genel Komutanlığına atanan Ahmet Muhtar Paşa da kendilerine göre savunma planları yaparak, Rusların saldırması muhtemel sınır noktalarında tertibatlar aldirmişlardır (Konukçu, 1989: 104, Muhtar Paşa, 1940: 78). 24 Nisan 1877’de sınırı geçen Rus kuvvetleri önce Bayezid’i, 17 Mayıs’da Ardahan’ı 20 Mayıs’da ise Ağrı’yı ele geçirirler. 5 Haziran’da Soğanlı Dağları’na ve Kars’a baskı uygulayan Rusların bir kolu da Eleşkirt civarında Halyas (Halı-yazı)’da bir süre durdurulmuşlardır (Çam, 1988: 15, Konukçu, 1992: 531).

25-30 Haziran 1877 Soğanlı Dağları’ndan Zivin (Süngütaşı) Kalesi önüne kadar ilerleyen Rus kuvvetleri, Ahmet Muhtar Paşa komutasındaki askerlere yenilerek geri çekilmişlerdir (30 Haziran 1877) (Konukçu, 1989: 104, Tozlu, 1983: 3, Özcan, 2004: 197-204, Çam, 1988: 15, Arif, 1973: 828). Ancak Ruslar, diğer kollardan Horasan’a baskı uygulamışlar, arkasında Yahniler ve Gedikler’deki muharebeleri kazanarak Osmanlı kuvvetlerine karşı üstün duruma gelmişlerdir. Bunun üzerine ilerleyişlerini sürdürmüşler ve 4 Kasım 1877’de Deve Boyu’nda süren savaşlar sırasında Ahmet Muhtar Paşa, karargâhını Erzurum’a taşımıştır (Konukçu, 1989: 101, Konukçu, 1992: 533).

9 Kasım 1877 gecesi saat 02.00’de, Ermeni kılavuzların rehberliğinde Aziziye Tabyası hendeğine ulaşan Rus kuvvetleri, burada gerçekleştirdikleri baskında yüzlerce Türk askerini şehit etmişlerdir. Bunun üzerine Erzurum’dan gelen askerlerle halkın oluşturduğu kuvvet, göğüs göğüse süngü mücadelesiyle destansı bir kahramanlık örneği göstererek buradaki Rusları yenmişlerse de akıbetin önüne geçilememiş, bir müddet sonra önce Kars, arkasından yapılan Edirne Mütarekesi ile 31 Ocak 1878’de Erzurum Kalesi Ruslar’a teslim edilmiştir (Konukçu, 1989: 104, Konukçu, 1992: 533). Ruslar andlaşmadan 8 gün sonra, 8 Şubat 1878’de Erzurum’a girmiş ve Erzurum için 8 ay kadar sürecek olan kara günler başlamıştır.

3 Mart 1878'de, Ruslar Osmanlılar arasında yapılan Ayastefanos Andlaşması ile, Kars, Ardahan, Eleşkirt ve Bayezid de Ruslar'a terk edilmiştir.

"13 Temmuz 1878'de İngiltere, Fransa ve Almanya'nın karşı çıkmasıyla yeni bir andlaşma imzalanmıştır. Berlin Andlaşması adını alan bu andlaşmaya göre sınırlar yeniden belirlenirken, Ruslar sekiz aylık bir işgalden sonra Erzurum'u terk etmişlerdir (7 Eylül 1878)" (Konukçu, 1989: 104, Konukçu, 1992: 295-399-495, Arif, 1973: 86).

Erzurum'un geçirdiği son büyük sarsıntı, I. Dünya Savaşı sırasında Rusların yine şehri ele geçirmeleriyle vuku bulmuştur. Osmanlı Devletinin I. Dünya Savaşı sırasında iki Alman gemisine sahip çıkarak Karadeniz'deki Rus limanlarını vurmasıyla iki devlet arasında savaş çıkmıştır (Konukçu, 1989: 104, Konukçu, 1992: 615-617).

Rusların Kafkaslar üzerinden ileri harekâtı, ellerinde bulundukları Kars ve Sarıkamış'ta devam etmiş, Sarıkamış Harekâtı'nın Osmanlılar için tam bir hezimet olması üzerine Ruslar, Erzurum üzerine yürüyerek 16 Şubat 1916'da, şehir yeniden Rusların eline geçmiştir. Şiddetli kış şartları, soğuk, açlık, sefalet, yaygın hastalık Erzurum'dan batıya göçü hızlandırmıştır.

Rusların ileri yürüyüşü Refahiye Dağları'na kadar devam etmiştir. Pek çok insanın hastalık, açlık ve soğuktan telef olduğu bu tarihlerde, 17 Ekim 1917'de Rusya'da ortaya çıkan Ekim Devrimi, Çarlığa son verirken, işgal altındaki Osmanlı topraklarına da derin bir nefes aldirmiştir.

Bolşeviklerin Rusya'ya hâkim olmasıyla, Rus askerlerinin çoğu Rusya'ya dönmüş, onların bıraktığı boşluğu ise bu kez Ermeni komitacıları doldurmuştur. Büyük Ermenistan'ı kurma hayali ile hareket eden Ermeniler, dünyanın her yerine dağılmış diğer Ermeni toplulukları da vatandaşı oldukları devletlerin siyasi ve nakdi yardımlarıyla Anadolu'da Müslüman halka karşı soykırma hareketine girişmişlerdir.

Bu duruma daha fazla dayanamayan III. Ordu komutanı, I. Kafkas Ordusu Komutanı Kazım Karabekir Paşa'ya ileri hareket emri vermiştir (Karabekir, 1988: 870, Dursunoğlu, 1946: 47, Konukçu, 1992: 387). Ocak 1918'de Refahiye'den Erzurum'a doğru ilerleyen Kazım Karabekir yönetimindeki I. Kafkas Ordusu, 12 Mart 1918 sabahı şehre girmiş ve şehre dehşet veren Ermenileri geri püskürterek Erzurum'un ebedi Türk yurdu olmasını yeniden sağlamıştır.

1.2.2. Ekonomik-Sosyal ve Kültürel Yapısı

Erzurum çağlar boyu Kafkasya İran ve Orta Asya ile Anadolu arasında önemli bir geçit yeri, köprübaşı şehri olmuştur. Stratejik ve siyasi önem taşıyan bu şehir kültürü ile, sosyal hayatıyla ekonomisini canlı tutmuştur. En iyi dönemini Artuklu, İlhanlı ve Osmanlı dönemlerinde yaşayan Erzurum günümüzde doğunun en önemli kültür ve ticaret merkezi olma özelliğini de taşımaktadır. Çeşitli sebeplerle İran ve Azerbaycan'dan gelen Türk aşiretlerine, sanatkârlarına ev sahipliği yapmıştır. Eski ev örneklerini incelediğimizde 18-20.yüzyıllarda hatta günümüzde Erzurum da doğunun, Orta Asya'nın kültürel etkilerini görmekteyiz. Bu zengin kültür potansiyeli içinde Türk kültürünün birçok unsuru yaşamaktadır. O dönemlerde kullanılan eşyalar kapkacak, kıyafetler bu zengin kültürünün somut unsurlarını oluştururken manevi kültür unsurlarını ise sosyal hayat, folklor ve günümüze kadar aktarılan geleneklerdir (Karpuz, 1998: 9-13).

Erzurum evlerinde kullanılan gündelik eşyanın çok azı günümüze kadar gelebilmiştir. Değişik mutfak eşyaları, ısınma araçları, dokumalar, evde kullanılan diğer eşyalar satılmış veya bir kenara atılarak yok olmuştur. Bazı eski giysiler ile takı ve mücevheratlar günümüzde sadece müzelerde görülebilmektedir.

Erzurum da eski kadın kıyafetleri ise şöyleydi: İç giyimlerin üzerine entari veya üç etek (kadama) giyilir, başta fes veya iğne oyalı başörtüsü bulunurdu. Bu elbisenin üzerine çarşaf veya ehram giyilirdi. Erkeklerin giyiminde ise içlik ve gazeki, altta şalvar veya zığva, belde kuşak ve serhatlık kullanılırdı. Ayakta cinslik denen ayakkabı, başa ise külah-fes konurdu. Bunun üzerine ise abaniye-ahmediye denen sarık sarılırdı (Karpuz, 1998: 9-13).

Erzurum evinde yaşanan hayat İslami esaslara dayanırdı. Büyükanne- baba, oğullar, gelinler, çocuklar birlikte büyük aile olarak bir evde oturulurdu. Erkekler çarşıda kendi işlerinde, sanatında çalışır, kadınlar evde ev işlerini görürdü. Çocuklar ise mahalle mektebine gider, sonrada baba mesleğinde çalışırlardı. Şehir halkının çevre köylerde tarla ve çayırları bulunur evlerde ise birkaç hayvan ve bir ata bakılırdı.

Erzurum tarihi ve kültürüyle olduğu kadar yemekleriyle de ünlü bir şehirdir. Evliya Çelebi'nin tespit ettiği ketesi, tandır kebabı yanında hıngel (mantı), ayran aşısı, ekşili dolma, keksek gibi yemekleri, katmer böreği ve kadayıf dolması gibi tatlılar bunlardan birkaçıdır (Karpuz, 1998: 9-13).

Tanzimat'tan önce Erzurum da erkek kadın herkes çalışır, her aile ihtiyaçlarını elbirliği ile temin etmeye uğraşırdu. Evlerdeki dokuma tezgâhlarında aba, ehram dokunur ve satılırdı. Erzurum'un manevi kültür hayatı da oldukça zengindir. Erzurum da dini hayata

oldukça önem verilmiş tekke ve zaviyeler, medreseler Selçuklu döneminde olduğu gibi Osmanlı döneminde de toplum üzerinde oldukça etkiliydi. Hayatın değişik safhalarına ait ilginç adetler ve gelenekler vardır. Erzurum evinin en önemli mekânı tandır evine ait birçok adet vardır. Bunlardan biri eve yeni gelin girince eli tandır başında yıkanıp suyu yere serpilir. Böylece gelin eve bağlı olacak ve çok bulaşık yıkayacağına inanılırdı. Evin nazar ve kötülüklerden koruması için de evlerin kapılarının üzerine “Maşallah” veya “Yamalikülmülk” gibi yazılar asılır koç veya geyik boynuzu çıkarılırdı. Evlerin odalarında da “üzerlik” denen nazarlıklar bulunurdu (Karpuz, 1998: 9-13).

Yeni doğan bebeğin kulağına ezan okunur, yıkanır, göbeği kesilir ve kulağına 40 gün 40 İkra okunur. Daha sonra bir tören düzenlenerek mevlit ve Kuran okutulurdu. Çocukların ilk dişleri çıktığında ise buğday haşlaması “hedik” yapılır zamanı geldiğinde erkek çocuklar törenle sünnet olurdu.

Erzurum tarih boyunca serhat şehri olmuştur. Erzurumlu muharebe ve askerliği hayatının bir parçası gibi görmüştür. Bunun için “dadaş” sözü asker, yiğit anlamına gelmektedir. Erkek çocukları kahramanlık hikâyeleri dinleyerek büyürler askere gitme günü gelince de dualar okunarak törenle uğurlanırlardı. Erzurum da düğünlerde hayatın önemli bir safhasını teşkil ederdi. Kızlar görücü usulüyle istenirdi daha sonra şerbet içilir, nişan takılırdı. Bundan sonra yüz görünümü, düğün sözü daveti, kaynana görme adetleri yapılır kına-kısır gecesinden sonra gelin yeni evine gelirdi (Karpuz, 1998: 9-13).

Erzurum da dini bayramlar ve ramazanlar çok rağbet görür. Her yıl 1001 hatim okunur ramazanın son cumasında Ulu Camide dua edilmesi günümüzde halen devam etmektedir. Ramazan ve uzun kış gecelerinde aşık kahvelerinde, bekar odalarında hikayeciler, aşıklar dinlenirdi. Aşık Erbabı, Hafız Mığdat, Tuylu Derviş, Ehlidil Battal gibi aşıklar günlerce süren hikayeler anlatırlardı. Buna karşılık kadınlarda tandır evinde toplanarak sohbet ederlerdi (Karpuz, 1998: 9-13).

Orta Asya Türk toplulukları arasında önemli bir yere sahip olan atla insanın birlikte mücadelesine dayanan oyunlardan birisi olan cirit oyunu günümüzde Erzurum da hala yaşatılmaktadır. İki takım halinde, tarafların ileriye doğru at süren oyuncularının birbirine attığı ciritlere (değnek) göre puan kazanılır. Ayrıca Erzurum ve çevresinde oynanan bar adı verilen halk oyunları da kadın ve erkekler tarafından ayrı ayrı oynanır (Karpuz, 1998: 9-13).

1.3. Erzurum Halı Dokuma Sanatının Tarihi Gelişimi ve Teknik Özellikleri

Türk kültür ve sanatının önemli bir kolu da Türklerin ortaya koydukları ilk sanat ürünlerinden biri olma niteliğini taşıyan dokuma sanatıdır. Bu sanatın Asya'dan başlayıp Avrupa'ya kadar uzandığı bilim dünyasınca tartışmasız kabul edilen bir gerçektir. Bu gerçeği ortaya koyan dokuma örneklerinden önemli bir grup da milattan önceki asırlardan itibaren Asya'dan gelerek Erzurum yöresine yerleşen Türk kavimlerinin ürettikleri dokumalardır.

1.3.1. Erzurum Halı Dokuma Sanatının Tarihi Gelişimi

Halı Sanatı XI.yy.'dan itibaren Selçuklu Türklerinin hâkimiyetiyle ve onlarla birlikte Orta Asya'dan, batıya doğru yayılmıştır. Türkler Orta Asya'dan Anadolu'ya geldiklerinde halı dokuma geleneğini de beraberlerinde getirmişlerdir (Aslanapa, 1972: 5, Deniz, 2000: 23, Karamağaralı, 1996: 175, Önder, 1997: 88).

Kaynaklar Türkiye'de halıcılığın 12. Yüzyıldan başlayarak yaygınlaştığını göstermektedir. 2500 yıllık geçmişin 900 yılı aşkın bir bölümünü oluşturan Anadolu halıcılığı, çeşitli dönemlerden geçmiştir.

Anadolu'da dokunan Türk halı ve düz dokuma yaygıları, Selçuklular döneminden itibaren istikrarlı bir gelişim takip etmiştir. Selçuklular, Beylikler ve Osmanlı Dönemi'nden kalma örnekler de bunu doğrulamaktadır. Geç Osmanlı Döneminde, batılı şirketler tarafından, Anadolu dokumalarının kaderini etkileyecek, bir takım olumsuz faaliyetler yapılmış ise de, ısmarlama halı dokuyan halkın, ısmarlayıcının istediği türden halıyı dokuduğu halde, bunu benimsememesi, geleneklerinden vazgeçmeyip, eski alışkanlıklarını devam ettirmesi ve konar-göçer halde yaşayan halkın büyük bir kısmının, o dönemlerdeki bu gelişmelerden habersiz olması, dokuma geleneğini bozamamıştır. Günümüzde dokunan halı ve düz dokuma yaygıları, Orta Asya'dan başlayan Türk dokuma geleneğinin, Selçuklular, Beylikler ve Osmanlı dönemi yoluyla, gelenekler sayesinde, bozulmadan, günümüze kadar gelebilen örnekleridir (Deniz, 2000: 201).

Halı dokuma sanatı yaşadığı dönemin özelliklerini geçmişten günümüze yansıtan, kültürümüzün bir parçası haline gelmiş ve bu çeşitlilik içinde önemli bir yere sahiptir. Anadolu'nun her bir köşesi halı dokuma kültürüne sahiptir.

Anadolu'daki halı dokumacılığının bir türünü de Erzurum halıları oluşturmaktadır. Köklü bir geçmişe sahip olan Erzurum halıları günümüzde de Doğu Anadolu Bölgesinin dokuma merkezidir. Kendine özgü dokuma malzemesi, dokuma teknikleri ve motif özellikleri mevcuttur. İhtiyaç malzemesi olarak üretilen ve gündelik hayatımızın vazgeçilmez unsurları

arasında yer alan dokumacılık, Anadolu'nun hemen her yöresinde olduğu gibi Erzurum yöresinde de, geleneksel değerlerin üzerine yansıtıldığı en önemli el sanatı olarak dikkat çekmektedir (Gündoğdu, 2005: 61). Uzun yıllar kadınlar ve genç kızlar, kendi ihtiyaçlarını karşılamak, çeyiz hazırlamak ve aile bütçesine katkı sağlamak amacı ile evlerinde halı dokumuşlardır. Günümüzde ise evlerde halı dokuma işlemi yapılmamaktadır. Bunun yerine Halk Eğitim Merkezlerinin desteklemiş olduğu kurslarla atölye sisteminde özel sektör dediğimiz halı tüccarları halı dokuma yaptırmaktadır.

Erzurum halılarının tarihçesi hakkında çok fazla bilgi olmamasına rağmen, Vakıflar ve Etnografya müzelerinde sergilenen halı ve seccadelerden anlaşıldığı üzere Erzurum'da dokumacılığın yüzyıllara dayanan bir geçmişi vardır.

Doğu Anadolu Bölgesi'nin diğer yerlerinde görülen halılar gibi, uzun boylu ve dar enlidir. Erzurum yöresi dokumalarında, yakın çevredeki, Kars, Ardahan ve Erzincan yöresi dokumalarının etkisi de görülmektedir.

Yeryüzünde kurulan uluslar kendi kültür tarihleri içerisinde birçok şeyi tasvir edip, bunların her birine sembolik anlamlar vererek, çeşitli sanat dallarında kullanmışlardır. Bu tasvirleri kendilerine kutsal saydıkları mekân, eşya ve anlatımlara taşımayı büyük bir beceri ile gerçekleştirmişlerdir. Ancak son yıllarda hızla gelişen teknoloji ve iletişim, basın ve yayının baş döndürücü seyri içinde ülke sınırlarını aşan kültürel etkileşim hızla yayılmasıyla geleneklerin yaşatılması, kültürel varlıkların korunarak gelecek kuşaklara aktarılması neredeyse imkânsız hale gelmektedir (Kaplanoğlu, 2011).

El halıcılığı son yıllarda ciddi bir gerileme içindedir. Tarihten gelen bir bilgi birikimi ve dokumacılık kültürüne sahip olmasına ve sektörde önemli bir alt yapının mevcut olmasına rağmen Anadolu'nun diğer bölgelerinde olduğu gibi Erzurum halıcılığı da bundan olumsuz etkilenmektedir. Bütün bu olumsuz gelişmelerin arasında azda olsa yaşatılmaya çalışılan dokumalarımız, belli merkezlerde yoğunlaşmış, bunların dışında kalan yörelerde ise sadece arşivlerde kalmış, hatta bazı yörelerde kaybolup gitmiştir. Bu şartlar altında Erzurum'da dikkat çekecek derecede geleneksel dokumaların yapıldığını, hatta bazı dokuma türlerinin kompozisyonlarıyla birlikte korunduğunu görmekteyiz.

Geometrik ve organik zıtlıklarla estetik düzeyi kuvvetlenen halı özgün bir modeldir. Öncelikle teknik ve estetik değerlerle donatılmış, kültürel bir ürün olan halının bu değerlerinin saptandığı bir kimliğinin olması gerektiği düşünülmüş ve bu özellikleriyle yapısal farklılığı ortaya konmuştur. Erzurum bu duyarlılığı ve kültürüne bağlılığıyla başta Atatürk Üniversitesi

Halıcılık Eğitim Merkezi olmak üzere özel sektör, Sivil Toplum Kuruluşları, Belediye ve Halk Eğitim Merkezleri yoğun gayret göstermektedirler (Fotoğraf 7) (Kaplanoğlu, 2011).



Fotoğraf 7: Halı Dokuma Atatürk Üniversitesi Halıcılık Eğitim Merkezi Müd.
(Mevlüt Kaplanoğlu)

Halıcılık eskiden bir aile sanatı iken, ekonomik hayatta yer tuttuktan sonra aile sanatı olmaktan çıkmıştır ve atölye sistemine dönüşmüştür.

Yukarıda da bahsedildiği gibi el dokuması halıların piyasada daha iyi bir yer elde edebilmesi, Erzurum’da halıcılığı geliştirmek ve milli kültürümüz olan halı sanatını korumak ve yaşatma mücadelesi gösteren Atatürk Üniversitesi, bünyesinde kurmuş olduğu Halıcılık Eğitim Merkeziyle 1962’den beri sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel yapısı ile halı sanatına büyük katkı sağlamaktadır. (fotoğraf 8) Halıcılık eğitim merkezi 60x60 kalitede Osmanlı saray halıları dokuması yapmanın yanı sıra, portreler ve özel siparişlerle günümüzde de varlığından söz ettirmektedir.



Fotoğraf 8: Atatürk Üni. Halıcılık Eğitim Merkezi Müd. Müdür, İdari Personel Usta Öğreticiler ve dokuyucu öğrenciler (Mevlüt Kaplanoğlu)

Erzurum ve çevresinde halı dokuma yaygıların kalitesi, hammaddenin cinsi, çözgü iplerinin incelik ve kalınlıkları, boya ve dokuma tekniklerine göre değişir. Yörede pamuk son yıllarda çözgüde kullanılmaya başlanmıştır. Elde eğrilmiş yünler, daha makbuldür. Yörede halı dokuma yaygılar, özellikle çeyiz için dokunduğundan daha da değerini artırmaktadır. Ancak günümüzde bu geleneği sürdürenlerin çok azalmış olduğunu görmekteyiz. Bu geleneği sürdürenler ise atölye sisteminde el dokuması halılarına yönelmiş durumdadırlar. (Fotoğraf 9)



Fotoğraf 9: Halı Dokuma Atatürk Üniversitesi Halıcılık Eğitim Merkezi Müd

Erzurum ve çevresinde yapılan araştırmalarda evlerde dokunan halıların kaliteleri bir standardı olmayıp halıdan halıya kalite değişmektedir. Fakat genelde dokunan halıların halı standartlarına göre, kaba kaliteli halılar sınıfına girmektedir. Yapılan incelemede ve kaynak araştırmalarda ortaya çıkan sonuç, Erzurum ve çevresinde dokunan halılarda 10x10 cm. en ve boydaki düğüm sayısına göre, ince, orta halılar şeklinde ayırmak mümkün değildir.

1.3.2. Erzurum Halı Dokuma Sanatının Teknik Özellikleri

1.3.2.1. Kullanılan Hammadde ve Hammaddenin Elde Edilmesi

Dokumacılık için gerekli ilk örnek ve malzemeler doğadan seçilmiştir. Dokuma düşüncesine varan insan, doğal çevresinde amacına uygun, hayvansal, bitkisel ve madensel kökenli; post, deri, saç, kıl, yün, bağırsak, dal, sap, lif, yaprak, ot ve taş, taş lifleri ve metal levha gibi pek çok maddeyi endüstrileşmenin başlarına değin kullanılmıştır. Bu malzemeler daha sonra kimyasal kökenli yeni dokuma malzemelerine örnek olmuştur. Doğal dokuma maddeleri, hayvan postu, tüy, kıl, yün ve ipek gibi "hayvansal kökenli" ya da ağaç dalları, lif, keten, kendir, hasırotu, pamuk, sisal ve kauçuk gibi "bitkisel kökenli" dir (Uğurlu, 1997: 468).

Yün ve pamuk ipliği, dokunan halıların hammaddesini oluşturmaktadır. Son yıllarda Erzurum ve çevresinde dokunan halıların çözüğü ve atkıları pamuk, ilmelik iplikler ise yünden dokunmaktadır. Günümüzde azalmakla beraber yöre halkının geçmişten gelen alışkanlığı ve

geçim kaynağı olan koyun yetiştiriciliğın etkisiyle, kendi koyunlarının et ve sütünün dışında diğerk azalarından ve yününden de faydalanmışlardır. Ya da pazardan temin etmişlerdir. Bu açıdan Anadolu’da dokuma tezgâhlarında kullanılan hammaddelerin başında yün ve pamuk gelir. Yünün Türk kültür tarihinde geçmişı çok eskilere dayanır. Orta Asya ve Hazar denizi bölgesi etnografya araştırmalarıyla bilinen M. Sibisoyev “Post örtüsünden ilk çıkan dünya insanının Türkler olduğunu” kaydeder ve koyunu ehlileşitirdiklerini, koyunun yününü eğirip giysiler yaptıkları ve oturdukları mekânı dokumalarla sardıkları, korunma ve ısınma amaçlı kullandıklarını belirtir (Parlak, 2002: 19-21).

Erzurum ve Çevresinde, kırlarda otlayan koyunun yılda bir kez haziran sonu yada temmuzun başında, besiye alınan koyunlar ise yılda iki üç defa kırkımı yapılır. Bazı yörelerde kuzular 7- 8 aylıkken, Ağustos ve Eylül ayları içinde sürülerden ayrı olarak yalnız sırt ve kaburga tarafındaki yünler kırkılır, erkek kuzuların kuyruk bölümü kırılmaz. Bunun nedeni, yörede erkek kuzunun kuyruk kısmından daha çabuk üşüdüğü fikrinin yaygın olmasıdır. Dişı kuzu üşümeye karşı daha dayanıklıdır. Kırkımdan sonra yünler serilerek güneşlenmesi sağlanır. Erzurum ve çevresinde kışların uzun ve havaların soğuk olmasından dolayı kışı ahırlarda geçiren koyunların yünlerinde idrar ve pisliklerden meydana gelmiş, siyeklerle çakıldaklar fazladır. Kırkım ayında, bu iş için özel olarak yapılmış makaslar kullanılır. Kirli olan yapağılar, dere kenarlarında ya da çeşme başlarında tokaçlanarak yıkanır. Çok kirli olan kısımlar suda birkaç gün bekletilerek kirlerinin yumuşaması sağlanır. Yıkama esnasında pislik ve kirlerin yanı sıra yünde doğal olarak bulunan yağ da bir nebze temizlenir. Yıkanan yünlerin oldukça yumuşak olması isteniyorsa yün ıslatıldıktan sonra üzerine meşe külü serpilir daha sonra durulanır. Ağaç seleler içine doldurulan yapağılar taşlar üzerinde süzülerek kurutulur. Bol güneş altında kurutulan yünler, gölgede kurutulanlardan daha parlak olur. Ancak fazla güneş altında kalan yünler güneşte kavrulacağından değer kaybeder. Kurutulan yünler, atkı ve çözü olacak şekilde ayırma tabi tutulur (Parlak, 2002: 19-21).

Geçmişte el tarağında, şimdi ise makine tarağında ya da taranmadan el yardımıyla yünler eğrilmeye uygun hale getirilir. İğ ve kirman yardımıyla eğrilecek olan yünlerden desen (atkı) ipliği amaçlı olanlar biraz kalın ve tek katlı olarak eğrilir. Çözgü amaçlı olanlar ise iki kat olarak eğrilir. Çözgü ipliklerinin kalınlığı fabrikasyon imalatı olan 4/3 numarametrik ipliklere, atkı (desen) ipliğinin ise yaklaşık olarak 4/2 numarametrik ipliğe yakındır.

Günümüzde, Erzurum ve çevresinde dokunan halıların çözgü ve atkısında kullanılan pamuk ipliğini dışarıdan temin edilmektedir. Ancak, düğüm için kullanılan desen iplikleri Erzurum ve çevresinde koyunlardan elde edilen yün ipliği tercih edilmektedir. Kullanılan yün

iplikleri gerek evlerde el eğirmesi, gerekse fabrikalardan temin edilmektedir. Son yıllarda Erzurum'da dokumada kullanılan ipliğin büyük bir kısmı iplik fabrikalarından temin edilmektedir. Yakın zamanlara kadar iplik satıcıları, Erzurum, Kars bölgesindeki kaliteli yünleri toplayarak iplik imal eden fabrikalara satmakta, tekrar aynı ip satıcıları fabrikalarda üretilen düşük kalitedeki ipleri Erzurum'a getirip, bu merkezden bölgede dokumacılık yapan dokuyuculara satmaktadırlar. Buna rağmen, elde bükülen ve evde doğal boyalarla boyanan iplikler önemini hala korumaktadır. Fabrikalarda üretilen ipliklerin büyük bir kısmı derilerin tabak edilmesiyle meydana gelen, kısa elyafly yünler ile suni elyaf karışımı ve normal yünden harmanları yapıp, yağ karışımı ile makinelerde çekilen ipliklerdir. Özellikle maliyeti itibarıyla uçucu yağların yerine, katı yağlar kullanıldığından, yörede dokunan halıların kalitesi düşmektedir. Bu nedenle yağla çekilen ipliklerde boyama istenilen sonucu vermemektedir. Bu sebeple, Erzurum ve çevresindeki evlerde hazırlanan ipliklerle yapılan halılar, daha çok rağbet görmektedir.

Erzurum ve Çevresinde yünün tarama işlemi ise, diğer yörelerde olduğu gibi, eğrilecek olan yünler ipliğine göre ayırt edilerek, el yardımıyla ayrıştırılan yünler özel hazırlanmış taraklarla taranır. Yün taramada kullanılan tarakların farklı şekillerde olanları vardır. Erzurum ve çevresinde kullanılan tarak, kalın bir tahtanın ortasına veya uç tarafına kısa kenarlarına paralel olarak çakılmış, iki sıra sivri uçlu çelik çubuklardan oluşur. (Fotoğraf 10-11) Dokunmak için ayrılıp yıkanan yünler, ilk önce yün tarağında tecrübeli kadınlar tarafından iyice taranır. Tarayıcı, yapağıdan bir tutam alarak iki eli ile ortasından dişlere geçirir ve her iki tarafından çeker. Böylece kirli ve kısa elyaf tarakta kalır. Koyun pisliği ve yüne karışan ot dikenleri temizlenir. Çekme esnasında her iki elde kalan tutamlar birleştirilerek tekrar taranır. Elyaf yünlerinin aynı tarafa gelmesine dikkat edilir. Yün tarağında taranarak temizlenmiş yünler, iplik haline getirilmek üzere, kaplara doldurulur ve yine tecrübeli kişiler tarafından eğrilerek iplik haline getirilir (Parlak, 2002: 19-21, Öztürk, 2007: 22).



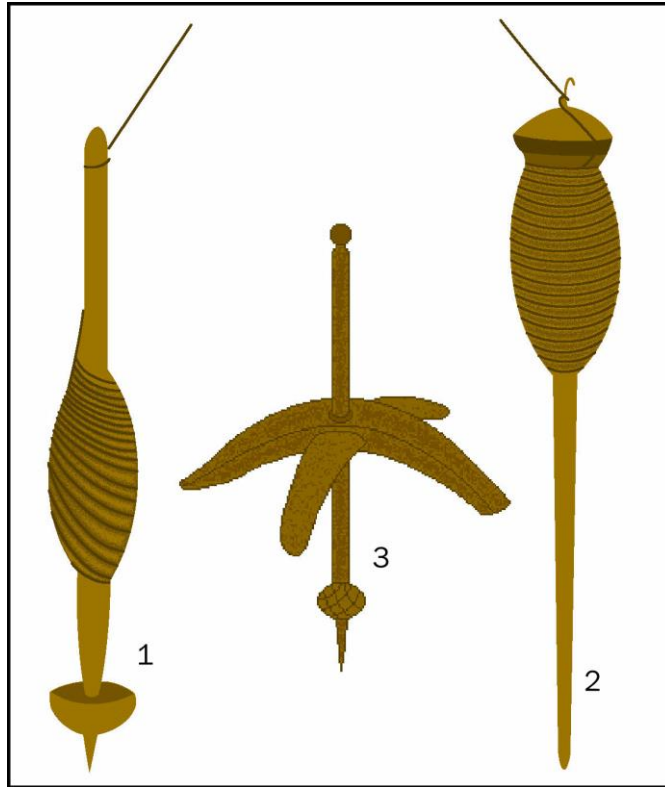
Fotoğraf 10: Yün tarağı (Mevlüt Kaplanoğlu)



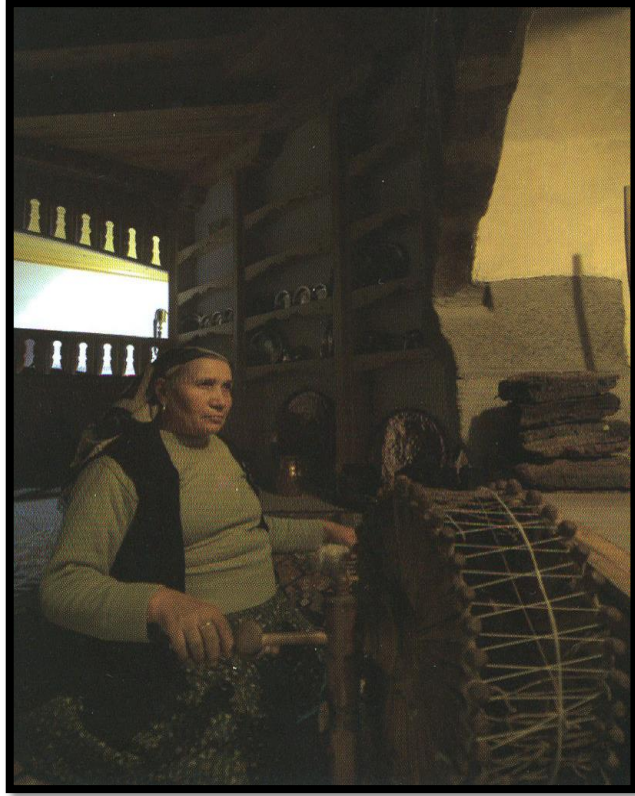
Fotoğraf 11: Yün tarağı, **Kaynak:** (Doç. Dr. Tahsin Parlak, 2007: 32)

Erzurum ve çevresinde çok eskilere dayanan yün iplik yapımı, teşi, iğ ve çıkırık denilen aletlerle yapılmaktadır (Çizim 2). Teşilerin uç kısmında bulunan kemik veya ağaçtan yapılan yuvarlak kısmına “Ağırşak” denir. İğ ve teşilerin dönmesini ağırşaklar sağlamaktadır. İğ ve teşi; tarihten önceki çağlardan beri, hemen hemen bütün kavimlerde şekli hiç bozulmadan yapıp kullanılan bir alettir. Erzurum ve çevresinde kullanılan teşilerle Orta

Asya kazılarında bulunan teşiler arasında hiçbir fark yoktur. Uygurlardan itibaren “iğ”, “ik”, “yığ”, “yık” olarak söylenen iğ sözü, Erzurum ve çevresinde iğ olarak söylenmektedir. Teşi ile iğ arasındaki fark; birinde ip eğilirken ağırşak yukarıda, sapı aşağıda, diğerinde ise ağırşak aşağıda, sapı yukarıdadır. Erzurum ve çevresinde kullanılan “ağırşak” sözü Selçuklu döneminin başlangıcında, “uğırşak” şeklinde söyleniyordu. Erzurum ve çevresinde iplik yapımında kullanılan diğer bir alet olan “çıkırık” ise Türkler tarafından “çığrı” olarak adlandırılıyordu. Eski Türkçede çığrı'nın “değirmen”, “çark”, “dolap” gibi şeylerin çıktığı ip çıkırığı ve her türlü makara anlamına geldiğini Prof. Dr. Bahattin Ögel'den öğrenmekteyiz. (Fotoğraf 12) (Parlak, 2002: 19-21, Parlak, 2007: 47)



Çizim 2: 1- İğ, 2-Teşi, 3- Kirmen (Mevlüt Kaplıanoğlu)



Fotoğraf 12: Çıkırık (Doç. Dr. Tahsin Parlak)

Yıkayıp hazırlanan yapağıdan dokunacak miktarda yün alınarak iplik yapımına başlanır. Önce fitiller oluşturulur, 3-4 cm. kalınlığında 1-1,5 m. boyunda hazırlanan fitiller teşi ile bükülerek elle inceltilemeyle iplik haline getirilir. Erzurum ve çevresinden iyi iplik, toklulardan kırılan yapağıdan elde edilir. Koyunun sırt, omuz ve kaburgası üzerinden alınan yünlerle argaç, diğer kısımları ile çözüğü ipleri eğrilmektedir. Çözüğü iplerine “eriş” te denilmektedir. Eğrilen ipler daha sonra diğer bir çıkırık aracılığıyla bükülerek çok katlı hale getirilirler Çözüğü iplerinin boyanmadan kullanılmasına rağmen, atkı ipleri çıkırık adı verilen diğer bir araç ile kelep haline getirilerek boyanmaktadır. Bazı renklerde koyun yününün doğal renklerinden faydalanılmaktadır. Beyaz, siyah, kahverengi, mor koyun yünlerinin doğal renklerinin kullanılmasına rağmen, yine bu doğal renkler kendi aralarında iyice karıştırılıp, taranarak değişik renkler ve tonlar elde edilmektedir (Parlak, 2002: 23).

1.3.2.2. Boya ve Boyanın Elde Edilmesi

Doğal boyamacılık; Türk toplumunun günlük yaşamında önemli işlevi olan, yüzyıllar öncesinden günümüze süreklilik gösteren, halı ve düz dokuma yaygıların dokunmasında yararlanılan ipliklerin boyanmasında kullanılmıştır. Dokuma sanatının temel bir parçası olan yün boyamacılığıyla ilgili geleneksel yöntemler asırlarca Anadolu’da devam etmiştir.

Kimyasal maddelerin ortaya çıkmasından önce yün boyamacılığında kullanılmış olan bitkisel ve hayvansal kaynaklı boyalar, dokumacılık alanında önemini korumuştur. Bu birikim, sayısız deneme-yanılma sonunda en doğrusu, en güzeli bulunmuş ve hiç yazılmadan anadan kıza, ustadan çırağa aktarılarak günümüze kadar ulaşmış metotları ve beğenileri içerir.

Kimya alanındaki gelişmeler neticesinde uygulanması kolay ve maliyeti düşük olan kimyasal boyaların piyasaya çıkmasıyla da doğal boyalar önemini yitirmiştir. İncelenen örneklerin çoğunda ise kimyasal boyalarla doğal boyalar birlikte kullanılmıştır. Ancak yapılan mülakatlar ve bazı doğal, kimyasal karışık örneklerin incelenmesi neticesinden anlaşıldığı üzere yörede doğal boya ile oldukça kaliteli örneklerin geçmişte yapıldığını belgelenmiştir. Ancak günümüzde dokuma teknikleriyle birlikte doğal boya geleneği de unutulmuştur. 50-60 yıl önceleri eğrilen yün iplikler ise Erzurum yada Kars'daki kimyasal boya yapan boyacı ustalara yaptırılmaktaydı. Günümüzde, dokumacılıkta kullanılan ipliklerin tamamı Isparta, Kayseri ve diğer halı bölgelerinden hazır boyanmış olarak temin edilmektedir (Aytaç, 2003: 16-17).

XIX. yüzyıldaki sanayileşme ile beraber el sanatlarının bazılarında gelişme görülürken, bazılarında da gerileme görülmüştür. Kimya endüstrisinin gelişmesiyle beraber sentetik boyalar, zamanla doğal boyaların yerini almaya başlamıştır. Örneğin kök boya bitkisinin ana boya maddelerinden biri olan "Alizarin" in sentetik olarak elde edilmesiyle, bu bitkinin ziraatı hızla gerilemiştir. Bu durum Türk dokuma yaygılarını olumsuz yönde etkilemiş, dokumacılık açısından bu olumsuz gelişmenin sonucunda da değer kaybına uğramıştır. Son zamanlarda ise dünyada ve ülkemizde doğal boyalarla boyanmış dokuma yaygılarına verilen önem giderek artmıştır. Doğu Anadolu Bölgesi, Türkiye'nin doğal boya bitkileri açısından en fazla bitki türünü içeren bölgesidir. Çok miktarda bulunmasına rağmen, yeterince tanınmamaktadır (Parlak, 2002: 25, Parlak, 2007: 47).

Doğal boyalar kullanılarak yapılan halı ve kilimler üzerinden yıllar geçmesine rağmen çok canlı ve olağanüstü güzelliكتedir. Doğal boyalarla boyanmış halı ve düz dokumalar geç solmakta, zamanla solsa bile sentetik boyalardaki gibi olmamakta, solma seyri bir düzen içerisinde olmaktadır (Parlak, 2007: 47).

Erzurum ve çevresinde bitkisel ve doğal boyalardan renk elde edilmesi, yöre insanların özellikle yaşlıların ifadesine göre, 50-60 yıl öncesine kadar yapılırken, günümüzde unutulmaya yüz tutmuştur. Araştırma sahamızda halı dokumaların zemin renkleri genellikle kırmızı, kahverengi ve tonları kullanılmıştır. Siyah, yeşil, mavi, lacivert, sarı renklerle dokunmuş halı yaygılarında mevcuttur.

Araştırma bölgesindeki dokumaların renklerine bakıldığında bölge halkının, geçmişte dokumalarda kullandıkları boya bitkilerini toplama zamanlarını iyi bildiklerini, bitkilerin kalite üzerindeki etkileri, çiçek, tohum, yaprak ve köklerini ayrı ayrı zamanlarda toplayıp, onlardan çok güzel renkler aldıklarını, söylemektedirler. Ancak genç, orta yaş ve üzeri kişiler doğal boyamayı yaşlı insanlardan duyduklarını, fakat nasıl yapıldığını bilmediklerini ifade ederken, karşılaştığım yaşlı insanlar ise çok yaşlı olduklarından dolayı konuyu sağlıklı ve tam anlamıyla ifade edememektedirler. Yaptığım arşiv ve kaynak taramasında ise 1984-1985 yıllarında, Doç. Dr. Tahsin Parlak tarafından doğal boyalar üzerine bölgede çok sayıda araştırmalar yapıldığı bilinmektedir.

Bazı bitkilerin tüm aksamı boyama için kullanılırken bazı bitkilerin belirli bir kısmı kullanılmaktadır. Usulüne uygun toplanan bitki organlarını, gölgede ve havadar ortamda kuruttuktan sonra, öğüterek kullanıldığında boya veriminin daha da artmakta olduğu görülmektedir. Araştırma bölgesi Erzurum ve çevresinde bol miktarda kendiliğinden yetişen özellikle de Erzurum'un kuzey ilçelerinin yer aldığı Çoruh Havzası dediğimiz bölgede Türk kırmızısı ve Çivit otu bitkisi bulunmaktadır. Boyacı kökü olarak ta bilinen Türk kırmızısı bitkisinden kırmızı ve tonları elde edilmektedir.

Bölgede geçmişte var olup günümüzde kaybolma noktasına varan doğal boyacılıkla ilgili 1984-1985 yıllarında Doç. Dr. Tahsin Parlak'ın alan araştırmasında bilgilerine başvurduğu Oltu'nun Dümbüllü Deresi köylerinden Çatak Köy'ünde Garip Çavuş'un eşi Aslı Hanım, Merakom'da Toto Nine, Süleymanlı'da Mülkinaz Öztürk, Fadime Abla, Safiye Hanım, Zihni'nin eşi Aslı Hanım, Bardızlı Müzeyyen Hanım ile Doğu Anadolu'nun birçok yöresinde özellikle de Bardız ve Oltu çevresinde doğal boyaları araştırarak derleyip bizzat uygulama yapan Kemal Akyol'un boya hakkında söylediklerini, aynen aktarmıştır. Kemal Akyol, Bölgede derlediği bilgiler ışığında, yine çevreden topladığı boya bitkileri ile uygulama yaparak doğal boyalardan 76 renk ve tonu, alizarin boyalardan 209 renk ve tonu, anilin boyalardan ise 48 renk ve tonu elde etmiştir. Elde ettiği bu boyaların yapılışında kullandığı katkı maddelerini, elde ettiği renkleri, kendi el yazısı ile anlattığı gibi renkli ipliklerden de örnekler koyarak bir albüm hazırlamıştır (Parlak, 2002: 25). Doç. Dr. Tahsin Parlak hazırlamış olduğu "Oltu ve köylerinde Bardız Kilimciliği" kitabında derlemiş ve bu bilgileri olduğu gibi yayınlamıştır.

Oltu'nun Süleymanlı köyünden Mülkinaz Öztürk ile Merakom'da Toto Nine, boyacı kökünden çok güzel boya elde ettiklerini anlatmakta ve yaptıkları işlemi şöyle tarif etmektedirler. "Yapışkan otundan (rubia, kökboya) boya yapmak için uzunca kökleri

sonbaharda toplayarak gölgede kurutulur. Bu kökler el değirmeninde öğütülerek toz haline getirilir. Diğer bir kaptaki ise toprak, şap ve kül karışımı su hazırlanarak ipler toz boya ve su ile ovulur. Daha sonra kaynatılarak boyama yapılır. Boyanan bu iplikler, tekne içerisinde birgün sonra ekşi pestil ile yıkanıp durularak kurutulur. Bu şekilde boyanan ipler, çok canlı ve kırmızı bir renge boyanmış olur” (Parlak, 2002: 26) şeklinde ifade etmektedir.

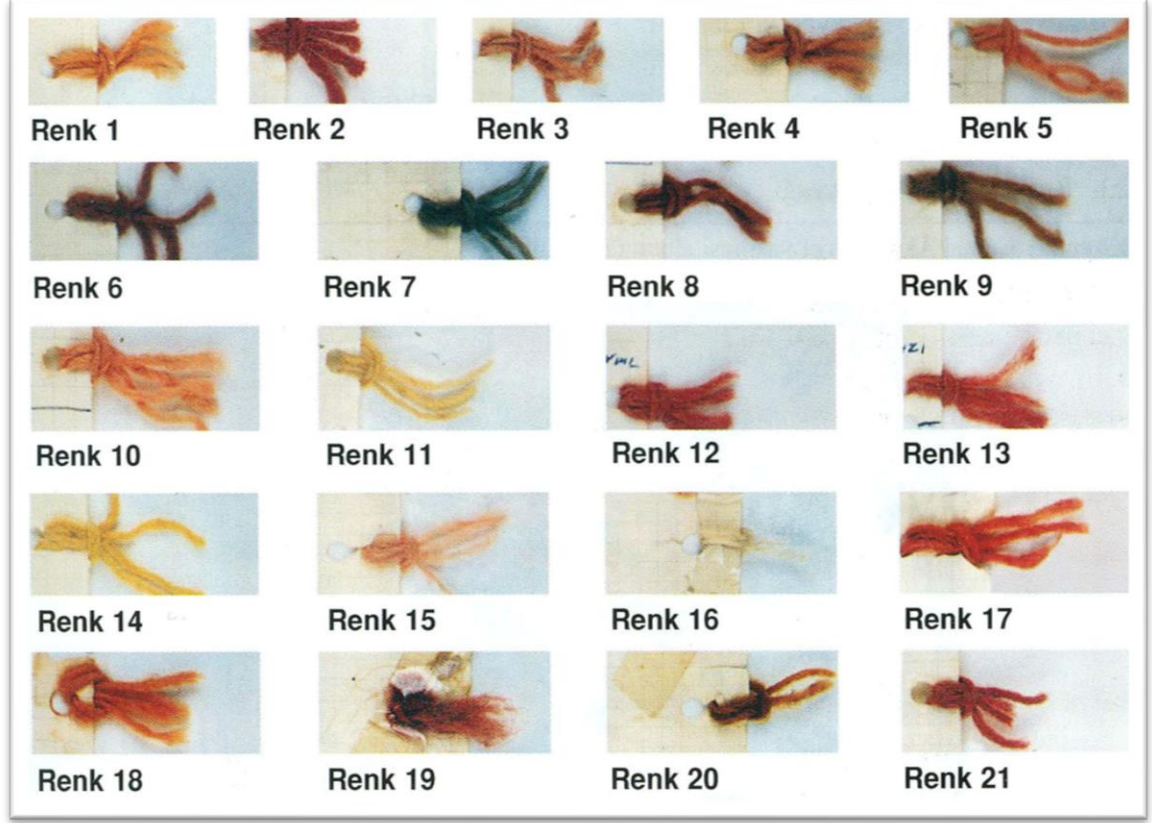
Kemal Akyol’un kendi el yazısıyla hazırladığı boyalı ip albümü (Renk katalogu 1) (Parlak, 2002: 26-7).



Fotoğraf: 13, Renk katalogu 1: Kemal Akyol’un kendi el yazısıyla hazırladığı boyalı ip albümü (Doç. Dr. Tahsin Parlak)

Kemal Akyol’un ise Türk kırmızısından birçok renk elde ettiğini kaynaklardan öğrenmekteyiz. “200 gram şap, sıcak su içerisinde eritilir. 40-50 litrelik kazandaki suya ilave edilir. 1 kg. yün, kaynayacak seviyeye getirilir ve kendi hali ile soğumaya bırakılır. Durulanan ipler başka bir kazanda 1 kg. kökboya bitkisi ile ovuşturularak, 40 litre su dolu kazanda kaynama noktası gelmeden 200 gr. Sığır idrarı ilave edilir ve ateşten indirilir. Kazanın kapağı 24 saat kapalı tutulur. 24 saatten sonra kazandan çıkarılan ipler, ekşi erik pestili (salor pestili)

ile tekrar yıkanır. Temiz suyla durularak kurutulur. Kuruyan iplikler çok canlı ve parlak kırmızı halini alır. Bu kazandaki boya banyosunda birden fazla boyama yapılarak kırmızının değişik tonları elde edilir” (Parlak, 2002: 27). Şeklinde ifade etmektedir.



Fotoğraf: 14, Renk katalogu 2: Kemal Akyol’un boyacı kökünden elde ettiği renkler. (Doç.Dr. Tahsin Parlak)

Tablo1: Kemal Akyol’un boyacı kökünden elde ettiği renkler (Parlak, 2002: 28).

Kullandığı Malzeme		Elde Ettiği Renk Numarası
1	Boyacı Kökü + Tuz + Şap	1
2	Boyacı Kökü + Tuzruhu + Krom	2
3	Boyacı Kökü + Tuz	3
4	Boyacı Kökü + Tuz + Şap+ Krom + Tuzruhu	4
5	Boyacı Kökü + Tuz + Şap	5
6	Boyacı Kökü + Tuz + Şap	6
7	Boyacı Kökü + Tuz + Şap+ Bakır Sülfat + Krom + Zaçyağı	7
8	Boyacı Kökü + Tuz + Şap+ Asitik Asit + Krom	8
9	Boyacı Kökü + Tuz + Şap	9
10	Boyacı Kökü + Tuz + Şap+ Asitik Asit	10

11	Boyacı Kökü + Tuz + Şap + Krom	11
12	Boyacı Kökü + Kızıl Toprak + Tuz + Tuzruhu	12
13	Boyacı Kökü + K. Kırmızı Toprak + Tuzruhu + Krom	13
14	Boyacı Kökü + Zaçyağı	14
15	Boyacı Kökü + Tuz + Şap + Krom	15
16	Boyacı Kökü + Tuz + Asitik Asit	16
17	Boyacı Kökü + Tuz	17
18	Boyacı Kökü + Tuz + Zaçyağı + Krom	18
19	Boyacı Kökü + Meyan kökü + Tuz + Şap	19
20	Boyacı Kökü + Meyan kökü + Tuz + Asit + Krom	20
21	Boyacı Kökü + Kızıl Toprak + Tuz + Zaçyağı + D. Sülfat	21

Kemal Akyol'un ifadesiyle; cevizden elde ettiği renkler ve boyama tarifine göre; ceviz yaprakları çok ince doğranarak, açık havada ve gölgede kurutulur. 1 kg. kuru ceviz yaprağı ile 1kg. yün 40 lt. su içinde 1 saatte kaynar seviyeye gelecek şekilde kaynatılır. İpler sık sık karıştırılarak tamamen boyayı emmesi sağlanır. Kaynama seviyesine geleceği zaman, içerisine 200 gr. tuz atılarak 20 dk. daha kaynamaya devam edilirse yünler kahverengiye boyanmış olur (Parlak, 2002: 29). Şeklinde ifade etmektedir.

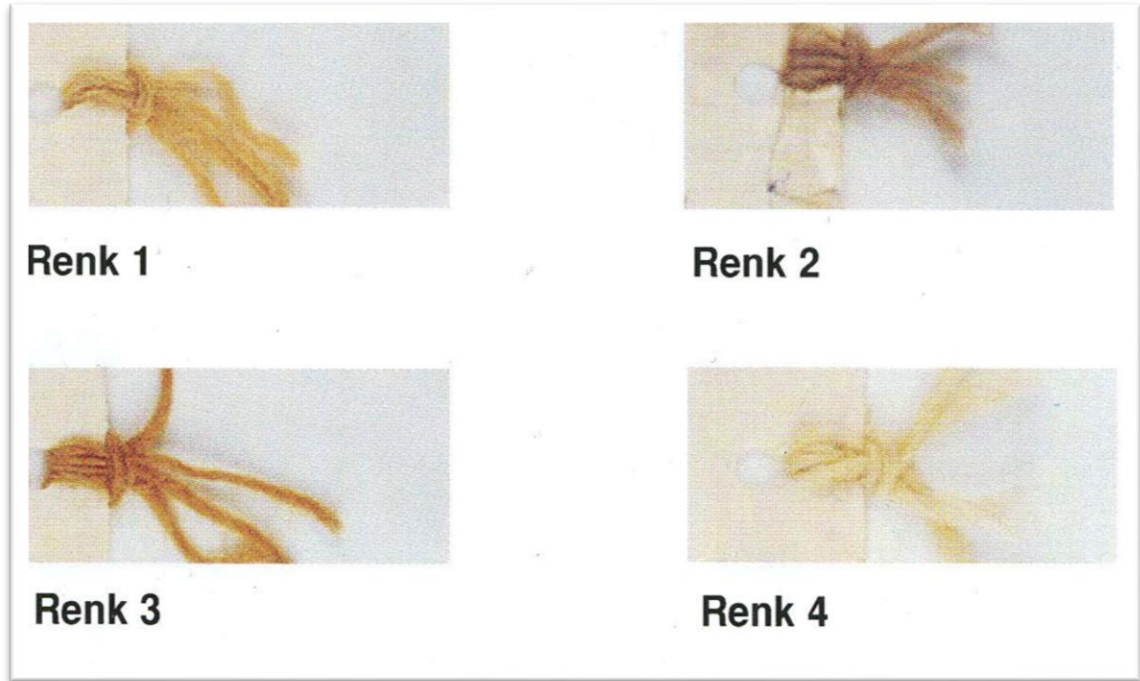


Fotoğraf: 15, Renk katalogu 3: Kemal Akyol'un ceviz ağacı yaprağından elde ettiği renkler ve tonları (Doç.Dr. Tahsin Parlak)

Tablo2: Kemal Akyol'un ceviz ağacı yaprağından ve kabuğundanelde ettiği renkler ve tonları (Parlak, 2002: 30).

Kullandığı Malzeme		Elde Ettiği Renk Numarası
1	Ceviz Yapağı + Tuz + Şap	1
2	Ceviz Yapağı + Tuz + Şap + asitlik Asit	2

3	Ceviz Yaprağı + Tuz + Bakır Sulfat + Krom + Asetik Asit	3
4	Ceviz Yaprağı + Tuz + asetik Asit	4
5	Ceviz Yaprağı + Tuz +	5
6	Ceviz Yaprağı + Tuz + Tuzruhu	6
7	Ceviz Yaprağı + Tuz + Tuzruhu + Krom	7
8	Ceviz Yaprağı + Tuz + Krom + Tuzruhu	8
9	Ceviz Yaprağı + Tuz	9
10	Ceviz Yaprağı + Tuz + Şap+ asitlik Asit	10
11	Ceviz Yaprağı + Tuz + Şap + asetik Asit	11
12	Ceviz Yaprağı + Tuz + Şap	12
13	Ceviz Yaprağı + Tuz	13
14	Ceviz Yaprağı + Tuz + Bakır Sulfat + Sirke Ruhı	14
15	Ceviz Yaprağı + Tuz + asetik Asit + Krom	15

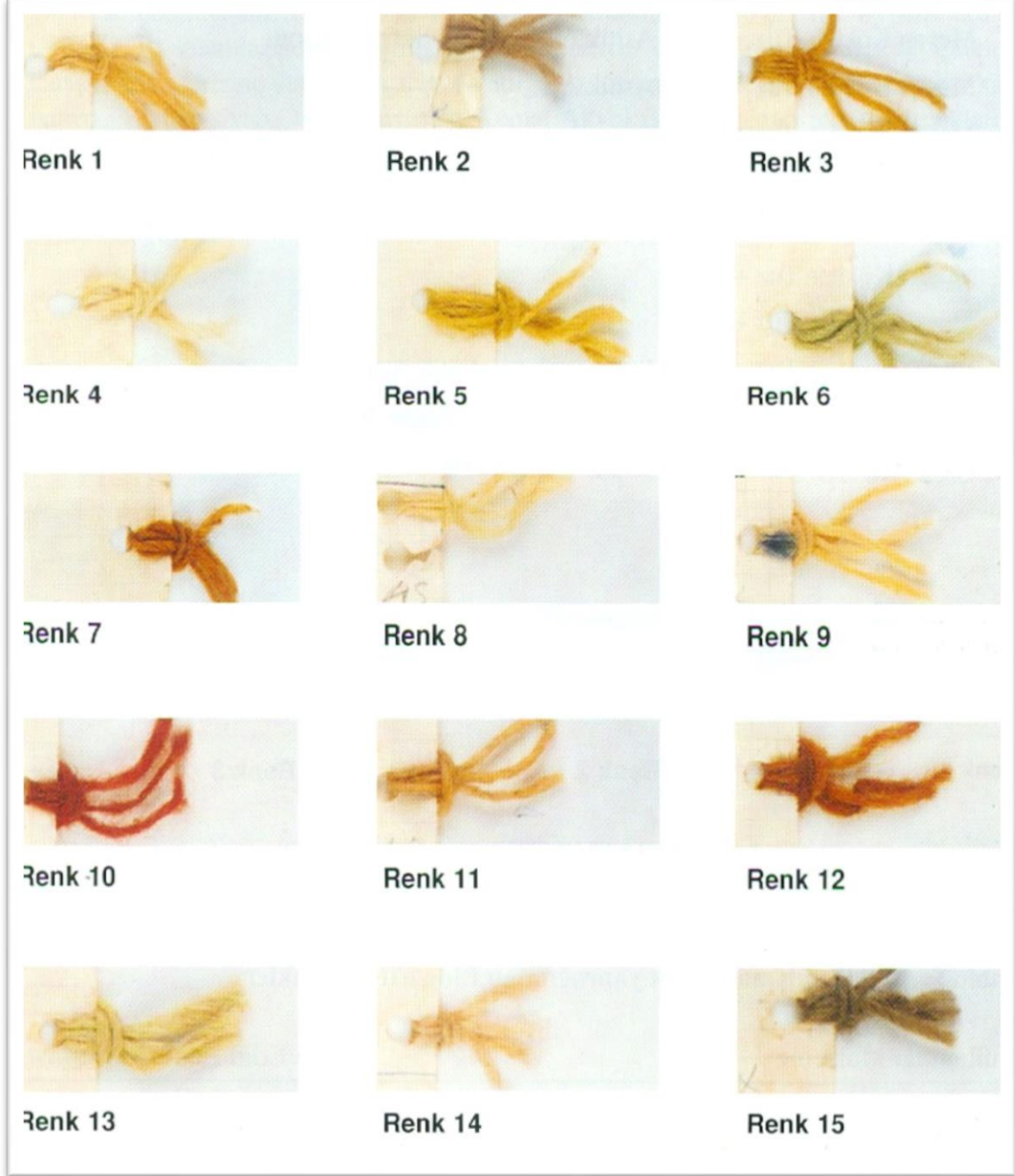


Fotoğraf: 16, Renk katalogu 4: Kemal Akyol'un kızıl erikten elde ettiği renkler. (Doç.Dr. Tahsin Parlak)

Tablo3: Kemal Akyol'un Kızıl Erik (Salor – Gögem Eriği) Ten Elde Ettiği Renkler (Parlak, 2002: 31).

Kullandığı Malzeme		Elde Ettiği Renk Numarası
1	Kızıl Erik Kabuğu + Tuz + Şap	1

2	Kızıl Erik Kabuğu + Tuz + Krom + asetik Asit	2
3	Kızıl Erik Kabuğu + Tuz + Şap + Krom + asetik Asit	3
4	Kızıl Erik Kabuğu + Tuz + Şap	4



Fotoğraf: 17, Renk katalogu 5: Kemal Akyol'un Meyan Kökünden elde ettiği renkler.
(Doç.Dr. Tahsin Parlak)

Tablo4: Kemal Akyol'un Doğu Anadolu'nun Çeşitli Yörelerinden Meyan Kökünden Elde Ettiği Renkler (Parlak, 2002: 32).

Kullandığı Malzeme	Elde Ettiği Renk Numarası
1 Meyan Kökü + Tuz + Şap + Tuzruhu	1
2 Meyan Kökü + Tuz + Tuzruhu + Krom	2
3 Meyan Kökü + Tuz + Tuzruhu + Krom	3
4 Meyan Kökü + Tuz + Şap	4
5 Meyan Kökü + Tuz + Şap + asetik Asit + Krom	5
6 Meyan Kökü + Tuz +asetik Asit + Bakır Sülfat + Krom	6
7 Meyan Kökü + Tuz + Şap + asetik Asit	7
8 Meyan Kökü + Tuz + Şap	8
9 Meyan Kökü + Tuz + Şap + Tuzruhu	9
10 Meyan Kökü + Tuz + Şap + Krom	10
11 Meyan Kökü + Tuz + Krom	11
12 Meyan Kökü + Tuz + Şap	12
13 Meyan Kökü + Tuz + Şap + Bakır Sülfat + asetik Asit	13
14 Meyan Kökü + Kırmızı Toprak + Tuz + Şap + asetik Asit	14
15 Meyan Kökü + K. Toprak + Tuz + Şap + asetik Asit + B. Sülfat + Krom	15

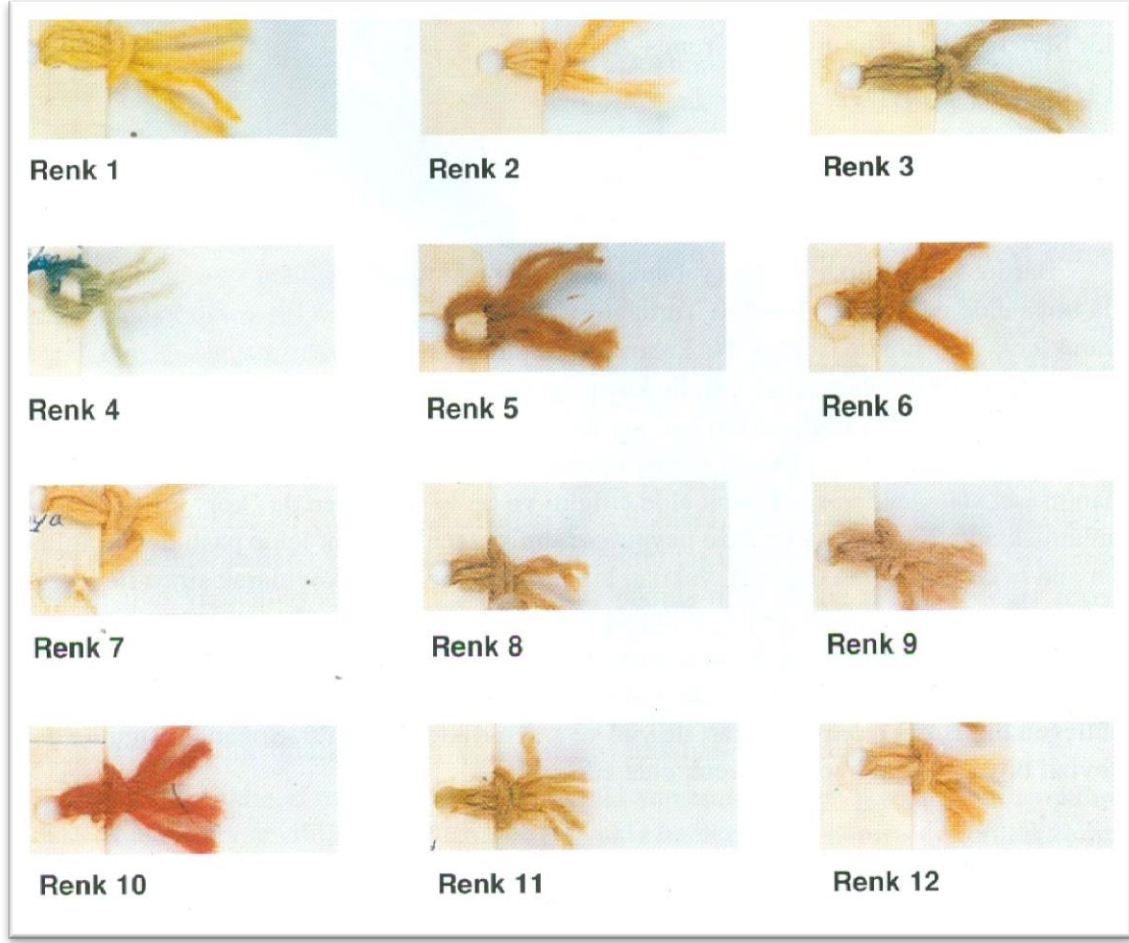


Fotoğraf: 18, Renk katalogu 6: Kemal Akyol'un kına ve duttan elde ettiği renkler. (Doç.Dr. Tahsin Parlak)

Tablo 5: Kemal Akyol'un Kına ve Dut Yaprağından Elde Ettiği Renkler (Parlak, 2002: 32).

Kullandığı Malzeme	Elde Ettiği Renk Numarası
1 Kına + Tuz + Şap + Bakır Sülfat	1
2 Kına + Tuz + Şap + Bakır Sülfat + asetik Asit	2
3 Dut Yaprağı + Şap + asetik Asit + Tuz	3

Doç. Dr. Tahsin Parlak'ın "Oltu ve Köylerinde Bardız Kilimciliği" kitabından elde ettiğimiz bilgi doğrultusunda, yapmış olduğu bölge araştırmasında dokumaların zeminlerinde siyah ağırlıklı olarak kullanıldığını, bu sebeple siyah toprak boyayı bolca kullandıklarını öğrenmekteyiz. Bölge sakinlerinden Mülkinaz Öztürk, siyah toprak boyayı şöyle tarif etmektedir. "Çamur boya Süleymanlı Köyü yaylasında, Abaslar Köyü mevkiinde bulunan kurşun rengindeki tepenin toprağının içerisine yünler gömülür ve bir hafta bekletilir. Daha sonra çıkarılıp toprak şap ile yıkanır, yünler siyaha boyanmış olur. Yine aynı şekilde farklı bir yöntem kullanarak siyah rengi elde eden ve 1995 yılında kayıtlara geçen Şenkaya İlçesine bağlı Bardız'ın Oyuktaş Köyünde Nezaket Yalçın (70 Yaş) köylerinin çıkışındaki bataklıktan aldığı kara çamuru sütleğen bitkisi ile kaynatarak, çok güzel bir siyah elde ettiğini belirtmiştir. Nezaket Yalçın, boya yapılışını şöyle anlatmaktadır. "Oyuktaş Köyü çıkışında bulunan boyalık mevkiindeki bataklık kısımlarda ilkbaharda siyaha yakın su çıkmaktadır. 15 cm kadar toprağı kaldırdıktan sonra elimize oyuklar açarak toprağın iç kısımlarından ekşimiş çamur çıkarırız. Bu çamuru boyanacak iplere karıştırarak içerisine demir parçaları da attığımız kazanda, sütleğen bitkisiyle beraber kaynatırız. Böylelikle yünler siyaha boyanmış olur". Kemal Akyol ise, toprağın renklerine göre tuzlar ilave ederek, açık sarı, şampanya, devetüyü, çağla yeşili, kahverengi, açık kahverengi, krem, siyah ve bal renkleri elde etmiştir (Parlak, 2002: 32).



Fotoğraf: 19, Renk katalogu 7: Kemal Akyol'un topraktan elde ettiği renkler. (Doç.Dr. Tahsin Parlak)

Tablo 6: Kemal Akyol'un Toprakтан Elde Ettiği Renkler (Parlak, 2002: 34)

Kullandığı Malzeme		Elde Ettiği Renk Numarası
1	Sarı toprak + Tuz + Şap	1
2	Sarı toprak + Tuz + Tuzruhu	2
3	Sarı toprak + Bakır Sülfat + Sülfirik Asit + Krom + Tuz	3
4	Kil Kaymağı + Tuz + Krom + asetik Asit + Bakır Sülfat	4
5	Koyu Kırmızı Toprak + Tuz + Bakır Sülfat + Asitik Asit + Krom	5
6	Koyu Kırmızı Toprak + Tuz + Bakır Sülfat + Asitik Asit	6
7	Sakızlı Koyu Kırmızı Toprak + Tuzruhu	7
8	Sakızlı Koyu Kırmızı Toprak + Tuz + Tuzruhu	8
9	Koyu Kırmızı Toprak + Tuz + Tuzruhu + Ceviz Kabuğu + Saçıkıprıs	9
10	Koyu Kırmızı Toprak + Asitik Asit + Tuz	10
11	Sarı Toprak + Tuz + Bakır Sülfat + Asitik Asit + Krom	11
12	Sarı Toprak + Asitik Asit + Tuz + Şap	12

Ayrıca günümüzde tespit edilen Erzurum ve çevresinde ceviz yaprakları çok ince doğranarak açık hava ve gölgede kurutulur. 1 kg. kuru ceviz yaprağıyla, 1 kg. yün, 1 saatte kaynar seviyeye gelecek şekilde ısıtılır, ipler sık sık karıştırılarak tamamen boyayı emmesi sağlanır, böylece ipler açık kahveye boyanır. Yine aynı yöntemle farklı mordan maddeleri kullanarak kahverenginin değişik tonları elde edilir. Erzurum ve çevresinde doğal boya olarak sütleğen, mazı, sarı muhabbet çiçeği, sarıpatatya, altın otu, hava cıva, kantaron, ceviz kabuğu, çivit otu, kök boya, soğan kabuğu gibi bitkisel boyalar kullanılmıştır (Parlak, 2002: 47).

Sarı renk; pek çok köyde altın otu, sütleğen, kantaron ve papatya bitkileri kullanılır, şapla birlikte kaynatılarak yapılmaktadır. Baharda toplanan bu bitkiler açık havada güneş almayan ortamda kurutularak boyama yapılacağı zamana kadar bez torba veya kese kâğıtlar içinde saklanmaktadır. Boyama yapıldığında, bir kazanda iple beraber kaynatılır. Karışım suyuna şap ilave edilir. Bir süre sonra kazandan alınan ipler, durulanıp kurutulur (Parlak, 2002: 47).

Beyaz; Erzurum ve çevresinde, genellikle saf olarak kullanılmaktadır. İplikler killi toprak içerisinde ağartılmaktadır.

1.3.2.3. Boya Bitkilerinin Elde Edilmesi

Doğal boyar maddeler, doğada bazı bitkiler ve hayvanlar tarafından sentezlenen boyar maddelerdir. Doğada yetişen ve insanlara gıda, mesken, alet, araç, taşıt, süs eşyası ve kâğıt gibi daha pek çok alanda fayda sağlayan bitkilerin çoğu az ya da çok boyar madde ihtiva etmektedir. Ancak haslıkları, lif üzerindeki renkleri ile bu sahada kabul görmeleri gibi nedenlerle belirli bitkilerden faydalanılabilmektedir. Bitkisel boyalar, doğal boya grupları içinde en fazla renk harmonisine sahip olan ve temini en kolay gruptur. Doğal boyamacılıkta, bitkilerin çiçek, yaprak, dal, gövde, kabuk, kök kısımlarının birinden veya tamamından boya elde edilebilmektedir (Parlak, 2007: 60).

Boya ve daha pek çok alanda faydalandığımız bitkileri tanımak, onların yaşam biçimlerini bilmek ve herhangi bir karışıklığa sebebiyet vermemek için bitki sistematigi, jeobotanik, bitki ekolojisi gibi konularda yeterli bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Bitki sistematigine göre sınıflandırma üç sistemde toplanabilmektedir. Yapay, doğal ve filogenetik sınıflandırmalardır. Bitkiler sınıflandırılırken en küçük birim olan tür, en büyük olan birim ise âlem'dir. Bunlar en küçükten büyüğe sırasıyla Tür (Species), Cins (Genus), Familya (Familia) Takım (Ordo), Sınıf (Classis), Bölüm (Division) ve Âlem (Regnum) dir (Parlak, 2007: 60, Aytaç, 2006: 25, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 1991: 120).

Anadolu'da boyacılık da kullanılan bitkilerin adları yörelere göre bazen farklılıklar gösterebilir. Dünya ülkelerinin dillerinde de farklılıklar gösteren bu bitki adlarının karışıklığa sebebiyet vermemek için, bütün milletler bitki taksonomisinde Latinceyi ortak dil olarak kabul etmişlerdir. Bitkilerin Latince isimleri genellikle iki sözcükten oluşur. Birinci sözcük cins adını, ikinci sözcük ise tür adını gösterir (Parlak, 2007: 60, Aytaç, 2006: 25, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 1991: 120).

1.3.2.3.1. Boya Bitkilerinin Toplanması

Bazı bitkilerin tüm aksamı boya için kullanılırken bazılarının da kısmen belirli aksamı boyamada kullanılmaktadır. Örneğin çiçeği, yaprağı, tohumları, kabuğu ya da kökü kullanılır. Toplama zamanı en önemli etmenlerdendir. Boya bitkisinin hangi kısmından yararlanılacaksa o kısmın en olgun olduğu zamanını seçmek gerekir. Boyanacak olan ipliklerin kalitesi bakımından, toplama zamanı çok önemlidir. Çiçekler açtığı zaman, yapraklar tam büyüklüğüne eriştiğinde, tohum ise olgunlaştığında toplanmalıdır. Dallar ve kabuklar kışında toplanabilir, ancak ağaca zarar vermemek için budama sırasında kesilmiş dallardan yararlanmak doğru olur. Bitkilerin kökleri ise dikkatle toplanması gereken bir bitkidir. Yetiştirilmesi uzun zaman alan bitkilerin köklerini toplarken özen gösterilmesi gerekir. İkinci önemli etmen, bitkinin bulunduğu yöredir. Bir türün yetiştirilmesi için en uygun iklim koşulları nerede varsa, bitki o bölgeden toplanmalıdır. Bir dağın güneş gören yamacında yetişen bitkiler ile güneş görmeyen yamacında yetişen bitkiler arasında içerdikleri boya molekülleri açısından fark vardır. Hatta aynı ağacın güneş gören tarafındaki yapraklarla güneş almayan yapraklar boyama açısından iyi sonuç vermeyebilir. Toprağın besleme yeteneği, kullanılan gübre, o yılın yağış miktarı gibi etmenler gerek boya madde miktarını, gerekse elde edilen rengin niteliğini etkiler.

1.3.2.3.2. Boya Bitkilerinin Kurutulması ve Saklanması

Boya bitkileri taze veya kuru halde kullanılır. Mevsiminde toplanması gerekip, bitkiler hemen kullanılmayacaksa, uygun ortamlarda kurutularak saklanmalıdır. Kurutma işlemi gölgeli, havadar bir yerde ve güneşin almayacağı ortamda kurutulmalıdır. Kurutma işlemi, bitkilerin büyüklüğüne göre demetler halinde asarak ya da yere sererek yapılmalıdır. Küflenmemesine özen gösterilmelidir. Aksi halde bitkinin boyama özelliğini yitirmesine neden olur. Kurutulduktan sonra bitkinin boyama özelliği değişip değişmeyeceği bitkinin özelliğine göre değişir. Bazıları niteliklerinden hiçbir şey kaybetmeden uzun yıllar

saklanabilir. Bitkiler kurutulduktan sonra, bez ya da kese kâğıt torbalarda küflenmeye karşı uygun ortamlarda saklanmalıdır (Parlak, 2007: 60). Küflenme çoğu zaman, boyar maddelerin bozulmasına neden olur. Bundan dolayı toplanan bitkiler küflenmeye neden olacak etkenlerden uzak tutulmalıdır.

1.3.2.4. Yün Boyamada Kullanılan Araç ve Gereçler

Boya kaynatmak için kalaylı bakır ya da emaye bir kova kullanılabilir. Emayenin kırık ve paslı yeri olmamalıdır. Küçük çapta boyamalar için tencere büyüklüğünde kaplar ya da ateşe dayanıklı cam kullanılabilir. Yünler, büyük kapların içinde tahta bir çubukla karıştırılmalıdır. Ağırlıkların ölçülmesi için bir teraziye ihtiyaç vardır. Bir litrelik ölçü kabı ile 100 cm³ lük cam ölçek de bulundurulmalıdır. Bazı tariflerin uygulanmasında, özellikle indigo küpü hazırlanırken termometre kullanılmalıdır. Yünleri yıkamada plastik bir leğen ve lastik eldivenler bulundurulmalıdır.

1.3.2.5. Yün Boyamada Kullanılan Mordan Maddeler

Yün, ipek ve bitkisel liflerin boyanmasında hem rengin haslığını sağlamak, hem de aynı boyar maddeden değişik renkler elde etmek için kullanılmaktadır. Mordan maddelerinin her biri, boyarmadde ile birlikte farklı renkler ve tonlar verir.

Yün mordanlanmasında üç farklı mordanlama yöntemi kullanılır. Birinci yöntem; önceden mordanlama dediğimiz, lifleri boyamadan önce mordan maddesi ile lifin bir arada kaynatılması sonucu yapılan mordanlama. İkincisi, beraber mordanlama; yün lifleri ile birlikte boyar madde ve mordan maddesi aynı anda mordanlamaya alınması. Üçüncü ve son yöntem ise, sonradan mordanlama; liflerle boyar madde bir arada kaynatılarak mordan maddesinin sonradan ilave edilmesiyle meydana gelen mordanlama yöntemidir. Anadolu'da yaygın olarak kullanılan ise birliktemordanlama yöntemi ve başlıca mordan maddesi ise şap'tır. (Potasyum alüminyum sülfat). Bunun yanı sıra mordan maddelerini sıralayacak olursak şap'la birlikte genelde yün mordanlamada yaygın olarak kullanılan beş farklı mordan maddesi vardır. Bunlar; göztaş, saçıkıbrıs, krom ve dikromatlar'dır. Pamuklarda ise mordan maddesi olarak tanen kullanılır (Parlak, 2007: 53, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 1991: 120).

Şap: Kimyasal adı "potasyum alüminyum sülfat"dir. Tarihte şap üretiminin başlangıcı bilinmemektedir. Anadolu'da geleneksel yün boyamacılığında en yaygın olarak kullanılan mordan, şap'tır. Şap, hemen her yerde kolayca sağlanabilir. Alınırken temiz olmasına dikkat edilmelidir. Yabancı madde içermeyen şap, sodaya benzeyen, renksiz kristaller halinde satılır.

Mordanlamada yünün kilosu başına 150-250 gr. (% 15-25) oranında şap kullanılır. Şapın az ya da çok olması, yünün rengini değiştirmez, fakat fazla şap yünün sertleşmesine yol ağar (Fotoğraf 20) (Parlak, 2002: 99, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 1991: 120, Parlak, 1997: 6,).



Fotoğraf 20: Yün İpliği ve Şap
(Doç.Dr. Tahsin Parlak)

Göztaşı; Kimyasal adı bakır iki sülfat olan göztaşı, tarımda bitkilerin ilağlanması kullanıldığından her yerde kolayca bulunur. Birçok boyarmadde ile kahverengi yeşil, bazıları ile de ilginç olmayan koyu renkler verir. İkinci mordan olarak yeşil renklerin elde edilmesinde kullanılır. Kullanılması gereken miktar yünün ağırlığının % 3'ü kadardır. Bakır tuzları ışığa karşı haslık sağlar (Fotoğraf 21) (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 1991: 120, Parlak, 2007: 53).



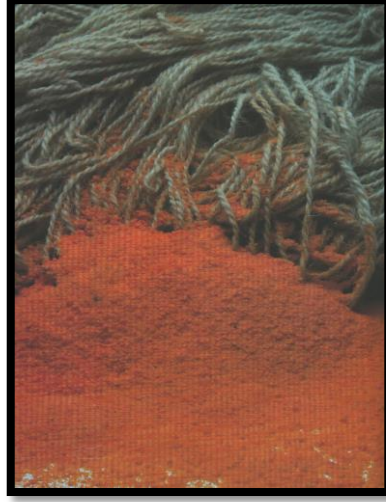
Fotoğraf 21: Yün İpliği ve Göz Taşı
(Bakır sülfat) (Doç.Dr. Tahsin Parlak)

Saçıkıbrıs: Kimyasal adı demir II sülfat'dır. "Zaç" sözcüğü, Türkçe sözlükte "kükürtle demirin bileşmelerinden biri" olarak açıklanmaktadır. Boya yapan köylüler arasında yaygın olarak taş boya, kara boya olarak bilinmektedir. Saçıkıbrıs, bütün boyar maddelerden en koyu renklerin ve siyahların elde edilmesinde kullanılır. Işık haslığı çok yüksek olup, fazla miktarda kullanıldığında zamanla yünün çürümmesine ve akmasına neden olur. Yünün kilosu başına % 3 ya da 6'sı oranında kullanıldığında hemen bütün boyarmaddelerden siyaha yakın renkler elde edilir. Saçıkıbrıs'la birlikte mordanlama yöntemi uygulanmaz (Fotoğraf 22) (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 1991: 120, Parlak: 1997: 6).



Fotoğraf 22: Yün İpliği ve Saçıkıbrıs (Demir sülfat) (Doç.Dr. Tahsin Parlak)

Krom: İkinci mordan maddesi olarak kullanıldığında ilk rengin daha koyu tonları elde edilir. Yünün ağırlığının % 3'ü, 1 kg. için 30 gr.dır. Daha yüksek oranda kullanıldığında yünü olumsuz etkiler. Potasyum bikromat ışıktan etkilenen bir madde olduğu için koyu renkli şişelerde saklamak gerekir (Fotoğraf 23) (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 1991: 120, Parlak, 1997: 6).



Fotoğraf 23: Yün İpliği ve Krom (Doç.Dr. Tahsin Parlak)

Dikromatlar: Kimyasal adı, potasyum ve sodyum bikromat olan kromatlar, Anadolu'da yazmacılar tarafından ve yünlü kumaşların mordanlanmasında çok kullanılır. Kromla, sarı boyarmaddelerden hardal renkleri, bazen de koyu pastel yeşil tonları elde edilir. İkinci mordan olarak kullanıldığında da, krom ilk rengin daha koyu tonlarının çıkmasını sağlar. Kullanılması gereken yünün ağırlığının % 3'ü, 1 kg. için 30 gr.dır. Yün boyamada şapa oranla daha koyu renkler verir. Birlikte mordanlama metodu uygulanmaz. Çünkü çözeltide serbest olarak krom bulunduğu zaman, bazı boyar maddelerin çökmesine neden olur. Daha yüksek oranda kullanıldığında yünü olumsuz etkiler. Potasyum bikromat ışıktan etkilenen bir madde olduğu için koyu renkli şişelerde muhafaza edilmelidir. Ayrıca mordanlanan lif hemen boyamaya alınmalıdır. Krom tuzları yıkamaya karşı haslık sağlar (Parlak, 2007: 53).

Anadolu'da mordan maddelerinde kullanılan diğer yardımcı mordan maddeler ise mordanlamadan daha iyi sonuçlar elde etmek için boyama esnasında yada boyama sonrası işleme tabi tutularak uygulanan bir yöntemdir. Bu yardımcı mordan maddeler yaygın olarak kullanılan farklı beş yardımcı mordan maddesi vardır. Bunlar;

Kremtartar: Kimyasal adı potasyum asit tartarat'dır. Genellikle boya banyosundaki boyanın lif üzerine çekilmesini sağlar. Ayrıca renklere parlaklık ve nitelik kazandırır (Parlak, 2007: 55).

Sodyum Sülfat: Boya banyosundaki boyar maddelerin yüne geçmesini sağlayan bir yardımcı madde olarak tanınmaktadır.

Okzalit Asit: Mordanlamada ve kırmızı skalalarda kullanılır.

Tartarik Asit: Şapla, potasyum dikromat, Sn C₁₂ (kalay klorür) ve Fe SO₄ (Demirsülfat) birlikte kullanılır.

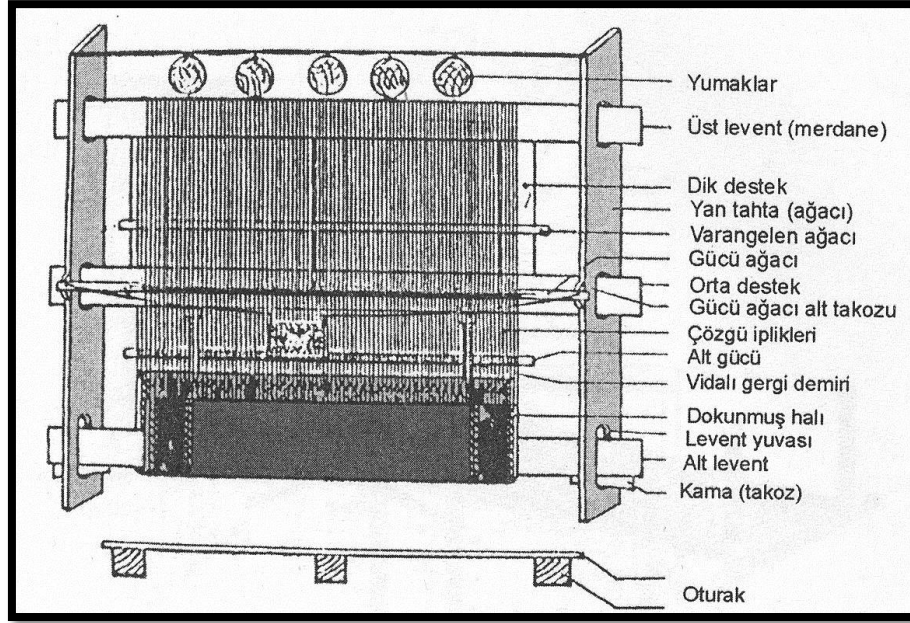
Asetik Asit: Boya banyosunda boyanın lif üzerine çekilmesini ve rengin açılmasını sağlar (Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 1991: 121, Parlak, 1997: 7).

1.3.3. Dokumada Kullanılan Tezgâh ve Araç Gereçler

1.3.3.1. Dokumada Kullanılan Tezgâhlar

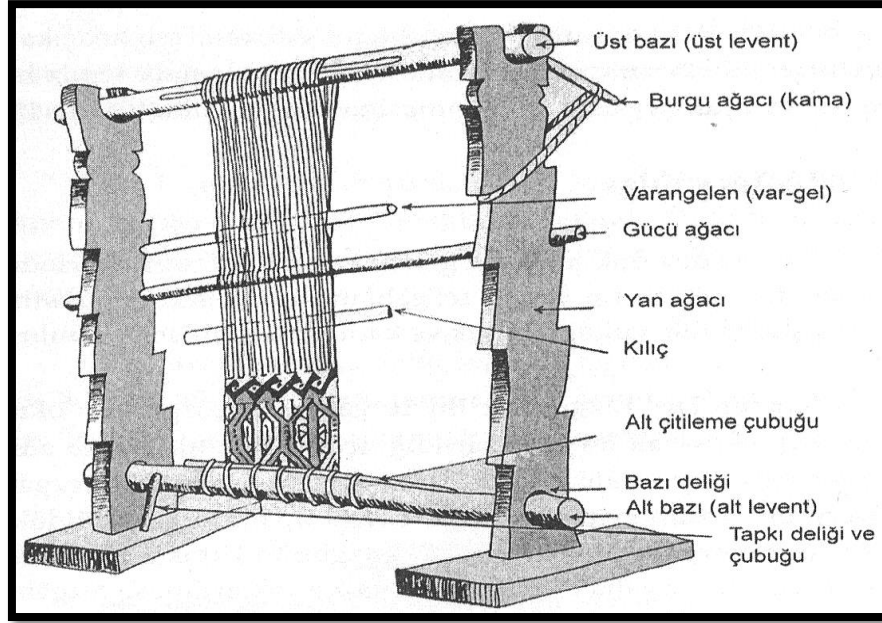
El dokuması halı tezgâhları, germe ve sarma olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Anadolu'da ki bütün dokuma merkezlerinde olduğu gibi, Erzurum ve çevresinde de her iki tür tezgâhta kullanılmıştır. Araştırmalar sonucunda, halkın ağaç tezgâh, gergi ağacı, ip ağacı gibi isimlerle adlandırdığı, ahşaptan yapılmış yarı yatık, ya da dik olarak kullanılan tezgâhlar, yerini metal sarma tezgâhlara bırakmıştır.

Germe Tezgâh: Germe tip halı tezgâhının sarma tezgâhlarından en önemli farkı alt ve üst leventin kendi ekseni etrafında dönmeyip, sadece yan tahtalardaki yuvalarda yer alan gerdirme kısımlarıyla aşağı yukarı inip çıkacak şekilde olmasıdır. Sarma tip tezgâhta çözgü ipleri alt ve üst leventin döndürülmesiyle gerdirilirken düz germe tezgâhlarda gerdirme işi yan tahtalardaki yuvalara, leventlerin yanına çakılan tahta kamalarla sağlanır. Bazen iki leventi ters istikamete itecek vidalar da aynı görevi yapmaktadır. Germe tezgâhlarda çözgü, tezgâh üzerinde hazırlanır. Dokuma ilerledikçe halı sarılmaz, tezgâh üzerinde aşağıdan yukarıya doğru döndürülerek dokuma işlemine devam edilir. (Çizim 3)



Çizim 3: Germe Tip Tezgâh (İsmail Öztürk, Dokumaya Giriş, 2007, s. 45)

Sarma tezgâh: Bu tezgâhlar, sarılarak dokunduğundan bu adı almıştır. Dokumaların boylarını istenilen uzunlukta yapma imkânı sağlamaktadır. Tezgâhların genişliğine bağlı olarak boyutları değişen kirkitli dokumaların uzunluk ve genişlikleri, kişilerin isteğine ya da ihtiyaçlarına göre değişmektedir. Yarı yatık olan tezgâhın, taşınması ve kurulması kolay, pratik, dikey çözgü sistemli dokuma tezgâhıdır. Yan ağaçlar ya duvara dayanır ya da toprağa sabitlenir. Dokunacak olan yer yaygısı çözgülerinin, istenilen uzunlukta yapılarak çözgülerin gerginliği, alt levendin sabitleştirilip, üst levendin burğu ağacı ile döndürülüp istenilen gerginlik elde edildiğinde, yan ağaçlardaki dişlere ipe bağlanarak sağlanır. Dokuma ağızlığı çubukla çaprazlanan çözgülerin gücülenmesiyle açtırılır. Dokuma ilerledikçe, üstteki burğu ağacı gevşetilir, dokuma alt levende sarılır. Günümüzde, atölye tipi üretime elverişli olan metalden üretilmiş gelişmiş dikey tezgâhlardan halıcılıkta kullanılmaktadır. Bunlara metal sarma tezgâhı denilmektedir. (Çizim 4)



Çizim 4: Sarma Tip Tezgâh (İsmail Öztürk, Dokumaya Giriş, 2007, s.44)

Sarma tezgâhın parçaları ve işlevleri: Yan dikmeler; Tezgâhın kuruluşunda iskeleti teşkil eder. Genelde 30 cm. eninde, 7 cm. kalınlığında bir tahtadır. Alt ve üst kısımları levent ağaçlarının geçmesi amacıyla yuvalıdır. Gücü ipliyle levent ağacının takılması ve germe ipleri için eşit aralıkta dişler açılmıştır. Yan dikmeler leventleri tutar ve dönmelerini sağlar.

Levent (merdane); Alt ve üst olmak üzere iki tanedir. Çubuk demirlerine takılan çözügünün alt ve üstlerini tutar. Çözügünün gerilmesini ve sarılmasını sağlar.

Germe çubuğu; Tezgâhların gerilmesine yardım eder. Gücü ağacı, yerde yapılan çapraz çözügüyü ayırır. Gücü ipleri, çözügü iplerini tek-çift ayırma işini gücü ağacıyla yapar.

Gücü ağacı; halının kaliteye göre çözügü ayarını korur ve çapraza geçen tellerin bağlı olmasını sağlar.

Gücü açma-kapama tahtası; 5 cm. enindedir. Gücü ipi çapraz çözügünün karışmamasını sağlar.

Payanda; yan ağaçlarına desteklik yapar. Yan ağaçların dik durmasını sağlar.

Çubuk demiri; Çözügünün uçlarına takılarak halı veya kilimin gerdirilmesini sağlar.

Oturma tahtası; halı veya kilimi dokuyacak dokuyucularının oturmasına yarar ve tezgâhın boyunda olmalıdır.

Takoz; Levent demirini durdurmaya yarar ve kol demirine desteklik yapar.

Günümüzde, Erzurum ve çevresinde yaptığım araştırma kapsamında, il merkezi dışında dokuma yapan ilçe ve köy bulunmadığından dokuma tezgâhına da rastlanmamıştır. Ancak il merkezinde Atatürk Üniversitesi Halıcılık Eğitim Merkezi, Büyükşehir Belediyesi,

özel sektör ve Halk Eğitim Merkezlerine bağlı kurslarda dokuma yapılmaktadır. Burada kullanılan tezgâh tipi ise metal sarma tipi tezgâhlardır. (Atatürk Üniversitesi Halıcılık Eğitim Merkezi) dışında.

1.3.3.2. Dokumada Kullanılan Araç ve Gereçler

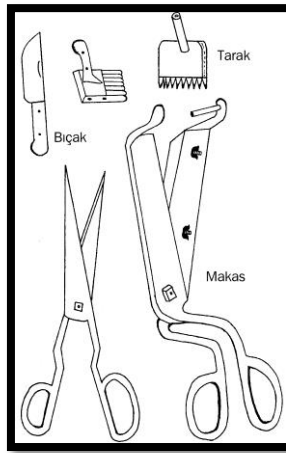
Anadolu'nun pek çok yerinde olduğu gibi, Erzurum yöresinde de halı dokumalarında “kirkit, bıçak, halı makası, tarak, v.s” gibi aletler kullanılmaktadır. (Çizim 5)

Kirkit: Dokumada çözgü telleri arasına giren ilme ve atkılarının sıkıştırılmasında kullanılan demir ve sert ağaçtan yapılmış elle tutulması için saplı olan dişli alettir. Demirden yapılan kirkitler, yörelere ve halı cinslerine göre çeşitli şekillerde imal edilmektedir. Isparta kirkiti, hereke kirkiti gibi. Bölgede genellikle demirden yapılmış kirkitler kullanılmaktadır. Kirkitin dişleri, örnekte olduğu gibi hereke ya da Isparta tarzı dokumalara gidecek şekilde satın alınmakta ya da yapılmaktadır.

Halı makası: Ayarlı, ayarsız, kabartma ve temizleme makasları vardır. Bunların herbirinin görevi farklıdır. Halıda düzeltme ve kırkım işi yaparlar. Ayarlı makasların, halı bitimine kadar hav yüksekliği ayarı değiştirilmemelidir (Gülcemal, 1997: 88). Dokunan halının kalitesine ve cinsine göre makas seçilmelidir. Her ilmek sırasından sonra kesim (kırkım) yapılmalıdır. Makasın alt yüzeyi eşit şekilde bastırılmalı, ucunun çözgümlere yaklaştırılmamasına özen gösterilmelidir.

Bıçak: Halı dokunurken ilme uçlarını aynı hizada ve fazla olan ipleri kesmeye yarar. Her dokuyucu için 1 adet bıçak gereklidir.

İğne: kopan iplerin yerine yerleştirilmesinde kullanılır.



Çizim 5: Halı makası, Kirkit ve bıçak

1.3.4. Çözü Hazırlama ve Düğüm Teknikleri

1.3.4.1. Çözü Hazırlama

Çözü hazırlama işlemi tezgâh tipine göre farklılık göstermektedir.

Düz Tip Tezgâhlarda Çözü Hazırlanması: Alt levent, yuvası içinde takozlar üzerine oturtulur ve kamalarla sıkıştırılır. Alt gücü alt leventin tam yanında ortada duracak şekilde sonradan sökülme üzere levende çakılmış iki çivi üzerine oturtulur ve üzerine 2 cm. de bir çizgi çizilir. Sağ taraftan gücünün ucuna çözü ipliğinin ucu bağlanır. Çözü hazırlama işini iki kişi yapar. Sağda oturan bağlanmış ipi gergin tutar, soldaki ise üst leventten aşırır ve arkadan sol elin bir parmağını takarak ipliği aşağı çeker. Bu sırada iplik sağılmaya devam ettiğinden üçgen şeklini alır. Üçgenin ucu alt leventin arkasından ve altından öne çıkarılır. Gücünün diğer başından geçirilir, ipliğin devamı tekrar gücüye dolanıp yukarı üst levente götürülür, üçgen alınır ve böylece halının enine gerektiği kadar çözü çözülür. Bu sırada çözünün arkasına ipliklerin gücüye takılmasını kolaylaştırmak için ince bir çita sokulmalıdır. 40x40 kalitede bir halı dokunacaksa, gücüye çizilmiş olan her 2 cm. lik yerde 8 iplik halkası görülmelidir. Çözü iplikleri gücüye dolandıkça çözüleri kapayacağından, saymayı kolaylaştırmak için, gücü ucuna tutturulmuş uzun bir iplik gücü boyunca her 4 ipliğin (dokunacak halının 1 cm. deki düğüm sayısı) bir altından bir üstünden geçirilir. En sonunda çözünün ucu gücünün sol başına bir kaç imlik atılarak düğümlenir. Böylece iplikleri arka arkaya duran bir çözü tezgâha sarılmış olur. Bundan sonra orta gücü tezgâhın üst leventinin iki taraf kanalına bağlanmış askılara asılır. Alt leventin takozları alınır, gücü örülmeğe başlanır. Önce orta gücünün boyunca iki tarafa çakılmış çiviye bir iplik gerilir. Çözünün ön ve arka iplikleri arasında ince bir çubuk sokulur, ele alınan bir yumak ipliklerin aralar ve sağ eldeki yumak yün çözü ipliğinin solundan boş geçirilerek arka ipliğin sağından dolandırılıp, solundan alınır ve gücünün altından çıkarılır. Ortada kalan ipliğin altından çekilen iplik içinde yumak geçirilerek bir imlik atılıp düğümlenir. Bu devam ettirilir ve sonunda açıktan atılan düğümler gücü örülmesi bitirilir. Önceden araya konan çubuk çıkarılır, her iki iplik sırası arasında boydan boya bir çita uzatılır. Çita yukarıda iken ön sıra ipliklerine el ile bastırılarak arka sıra iplikleri öne getirilir. Bu anda ağızlık içinde kalın bir ip atılır, ipliğin uçları tezgâhın yan tahtalarına bağlanır. İplik kirkitle oturtulur. Çözülerin arkasına geçirilmiş olan işaretlenme ipliği çekip çıkarılır. Çita, orta gücü hizasına kadar indirilir. Öndeki ve arkadaki çözü ipliği sıraları arasından bir kalın iplik daha geçirilir ve kirkitle düzeltilir (Aytaç, 1989: 134-135, Parlak, 2002: 108).

Sarma Tip Tezgâhta Çözü Hazırlanması: Erzurum ve çevresinde, sarma tip tezgâhlarda kullanılmak üzere çözü yerde hazırlanır. Buna halk arasında “çözü” veya “ip çözüme” adı verilir. Dokunacak olan halı, ebatları belirlendikten sonra, dokunacak halının boyuna 125 cm. saçak payı ilave edildikten sonra bulunan mesafeye göre ayarlanır. Yere, belirlenen arayla iki ağaç veya metal boru şeklinde kazık çakılır. Çakılan kazıkların yatay zemine dik olup olmadığı kontrol edilir ve her birinin yanına birer kişi oturur. Çözü ipi kazıklardan birinin alt tarafına bağlanarak elinde ip bulunan üçüncü bir kişi ipi kazıklar arasında paralel ve eşit gerginlikte etrafında dönerek sarar. Sarma işleminde ipliklerin aynı gerginlikte olmasına dikkat edilmeli ve sırada bulunan iplikleri saymada kolaylık olması için de belli bir sırada işaret konularak iplik bağlanmalıdır. Kazıkların yanında oturanlar iplerden her birini elinde tuttuğu ayrı iple belli aralıklarla zincir atarak bağlarlar. Halk arasında bu işleme “çiti örme” denir. (Fotoğraf 24) Belirlenen dokumanın çözü sayısı tamamlanıp bütün iplerin çiti örme işlemi bittikten sonra ipliğin ucu bağlanır. Kazıklardan çıkarılan ipler tezgâh üzerindeki alt ve üst leventlerin yuvalarına göre hazırlanmış çubuklara geçirilerek tezgâh üzerindeki alt ve üst leventlere yerleştirilir. Araştırma bölgemizde yapılan incelemeler sonucu evlerde halı dokuma yapılmadığından artık bu uygulama yapılmamaktadır. Ancak atölye sisteminde olan bölge dokumacılığında da çözü aleti denilen bir aparat geliştirilerek, çözüler bu aparat üzerinde yapılmaktadır.



Fotoğraf 24: Çiti örme (Mevlüt Kaplanoğlu)

Çözü aleti: en az 5 m. Boyunda bir kalasın üzerine, birisi sabitleştirilmiş, diğeri kalas üzerindeki deliklere geçirilerek hareket ettirilebilen bir metre boyunda iki demir borudan oluşmaktadır. Dokunacak halının boyuna göre, demirler arasındaki mesafeyi, hareketli boru demiri ile büyülterek veya küçülterek istenilen uzunlukta çözü elde edilebilir. (Fotoğraf 25)



Fotoğraf 25: Çözü Aleti ve Çözü Çözme anı (Mevlüt Kaplanoğlu)

Çözünün Tezgâha Aktarılması; Çözü çözme işlemi bittikten sonra, kazıklarından çıkarılan ipler tezgâh üzerindeki alt ve üst leventlerin yuvalarına göre hazırlanmış demir çubuklara geçirilir. Geçirilme işlemi esnasında önce çubuk demirin ortası bulunur. Dokunacak halının enine göre her iki çubukta da kenarlara doğru, üst çubukta daha çok olmak üzere fazlalık verilir. Fazlalık verilmesinin nedeni, dokuma yapılırken çözü tellerinin içe doğru çekmesi sonucu endeki daralmayı önlemek içindir. Bu fazlalıklar 1m. başına 4cm. olmalıdır. Bu işleme çözünün baş ve son ayarı denir. (Fotoğraf 26)



Fotoğraf 26: Çözgü tellerini çubuk demirlere yerleştirme (Mevlüt Kaplanoğlu)

Çubuk demirlerine çözgü ipi geçirilmeden önce çubukların üzerine her 10 cm. de bir işaret konulur. Dokunacak halının kalitesine göre 10 cm. ye isabet edecek çözgü teli adedi sayılarak işaretli kısımlar arasına gerekli dağılım sağlanır. Örnek verecek olursak 60x60 kalitede halı dokunacaksa, çubuk demirlerinin her iki işaret arasına 60 tel gelecek şekilde ayarlanmalıdır. Bunun yanı sıra endeki daralmaya karşı verilecek fazlalıkta unutulmamalıdır. Üst levente takılacak çubuk demirin ortasından, her iki tarafa 10,5 cm. lik aralıklarla, alt levente takılacak çubuk demire ise 10,1 cm aralıklarla işaret konularak fazlalık eni eklenmelidir.

Bu şekilde hazırlanan çubuk demirlerine takılan çözgü işaretli kısımlarından ayrıca renkli ipliklerle bağlanırlar. Karşılıklı geçen iki kişi tarafından gerdirilen çözgü tellerine bir kişide ayrıca sopa ile vurularak tellerin düzelmesini sağlar. (Fotoğraf 27) Merdanenin ortasına, çubuk demirlerin ortası gelecek şekilde, merdanedeki yuvaya yerleştirilir ve çiviler yardımıyla sabitlenir.



Fotoğraf 27: Çözgü tellerini sopa ile düzeltilmesi (Mevlüt Kaplanoğlu)

Çubuk demirler üst ve alt merdaneye sağlam bir şekilde sabitlenir. Burada dikkat edilecek husus, üst çubuk demirin orta noktası ile üst leventin orta noktasının birbirine denk getirilmesidir. Sonra, merdaneye çözgü telleri düzeltilerek sarılır. Bu işlem çözgü telleri düzelinceye kadar devam eder. Bu şekilde hazırlanan çözgü, gerdirme aparatı ile gerdirilir. Gevşek kalan teller varsa, alt çubuk demiri yakınından kesilerek düğüm yapılarak gerdirilir. (Fotoğraf 28, 29, 30)



Fotoğraf 28: Çözgü çubuklarını üst levente yerleştirilmesi (Mevlüt Kaplanoğlu)



Fotoğraf 29: Çözgü çubuklarını üst levente yerleştirilmesi (Mevlüt Kaplanoğlu)



Fotoğraf 30: Çözgü çubuklarını alt levente yerleştirilmesi (Mevlüt Kaplanoğlu)

Gücü örülmesi: Tezgâhın genişliği kadar olan gücü ağacı, tezgâhın yan tahtalarının iç tarafındaki küçük tahta dayanaklara oturtulur. 3 cm kadar kalınlıktaki yuvarlak bir çubuk gücü ağacının hemen arkasından arkadaki iplikler ile öndeki iplikler arasına sokulur. Buna gücü kalıbı denir. (Fotoğraf 31, 32) Çözgü ipliğinden bir yumak alınarak ucu tezgâhın sağ tarafında birinci çözgü ipliği hizasından, gücü ağacı ve gücü kalıbı üzerinden dolanıp düğümlendikten

sonra yumak sağ el ile arka sıra birinci ipliğin arkasından geçirilir ve yumak sol ele alınarak gücü ağacının altından da dolandırıldıktan sonra sağ elde yapılan iplik halkası içinden geçirilerek yumak çekilir ve gücü kalıbını sıkıncaya kadar ipliğin boşluğu alınır. Bundan önce yapılan halkaya ayrı bir ip bağlanarak gücü ağacı uzatılmış ve sol tarafta son zgd ipliği hizasında gücü ağacına sıkıca sarılarak dğmlenmiştir. Gücü kalıbını sıkıncaya kadar boşluğu alınan ipliğin yumağı ayrıca gücü ağacı boyunca uzatılan bu ipliğinde altından ve sağ elin tuttuğu iplik halkası arasında geçirilip bağlandıktan sonra yumak arka sıradaki ikinci ipliğin arkasından geçirilir ve bütün bu işler tekrarlanarak arka sıranın bütün iplikleri örülür. (Fotoğraf 33) (Parlak, 2002: 170, Aytaç, 1989: 132)



Fotoğraf 31: Gücü kalıbının oluşturulması (Mevlüt Kaplanoğlu)



Fotoğraf 32: Gücü kalıbının oluşturulması (Mevlüt Kaplanoğlu)

Gücünün örülmesine başlamadan önce, gücü ağacı üzerine 10 cm. de bir çivi çakılır. Yapılacak halının kalitesine göre istenilen sayıdaki çözümlük ipliklerinin bu çiviler arasında bulunmasına dikkat edilir. Bundan sonra ağızlık urganının altından ve çözgünün arka sıra iplikleriyle ön sıra iplikleri arasında önce kalın ve köşeli olan üst vargel ağacı onun altından da ince ve yuvarlak bir çubuk olan alt vargel geçirilir. Üst vargel arka sıra ipliklerinin arkada, ön sıra ipliklerinin önde gergin olarak durmasını ve ortaya çıkan geniş aralıkta alt vargelin kolaylıkla yukarı aşağı kaydırılmasını sağlar. Alt vargel, gücü ağacının biraz yukarisından el ile bastırılırsa arka sıra iplikler gücü ağacına örülmüş olduklarından geriye kaçamazlar ve böylelikle de arka sıradaki ipliklerin öne ve öndeki ipliklerin arkaya geçmesini sağlamış olur ki bu, atkı atmak için gereklidir (Aytaç, 1989: 132).

Sarma tip metal tezgahlarda ise işlem aynı şekilde yapılmaktadır fakat ipliklerin dokuma esnasında öne ve arkaya gitmesi için kullanılan alt ve üst vargel ağaçları yerine gücü aleti olarak kullanılan demiri yan demirlerin iç kısımlarına yerleştirilmiş kaynatılmış “u” şeklindeki yuvalı demirlerin içine yerleşecek şekilde ayarlanmış olan gücü demirinin uç kısımlarından açılan yuvalara yerleştirilen burğu demirlerini kullanarak ipliklerin öne veya arkaya geçmesini sağlamaktadır.



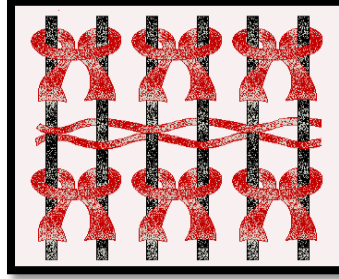
Fotoğraf 33: Gücü Örülmesi (Mevlüt Kaplanoğlu)

1.3.4.2. Düğüm Teknikleri

Anadolu'da Gördes veya Türk Düğümü, Sine veya İran Düğümü, İspanyol Düğümü ve Tek arş üzerine düğüm olmak üzere dört değişik düğüm tekniği kullanılır (Deniz, 2000: 99-100, Aytaç, 1989: 132). Erzurum ve çevresinde yapılan incelemelerde dokunan halıların düğüm tekniği, Türk düğümü olarak tespit edilmiştir. Genellikle kaba dokumalı ve uzun havlı olup dokunan halılar çoğunlukla taban halısı, karyola (sedir) halısı, seccade, duvar halısı minder, yastık ve heybe türünde halılardır.

Türk Düğümü: Düğüm şeklinde bükülmüş, renkli ilme yün ipliği, bir çözü çiftinin (ön ve arka telin) etrafından dolanarak, uçları arkadan öne doğru alttan çıkarılarak atılır. Sağ el ile tutulan çözü çiftinden, sol eldeki ilme ipliği önce arka telin sonra ön telin etrafından dolandırılarak çözü çiftinin üzerine düğümlenir. (Çizim 6) Anadolu bir halı merkezi olduğundan Hereke veya Gördes isimleriyle de anılan Türk düğümü, çift, kapalı, gibi adlarla da anılır. Oldukça sağlam bir düğüm tekniğidir. Zamanla hav yüzeyi yok olsa bile, çözü çiftinin etrafından dolandığı için desenin kaybolması mümkün değildir. Düğümün özelliği nedeniyle ilme uçları aynı aralıktan çıktığı için daha çok geometrik, üsluplaşmış ve köşeli desenlere görüntü bakımından daha iyi olduğu için bu düğüm tekniği daha elverişlidir. Ancak bitkisel haldeki desenler uygulandığı zamanda, görüntü bakımından bir olumsuzluğun olmadığına da Hereke halıları örnek olarak gösterilebilir (Aytaç, 1989: 135).

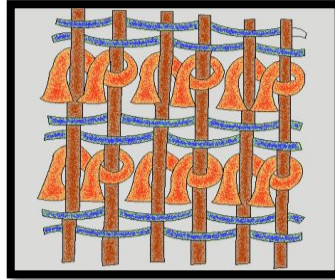
Gördes düğümü ile dokunan halılar sağlam olur. Gördes düğümü, bütün Türk ve Kafkas halılarında, bazı İran ve İngiliz halılarında kullanılmıştır (Aytaç, 1989: 135).



Çizim 6: Türk Düğümü (Gördes Düğümü)
(Mevlüt Kaplanoğlu)

Sine (İran) Düğümü: Sine, Batı İran'da bir yer adıdır. Sine düğümünde, İlme ipliğinin yalnız bir ucu arka çözüğüye sarılmadan, arka tarafından geçerek ön çözüğünün etrafından dolanarak alttan öne çıkar. Başlangıçtaki diğer uç ise arka çözüğünün etrafında dolanmadan önde kalarak düğümü oluştururlar. Sarılmış olan çözüğü sağda veya solda olabilir. Böylece Sine düğümü iki değişik şekil gösterir. (Çizim 7) Sine, açık, tek, Isparta gibi adlarla da anılır. Türk düğümü kadar sağlam değildir. Düğümü yönünün değiştirilmesi ile (arka çözüğüye dolanıp, ön çözüğünün etrafından geçerek) oluşturulan düğüme ise Hekim düğümü adı verilmektedir. Ülkemiz de sadece Isparta, Lâdik, Sivas yörelerinde kullanılmaktadır (Aytaç, 1989: 135).

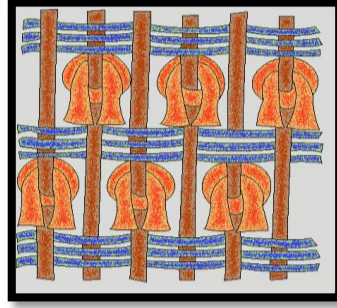
Sine düğümü bütün İran, Türkistan, Hind ve Çin halılarıyla bazı Türk halılarında kullanılmıştır. Sine tekniğinde düğüm ipliklerinin uçları birbirine daha yakın olduğundan bu çeşit halılar daha yumuşak ve renkleri daha parlak olur. Örnekler de daha çeşitli ve daha ayrıntılı olabilir. Yalnız düğümlerin bir ucu serbest bırakıldığı için bu halılar Gördes düğümü ile dokunmuş halılar kadar sağlam değildir (Aytaç, 1989: 136).



Çizim 7: İran (sine) düğümü (Mevlüt Kaplanoğlu)

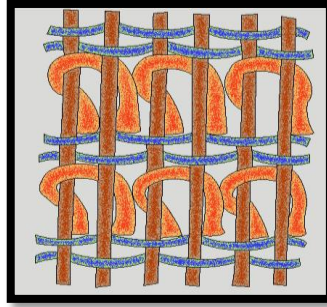
İspanyol Düğümü (Tek Arış Üzerine Bağlanan Düğümler): İlme ipliği çözgünün tek telinin etrafında bir defa dolanıp düğümlenerek uçları üste çıkarılır, her iki ilme ucu da üste çıkarılmak suretiyle oluşturulur. (Çizim 8) Bu düğüm tekniğinde, düğüm sıralarının tertibi değişiktir. Her düğüm sırasında bir çözgü teli boş bırakılır. İkinci sırada ise boş bırakılan çözgüye ilme atılırken yandaki boş kalır. Yani bir sırada düğümlenmiş olan arış bir sonraki sırada boş bırakılır (Aytaç, 1989: 136).

Diğer düğümlerden çok daha az kullanılmıştır. Ülkemiz yöre halılarında kullanılmamaktadır. Daha çok İspanya halılarında ve Quedinburg da Orta Çağ Avrupa duvar halılarında görülür. Doğu Türkistan'ın eski kültür merkezlerinde bulunan halılarla Fustat'ta bulunan bazı parçalar bu düğümle dokunmuştur (Aytaç, 1989: 137).



Çizim 8: İspanyol Düğümü
(Mevlüt Kaplanoğlu)

Hekim Düğümü: İlme ipliğinin yalnız bir ucu arka çözgüye dolanarak, ön çözgünün etrafından geçerek öne çıkar. Başlangıçtaki diğer uç ise arka çözgünün etrafından dolanıp önde kalarak düğümü oluştururlar. (Çizim 9) Ülkemizde sadece Isparta, Lâdik, Sivas yörelerinde çabuk üretim ve işçilik bakımından elverişli olduğu için kaba dokunmuş bazı halılarda tek ilme tercih edilmekte ve kullanılmaktadır (Aytaç, 1989: 137).



Çizim 9: Hekim Düğümü
(Mevlüt Kaplanoğlu)

1.3.5. Halı Dokuma

Halı dokumaya başlarken önce çiti örülür. Çiti örmek için ele bir yumak iplik alınarak ucu alt direğin 10 cm. kadar yukarisından düğümleir ve yumak bütün arka sıra iplikleriyle ön sıra iplikleri arasından geçirilip soldan dışarı çıkarılır. Ön sıra iplikleri, arkasındaki eşleriyle birlikte tutulur ve yumak her ikisinin arkasından dolanıp sağ elindeki iplik halkası içinde geçirilerek ilmiklemek suretiyle sağ tarafa doğru devam edilip, çiti örülür. (Fotoğraf 34) Çitiden sonra halının kilim kısmının dokunmasına geçilir. Kilimin ilk atkısı alt vargel yukarıda iken atılır. Alt vargel yukarı sürüldükten sonra gücü ağacının üstünden öndeki çözgü ipliklerinin üzerine elin bütün genişliğince basılarak arkadaki çözgü ipliklileri öne alınır. Kilimin dokunacağı iplik diğer elin parmakları arasına sıkıştırılarak, çözgü ipliği sıralarının arasından, boydan boya geçilir. Bu atkıya “basma atkı” denir. İkinci atkı atılırken alt vargel gücü ağacı hizasına kadar indirilir ve öndeki çözgü sırası ile arkadaki çözgü sırası arasından atkı atılır. Buna da “Süzme atkı” denir. Atkı sıraları kirkitle vurularak yerleştirilir. Alt vargel aşağı yukarı sürerek dokunan kilim kısmından (Toprakçılık) sonra ilmeli kısmın dokumasına başlanır (Aytaç, 1989: 137).



Fotoğraf 34: Çiti Örülmesi (Mevlüt Kaplanoğlu)

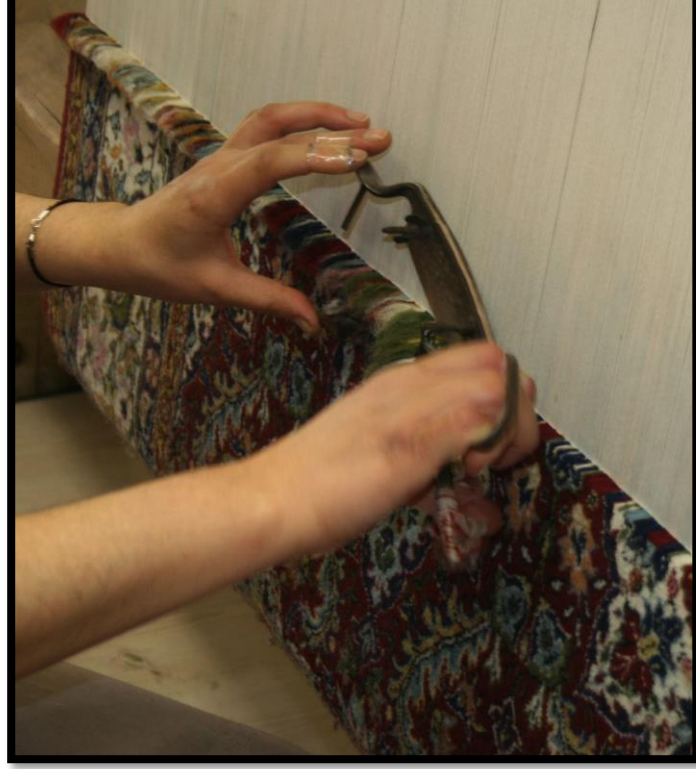
Halı dokumaya başlamadan önce, halının kilim dokusundan itibaren iki kenarına da 5 veya 10 cm. ölçü alınarak işaret konur. Halının düzgün ve kalitesinde çıkması için bu işaretler arasına mastar yardımıyla halı enine paralel olarak düz bir (çırpı) çizgi çizilir.

Renkli ilme iplikleri çile halinde dokuyucunun yetişebileceği kadar yükseklikte veya tezgâhın genişliğine uzatılmış bir urgan, tahta veya metal çubuk üzerine düzenli bir şekilde dizilir. Dokuyucular tezgâhın önüne minder veya sıra koyarak dokurlar. Aşağıdan yukarı doğru dokunmaya başlarlar. Halı dokuma işlemi ilerledikçe dokunan kısmı sarma tezgâhlarda alt levante sararak düz tezgâhlarda tezgâhın arka kısmına kaydırarak dokumaya devam eder (Aytaç, 1989: 137).

Düğümleme alt vargel aşağıda iken yapılır. Uygulanan düğüm şeklinde ilmeler bir sıra düğümlendikten sonra alt vargel yukarı sürülür. Kilim dokumasında olduğu gibi bir sıra basma atkı atılıp, kirkitle yerleştirilir, vargel aşağı sürülür bir sırada süzme atkı atılıp, yerleştikten sonra ilme sıra düzgün olarak kirkitle dövülür (Aytaç, 1989: 137).

Halının iki yanındaki kenar örgüsü kısmına ilme atılmaz bu kısım bir yumakla örülür. Yumak asılı durur, ilme sırasıyla birlikte örülmeğe devam edilir. Bu kısma kenar veya kıyı kolanı, denir. Kıyı kolanı atkı ucunun bulunduğu tarafa yapılmaz atkı ucu daima bir sağda bir solda kısa bırakılır. Atkı hangi tarafta kısa ise arası kıyı kolanı ile doldurulur (Aytaç, 1989: 138).

Sıranın kirkitle dövülmesi bittikten sonra iki el ile ilme uçları çekilerek aralarındaki serbest lifler toplanır ki buna “çekme” denir. Bazen seyrek bir saç tarağı ile taranarak yatık lifler dikleştirilir. Bu sırada çıkan serbest liflere “çekinti” denir. Bundan sonra ilmelerin uçları kalitesine göre gerekli hav yüksekliğini verecek şekilde ayarlı makas ile kesilir. Buna “kırkım” da denir. Halı ilmelerinin iki sırasında veya daha fazla sırasında bir kırkım yapıldığı da olur. Kırkımda elde edilen kırpıntıya “makas altı” denir (Fotoğraf 35) (Aytaç, 1989: 138).



Fotoğraf 35: Halı Kırkımı (Mevlüt Kaplanoğlu)

Buraya kadar anlatılanlarla birinci düğüm sırası bitmiştir. Bundan sonra aynı işler tekrarlanarak diğer sıralarda dokunur. Sonunda tekrar kilim dokuması, çiti örgüsü yapılarak halı bitirilir. Halının büyüklüğüne göre saçak payı bırakılarak çözüğü kısmı makasla kesilir ve halı tezgâhtan çıkarılır. Halı küçük boyutlarda çerçeve tezgâhta da dokunabilir. Bu durumda atkılar tarağın bir üst, bir alt hareketiyle atılır (Aytaç, 1989: 139).

Türkiye’de halı dokuma işçilik ücreti bin düğüm üzerinden hesaplanmaktadır. İyi bir dokuyucu, bir iş gününde 20 bin düğüm atabilmektedir. Dokuma hızı doğal olarak, dokunan halının desenli ve düz oluşuna göre değiştiği gibi halının düğüm sıklığına ve desen özelliğine göre de değişmektedir (Aytaç, 1989: 139).

Atkı Türleri:

Ön ve arka çözüğüler arasındaki ağızlıktan her ilmek sırasından sonra el ile geçirilen pamuk, yün veya ipek ipliğe denir. Bazı yörelerde argaç, direzi gibi adlarla da anılır. Yurdumuzda üretilen halılarda genellikle çözüğülerin durumuna göre oluşan ağızlıktan, geçiş şekli dikkate alındığında iki tür atkı vardır. Kapalı (Türk) düğümle dokunan halılarda genellikle önce süzme, sonra basma atkı atılır. Açık düğümle dokunan halılarda ise önce

basma, sonra süzme atkı atılır. Yalnız Erzurum Atatürk Üniversitesi ve Erzurum Büyükşehir Belediyesi atölyelerinde dokunan halılarda üç atkı kullanılmaktadır.

Alt Atkı: Halının ilme dokumasının bir sırası bittikten sonra halının kalitesine göre uygun olan atkı ipliği varangelen ağacı aşağıda iken çözgünün arasından geçirilir, düz olarak çekilir ve kirkitle sıkıştırılır.

Üst Atkı: Alt atkı çekildikten sonra varangelen ağacı yukarı kaldırılarak ince atkı çözgünün arasından geçirilir, kirkitle ilmelerin arasına yedirilerek çekilir.

Üst Kalın Atkı: İnce atkı atıldıktan sonra varangelen ağacı aşağıya indirilir ve alt atkısının atıldığı şekilde çözgünün arasından geçirilerek kirkitle sıkıştırılır.

Düğüm (İlmek) Kesimi ve Kırkım: İlmek; halı dokunurken çözgünün her çift teline yün, ipek ve floş ipliklerin bağlanarak yan yana getirilip sıralar teşkil ederek dokuma yüzeyinin oluşmasını sağlar. (Fotoğraf 36) İlmelerin düzgün, uçlarının eşit olması ve arka tarafa çıkmaması için bıçak kullanılır. Bıçak yukarıdan aşağıya doğru çözgünlere paralel olarak dik bir şekilde vurularak kesim yapılmalıdır.

Dokunan halının kalitesine ve cinsine göre makas seçilmelidir. Her ilmek sırasından sonra kesim (kırkım) yapılmalıdır. Makasın alt yüzeyi eşit şekilde bastırılmalı, ucunun çözgünlere yaklaştırılmamasına özen gösterilmelidir.



Fotoğraf 36: İlmek Atılması (Mevlüt Kaplanoğlu)

İKİNCİ BÖLÜM

2. ERZURUM HALI DOKUMA SANATININ RENK, MOTİF VE KOMPOZİSYON ÖZELLİKLERİ

2.1. Erzurum Halılarının Renk Özelliği

Erzurum halılarında kullanılan renklerin ağırlıklı olarak zemin renginde koyu renklerin kullanıldığı görülmüş olup, bunlar; öncelik sırasına göre başta kırmızı ve açık kırmızıdan mora kadar giden tonları, lacivert, kahverengi, siyah, yeşil, sarı, turuncu, beyaz, gri, bej, mavi ve diğer renklerin kullanıldığı görülmüştür. Kompozisyon renklendirilmesinde daha çok ana ve ara motiflerde zemin renginde açık ya da koyu tonların kullanıldığı tespit edilmiştir. Tespit edilen 60 halı dokuma örneğinde renk analizleri detaylı bir şekilde verilmiştir. (Tablo 7)

60 adet halı dokumanın incelenmesinde ortaya çıkan renk analiz sonucunda sırasıyla en çok görülen renkler; siyah, kırmızı, beyaz kahverengi, turuncu, sarı, mavi, pembe, koyu kahverengi, yeşil ve diğer renkler bulunmaktadır.

Erzurum halılarında, Anadolu'nun diğer bölgelerinde olduğu gibi benzer renklerin kullandığı hatta aynı şekilde seyrettiğini görmekteyiz. Aslanapa ve Durul'un (1975) belirttikleri gibi, Türk halılarında kırmızı renge önem verilmiştir. Hermann Haack (1960) ve Lettanmir (1962), "hemen hemen Türkmen halılarının zeminleri kırmızı olmakla beraber, kırmızı renk çeşitli aşiretler tarafından ayrı tonlarda kullanılmıştır" demişlerdir. Ersari ve Teke Türkmenlerinde zemin renk, açık ve mora kadar giden kırmızı, Salur Türkmenlerinde ise; zemin parlak kırmızı üzerine, mavi beneklidir (Loges 1980) (Kırzioğlu, 1994: 17) .

2.2. Erzurum Halılarının Kompozisyon Özellikleri

Anadolu halı dokumalarında geometrik karakterli süslemeler diğerlerine göre, daha çok görülür. Taş, maden, alçı vb. diğer el sanatlarında da aynı gelenek yaygındır. Genellikle, taş süslemelere benzer şekilde, eşkenar dörtgenlerle, sekizgen, kare, üçgen, sekiz, on ve iki kollu yıldız desenleri, sıvastika denilen çarkı felek şekilli bezemelerle, halk arasında, kuş veya yılan gibi isimlerle anılan, çengel şekilli motifler kullanılır. Bitki motifleri geometrik çerçeveler içinde verilir (Deniz, 2000: 178-179).

Anadolu halı dokumalarında zemin, kare, eşkenar dörtgen, sekizgen veya farklı geometrik şekillerden meydana gelen, küçük göbeklerle doldurulabilir. Halının merkezini belirten bu süslemelerin her biri içine, yeniden geometrik karakterli desenler işlenir. Selçuklu

dönemi halılarından itibaren gördüğümüz bu tür desenlerin benzerlerine, XV-XVI.yy. Klasik Osmanlı Dönemi halılarıyla, günümüzdeki hemen her dokuma merkezinde rastlanmaktadır. Halk arasında bunlara göl, göbek, tabak, tabaka veya farda denir. Dokuma da göbek sayısına göre dört, altı, sekiz göbekli-fardalı gibi isimler alır.

Özellikle Erzurum halılarında kompozisyon ve desenlemede temel motif olarak, diğer halı bölgelerinde olduğu gibi madalyonları tercih ettikleri gözlemlenmektedir. Genellikle sade ama göl motifleriyle karakteristiktir. Anadolu halılarıyla özellikle Doğu Anadolu halılarıyla karşılaştırıldığında, birini diğerinden ayırmak çok zordur. Bütün desenler, ilk başta birbirine çok benzer. Erzurum halılarındaki bu madalyon şekilleri; çengel şekilli geometrik madalyonlu motifler, dörtgen, altıgen, sekizgen, baklava ve çokgen şekillerdir. Erzurum halılarında bu madalyonlara, top veya göl denilmektedir. Kompozisyonlar genellikle yan yana dizilmiş birden fazla motifin yenilenmesiyle oluşturulmuş kompozisyonlarda ya aynı motifin ya da ana ve yardımcı motiflerin yenilenerek atlamalı ya da bağlantılı sıralamalarla kompozisyonun zemini oluşturulmuştur. Bunların da içi geometrik desenlerle bezelidir. Göbek içleri, üsluplaştırılmış bitkiler ve geometrik karakterli desenlerle bezenir. Yada merkeze oturtulmuş egemen bir motiften oluşturulmuş kompozisyonlar. Çoğunlukla ya enine yarım ya boyuna yarım motiflerle başlayıp biten kompozisyonlarda motif yatay, dikey diagonal ekseninde gelişme göstermektedir. Genellikle yatay ekseninde gelişme gösteren örneklerin bir grubunda yatay eksenle birlikte diyagonal eksenin eş ağırlıkta ele alındığı bu durumda dokumaya olağanüstü hareket kazandırdığı gözden kaçmamaktadır. Bitkisel, figürlü ve nesneli bezemelerin ise çok stilize edildiğinden geometrik motiflere dönüştüğünü gözlemlemekteyiz. Bazı örneklerde hayvan figürleri görülür (Kırzioğlu, 1994: 18, Deniz, 2000: 100-105, Barışta, 1996: 51).

Erzurum ve çevresinde dokunan ve tespit edilen mihraplı halıların, Anadolu'da dokunan halılarda olduğu gibi, mihrap genellikle tek veya çift yönlüdür. Mihrap şekli ne olursa olsun, mihrabın etrafı dikdörtgen bir çerçeveye kuşatılır ve genellikle mihrabın direği diye isimlendirilir. Mihrap köşelikleri tepe noktasında birleşerek elibelinde şeklinde sona erer.

Erzurum halı dokumalarında, yüzey kompozisyonlarında motif ve tekrar şekilleri ile kenar ölçüleri belirlenmiş bir alanı çevreleme, görsel algılamada bütünü kavratmak için yapılan bir tasarlama yöntemidir. Bu ilke tüm Anadolu halılarında kullanılmaktadır. Halılarda görülen ince kalın şeritler (bordürler) kendi aralarında bütünleşerek kompozisyondaki birliği oluşturdukları görülebilir. Şekillerin, geometrik biçimlerden seçilerek halı yüzeyinde egemenlik kurmaları bütünlük ve düzen kavramını daha da güçlendirmektedir. Benzer

şekillerin farklı büyüklükte bulunmaları ise en küçük zemin motiflerinin doku ve doku algısı yaratmasını kolaylaştırmaktadır. Bu durum farklı ışık ve renk değerlerinin seçilmesi, doku görüntüsü, uyumlu bir zıtlık yaratılması sonucu kompozisyon biçimini de öne çıkararak önce algılanmasını sağlamaktadır.

2.3. Erzurum Halılarının Motif Özellikleri

Geleneksel Türk el sanatları içinde çok geniş bir alanı kaplayan el dokumalarına bakıldığında, anonim diyebileceğimiz bu eserlerin üzerinde çok sayıda birbirinden farklı motif, renk ve kompozisyonları ile karşılaşılır. Aynı zamanda etnografik eser kategorisine giren bu dokumalar, özellikle geleceğe veri aktarmada örnek olmak üzere müze ve koleksiyonlara alınırken tamamen biçimsel özelliklerine göre sınıflandırılır ve sergi alanlarında veya arşiv raflarında yerini alırlar.

Bezeme ve süslemede bütünü oluşturan parçalardan her birini oluşturan motif, çeşitli şekillerde bir araya gelerek deseni oluşturur. Türkçede motif karşılığı olarak “Örge” Sözcüğü kullanılmaktadır (Ateşok, 20014: 25). Dokumalarda kullanılan motifler gözle görülebilen nesnelerin ve canlıların yanında soyut kavramların sembolize edilmesiyle zengin bir yelpaze oluşturmaktadır. Motifler toplumun acısını, hayat tarzını, zevklerini gözler önüne sererek, gün ışığına çıkararak ve buna bağlı olarak gelişerek, zenginleşmektedir.

Orta Asya’dan Anadolu’ya kadar büyük bir coğrafya üzerinde yaşamış olan Türk boylarının hayat şekli, felsefeleri, inançları dokumalara da yansımıştır, yüzlerce motif ve pek çok renk geleneğiyle günümüze ulaşmıştır. Yüzyıllar boyu yapılmakta olup kullanılan bu motifler, estetik bir görünüm sunmanın yanında geçmişlerinin, inançlarının, çevreye bakış açılarının, yaratıcılıklarının ve kimliklerinin yansması olarak yer bulmuştur. Bu yönü ile el sanatlarında kullanılan motif, ürettiği bölgenin ve toplumun kültürel yapısının da göstergesi sayılmalıdır (Aytaç, 2001: 409). Dolayısıyla yaygılarındaki motif değişikliklerini çevreleriyle olan kültür alışverişine bağlayabiliriz. İslam dinini kabul ettikten sonra ise kendi kültür yapıları içerisinde bunu yorumlayarak diğer sanatlarda olduğu gibi dokuma desenlerine yansıttıkları görülür. Kullanılan motif ve kompozisyonlar dönemleri, bölgeleri, boyları ve birliktelikleri göstermekte önemli bir belge oluşturur. Bundan dolayı Anadolu’nun her yerinde dokunan halılarda renk, teknik ve motifsel özellikler açısından büyük farklılıklar dikkat çekmektedir (Aldoğan, 1984: 13).

Geleneksel halı dokuma yaygılarda motif oldukça önemlidir. Güzel sanatların her kolunda kompozisyon şemasını teşkil eden öğedir. El sanatlarında işlenen her motifin bir

anlamı ve dili vardır. Tarih sürecinde motiflerin değişimi ve aldıkları anlam daha kesinleşmekte ve daha vurgulu bir biçim almaktadır. Kişinin duygu ve düşüncelerini değişik bir yöntemle dışa vurmasını sağlayan bir unsur olduğu için dokumacılıkta ciddi bir yeri vardır. Bir dokumayı üreten kişinin duygu ve düşüncelerini ürettiği dokuma üzerinde oluşturduğu desende yansıtmaktadır. Dokuyucu duygu ve düşüncelerini çevresinde yaşadığı iyi ya da kötü olaylardan etkilenerek sahip olmaktadır. Dokumalarda kullanılan motifler duyguların sembollerle ifadesi işlevini yüklenmiştir. Milli sanatımız bu şekilde ortaya çıkmıştır. Bir milletin duygularının, kültürünün gelecek kuşaklara ve dünyaya aktarma yollarından biri olan dokumalarındaki motiflerdir. Belli dönemlerde, dünya üzerinde geniş bir alanda büyük imparatorluklar kurmuş olan Türk milletinin bu büyük tarih ve kültür bütünlüğünün yanında, kendine has zengin sanat kollarından birisi olan dokumacılıkta da motif çeşidi oldukça fazladır. Geleneksel Türk motiflerinde, yabancı bir etkiden daha çok yöresellik, milli kültür, gelenek ve görenekler etkilidir. Ancak Türk dokumalarında bazen geleneksel birikimin dışında farklı motiflerde yansımaktadır. Bu tür motiflerin çıkış noktası olarak genelde şu şekilde sıralanmaktadır (Aytaç, 2006: 33).

-Dokuma tekniğinin getirdiği zorunluluktan dolayı yapılan desenler. Bunlara örnek olarak zili dokumalarında görülen, çözümlerin 3 üstten 1 altından atkı (desen) ipliklerinin takılmasıyla oluşturulan zili dokumasındaki desenler verilebilir.

-Göçler, başka bir yöreye evlenme nedeniyle (gelin gitme) ikamet için giden kimseler vasıtasıyla desenler ait oldukları yöreden başka yerlere taşınabilmekte ve yeniden stilizasyona uğrayıp farklı bir boyutta dokunabilmektedir.

-Dokuyucunun bir objeden esinlenerek ilk defa kendisi tarafından dokunan farklı yanıflarda ortaya çıkabilmektedir.

2.3.1. Motiflerin Tespiti ve İncelenmesi

Erzurum ve çevresinde halı dokumalarında görülen motifler hakkında şimdiye kadar kapsamlı bir araştırma yapılmamıştır. Erzurum ve çevresinde yapılan alan araştırmalarında tespit edilen ve yerinde incelemelerde bulunulan halı dokumalarında görülen motifler, ağırlıklı olarak geometrik ve bitkisel motifler kullanılmıştır. Tespit edilen dokumalarda en çok görülen motifler; sırsıyla; yıldız, muska, göz, ejderha, koç, penç, yaprak, çakmak görülmektedir. Bitkisel motifler natürel veya stilizedir. Genelde stilize edilmiş, geometrikleşmiş bitkisel motiflerdir. Geometrik motifler daha çok görülmektedir. Geometrik

ve bitkisel motifler arasında, insan ve hayvan figürleri bulunduğu gibi, sembolik süslemelerde yer alır (Tablo 8) (Kırzioğlu, 1994: 18).

2.3.2. Motiflerin Türlerine Göre Sınıflandırılması

2.3.2.1. Sembolik Motifler

Göz, el, çintemani gibi motiflerdir.

2.3.2.2. Bitkisel Motifler

Çiçekler, yapraklar, dal uzantıları, ağaçlar ve meyvelerin motif olarak kullanılmasından oluşur.

Çiçekler: Dokumalarda kullanılan çiçeklerin bir kısmında hafif bir stilizasyon görülürken bazılarında aşırı stilizasyon görülür. Bunlara örnek hatai, penç, goncagül, lale, sümbül, karanfil gibi örnekleri sıkça kullanılır.

Yapraklar: Değişik çiçeklerin yaprakların stilizasyona uğramış hali sık kullanılır. Basit ve küçük yapraklar, dilimlenmiş yapraklar, iri dişli yapraklar ve hançer kıvrımlı yapraklar kullanılır.

Dal uzantıları: Bitkisel olarak kullandığımız, Hatai ve diğer çiçekleri birbirine bağlamak için kullanılan uzun dalların oluşturduğu monotonluğu, boşluğu gidermek için yaprak ve çiçeklerle birlikte kullanılır (Aytaç, 2006: 34).

Ağaçlar: Selvi, hurma, nar, palmye gibi ağaçlar sıklıkla kullanılır.

Meyveler: 18. yy.'dan sonra süsleme sanatlarında sık kullanılmıştır. Buğday başağı, nar, incir, üzüm gibi motifler kullanılmıştır (Aytaç, 2006: 34).

2.3.2.3. Geometrik Motifler

Genellikle “geometrik motif” ifadesiyle anılan üçgen, dörtgen, baklava, yıldız, sekizgen gibi motifleri bu gruba örnek olarak verebiliriz (Aytaç, 2006: 35).

Ancak geometrik motif bazı karışıklıklara yol açmaktadır. Motifin desende kullanılan hallerinden biri olan geometrik hal ile geometrik motif birbirine karışmaktadır. Örnek olarak; ağaç motifi bitkisel motifler grubuna dâhildir. Fakat istenirse geometrik halde resmedilebilir. Ağacın geometrik halde resmedilmesi onun, geometrik motif olmasını sağlamadığı gibi geometrik haldeki bir ağacı tanımlamak gerekirse de; geometrik halde bitkisel motif ifadesi en uygun olanıdır. Aksi durumda şematik halde bir ağaç gördüğümüz zaman şematik motif gibi bir grup ortaya çıkabilir. Dolayısıyla geometrik motif yerine bu gruptaki motifleri anlatmak için “geometrik şekil motifleri” ifadesini kullanmak en uygun olanıdır (Aytaç, 2006: 35).

2.3.2.4. Figürlü Motifler

Figürlü motiflere sık rastlanmaz. Genelde aşırı stilize edilmiş geometrik halde figürlü motiflerde zaman zaman kullanılır.

İnsan motifleri: Elibelinde motifi gibi aşırı stilize edilmiş biçimde kullanılmaktadır (Aytaç, 2006: 33).

Hayvan motifleri: Kartal, tavus, güvercin, pars, at, yılan gibi stilize hayvan motiflerinin yanı sıra ejder, Osmanlılarda anka veya zümrüd-i anka denilen simurg “devlet kuşu” olarak da bilinen mitolojik hayvanlarda kullanılmıştır.

Çeşitli araştırmalarda en eski Türk motif ve desenlerine “hayvan üslubu” adı verilen bir tarzın doğuşu ile şekillendiği görülür. Bu da Asya kültürleri arasında “ilham verici sembolik kaynak” olarak, hayvan biçimleri kullanma geleneğinin çok yaygın olduğunu gösterir. Hayvan biçimleri ve mücadele biçimleri ve tasvirleri, dünyanın başka hiçbir yerinde görülmezken, iç Asya ve Avrasya’nın geniş bozkırlarında yaşayan göçebe uyrukları ve bilhassa Hunlar arasında savaş sembolü olmuştur (Sürür, 1992: 203).

Selçuklu süsleme sanatında sıkça görülen “Rumi (Rami)” denilen, yaprak şeklinde üsluplaşmış, aşırı stilize hayvan motifleri ile Rumilerin ayrıntılarının yan yana ya da arka arkaya sıralanmasıyla oluşan, Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver tarafından “Münhani” adı verilen motiflerde kullanılmaktadır. Rumi Uygurlarda da motif olarak kullanılmıştır (Aytaç, 2006: 35).

2.3.2.5. Yazı Tipli Motifler

Kur’an ayetleri, harfler, tarih belirten rakamlar ve köşeleri dik açılı-kısa ve kalın haldeki kufi yazılarda dokumalarda kullanılmıştır. Kufi yazı tekniğine özellikle Selçuklu eserlerinde sıkça rastlanmaktadır (Aytaç, 2006: 36).

2.3.2.6. Karma Motifler

İm, eski Türk boy ve aşiretlerini birbirinden ayırt eden, bir tür damga, semboldür. Her boy ya da aşiret zaman zaman kendi im’ini dokumaların üzerine de işlemişlerdir.

Tabiat öğeleri ve yapılar: Bulut, güneş, ay, dağ, ırmak, cami ve ev gibi nesnelere motif olarak dokumalarda kullanılmıştır.

Çeşitli eşyalar: Tarak, ibrik, kandil gibi eşya motifleri bu gruba girer.

2.3.3. Motiflerin Simgesel Yorumları ve Anlamları

2.3.3.1. Motiflerin Simgesel Yorumlar

2.3.3.1.1. Doğum, Çoğalma ve Evlilik İle İlgili Motifler

Elibelinde, koçboynuzu, insan, buzağı, yıldız, küpe, gibi motifleri bu grubu örnek olarak verebiliriz.

2.3.3.1.2. Beslenme ve Rızık İle İlgili Motifler

Bereket, pıtrak, suyolu, meyve gibi motiflerin içerdiği bu grubu örnek verebiliriz.

2.3.3.1.3. Korunma ve Rızık İle İlgili Motifler

Haç, el, muska, göz, yılan, akrep gibi motiflerin içerdiği bu grubu örnek verebiliriz.

2.3.3.1.4. Ahiret ve Soy İle İlgili Motifler

Hayat ağacı, mezar tasviri, çeşitli im'ler gibi motiflerin içerdiği bu grubu örnek verebiliriz.

2.3.3.1.5. Dinsel Motifler

İbrik, sütun, mihrap vs. gibi motiflerin içerdiği grubu örnek verebiliriz.

2.3.3.1.6. Uğur ve Şansla İlgili Motifler

Kuş motiflerini örnek verebiliriz.

2.3.3.1.7. Diğer Motifler

Bölgesel özellik gösteren motiflerdir (Aytaç, 2006: 36).

2.3.3.2. Motiflerin Anlamları

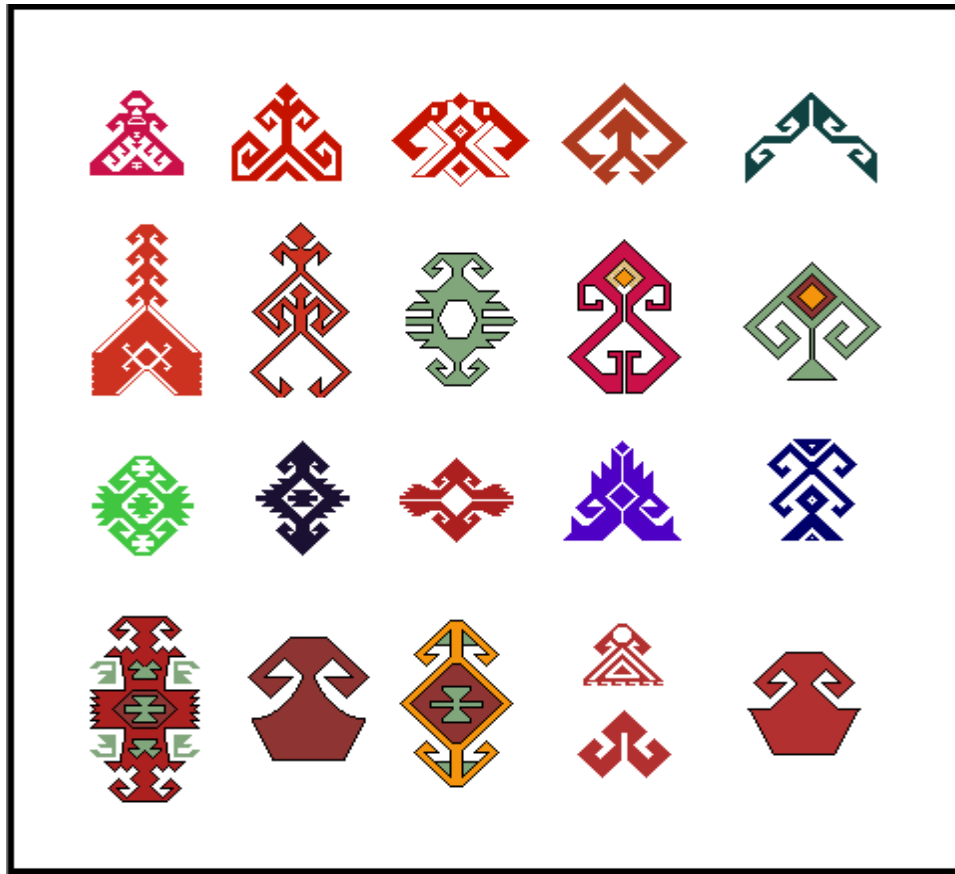
Erzurum ve çevresinde halı dokumalarında görülen motifler hakkında şimdiye kadar kapsamlı bir araştırma yapılmamıştır. Alan araştırması sırasında dokuma bulunan evlere gidilmiş ve dokuma yapan kişilerle konuşulmuştur. Dokumalardaki birçok motifin yerel adı belli değildir. Tespit edilen ve yerinde incelemelerde bulunan halı dokumalarında görülen motiflerin üzerinde çalışma esnasında karşılaşılan en büyük güçlük, motiflerin anlamlarını unutmış olmalarıdır. Bu konudaki kaynaklarda benzer motifler ile karşılaştırılarak adlarını belirlenmeye çalışılmıştır.

Elibelinde Motifi:

Elibelinde motifi, dişiliğin simgesidir. Ana tanrıça figürünün sembolize edilmiş halidir. Sadece analık ve doğurganlığı değil, aynı zamanda uğur, bereket, kısmet, üretkenlik, mutluluk ve neşeyi de sembolize eder (Erbek, 2002: 12, Görgünay, 1995: 63, Durul, 1956: 91, Erbek, 1986: 19). Bu motif, gelinkız, çocuklu kız, ana kız gibi isimlerle de anılır, pek çok bölgemizde kullanılan elibelinde motif çeşitleri, Yörük ve Türkmen halı ve düz

dokumalarında (zili, sumak, cicim vb.) küçük farklarla, değişik biçimlerde işlenmiştir. Sadece halı ve düz dokumalarda değil eldiven ve çoraplarda da kullanılmıştır. Anadolu’da, çeşitli eli belinde kız motifi işlenmiştir (Kırzıoğlu, 1995: 63,). Elibelinde Motifi, kadını sembolize eder. Anadolu halı ve düz dokuma yaygınlarda bol miktarda değişik şekillerde görülmektedir.

Kadın, insanlığın ince, duyarlı, şefkatli, becerikli yönünü simgelemekte ve kadın, doğurganlığı çoğunlukla Elibelinde motifi ile temsil etmektedir. Bu motif, annelik, doğurganlıkla özdeşleştiği gibi çocukları korumak, yaşatmak gibi kutsal uğraşların simgesi olup, çok çocuk sahibi olmak, evine bereket getirmek gibi düşüncelerin de göstergesidir (Ateş, 1996: 153, Parlak, 2002: 458, Erbek, 1986: 4).

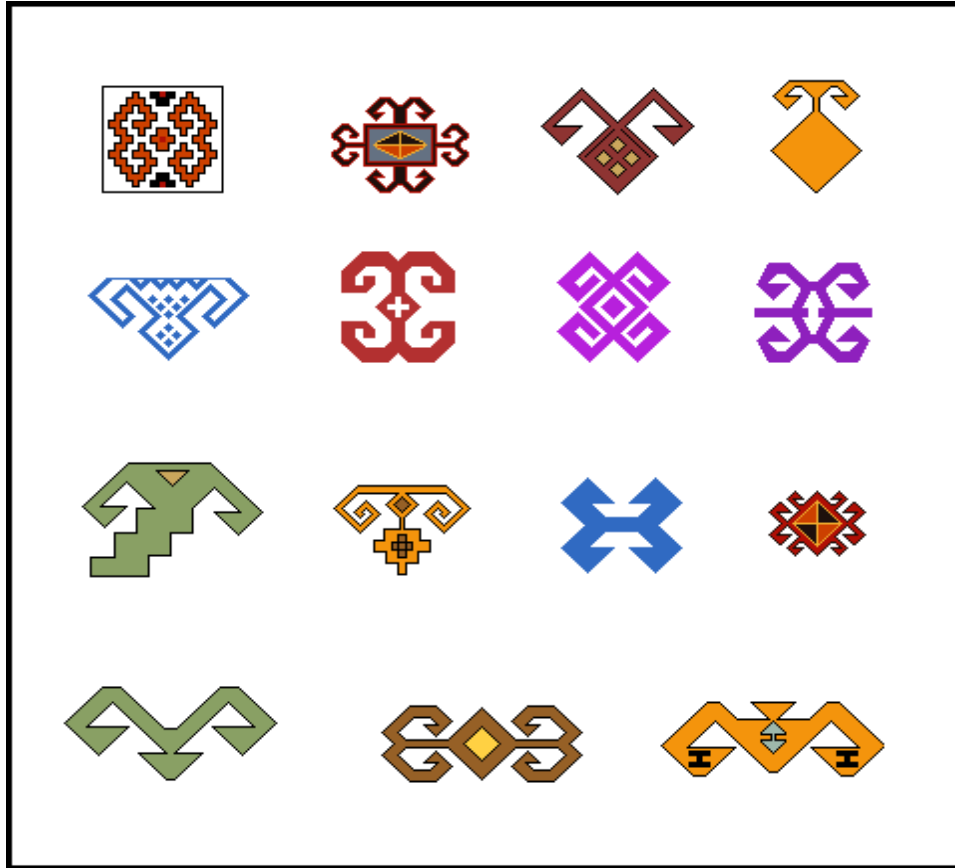


Çizim10: Elibelinde motifi, **Kaynak:** Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

Koçboynuzu Motifi: Anadolu’da pek çok yöresinde görülen bu motif, kahramanlık, güç, kuvvet, erkeklik, erkeklerin üretkenliğini, verimliliğini ve bereketi simgeler (Bayraktaroğlu, 2006: 196, Kaplanoğlu, 2010: 58). Anadolu kültüründe ana tanrıçadan sonra ya da onunla birlikte kullanılan bir motiftir. Boynuz sembolü, insanlık tarihinde her zaman güç kuvvet timsali olan erkekle özdeşleştirilmiştir (Erbek, 2002: 30). Ayrıca doğurganlığın sembolü olarak ta kullanılır. Anadolu’nun her tarafında yaygın olarak kullanılmıştır. Ataerkil

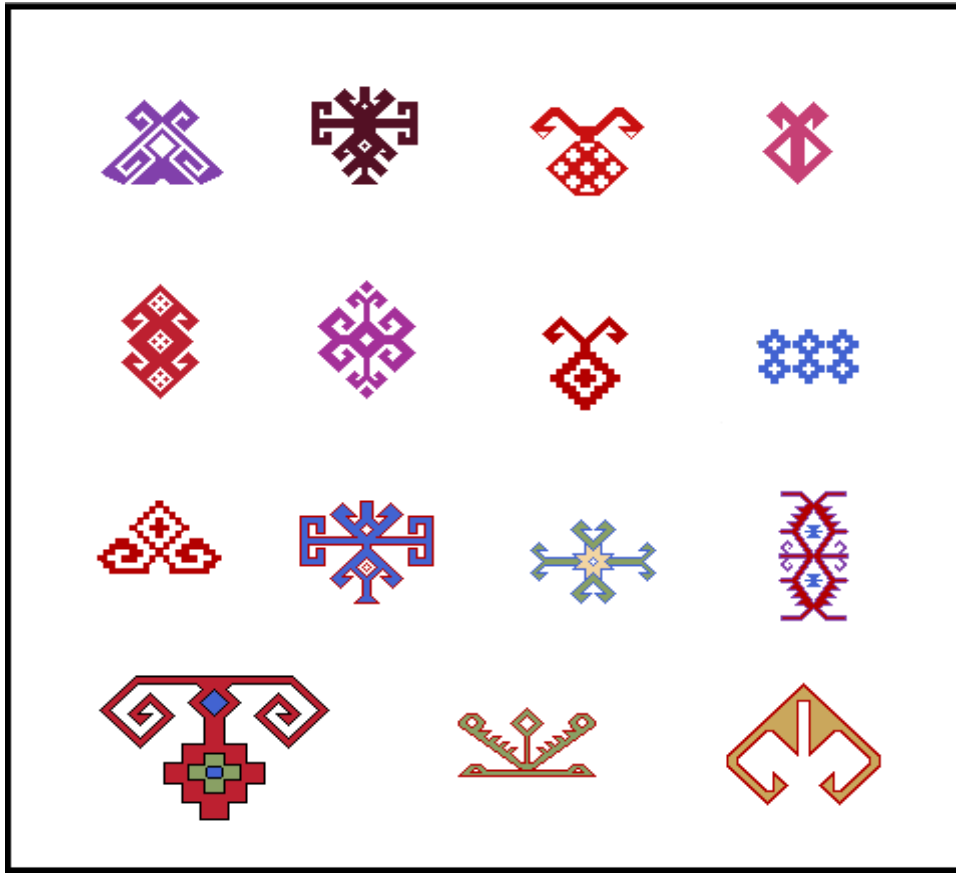
ailelerin önemini sembolize etmektedir. Anadolu’da değişik isimlerle anılır. “Boynuzlu yanış”, “Boynuzlu gözlü”, “Koçlu yanış”, “Gözlü koçbaşı” “Koçbaşı” vs. isimler alır. Koçboynuzu motifi, erkeklerin dünyasıyla ilişkilendirilmekte, böylelikle güç, kuvvet, sıhhat, saadet ve kötü gözlerden korumak amacıyla kullanılmıştır (Aldoğan, 1984: 13-18). Erkeğin üretkenliğini ve yaşatma gücünü simgeler.

Yüzyıllar boyu Türk toplulukları halı, kilim, keçe ve diğere yaygılarda beğenilerek kullanılan “Dağ tekesi” motifi, daha sonraki yüzyıllarda Türk halı dokumalarındaki motifini oluşturmuştur. Koçbaşı ve boynuz olarak bilinen bu motif, Oğuz, Avarlar, Kırgızlar, Kazaklar, Çavuşlar, Bulgarlar, Türkmenler gibi çeşitli Türk topluluklarında beğenilerek kullanılmıştır. Dokuma tekniğinde köşeli ve geometrik biçim alan bu motif, gerek Anadolu gerekse Türk topluluklarında “Koçboynuzu” denilmektedir. Sadece halı kilim değil, keçe, elbise, çorap, ayakkabıya kadar bütün eşyalarda bu motif görülmektedir (Parlak, 2002: 58, Kırzioğlu, 1978: 27). Bu motife örnek olarak, Erzurum ve yöresi halı dokumalarında rastlamak mümkündür.



Çizim 11: Koçboynuzu motifi, **Kaynak:** Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

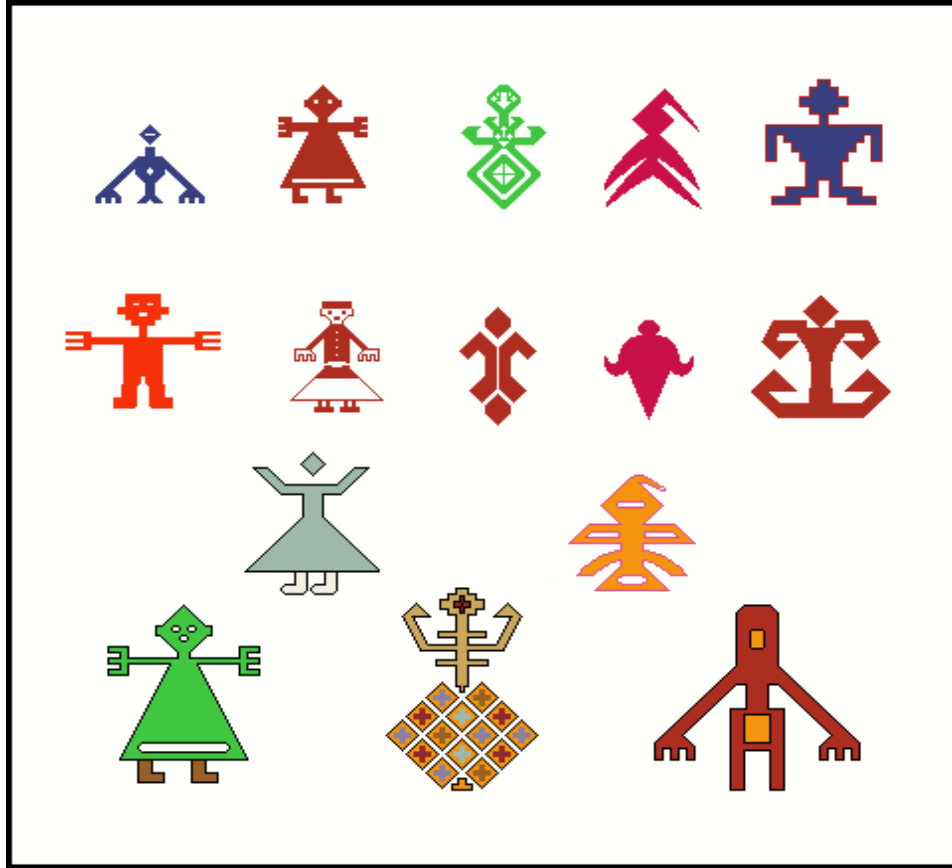
Bereket Motifi: Buğday-arpa başağı, nar, haşhaş kozası, karpuz, kavun, incir, dut, üzüm vb. çok taneli, çok çekirdekli meyve ve tahılları, yılan ejder, koç, boğa, geyik, kelebek, balık ve uğur böceği gibi hayvanlardan oluşan bir dizi farklı formda olabilen bereket motifleri, Anadolu dokumalarında genellikle koçboynuzu ve elibelinde motifleri ile bir arada yorumlanmakta (Erbek, 2002: 46). Genellikle kadın ve erkek ilişkisini, üremeyi ve insan rızkının bol olması arzusunu simgelemektedir. Ana ve babayı simgeleyen motiflere de dokumalarda sıkça rastlamaktayız (Erbek, 1986: 110). Bereket motifinin Anadolu kökenli farklı örneklerini kirkitli dokumalarda görmek mümkündür. Örnek olarak, Kars, Kayseri, Kütahya, Sivas, Malatya, Tekirdağ, Afyon, Antalya, Hatay Aydın, Balıkesir, Çankırı, Konya, Erzurum, Ardahan vb. halılarını sayabiliriz.



Çizim 12: Bereket motifi, **Kaynak:** Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

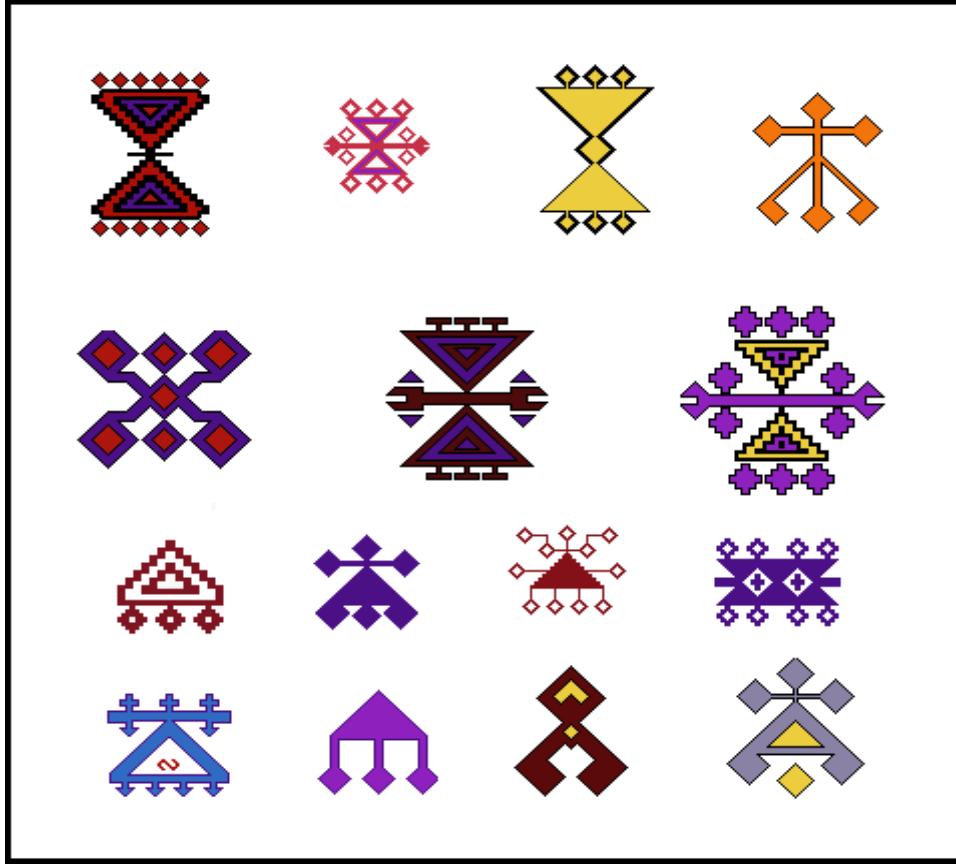
İnsan Motifi: Belli bir kişiyi anımsamak, anmak için yapıldığı düşünülebilir. Çatalhöyük duvar panolarında rastlanılan insan figürleri ise daha çok av büyüsü ile ilgilidir. Halı üzerindeki eski insan figürleri pazırık halısında gözlenir. Dokumalardaki insan motifleri daha çok çocukla ilgili olup, dokuyan kişinin kız veya erkek çocuk beklentisini özlemine,

sevgisini yansıtır (Erbek, 1986: 11). İnsan, çalışmanın ve yaratıcı aklın sembolüdür. Ticareti yönetir. İnsan motifi, düşünen ve üreten bu güçlü varlığın betimlenmesidir ve çağlar boyu simgesel anlatım yolu ile günümüze de gelen bir sembol olmuştur. Hitit, Urartu, Frig duvar kabartmalarında kullanılan insan motifi, tanrı, savaşçı, tanrıça gibi değişik forumlarda sıkça karşımıza çıkmaktadır (Erbek, 2002: 61).



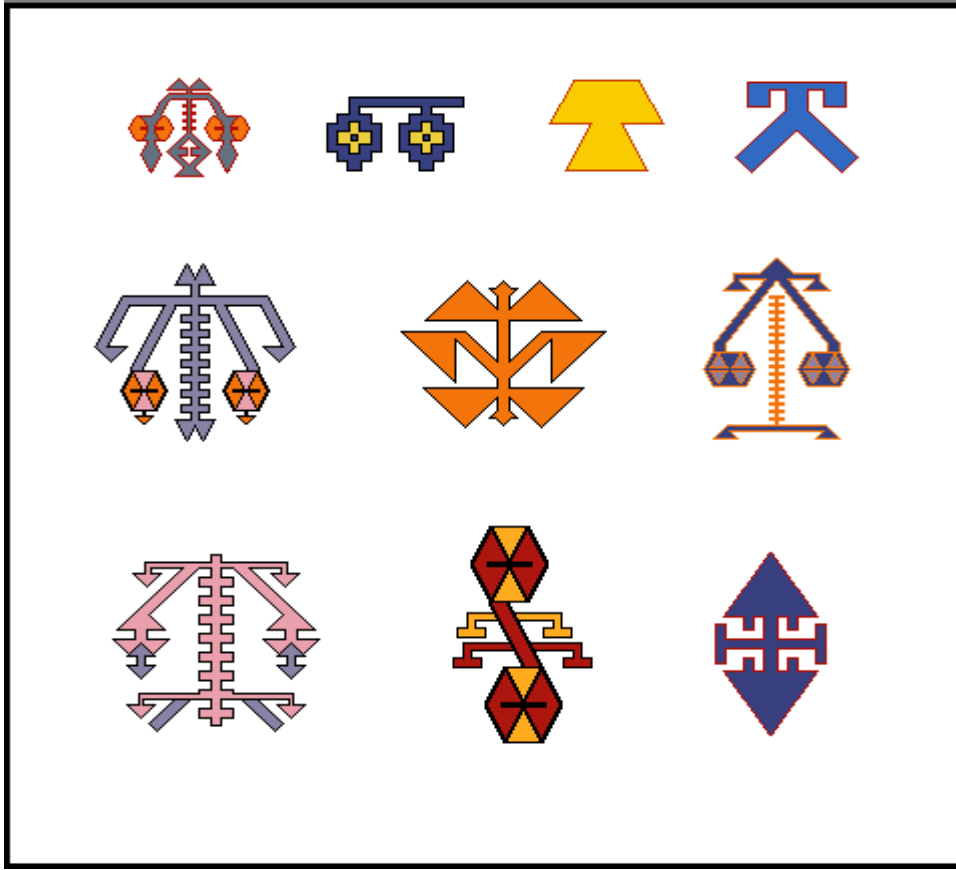
Çizim 13: İnsan motifi, **Kaynak:** Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

Saç Bağı: Anadolu’da kadınlar, saçlarını biçimlendirerek, birçok olayı arzularını veya durumlarını simgesel olarak ifade edebilirler. Anadolu düğünlerinde gelinlerin kullandığı bir takıdır. Evlenme isteğini belirten bir motiftir. Örneğin, yeni evli genç kızlar saçlarını örerler. Bu örgüye “Belik” denir. Uçlarına da renkli ipler takarlar. Dokumada saç bağı, motifi evlenme isteğini yansıtır. Kendi saçından birçok dokumaya ekleyen kadın, bu davranışıyla ölümsüzlük isteğini belirtir (Erbek, 1986: 13, Kaplanoğlu, 2010: 61). Anadolu dokumalarında saçbağı, dokuma yapan kişinin duygularını yansıtan bir motif olup birçok bölgede olduğu gibi Erzurum ve çevresinde de yapılmaktadır.



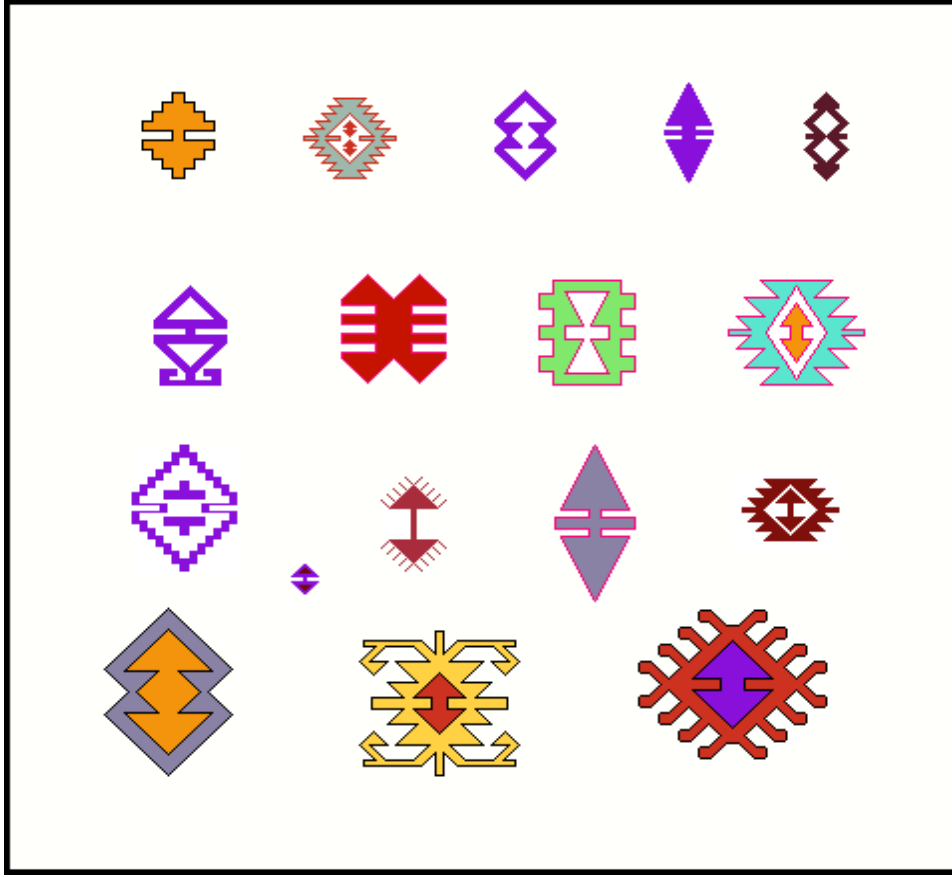
Çizim 14: Saçbağı motifi, **Kaynak:** Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

Küpe: Anadolu'nun her yöresinde de olduğu gibi Erzurum yöresinde de düğünlerde değişmeyen hediyelerden biridir. Dokumada küpe motifini işleyen kız, ailesine evlenme, yuva kurma isteğini ileten bir motiftir (Erbek, 1986: 14). Bu motifin görüldüğü yerlere örnek olarak Hatay, Afyon, Aydın, Balıkesir, Eskişehir, Gümüşhane, Adana, Kars, Ardahan, Konya, Kütahya, Sivas, İçel, Erzurum vb. halılarını verebiliriz.



Çizim 15: Kûpe motifi, **Kaynak:** Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

Bukağı Motifi: Aileyi, ailenin devamlılığını ve sevenlerin kavuşma arzularını simgeler. Atın koşmasını önlemek için ön ayaklarını birbirine bağlayan bir tür çiftli kelepçedir. Anadolu'nun bazı yörelerinde köstek de denilmektedir. At, eşek gibi hayvanların otlaktan kaçmamalarını veya uzaklaşmamları ve sürü ile birlikte kalmaları sağlanır (Erbek, 2006: 37). Anadolu dokumalarında görülen örnekler, ailenin veya sevgililerin birbirlerine bağlılıklarını, ayrılmamaları ve her zaman bir arada olmaları gerektiğini anlatır. Bu motif Erzurum ve çevresindeki dokumalarda kullanıldığı gibi, Anadolu'nun hemen hemen tüm yörelerinde de dokunup, uygulandığı görülebilmektedir.



Çizim 16: Bokağı motifi, **Kaynak:** Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

Sandıklı Motifi: Anadolu'da geleneksel olarak her genç kıza alınan çeyiz sandığını simgeler. Kız çocuk doğduğunda veya belirli bir yaşa geldiğinde, çeyizi bu sandıkta biriktirilir. Genç kız evlendiğinde bu sandıktaki malzeme, kocasının evinde kullanacağından, umutları, beklentileri, ördüğü, dokuduğu, işlediği çeyizine yansır. Dokumalarda sandık motifi, evlilik ve çocuk isteğini simgeler. Bazı yörelerde ölüm ve tabut anlamına gelmektedir. Değişik dokuma tekniklerinde bu motif kullanılmaktadır (Erbek, 1986: 16). Bu motifi Çatalhöyük'teki bir tapınağın süslemelerinde de (M.Ö.7000) rastlanmıştır (Erbek, 1986: 16). Bu motifin görüldüğü dokumalara örnek olarak, Ankara, Aydın, Hatay, Kars, Kayseri, Konya, Malatya, Sivas, Erzurum halılarını verebiliriz.



Çizim 17: Sandık motifi, **Kaynak:** Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

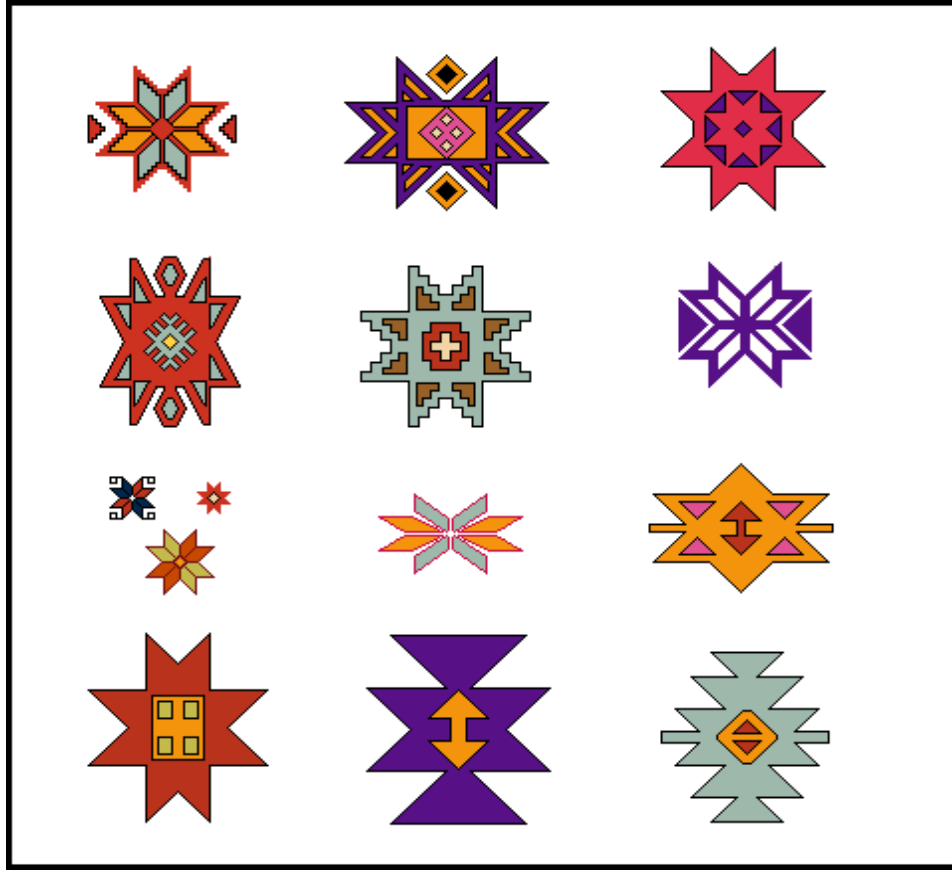
Aşk ve Birleşim Motifi (Gece ve Gündüz, Ying-Yag): Uzakdoğu kökenli olan bu motif Anadolu ve Türk yurdunda, kendine özgü yorumlamasıyla farklı bir boyut kazanmıştır. Çoğalma, bereket, yaşamın devamlılığını sembolize eden bu motif, her şeyin karşılığı olduğunu simgeler (Erbek, 1986: 84, Aytaç, 2006: 37). Sevgi, bağlılık ve birleşimi ifade etmektedir (Durul, 1974: 278). Motif genellikle birbirine zıt iki renk ile anlatılır. Her renk üzerine diğerinden küçük bir nokta taşınarak Anadolu inancına göre doğada hatasız ve saf hiç bir şeyin bulunamayacağını sembolendirir. Anadolu’da çift sayılar, özellikle 2 sayısı üreme ve bereketin simgesidir (Erbek, 1986: 17, Aytaç, 2006: 37). Bu motife örnek olarak Anadolu’nun birçok yöresindeki dokumaları verebiliriz.



Çizim 18: Aşk ve Birleşim Motifi (Gece ve Gündüz, Ying-Yag), **Kaynak:** Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

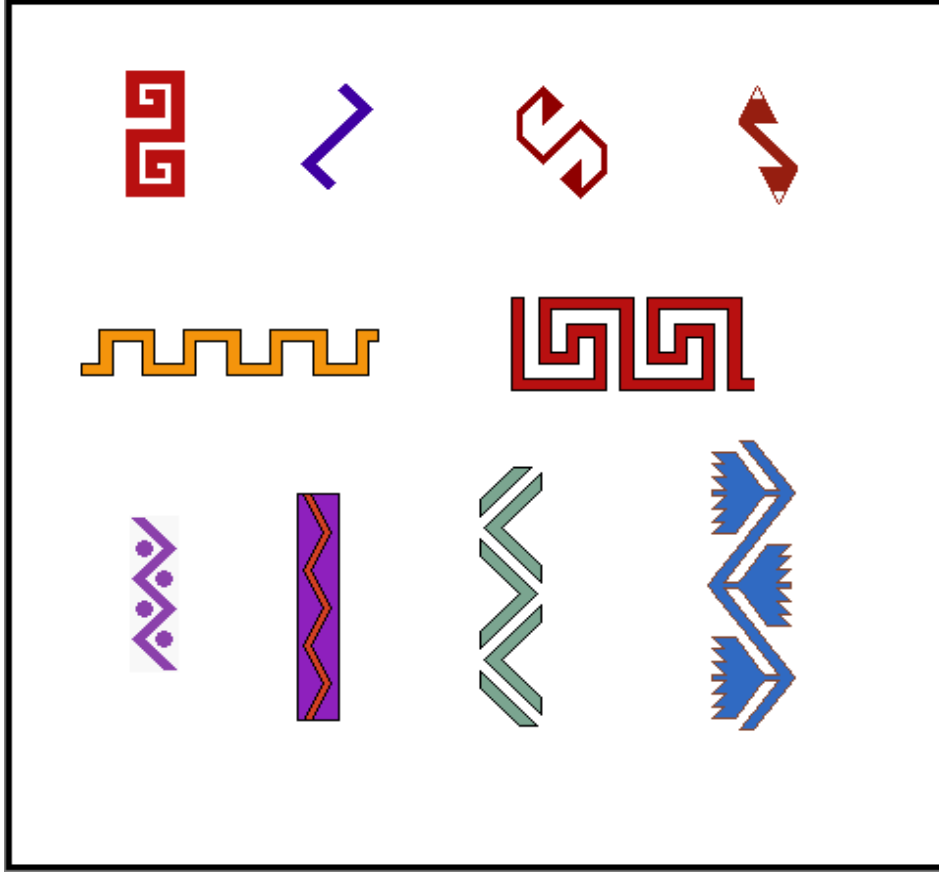
Yıldız: Anadolu dokumalarında yıldız genellikle, iyilik, aydınlık, ışık, bereket, kem gözde korumayı ve kahramanlığı simgeler. Ayrıca beş köşeli yıldız da mutluluğu anlatır. Minyatürden dokumaya kadar pek çok sanat ürününde gökyüzü anlatılmak istendiğinde “bulut”, “ejder”, “zümrüd-ü anka” gibi motifler kullanılmıştır. Genel adı, Mührü Süleyman olan yıldız, Süleyman peygamberin yaşadığı yıllardan çok önceleri, Anadolu’da Frigya döneminden günümüze kadar kullanılmaktadır. Dokumadaki zorluğu nedeniyle 5 köşeli yıldız nadir rastlanır. Genellikle 8 veya daha çok köşeli yıldızlar yaygındır (Erbek, 1986: 18, Aytaç, 2006: 38).

Mührü Süleyman, değişik şekillerde resmedilen 6 köşeli bir yıldızdır. Eve uğur getirdiğine inanıldığı için, evin her tarafına yerleştirilir. Bazen yıldız dilimleri değişik renk ve tonlarda görülmektedir. Mührü Süleyman halı zemininde kullanıldığı gibi kenar dar ve geniş bordürlerinde de görülür. Genelde zeminde yan boşluklara serpiştirilir. Bazen halı baştanbaşa Mührü Süleymanlarla doldurulur. Bu dokuyanın o anda çok sıkıntılı olduğunu, ferahlamak için uğur aradığını gösterir (Aytaç, 1995: 58).



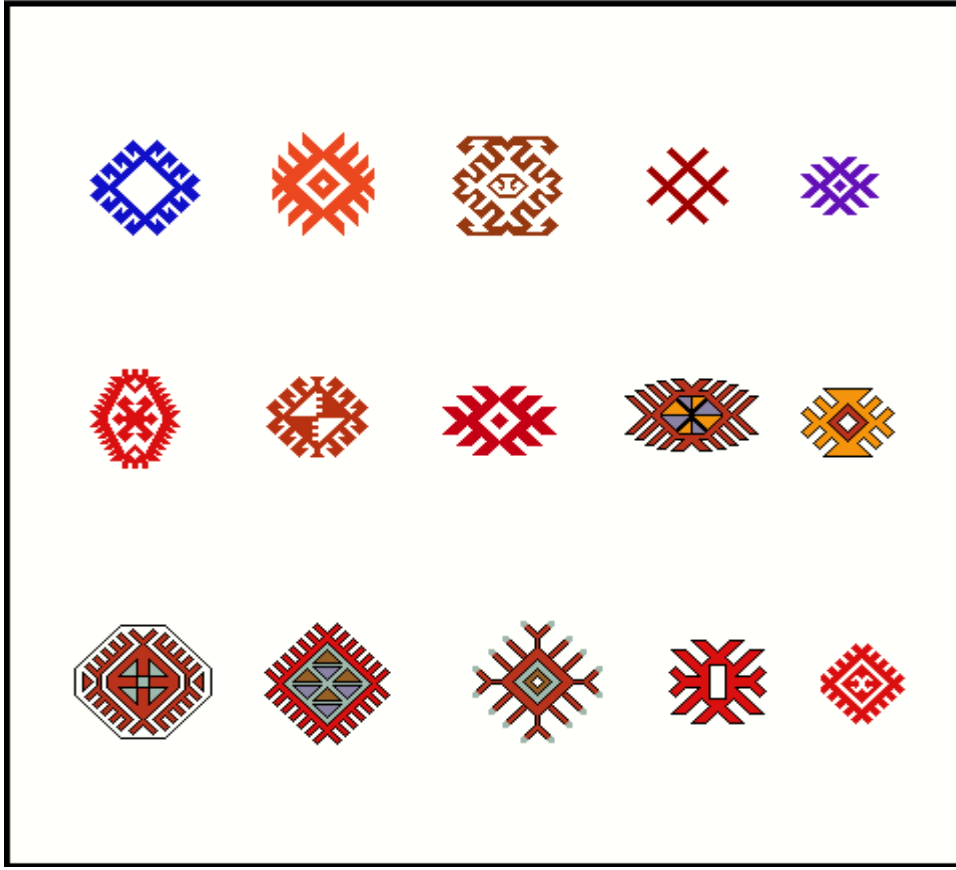
Çizim 19: Yıldız motifi, **Kaynak:** Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

Suyolu Motifi: Su, insan ve canlıların hayatı için vazgeçilmez en önemli temel ihtiyaçtır. Kurak iklim bölgelerdeki türbelerin birçoğunun kubbesinde suyolu motifi görülür. Bu motifler yapıldıkları veya üretildikleri malzemenin türüne göre değişiklik gösterirler. Bereketi ve devamlılığı temsil eder. Bu motif genellikle bordürlerde kullanıldı görülmektedir (Aytaç, 2006: 37, Erbek, 1986: 20). Bu motife örnek olarak Kayseri, Konya, Sivas, Hakkâri, Adıyaman, Erzurum, Bayburt, İçel, Kars ve Ardahan halılarını verebiliriz.



Çizim 20: Suyolu motifi, **Kaynak:** Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

Pıtrak: Kurak arazilerde, tarlalarda yaz dönemlerde bulunan dikenli bir bitkidir. Dikenleri ile insanlara ve hayvanlara tüyelerine yapışan bir bitkidir. Üzerindeki dikenlerin kötü gözü uzaklaştırdığına inanan Anadolu insanı, onu nazarlık motifi olarak kullanmışlardır. Şeytansı gözlerden uzak tutmaya iktidarlı olma aynı zamanda bolluğu ve bereketi sağlama sembolü olarak da kullanılan bu motif, Pıtrak gibi deyimi, ağaçlardaki meyve bolluğunu anlatır. Bu anlamı ile pıtrak motif, bereket simgesi olarak genellikle un çuvallarında da kullanılır (Erbek, 1986: 21, Aytaç, 2006: 36). Bu motif örneğine Erzurum yöresinde de çokça kullanılmıştır.



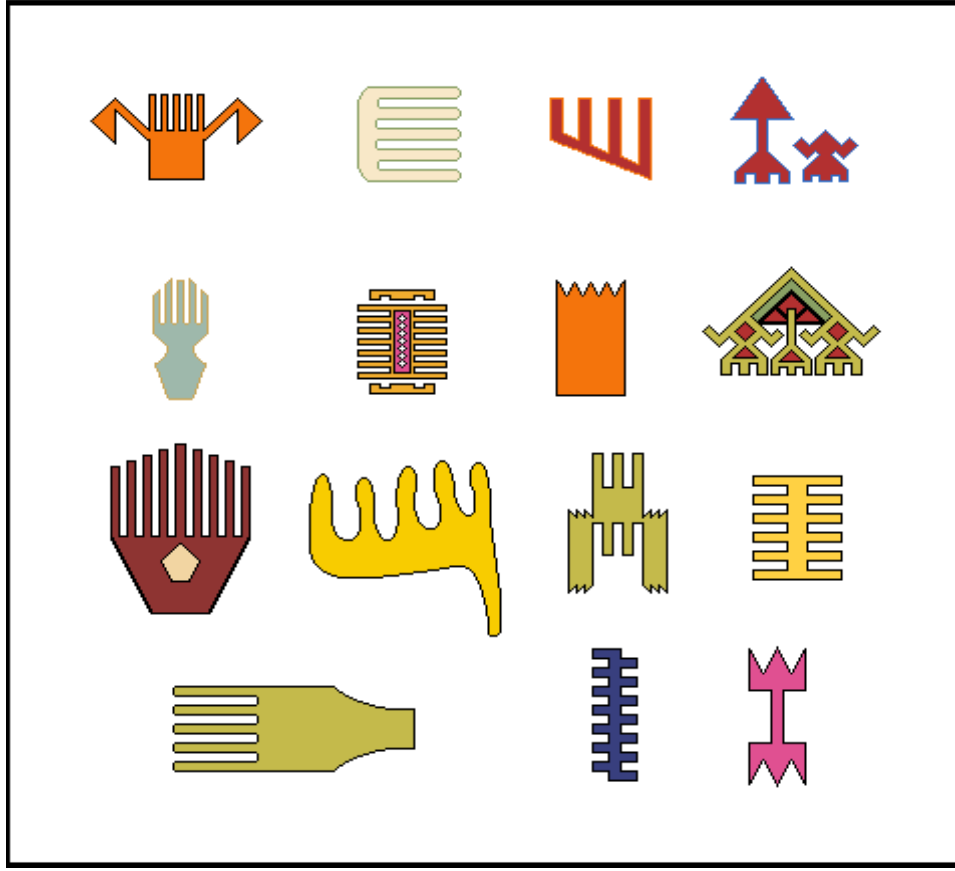
Çizim 21: Pıtırak motifi, **Kaynak:** Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

El ve Parmak Motifleri: Bir elin parmaklarının toplam sayısı olan 5, dokumalarda nazar, sihir, büyü kötü ve kem gözlerden korunmak amacıyla uzak tutulması için kullanılır. Temizlik düzen sembolü olarak da kullanılmıştır. Doğal olarak çizilen el motifi giderek stilize olmuş, zamanla 5 noktaya kadar dönüşmüştür. Anadolu’da doğumu simgeleyen ana ile bereket arasında bir ilişki kurulmuştur. Kybele’den Meryem Ana’ya kadar süren bağlantı, İslamiyet sonrası Anadolu’da Fatma ana, Fadime ana geleneği şeklinde devam etmiştir (Erbek, 1986: 76). El motifi Tanrıya dua eden eller ile Allah, Muhammed, Hasan, Hüseyin, Fatma’dan oluşan kutsal beşliye “Pençe-i Ali-i Aba”yı ifade eder (Aldoğan, 1984: 15).

Fadime Ana, Anadolu kadınının ev işlerinin, bereketin, uğurun, hastalık ve doğum esnasında yardımın, karı-koca ilişkilerinde iyi geçinmenin, birbirine yardımcı olmanın sembolüdür (Gökbuget, 1984: 202). El motifi, büyü ve nazara karşıda kullanılmıştır. Çatalhöyük’te sunak duvarında ve Hacılar’da bulunan kâsenin üzerindeki el motifleri, bu simgenin çok eski dönemlerden beri kullanıldığını gösterir (Erbek, 1986: 22).

Tarak Motifi: Daha çok doğum ve evlilikle ilgilidir. Bununla evlenme isteği anlatılır. Ancak doğum ve evliliğin kötü gözden korunması için de bu motif kullanılır (Erbek, 1986:

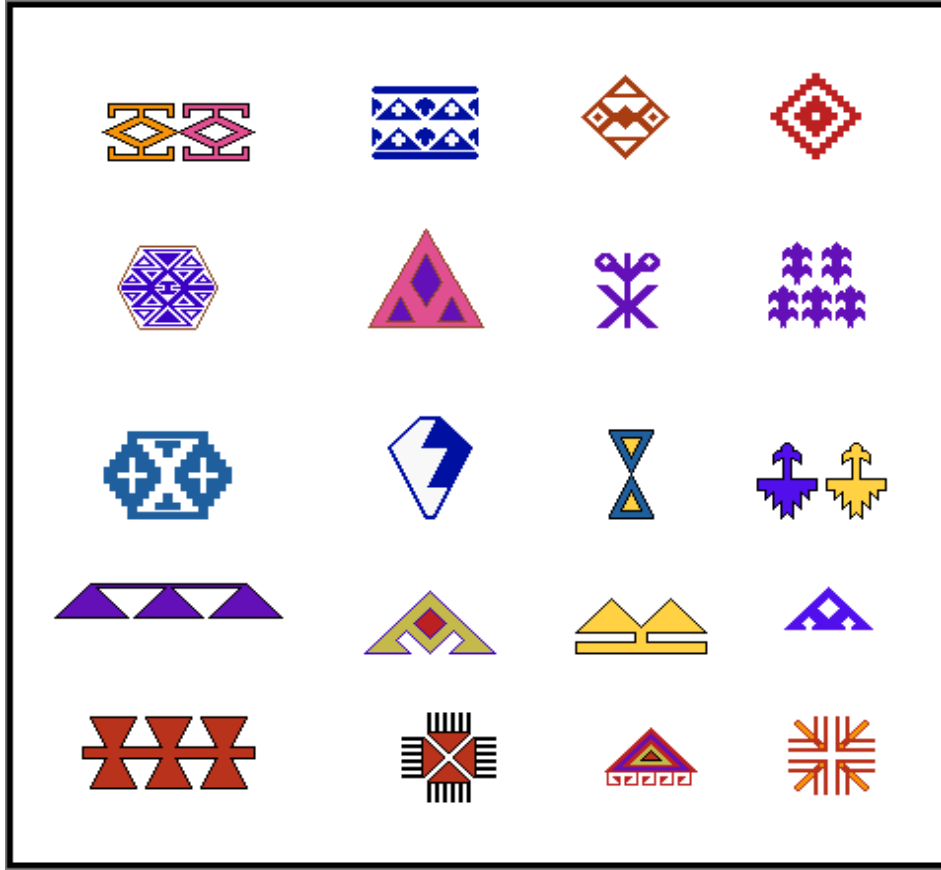
22). Temizlik düzen sembolü olarak da kullanılmıştır. Bu motif Anadolu'muzun birçok bölgesinde olduğu gibi Erzurum ve yöresinde de sıkça kullanılmıştır.



Çizim 22: Tarak motifi, **Kaynak:** Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

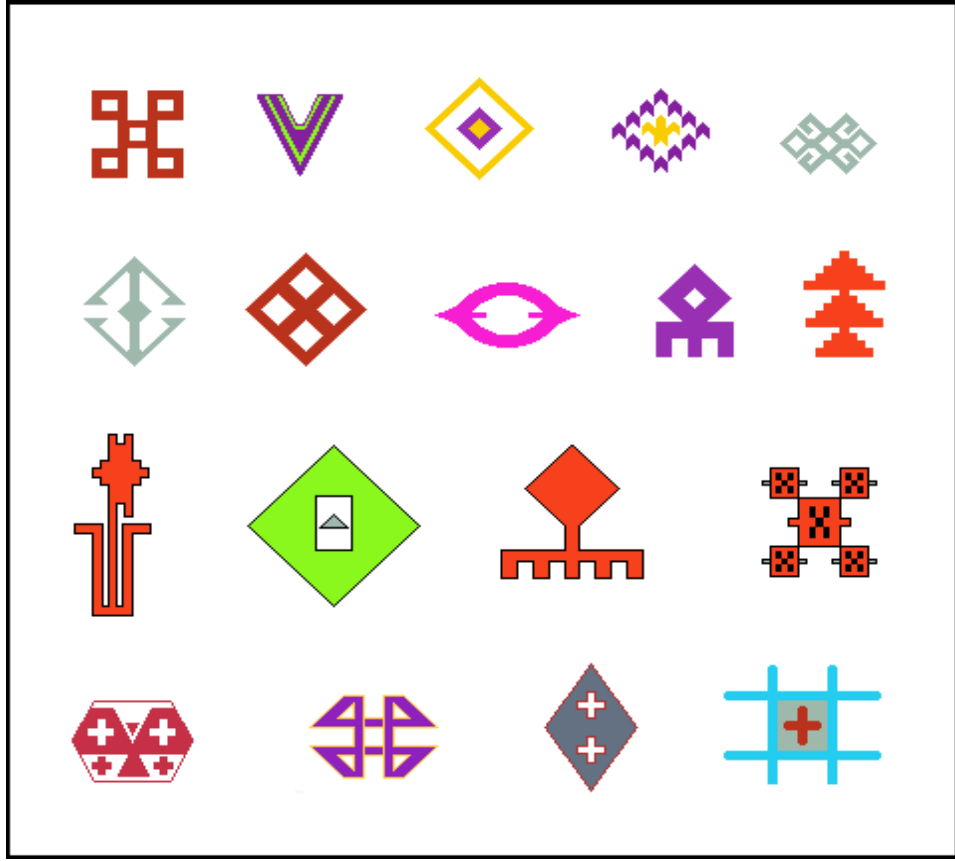
Muska ve Nazarlık Motifleri: Nazar, belirli insanlarda bulunduğu inanılan bakışlardan fırlayan, çarpıcı, zarar verici, öldürücü bir güçtür. Nazarlık ise, kötü gözden koruyan, nazardan uzaklaştıran, etkisiz kılan nesnelere. Başta mavi boncuk olmak üzere, üzerlik otu, sarımsak, deniz kabukları, madeni para, kurşun, cıva, küçük kaplumbağa kabuğu, altı ve gümüş maşallahlar, vb. bolca kullanılmaktadır (Erbek, 1986: 22-24).

Muska ise, üzerinde taşıyanı dış etkilerden koruyan dinsel gücün saklı olduğuna inanılan yazılı nesnelere (Erbek, 1986: 22-24). Anadolu dokumalarında muska motifi, şematik şekle dönüşmüş, bir merkez etrafında çift üçgen şeklinde rastlanmaktadır. Bu motifin görüldüğü yerlere örnek olarak Ankara, Antalya, Aydın, Balıkesir, Çankırı, Çorum, Erzurum, Hatay, Kars, Kayseri, Konya, Malatya, Sivas, İçel, Ardahan vs., halılarını verebiliriz.



Çizim 23: Muska motifi, **Kaynak:** Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

Göz Motifi: Kötü gözle bakışın kökeni ve çıkış noktası insan gözüdür. Gözün verdiği zararın önlenmesinin en kısa ve etkin çaresinin yolu yine gözün kendisi olduğu inanılmaktadır. Günlük yaşamda kullanılan dokumada sık sık işlenmiştir. En yaygın olanı dörde bölünmüş eşkenar dörtgen şeklidir. Üçgen, gözün stilize edilmiş şeklidir. Kare, eşkenar dörtgen ve dikdörtgen şekilli göz motifine de rastlanmaktadır. Göz motifi yörelere göre değişiklik gösterir (Erbek, 1986: 25).



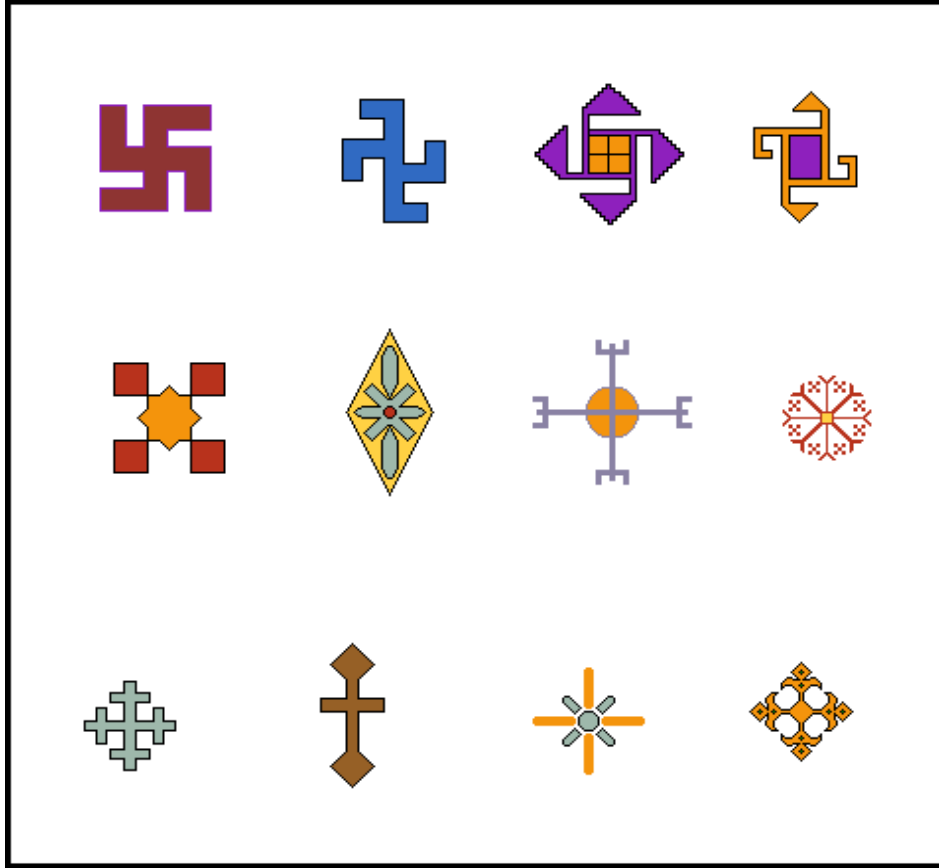
Çizim 24: Göz motifi, **Kaynak:** Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

Oğ Damgası: Nazara karşı kullanılan bir başka motif de, yatay ve düşey iki çizginin kesişmesi ile oluşan haçtır. Haç motifinin kökeni Hz. İsa'dan daha önceki dönemlere dayanır. Anadolu'da haçın kötü gözü dört ayrı parçaya bölerek etkisini azaltacağına inanılır (Erbek, 1986: 27).

Anadolu'da haç motif Hıristiyanlıktan çok daha eskilere uzanır. Çatalhöyük duvar resimlerinde haça rastlanmaktadır. Gamalı haç motifi de çok eskilerden beri kullanılmaktadır. Karataş-Semahöyük'te bulunan ve M.Ö. 3000'e tarihlenen üç ayaklı çömlek buna örnektir (Erbek, 1986: 27). Haç motifi, Anadolu dokumalarında değişik şekillerde gözlenebilir. Ardahan, Erzurum, Kars halılarında rastlamaktayız.

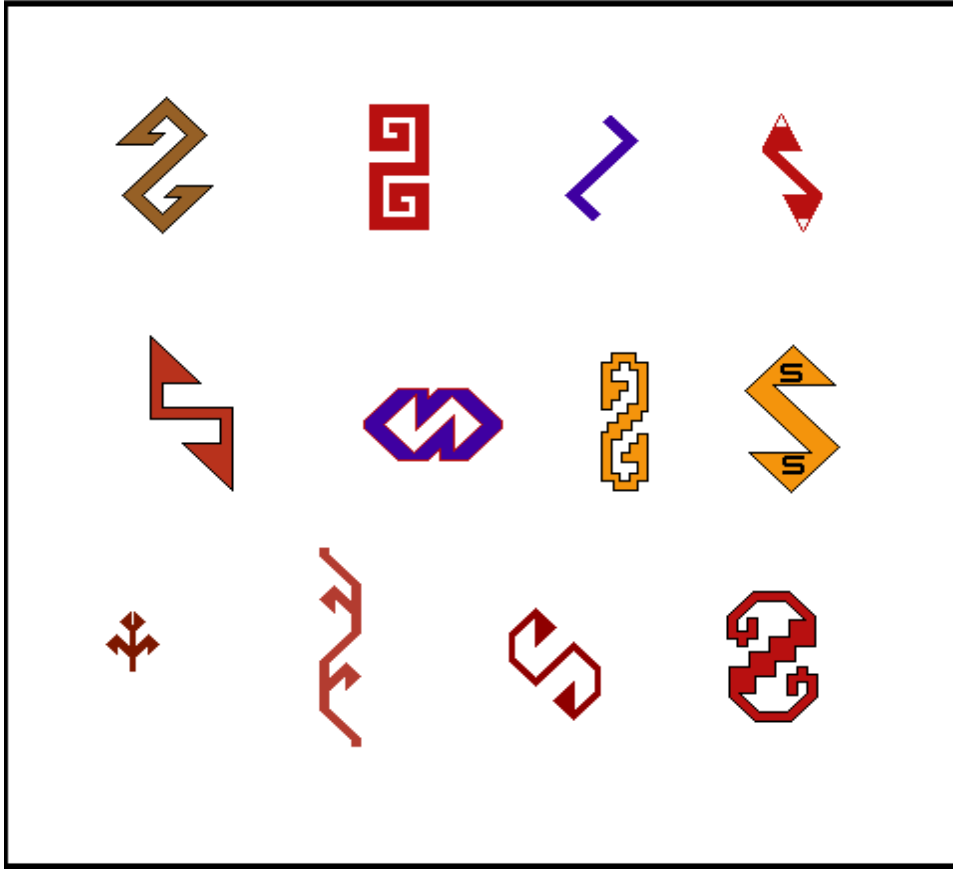
Haç motifli damgaların aslı Ön-Türklerdeki Oğ damgalarıdır. Bu damganın anlamı, tanrıya erişmek için gerekli şart, kısacası günahsız olma demektir. İlk ve esas anlamı budur. Aynı anlam, Astro-fizikte "quantum" diye adlandırılır. İlk seviyede gerekli olan şartlar... Öteki anlamları, yönetim, savaşa oğ/uma, tefsir anlamlarını taşıdığı gibi, kendilerine on diye Ön-Türklerin öteki bölümü, kendilerini Oq diye adlandırır (Kaplanoğlu, 2010: 65).

Oğ damgası daha sonra haç şeklinde Hıristiyan aleminde kullanılmıştır. Günümüzde bazı Yörük aşiretlerinin armaları olarak yazılmaya devam etmektedir. Dünderlı, Çavdarlı, Karahacılı, Karakoyunlu, Yeşilyurt, Kınık ve Hayta gibi Türk boylarında kullanılmagelmiştir (Tarcan, 2006: 252).



Çizim 25: Oz Damgası motifi, **Kaynak:** Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

Çengel (Çakmak) Motifi: Nazarı uzaklaştıran diğer bir Anadolu motifinin adı da çengel motifidir. Nazarla ilgili olan bu motif, bazı yörelerde çakmak, eğri ala, balık küçük kare balık gibi isimlerle anılır (Erbek, 1986: 58). Erzurum Yöresi dokumalarında bolca rastlanmaktadır. Kedi, köpek, kaz, sinek, balık motifleri, halı ve düz dokumalarda görülmektedir. Orta Asya'daki eski Türk kavimlerinin bir kısmı dünyanın bir balık üzerinde oturduğuna inanırlarmış (Çoruhlu, 1995: 53-54, Kaplanoğlu, 2010: 66). Bu motif, Kars, Kayseri, Konya, Malatya, Sivas, Adıyaman, Afyon, Antalya, Aydın, Erzurum, Eskişehir, Bayburt, Erzincan, Ardahan vs., halılarında sıkça görülmektedir.



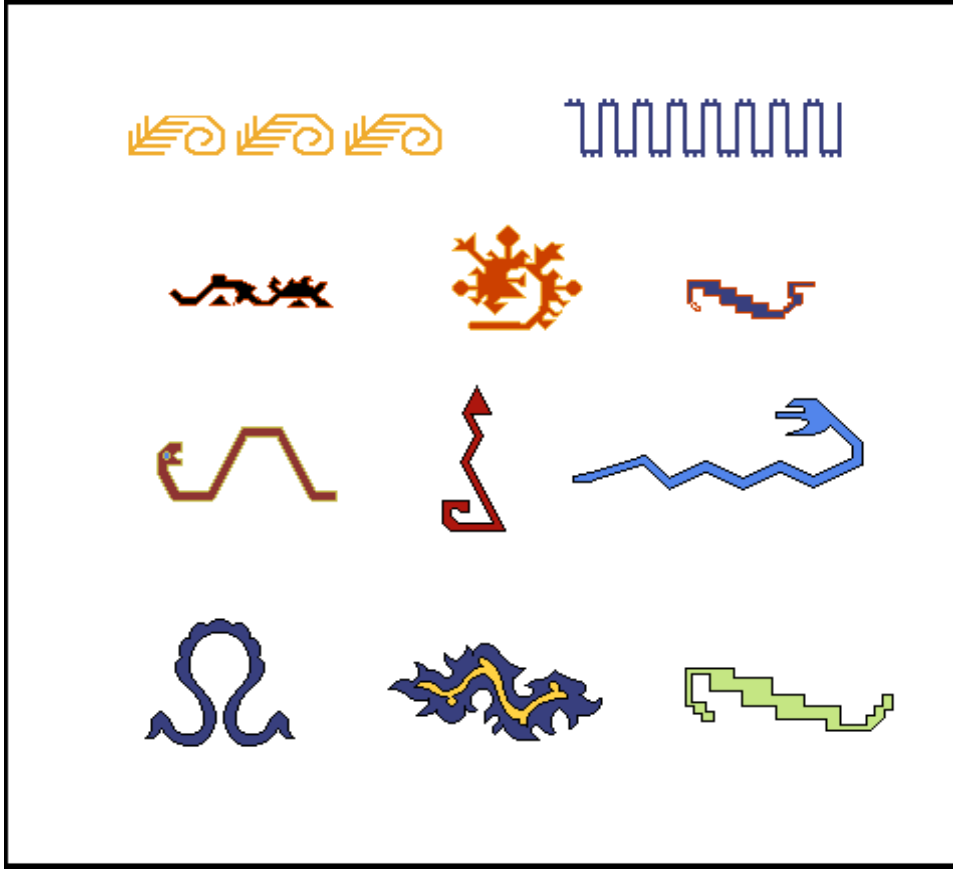
Çizim 26: Çengel motif, **Kaynak:** Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

Deve Boynu, Deve Tabanı: Deveboynuna benzeyen ve Anadolu’da yaygın olarak kullanılan bu motif, kıyı bordürlerde kullanılır. Develerin ağır aksak yürümelerini temsil eder. Beylik ve hükümdarlığı sembolize etmektedir. Bağımsız ya da birbirini takip eder şekilde görülür (Ayhan, 1992: 43-49, Deniz, 1984: 61). Deve; boynu, hörgüç ve ayak tabanı geniş olan bir hayvandır. Bu yüzden Anadolu’da çeşitli motifler devenin boynuna ve çeşitli organlarına benzemektedir (Parlak, 2002: 458). Kazakistan’da ve Orta Asya’daki diğer halk kültürlerinde kutsal bir öneme sahipti. İnsanlar onu kuvvetli bir hükümdar, zafer ve baron-fırtına tanrısı (veretranga) olarak kabul ediyorlardı. Deve ve deve kültürü, Orta Asya’da ilk çağlarda, saka (sak) kabileleri arasında da kutsal bir motifti. M.S. V. ve VI. yüzyıllarda Buhara hükümdarlarının paraları üzerinde bir tarafta ateş sunağı diğer tarafta ise sağ tarafa doğru yürüyen deve figürü vardı (Deniz, 2007: 32).

Ak Hunlar ’da deve, totem hayvanı kabul ediliyordu. Belki bu gelenekle ilgili olarak, Karahallılarda erkek deve anlamına gelen “buğra” ismi çok yaygındı. Bugün’ de Orta Asya’da yaşayan tüm Türk devlet ve sülalelerinde, deve yününden yatak yorgan yapılmakta, halı ve kilim dokunmaktadır. Aynı şekilde Anadolu’da da, yakın zamanlara kadar deve yünü

kullanılmaktaydı. Yine Anadolu’da, köy seyirlik oyunlarında deve oyunu en çok canlandırılan oyunlardandır (Deniz, 2007: 33).

Yılan Motifi: Yılan, insanların eski çağlardan beri ilgilendikleri bir hayvandır. Mutluluk ve bereket sembolüdür (Erbek, 1986: 30). Anadolu dokumalarında yılan motifi kimi zaman zigzag, bulut ve ejder şeklinde yorumlanmıştır. Bolluk ve bereketi sembolize eden yılan motifi Ege, Doğu ve Güneydoğu halılarında, zemin ve bordürde kullanılmıştır (Erbek, 2002: 142). Türklerde yılan motifi çok eskilere dayanır. Ön-Türklerde de yılan kutsal bir yaratıktır. İyiliğin ve hayatın temini için yeryüzüne gönderildiğinden, hayatı devam ettirecek olan kişi-aile-ocak koruyucusudur. Ocağın sönmemesine, aileye bir fenalık gelmesini engeller. Onlara daima iyilik aşılar. İyi yaşamalarını ve kötülüğe, ihanete uğramalarına dikkat eder. Ama ocağa bir kötülük gelir de kutsal olması nedeniyle Tanrıya bağlı olursa, bu kötülük Tanrıya edildiği demek olur ki, en büyük ihanet sayılır. Bunun cezası, şartlar ne olursa olsun intikamdır. Koruyucu ve intikamcı yılan, Ön-Türklerin sembolüdür. Anadolu geleneklerine göre her evin bir yılanı vardır ve yeri o evin ocağıdır. Evin koruyucusu, uğur ve bereketi olan yılan dokunulmaz. Eğer yılanın öldürüleceği şartlar doğmuş ve yılan öldürülecekse, yakılması gerekir. Çünkü yakılan yılanın dumanı göğe yükselir, bulut olur ve yağmur olarak yağıp yeryüzüne bereket, iyilik getirir. Orta Asya geleneklerini genelde koruyabilmiş olan Yörükler, yılanı “bir kedi okşar gibi okşarlar”. Eğer bir yılan öldürülürse onun eşi, şartlar ne olursa olsun intikam alacağından, o da öldürülmek üzere aranır (Erbek, 1986: 30).

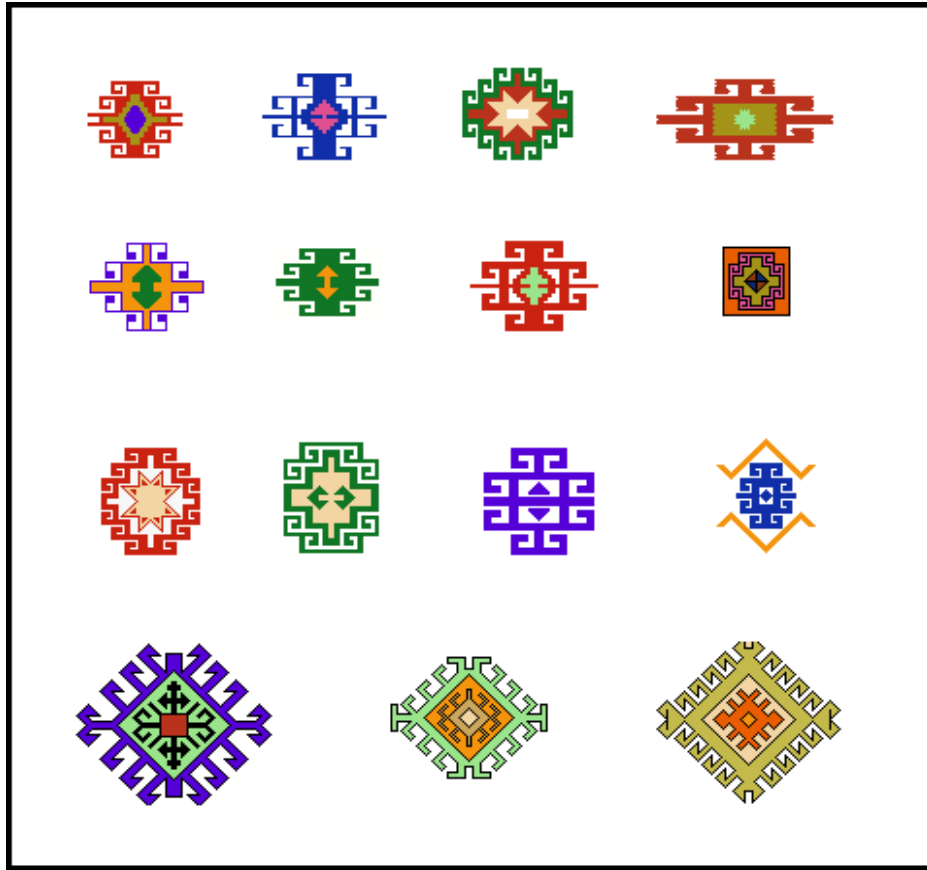


Çizim 27: Yılan motifi, **Kaynak:** Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

Ejder Motifi: İslam sanat eserlerinde sık sık tasvir edilen efsanevi hayvanlar arasında ejder, önemli bir yere sahiptir. Çeşitli Asya milletleri, ejdere farklı isimler vermişlerdir. Türkler’ in evren adıyla andığı bu yaratığa, Araplar “tannin”, Çinliler “lung”, Moğollar “moghur” ve İranlılar “ejderha” derler. Dede korkut masallarında ejder, dört ayaklı, iki kanatlı, yedi başlı, uzun kalın kuyruklu olarak tasvir edilir. İslam sanatında ejder tasviri, Türkler’ in İslamiyet’i kabul ile çoğalmış ve Büyük Selçuklular yoluyla Anadolu Selçuklu sanatına girmiştir (Birol-Derman, 2008: 129, Salman, 1998: 92, Öney, 1969: 130, Bayram, 1996: 65-75). Bolluk, bereket, kudret, güç, su, yeniden doğuşu, saadeti simgeler. Genelde aslanpençeli, kanatlı ve kuyruğu yılanı anımsatan mitolojik bir hayvandır. Orta Asya Türklerinin ejder motifi gagalı, kanatlı ve aslan ayaklıdır. Ejder, hava ve suların hâkimidir. Ejder ile Zümrüd-ü Ankanın kavgası, bereketli ilkbahar yağmurlarını getirmekteydi. Bu nedenle bulut şeklinde stilize edilmiş şekline halıdan minyatüre kadar birçok sanat kolunda çokça rastlanılmaktadır. Büyük bir yılan olarak inanılıp tasvir edilen ejder, hazinelerin ve gizli şeylerin bekçisidir. Ejder, hayat ağacını da bekleyen önemli hayvanlardan biridir. Uzun bir süre ay tutulmasının sebebi olarak ta benimsenmiştir (Erbek, 1986: 31). Anadolu Selçuklu ve

Osmanlılarda ejder motifi hükümdarlık, kudret, kuvvet, kâinatın sembolü, gökyüzü anlamlarını taşır.

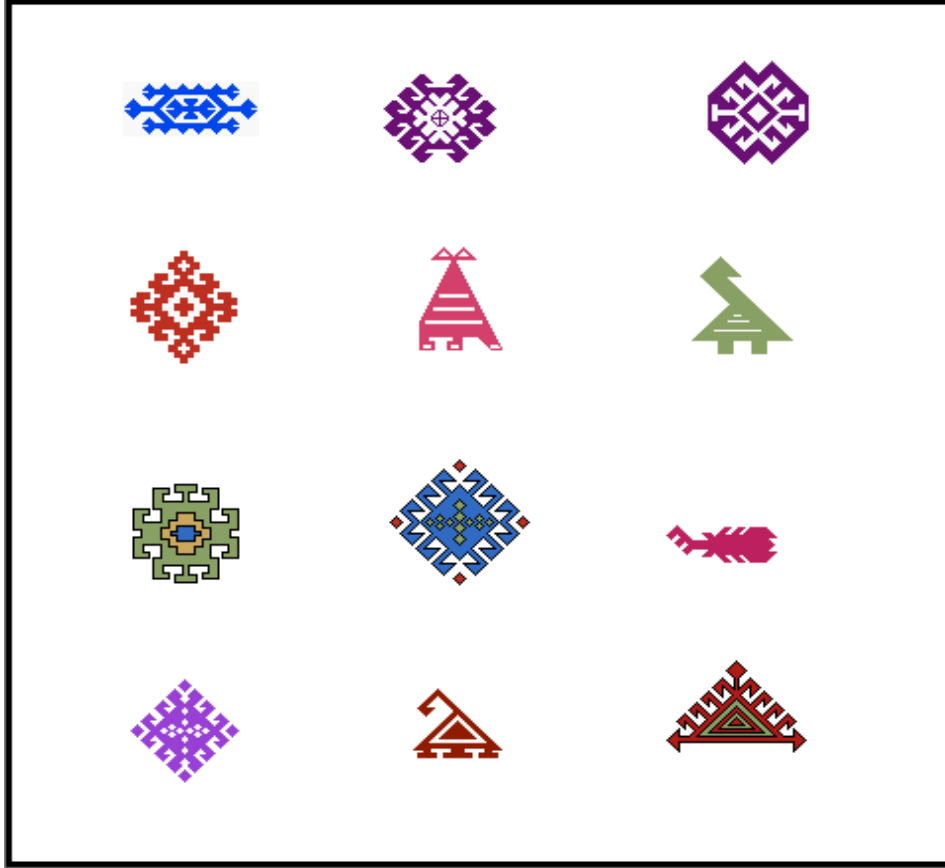
Anadolu'da XVII. yy.'da ortaya çıkan ve halıcılar arasında çengelli Anadolu halıları veya geometrik desenli Anadolu halıları diye anılan halılarda zemin, genellikle küçük sekizgen veya eşkenar dörtgenlere bölünür. Bazı örneklerde ise halı zeminine geometrik şemaların hâkim olduğu bir düzenleme dikkati çeker. Bu geometrik desenleri çevresi de, günümüzde halkın gıvrım veya yılan eğrisi dediği, çengel şekilli süslemeler görülür. Bu desenlerden dolayı bu halılara çengelli halılar denir. Daha çok Manisa, Uşak ve Afyonun içinde bulunduğu Batı Anadolu Bölgesi ve Konya, Niğde, Aksaray, Kayseri, Sivas gibi şehirlerin bulunduğu Orta Anadolu Bölgesi'nde Kars, Erzurum gibi Doğu Anadolu Bölgesi şehirlerinde dokunmaktadır (Deniz, 2007: 26). Bu motife örnek, Manisa, Uşak, Konya, Aksaray, Kayseri, Sivas, Ardahan, Kars, Erzurum, verebiliriz.



Çizim 28: Ejder motifi, **Kaynak:** Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

Akrep Motifi: İnsanlar akrebin zehirden korktuklarından, değişik maden ve cisimlerden yapılmış akrep biçiminde takıları veya akrep kuyruğu üzerinde taşıyarak

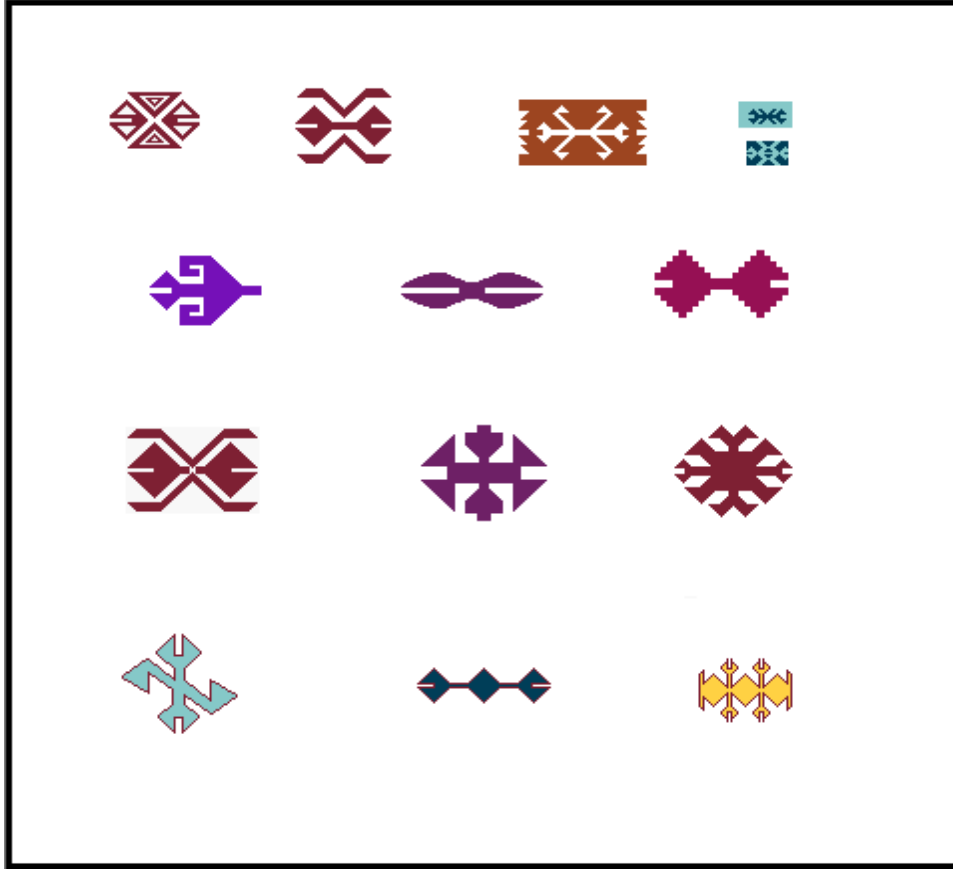
koruduklarına inanırlar. Dokuma üzerinde işlenmiş akrep motifleri de aynı koruma amacına yöneliktir (Erbek, 1986: 33). Dokumalarda görülen akrep motifi, kahramanlık, yiğitlik sembolü olarak da görülmektedir. Akrep, Orta Asya ve Anadolu Türk kültüründe yer ve toprak ile ele alınarak kötülüğün sembolü, koruma, acı ve kederi temsil etmektedir. El dokumalar üzerinde yürüyemediğinden ev ve çadır zemini dokumalarla örtülmektedir (Erbek, 2002: 154-157).



Çizim 29: Akrep motifi, **Kaynak:** Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

Kurt Ağızı, Kurt İzi, Canavar Ayağı: Anadolu halı ve düz dokumalarda sıkça kullanılan motiflerinden biridir. Hayvancılıkla geçinen insanların sorunlarından biri de kurtlardır. Bu insanların kurtağızı ve kurt izi motiflerini dokumalara aktarmalarının nedeni de endişe ve korkudur (Erbek, 1986: 34). Eski Türk dillerinde ve Anadolu’da güç, kuvvet, bereket ve iyiliği temsil eden bu motif koruma amaçlı kullanılan motiflerdendir (Karamağaralı, 1987: 163). Ayrıca iyimserliğin ve korunmanın simgesi olan kurt karanlıkta görebilme yeteneğine sahip olduğu için de, ışığı ve güneşi sembolize etmektedir. Türk topluluklarında erkek ve dişi kurttan çoğalma efsaneleri yaygın bir inançtır. Bu motife,

Adıyaman, Antalya, Aydın, İçel, Erzurum, Hatay, Kars, Kayseri, Konya, Malatya, Sivas, Van, Ardahan, vs., illerinde dokunan halıları örnek olarak verebiliriz.



Çizim 30: Kurt ağızı Kurt izi motifi, **Kaynak:** Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

Hayat Ağacı: Tek tanrılı dinlerde, insanın yaratılışını anlatan bölümlerdeki ortak nokta ağaçtır. Bazı motiflerde bu ağacı bir yılanın beklediği görülür. Cennetteki yasak ağacın meyvesinden Havva'ya sunan yılan, böylece Korkut Ata'dan Gılgamış'a ve Büyük İskender'e kadar tüm ölümsüzlüğü arayanların bu otu bulmalarına ve yemelerine engel olmuştur. Ölümsüzlüğü bulamayan insanlar, ölümden sonraki hayat ile umutlarını sürdürürler. Buda hayat ağacı ile simgelenir (Erbek, 1986: 36). Ölümsüzlük ve soy ile ilgili motiflerden olan hayat ağacı, ölümsüzlüğü ve cenneti, ahreti temsil eder. Şaman inancına göre hayat ağacı, dünyanın eksenidir. Orta Asya inancına göre kâinat, hayat ağacı, yer, gök ve gezegenlerle temsil edilir. Gök ve yeri bağlayan hayat ağacıdır (Öney, 1968: 120).

XVI. yy.'dan itibaren halı, düz dokumalar, kumaş ve minyatürlerde görülür. Selvi, ebedilik, sonsuz yaşamın ve ölüm simgesi olmuştur. Bu nedenle Anadolu'da daha çok mezarlıklarda görülmesi ve cenazelerin Selviden yapılmış tabutlara konması ölümsüzlük ve ebedilik sembolizmi ile ilintilidir. Selvi motifi Anadolu Türk halılarında daha çok Azerbaycan

ve İran'a yakın olan Kars, Ağrı, Erzurum yöresi halılarında yaygındır (Deniz, 2007: 25, Ateş, 1996: 159). Selvi, hurma palmiye, nar, incir, zeytin, asma, kayın, meşe, vb., ağaçlar değişik toplumlarda hayat ağacının sembolüdürler. Anadolu motiflerinde gördüğümüz hayat ağacı, "can ağacı" olarak selvi en yaygın görülen ağaçtır. Birçok yörenin dokumalarında hayat ağacının üzerinde kuşlar görülür. Bunlar zamanı geldiğinde uçacak olan can kuşlarıdır (Erbek, 1986: 36).

Erzurum ve yöresi seccadelerinde sıkça kullanılan bu motif; Kars, Kayseri, Konya, Malatya, Sivas, Tekirdağ, Adıyaman, Aydın, Balıkesir, Erzurum ve Bayburt halılarında bolca görülmektedir.



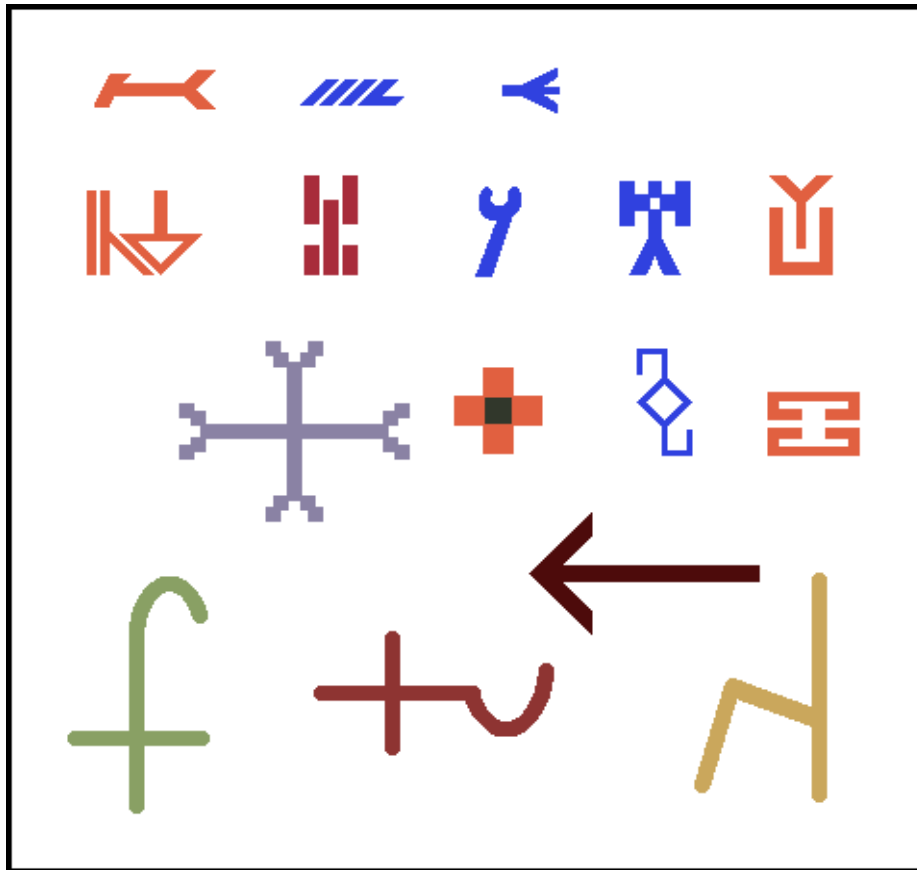
Çizim 31: Hayat ağacı motifi, Kaynak: Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

İm: Türklerde tarih boyunca aile, oba, oymak, aşiret, boy ve devlet gibi kavramlar için belirli simgeleri damga (im) olarak kullanmışlardır. Türkler, kendi im'lerini halılarda pek kullanmamakla birlikte çadır dokumalarından, mezar taşlarına kadar ayırıcı bir özellik olarak kullanmışlardır (Aytaç, 2006: 36, Erbek, 1986: 39). İm ve damgalar o kişi veya topluluğun var oluşunun simgesidir. Bu uygulama, hem soy ve ailenin adının sürdürülmesini hem de aileye ait çok değerli eşyaların yitirilmemesini sağlamaktadır. İm ve damga, üretilen her tür

araç gerecin ya da dokumanın, hangi kişi veya toplumun kültürüne ait olduğunun, aktarıldığı nesiller tarafından da bilinmesini sağlamak, hatta bir üslup belirlemesini dahi mümkün kılmaktadır. Bazen bir dokuma yaygının karakteristik özellikleri ile hangi etnik gruba ait olduğu kendiliğinden belirlenebilmektedir (Erbek, 2002: 180).

Geleneksel Anadolu el sanatlarında, ailelerin im'ini taşıyan çeşitli işleme, dokuma ve ev kullanım eşyaları üretilmiştir. Günümüzde hayvanlar üzerine boya veya dağlama tekniği ile damga koyma geleneği bu uygulamaların bir uzantısıdır. Hatta kamyon ve otomobillerin arkalarına takılan ve ait olduğu kişiyi simgeleyen yazı, resim vb. İşaretler de bu geleneğin bir devamı niteliğindedir (Erbek, 2002: 180).

Oğuz Boylarının her birinin ayrı im'i olduğunu, Moğol tarihçileri Reşiduttin'in Cami-ut Tevarih ve Kaşgarlı Mahmud'un Divanüllügat-it Türk isimli eserlerinden bilmekteyiz. Bu boyların Anadolu'ya yerleştikten sonra da im'lerini kullanmaya devam ettiklerini, dokumalarda karşılaştığımız benzer motiflerden anlamaktayız (Erbek, 1986: 39).



Çizim 32: İm motifi, Kaynak: Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

Yol/Kıvrımlı Yol: Kenar motifi olarak kullanılır. Kenarlarındaki motifleri yalınlıktan kurtarır. Kompozisyon geçişlerini düzenler. Elibelinde, koçboynuzu, insan, buzağı, yıldız, küpe, gibi motiflerin içerdiği grubu örnek olarak verebiliriz. Hayat ve sırat yolunu simgeler. Göçebeler için göç yolu önemlidir. Bu çileli yolculuğun dokumalara yansıyış biçimidir (Kaplanoğlu, 2010: 65).

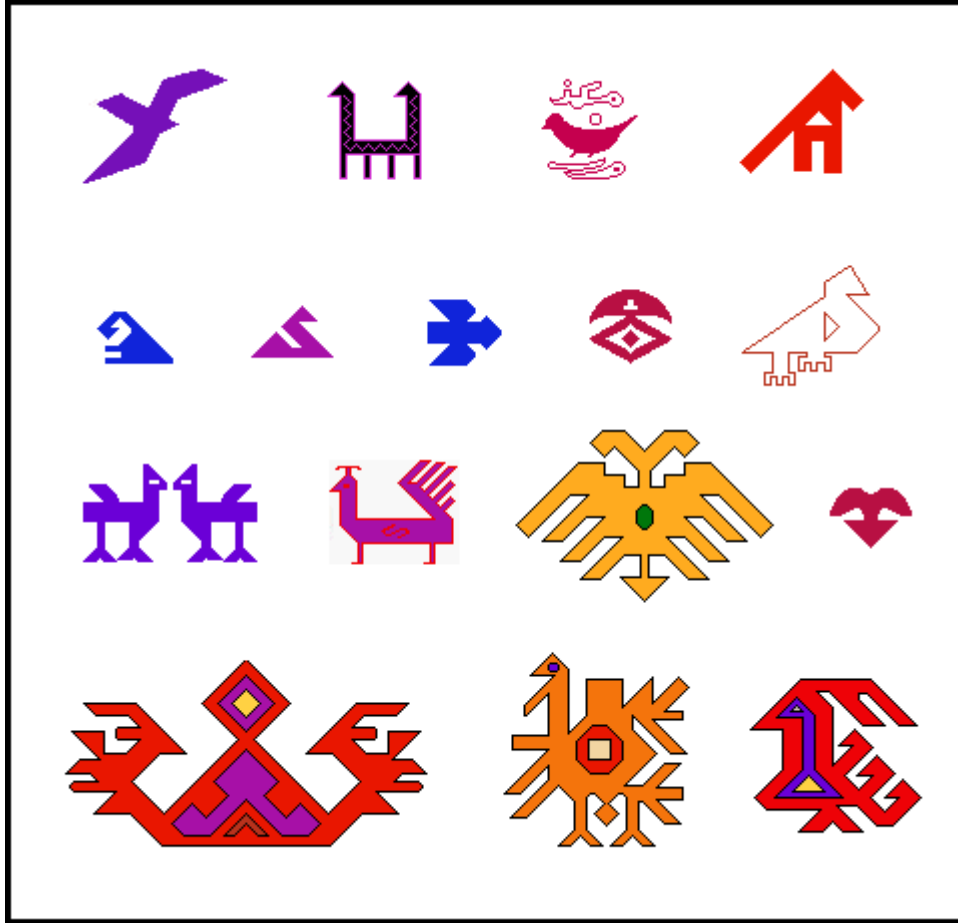
Çiçek-Yaprak Motifi: Bazı araştırmacılar, verimlilik, üreme, bereket ve kavuşma istenen şeye ulaşmak için adak olarak kullanıldığını vurgularlar (Kaplanoğlu, 2010: 120). Pek çok çiçeğin farklı anlamları vardır. Lalenin yazılışı, “Allah” kelimesine benzemesinden dolayı bu çiçeği anlamlı kılar. Gülün Peygamberimizi temsil ettiği kökleri ölümsüzlüğü, sapı hayatı sembolize eder. Nilüfer çiçeği (Lotus) ise geleceğin ve bu anın simgesi (Kaplanoğlu, 2010: 77, Karamağaralı, 1998: 36) olarak kullanılır. Bu motife örnek olarak; Kars ve Erzurum bölgeleri verilebilir.

Kuş Motifi: Tarih boyunca insanoğlunun dikkatini çekerek önem kazandığını gördüğümüz kuş, Türkler tarafından maddi ve manevi olarak önemli görülmüş bir hayvandır. Türklerin sosyal yaşam ve inançlarına ya doğrudan doğruya girmiş ya da sembol olarak kullanılmıştır. Kuş figürleri arasında daha çok kartal, şahin gibi yırtıcı kuşlarla, güvercin, kumru, kaz, ördek, turna dikkati çeker. Kartal ve şahin Türkler arasında kutsal sayılan (Tözongun) kuşlardandır. Pazırık Kurganlarında bulunan keçelerde kartal tek başına resmedildiği gibi, kartal-geyik mücadelesi şeklinde tasvir edilir. Özellikle mücadele sahnelerinde düşmanlarını yenen kuvvetli, kudretli bir hayvan olarak sayılır (Deniz, 2007: 28). Yine Pazırık kurganlarında yabancı kuğu tasvirleri bulunmuştur. Yakutlarda kuğu kuşlarının “Ayzıt” adı verilen yaratıcı ve refah sağlayıcı, çocukları koruyucu bir ruhun timsali olduğu belirtilir. Göktürk inancına göre “kuş” ruhun simgesi, “uçmak” ise cennet demektir. Türk dilinde göçmek ve uçmak tabirlerinin ölmek manasına geldiği bilinmektedir (Sürür, 1992: 204-205). Tavuskuşu motifi, Türk hükümdarlara ait eşyalarda görülmekle beraber, efsanevi bir kuşun da bu motiflerle anıldığı görülür. Bu motifleri Selçuklu sanatında da görmemiz mümkündür. Selçuklu örneklerinde olduğu gibi, hayat ağacıyla birlikte görülen kuş-kartal motifleri, Orta Asya inançlarına göre Şaman’a eşlik eden kuşlar veya Şaman’ın kendisi olabilir. Şaman’a hayat ağacıyla göğün üstüne ulaşmakta yardımcı olurlar. Hayat ağacıyla ilgili hayvanların kökünü, Şaman inançlarından aldığı anlaşılmaktadır (Sürür, 1992: 204-205). Türklerde tavus, kartal gibi kuşların süsleyicilik niteliğiyle birlikte, ihtişam, kuvvet, kudret sembolü olarak

kullanıldığı dikkat çeker (Sürür, 1992: 208). Pazırık kurganından çıkan eğer altı örtüleri, elbise parçaları ve dokumalarda görülen hayvan mücadele sahneleri, günümüze gelen en eski örneklerdir. Kuş motiflerinin Türk tekstilinde dekoratif bir eleman olarak kullanılması, Selçuklular Dönemi'nde yeni bir kimlik kazanarak devam etmiştir. Ancak Orta Asya hayvan üslubuyla ortaya çıkan simetrik kalıp özelliğinin Selçuklularda olduğu gibi, Beylikler dönemi tekstillerinde de devam ettiği söylenebilir (Sürür, 1992: 207).

Dokumalarda farklı anlamlar taşır. Ölüm, güzellik, uğur, uğursuzluk, kuvvet, kudret, benzetme ve yüceltme gibi hususlarda sembol olduğu anlaşılmaktadır (Sürür, 1992: 203). Halılarda kuş motifleri, Geometrik biçimli kuş desenlerine halılarda da rastlanmaktadır. Dokuma tekniği geometrik yapılmasını zorunlu hale getirmektedir (Sürür, 1992: 209). Anadolu'da kuş motifinin, şekline göre çok değişik anlamları vardır. Anadolu'da kuş kadar çeşitli anlamlar taşıyan bir diğer motif yoktur. Baykuş, karga tipi kuşlara benziyorsa uğursuz, kötü talih, kötü şans anlamına gelir. Kumruya, güvercine, bülbüle benziyorsa, iyi şans, iyi talih anlamına gelir (Sürür, 1992: 205). Kuş, ölen kişinin ruhudur. Kuş kadın ile özdeşleşmiştir. Kuş kutsaldır, gök tanrılarının yönetimindedir. Kuş özlemdir, haber beklentisidir. Kuş kuvvet ve kudret temsilidir (Erbek, 1986: 42).

Bütün ilkçağ toplumlarındaki gibi Türklerde de muhtemelen gücünden dolayı kutsal kabul edilmiştir. Anadolu Selçuklu Dönemi'nde kartal şahin beslemek ve bunları avcı kuş olarak yetiştirmek bir meslek idi. Günümüze gelebilen, Konya İnce Minareli medrese, Erzurum Çifte Minareli Medrese, İstanbul Türk ve İslam Eserleri ve Akşehir Müzelerinde bulunan avcı tasvirlerinde, mezar taşlarında kartal veya şahin birlikte resmedilen çok sayıda örnek mevcuttur. Bugün hala Orta Asya'da yaşayan Türk devletleri ve akraba Türk boylarında kartal kutsal sayılan avcı bir kuş olarak kabul edilmekte ve eğitilebilir bir hayvan olarak beslenmektedir (Deniz, 2007: 28). Çift başlı kartal motifi, gücü, kuvveti, egemenliği simgeler. Zafer, saadet, koruyucu unsur, arma, kudret ve benzeri anlamlar içerir. Türkmen halılarının pek çoğunda kartal motifi görülür. Sevdiği erkeği her şeyden üstün tutan, onun gücüne kayıtsız şartsız bağlı kadının iç dünyasını yansıtan bir motiftir. Dokuyanın erkeği güçlü ve hâkimdir. Kadın erkeğine bütün benliği ile bağlılığını ve sevdasını belirtmektedir (Sürür, 1992: 9, Öney, 1972: 139-172). Araştırma sahamız Erzurum ve yöresinin yanı sıra Kars, Erzincan ve Ardahan, halılarında da bu motife sıkça rastlanmaktadır.



Çizim 33: Kuş motifi, **Kaynak:** Mine Erbek (Anadolu Motifleri)

2.4. Halıların Dokuma Türlerine Göre Sınıflandırılması

Erzurum ve çevresinde yaptığım alan araştırmasında tespit ettiğim dokumlar, genellikle kaba dokumalı halılar olup; hav yüksekliği ise dokuyanın beğenisine göre, uzun veya kısa olabilmektedir. Bazı dokuyucular hav yüksekliği uzun olan halıların dayanıklı olabileceğini düşündüklerini söylemişlerdir. Doğu Anadolu'nun diğer yörelerinde olduğu gibi dokunan halılar dar ve uzun boylu olduğu görülmektedir. Dokunan halılar çoğunlukla taban halısı, karyola (sedir) halısı, seccade, duvar halısı, minder, yastık ve heybe türünde halılar dokunmuştur. Araştırma bölgesinde dokunan halıların hav yüksekliği 7 ile 20 mm arasında değişmektedir. Hav yükseklikleri ortalama $11,33 \pm 0,16$ mm'dir (Deniz, 2000: 99-100, Görgünay, 1976: 25-26).

2.4.1. Yer Yaygısı

Yer halılarının enleri, 0,82 m. ile 1,83 m. arasındadır. Boy/en oranı 1,82 ile 5,10 arasında değiştiğinden, bunlar, ince uzun dikdörtgen şeklindeki halılardır. İnce uzun görünüşlerine göre; genellikle sedir halıları olmakla beraber, birkaçı yan yana getirilerek yerde de kullanıldığından, sedir - yer halıları adı verilmiştir. Sedir genişlikleri 0,80 m. ile 1,50 m. arasında değiştiğinden, halı genişlikleri de farklıdır. Geniş olan peyke veya müsendere adı verilen sedirler üzerine geceleri yatak yapılır. 1,80 m. ile 1,85 m. genişliğindeki halılar bu tip sedirlerde de kullanılır. Bu halıların dar ve uzun yapılarının başlıca nedenleri, taşıma ve temizlenmelerinin kolay olmasıdır.

Aslında, bu halıların boy ve enlerinin belirlenmesinde kesin bir metot yoktur. Dokuyucu tezgâhını hazırlarken, halı genişliğini herhangi bir ölçüye dayanmadan kararlar. Bazen karıyla veya adımla ölçerek tezgâhını kurar. Halı uzunluğu ise; örneğin durumuna, dokuyanın beğeni veya istemine göre uzun veya kısa yapılır (Görgünay, 1976: 29).

2.4.2. Namazlık (seccade)

Seccadeler; dini ibadetlerde kullanılan halılardır, araştırılan halıların bir kısmını oluşturmaktadır, Bunların en karakteristik özelliği, ortalarında mihrabın bulunmasıdır. Anadolu'da dokunan halı seccadelerde genellikle mihrap tek yönlüdür. Fakat çift yönlü olan seccadelerde vardır. Duvar süsü olarak da kullanıldıkları görülmüştür (Görgünay, 1976: 27).

Seccadelerde halı enleri 60 cm. ile 1m. arasında değişmektedir. Boylar 1,15 m. ile 1,75 m. arasında değişir (Görgünay, 1976: 26).

2.4.3. Yastık ve Minder Halılar

İncelenen halıların bir kısmını oluşturan yastık ve minder halılar, yerde ve sedirde oturmak ve dayanmak için kullanılırlar. Enleri 40 cm. ile 65 cm. boyları ise 75cm. ile 100cm. arasında değişmektedir.

2.4.4. Heybe

İçinde yiyecek taşımak veya giyim eşyalarını saklamak üzere dokunur. İki gözlüdür. Gözlerden her biri, genellikle 35x45 veya 45x55 cm. ölçülerindedir. Atın tergisinde veya insan sırtında taşınır. Hayvan sırtına atmak için orta alanı uzun tutulur. İnsanlar tarafından taşındığında, boyundan geçirilip, gözlerden her birini ön ve arka tarafa almak için orta yeri açık (yarık) bırakılır.

Heybeler halı veya düz dokuma yaygılardan birisi ile dokunur. Halı heybe zenginlik ifadesidir. Orta halli vatandaş yünden, daha fakir durumdakiler ise kıldan dokur. Dokunduğu malzemeye göre yün heybe, kıl heybe, taşındığı yere göre boyun heybesi, at heybesi, eşek heybesi gibi isimler alır. Ayrıca motiflerine göre isimlendirilir. Daha gösterişli olması için bazen kenarları deri ile dikilerek saraçlanır. Saraçlı heybe zenginlik ve asalet alameti sayılır; halkın deyimiyle “ Ağaları heybesi” olur (Deniz, 2007: 340-186).

2.5. Tespit Edilen Erzurum Yöresi Halılarının Analiz Çizelgeleri

Tablo No: 7 Tespit Edilen Erzurum Halılarının Renk Tespit Analizi (Çizelge: Sağ, 2009)

Katalog No	Fotoğraf No	Renkler	Siyah	Yeşil	Ceviz Yeşili	Turuncu	K.Kırmızı	Kırmızı	Bordo	Mor	Lacivert	Koyu Mavi	Mavi	Sarı	Kahverengi	K.Kahverengi	Sütlü Kahverengi	Pembe	Beyaz	Gri
1	30		x	x		x		x						x	x			x		
2	31		x					x	x		x				x			x		
3	32		x					x	x					x	x	x			x	x
4	33		x	x		x		x						x	x	x			x	x
5	34		x			x		x					x	x	x			x	x	
6	35		x		x	x		x					x	x	x		x	x	x	
7	36		x	x		x	x	x				x	x			x		x	x	x
8	37		x	x		x	x	x					x	x			x	x	x	
9	38		x			x		x	x					x	x	x	x	x	x	
10	39		x						x				x	x	x			x	x	x
11	40		x			x							x		x	x			x	
12	41		x					x			x					x			x	
13	42		x			x		x		X				x	x			x	x	x
14	43		x	x		x		x							x		x	x	x	
15	44		x	x				x	x					x	x		x		x	
16	45		x			x		x						x	x		x	x	x	
17	46		x			x	x	x				x	x		x				x	x
18	47		x					x					x	x	x	x			x	
19	48		x	x		x		x					x			x			x	
20	49		x					x				x	x			x	x		x	x
21	50		x			x		x			x		x		x					x
22	51		x	x		x		x					x					x	x	x
23	52		x			x			x						x	x				x
24	53		x			x	x							x	x	x			x	
25	54		x					x						x		x	x		x	x
26	55		x					x					x	x	x			x	x	
27	56		x	x		x	x	x			x						x	x	x	x
28	57		x	x				x		X				x	x	x				
29	58		x	x				x					x	x		x	x		x	
30	59		x					x					x				x		x	
31	60		x					x					x		x				x	
32	61		x					x						x					x	
33	62		x					x					x	x					x	
34	63		x			x		x					x	x						
35	64		x	x				x						x	x					
36	65		x					x			x			x					x	
37	66		x					x			x		x		x	x			x	

38	67		x					x					x						x	
39	68							x					x		x				x	
40	69		x					x				x	x					x	x	
41	70					x		x					x	x					x	
42	71		x											x					x	x
43	72		x			x		x						x					x	x
44	73		x			x		x					x						x	x
45	74			x		x		x					x	x					x	x
46	75		x			x		x					x	x					x	
47	76		x				x						x	x	x					
48	77		x												x					x
49	78		x												x				x	x
50	79		x					x							x				x	
51	80		x	x						X					x				x	x
52	81		x			x		x						x	x					x
53	82			x		x	x	x			x								x	x
54	83					x		x					x	x	x					
55	84		x			x		x						x	x					
56	85		x			x		x							x				x	x
57	86							x						x	x	x				x
58	87			x		x		x							x	x				
59	88		x	x		x		x						x	x				x	x
60	89		x	x		x		x							x		x			
TOPLAM			53	18	1	32	7	51	6	3	7	3	25	32	41	18	12	23	45	17

Tablo No: 9 Tespit Edilen Erzurum Hahlarının İplik Tespit Analizi

Katalog No	Fotograf No	Dokumada Kullanılan Dügüm İplik Cinsi			Dokumada Kullanılan Çözü İplik Türü			Dokumada Kullanılan Atkı İplik Cinsi		
		Yün	Pamuk	Kıl	Yün	Pamuk	Kıl	Yün	Pamuk	Kıl
1	30									
2	31	x			X			x		
3	32	x				x			x	
4	33	x			X			x		
5	34	x			X			x		
6	35	x			X			x		
7	36	x			X			x		
8	37	x			X			x		
9	38	x			X			x		
10	39	x			X			x		
11	40	x			X			x		
12	41	x			X			x		
13	42	x			X			x		
14	43	x				x			x	
15	44	x			X			x		
16	45	x			X			x		
17	46	x			X			x		
18	47	x			X			x		
19	48	x			X			x		
20	49	x			X			x		
21	50	x			X			x		
22	51	x			X			x		
23	52	x			X			x		
24	53	x			X			x		
25	54	x			X			x		
26	55	x			X			x		
27	56	x				x			x	
28	57	x			X			x		
29	58	x			X			x		
30	59	x			X			x		
31	60	x			X			x		
32	61	x			X			x		
33	62	x			X			x		
34	63	x			X			x		
35	64	x			X			x		
36	65	x			X			x		
37	66	x			X			x		
38	67	x			X			x		
39	68	x			X			x		
40	69	x			X			x		
41	70	x			X			x		

42	71	x			X			x		
43	72	x				x			x	
44	73	x			X			x		
45	74	x			X			x		
46	75	x			X			x		
47	76	x			X			x		
48	77	x				x			x	
49	78	x				x			x	
50	79	x				x			x	
51	80	x				x			x	
52	81	x			X			x		
53	82	x			X			x		
54	83	x			X			x		
55	84	x			X			x		
56	85	x			X			x		
57	86	x			X			x		
58	87	x			X			x		
59	88	x			X			x		
60	89	x			X			x		
TOPLAM		60	-	-	52	8	-	52	8	-

Tablo No: 10 Tespit Edilen Erzurum Halılarının Dügüm Tespit Analizi (Çizelge: Sağ, 2009)

Katalog No	Fotograf No	1 dm ² Endeki Dügüm Sayısı							1 dm ² Boydaki Dügüm Sayısı							1 dm ² Toplam Dügüm Sayısı
		20	23	26	28	30	33	40	20	26	28	30	32	33	40	
1	30	x							x							40
2	31					x						x				90
3	32				x						x					78
4	33					x						x				90
5	34					x						x				90
6	35					x						x				90
7	36					x						x				90
8	37					x						x				90
9	38					x						x				90
10	39				x									x		92.4
11	40					x						x				90
12	41					x						x				90
13	42	x							x							40
14	43	x							x							40
15	44	x							x							40
16	45	x							x							40
17	46					x						x				90
18	47					x						x				90
19	48					x						x				90
20	49					x						x				90
21	50					x						x				90
22	51	x							x							40
23	52	x							x							40
24	53	x							x							40
25	54				x						x					78
26	55				x							x				84
27	56					x						x				90
28	57				x								x			89.9
29	58				x						x					78
30	59				x						x					78
31	60					x						x				90
32	61					x						x				90
33	62					x						x				90
34	63				x						x					78
35	64					x						x				90
36	65					x						x				90
37	66					x						x				90
38	67					x						x				90
39	68					x						x				90
40	69				x						x					78
41	70							X							x	160

42	71					x						x				90
43	72	x								x						52
44	73					x						x				90
45	74					x						x				90
46	75	x								x						40
47	76			x								x				78
48	77					x						x				90
49	78					x						x				90
50	79					x						x				90
51	80			x										x		85.8
52	81					x						x				90
53	82					x						x				90
54	83					x						x				90
55	84	x								x						10
56	85					x						x				90
57	86					x						x				90
58	87					x						x				90
59	88					x									x	120
60	89					x						x				90
TOPLAM		11		2	9	37		1	10	1	6	38	1	2	2	

Yapılan bu araştırmada 4 adet at heybe halı, 9 adet halı seccade, 40 adet farklı boyutlarda sedir - taban halısı ve 7 adet yastık halı ile toplamda 60 adet halı dokuma incelenmiştir. Çalışma kapsamında ele alınan bu halılarda kalite farkının önemli boyutlarda olduğu dikkat çekmiştir. Bunların 36 tanesinin kalitesi 1 dm² 30x30= 90 düğüm vardır. Diğer dokumalar sırasıyla, 10 tanesinin kalitesi 1 dm² 20x20= 40 düğüm, bir adet 1 dm² 20x26= 52 düğüm, bir adet 1 dm² 26x30= 78 düğüm, bir adet 1 dm² 26x33=85.8 düğüm, altı adet 1 dm² 28x28= 78 düğüm, bir adet 1 dm² 28x30= 84 düğüm, bir adet 1 dm² 28x32= 89.9 düğüm, bir adet 28x33= 92.4 düğüm, bir adet 1 dm² 30x40= 120 düğüm, bir adet 1 dm² 40x40= 160 düğüm bulunmaktadır.

Renkler ise doğu yöresinin özelliklerini taşımaktadır. Genelde doğal boya olup, ağırlıklı olarak zemin renklerin koyu tonlarda kullanıldığı görölmektedir. Öncelik sırasına göre başta kırmızı ve açık kırmızıdan mora kadar giden tonları, lacivert, kahverengi, siyah, yeşil, sarı, turuncu, beyaz, gri, bej, mavi ve diğer renklerin kullanıldığı görölmüştür.

Tespit edilen halı dokumalarının ilmelik ipliklerin tamamı yün malzemeden yapılmıştır. Atkı ve özgülerde kullanılan iplik hammaddesinin 52 tanesinde yün 8 tanesinde pamuk kullanılmıştır.

Dokumalarında görülen motifler, ağırlıklı olarak geometrik ve bitkisel motifler kullanılmıştır. Tespit edilen dokumalarda en çok görülen motifler; sırsıyla; yıldız, muska, göz, ejderha, koç, penç, yaprak, çakmak görülmektedir. Bitkisel motifler natürel veya stilizedir. Genelde stilize edilmiş, geometrikleşmiş bitkisel motiflerdir. Geometrik motifler daha çok görülmektedir. Geometrik ve bitkisel motifler arasında, insan ve hayvan figürleri bulunduğu gibi, sembolik süslemelerde yer alır

2.6. Gönümüzde Erzurum'da Halı Dokuma Sanatı

Türk Halı Sanatı 19. yüzyıl sonuna kadar gelişimini sürdürmüş, günümüzde de Konya, Kayseri, Sivas, Kırşehir bölgesi ile Batı Anadolu'nun Isparta, Fethiye, Döşemealtı, Balıkesir, Yağcıbedir, Uşak, Bergama, Kula, Gördes, Çanakkale, Ezine, Doğu Anadolu bölgesinde ise Kars ve Erzurum illerinde eski Türk halı sanatının canlandırılmasına ve bu geleneğin yaşatılmasına çalışılmaktadır.

Türk el halı dokuma sektörünün sorunları incelendiğinde bu sorunların dokuyuculardan ve dokuma süresinden kaynaklandığını görmekteyiz. Sorunların kaynağına indiğimizde dokumacılığın Türkiye'de bir meslek olmaması, daha çok yoksul ve dezavantaj grup olarak nitelediğimiz kişiler tarafından yapılması ve belli bir yaş grubu altındaki dokuyucu kitlesi tarafından iş olarak algılanması yatmaktadır. Erzurum ve çevresinde dokuyucuların ya belirli özel atölyelerde ya da kamu kurum ve kuruluşlarına bağlı atölyelerde çalıştıklarını görmekteyiz. Yapılan alan çalışmasında Erzurum ilçe ve köylerinde halı dokuyan kişilere rastlanılmamıştır. İlçe halk eğitim merkezlerince belirli dönemlerde açılan halı dokuma kursları kısa süreli olarak faaliyet göstermekte ve bundan dolayı da dokuyucuya maddi bir getiri sağlamamaktadır. Erzurum merkez ve merkez ilçelerinde halı dokumacılığı Atatürk Üniversitesi, Erzurum Büyükşehir Belediyesi ve özel şirketler tarafından yürütülmektedir. Yukarıda bahsi geçen kurumlarla yapılan görüşmeler neticesinde, öğrenci, atölye, tezgâh sayısı ve üretim kapasitesi hakkında bilgi toplanmıştır.

Ayrıca, gelir ve eğitim düzeyinin yükselmesi, teknolojik gelişmenin (televizyon bilgisayar, internet) köylere kadar girmesi, dokuyucu ücretlerinin düşük olması, Anadolu'da pek çok şehirde organize sanayi bölgelerinin kurulmasının yanı sıra bölgelerde tekstil ve konfeksiyon gibi sektörlerde faaliyet gösteren işyerlerinin açılması gibi pek çok sebepten dolayı, son yıllarda dokuyucuya olan talep giderek azalmıştır. Dokuyucuya olan talebin azalmasının önemli nedenlerinden biride, dokuyucuların sosyal güvencelerinin olmamasıdır. Bundan dolayı her geçen gün dokuyucu bulmak daha da imkânsız hale gelmektedir (Bilgin – Demir, 2008: 17).

Yapılan araştırmalarda Türkiye de olduğu gibi Erzurum ilinde de halı imalat sektörünün bitme noktasına geldiği görülmektedir. Ancak diğer illere nazaran Erzurum'da halı dokumacılığının, endüstriyel imalatın yanı sıra kültürel ve sanatsal amaçlı yapıldığını görmekteyiz.

Günümüzde Erzurum halıları Türk kültürünün önemli bir unsurunu oluşturmakta ve icra etmektedir. Bir başka ifadeyle, Erzurum ve çevresinde atölye ortamında dokunan halılar, Milli Kültür ve Sanat bakımından değerli olan Türk halıcılığına önemli katkılar sağlamaktadır. Halı dokumaları, dokuyucuların duygularını, ruhlarını, düşüncelerini, iç dünyalarını desenlere, renklere yansıtma larının yanı sıra Türk tarihinin ve kültürünün birer yansıması olarak görmekteyiz. Bu açıdan bakıldığında Erzurum'un hala kültürüne ve halı dokuma sanatına sahip çıktığını görmekteyiz.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ERZURUM YÖRESİNDE TESPİT EDİLEN HALI DOKUMALARININ KATALOĞU VE GÜNÜMÜZE UYARLANAN TASARIM ÖRNEKLERİ

3.1. Tespit Edilen Halı Dokumalarının Katalog ve Tahlilleri



Fotoğraf No: 37 / Katalog No: 1 Sedir Halısı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	: 1
Fotoğraf No	: 37
İnceleme Tarihi	: 08.07.2015
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Erzurum / Karayazı
Bulunduğu Yer	: Karayazı Halk Eğitim Merkezi
Envanter No	: -
Dokunduğu Tarihi	: 20.yy.Yaklaşık 70 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 87x162 cm
Düğüm Kalitesi	: 20x20
Üretim Tipi (Cinsi)	: Sedir halısı
Kullanılan Malzeme	:
Düğüm	: Yün
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, Sarı, Yeşil, Turuncu, Pembe, Kahverengi ve Siyah

Dokumanın Tanımı: Sedir halısı olarak dokunan ve yaklaşık 70 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı;08.07.2015 tarihinde Karayazı Halk Eğitim Merkezinde incelenmiş, 87x162 cm ebatlarında, 20x20 kalitede Türk düğümü tekniği ile tamamen yün ip kullanılarak Karayazı merkezinde dokunmuştur. Halı kırmızı zemin üzerine üç göbek sekizgen ve bu sekizgenlerin içerisinde muska, küçük baklava dilimleri, koçboynuzu ve küpe motifleri yer almaktadır. Madalyonların dışındaki zemin boşluğuna Latin harfleriyle dokuyucularının (Hatuni, Mesure ve Nezuhe) isimleri işlenmiştir. Tek bordürlü olan halıda elibelinde motifi kullanılarak oluşturulan ince bir suyolu görülmektedir. Söz konusu halıda; kırmızı, sarı, yeşil, turuncu, pembe, kahve ve siyah renkleri kullanılmıştır.



Fotoğraf No: 38 / Katalog No: 2 Taban Halısı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	: 2
Fotoğraf No	: 38
İnceleme Tarihi	: 31.10.2014
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Şenkaya / Gaziler Köyü (Bardız)
Bulunduğu Yer	: Şenkaya / Gaziler Köyü (Bardız) Kemal ve Nesrin Şenol çiftin evi
Envanter No	: -
Dokunduğu Tarihi	: Yaklaşık 60 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 146x216 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	: 30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	: Taban halısı
Kullanılan Malzeme	:
Düğüm	Yün
Çözüğü	: Pamuk
Atkı	: Yün
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Bordo, Kırmızı, Lacivert, Kahverengi, Beyaz ve Siyah
<p>Dokumanın Tanımı: Taban halısı olarak dokunan ve yaklaşık 60 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı; 31.10.2014 tarihinde Kemal ve Nesrin Şenol çiftinin evinde incelenmiş.146x216 cm ebatlarında olup Türk düğümü tekniği ile 30x30 kalitede düğüm ve atkı ipi yün çözüğü ipi pamuk olarak kullanılan bu halı dokuma, Erzurum Şenkaya Gaziler köyünde dokunmuştur. Dokumanın zemini çift mihraplı olup mihrap içerisindehatai, penç, hançer yaprağı, gonca ve karanfilden oluşan bitkisel madalyondan oluşmaktadır. Dokumada iki bordür kullanılmış olup içteki ince bordürde çiçek ve yaprak motifi, kalın bordürde ise birbirine çift dalla bağlanan ve takip eden gül palmetlerinden oluşmaktadır. Bordo, kırmızı, lacivert, kahverengi, beyaz ve siyah renkler görülmektedir.</p>	



Fotoğraf No: 39 / Katalog No: 3 Taban Halısı (Yolluk Türü) (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	: 3
Fotoğraf No	: 39
İnceleme Tarihi	: 31.10.2014
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Şenkaya / Gaziler Köyü (Bardız)
Bulunduğu Yer	: Şenkaya / Gaziler Köyü (Bardız) Muhtarlık odası
Envanter No	: -
Dokunduğu Tarihi	: Yaklaşık 80 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 110x356 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	: 28x28
Üretim Tipi (Cinsi)	: Taban halısı (Yolluk türü)
Kullanılan Malzeme	:
Düğüm	: Yün
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, Koyu Kahverengi, Kahverengi, Bordo, Siyah, Beyaz, Gri ve Sarı

Dokumanın Tanımı: Yolluk olarak dokunan ve yaklaşık olarak 80 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı; 31.10.2014 tarihinde Şenkaya Gaziler Köyü muhtarlık odasında incelenmiş, 110x356 cm ebatlarında olup 28x28 kalitede tamamen Türk düğümü tekniği ile tamamen yün ip kullanılarak dokunmuştur. Yolluk olarak kullanılan halının zemininde kartuşlardan oluşan geometrik madalyonlar içerisinde Dede Korkut hikâyelerinde anlatılan, Anadolu Selçuklu ve Osmanlı dönemi bezemelerinde görülen ejderha motifi yer almaktadır. Göbeklerin dışındaki zemin boşluğunda ise birbirine bağlı küçük baklava dilimleri kullanılmıştır. Zemin ve bordürü birbirinden ayıran ince suyolu, bordürde ise penç motifi sıralanmıştır. Söz konusu halıda; kırmızı, koyu kahverengi, kahverengi, bordo, siyah, beyaz, gri ve sarı renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 40 / Katalog No: 4 Taban Halısı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	: 4
Fotoğraf No	: 40
İnceleme Tarihi	: 31.10.2014
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Şenkaya / Gaziler Köyü (Bardız)
Bulunduğu Yer	: Şenkaya / Gaziler Köyü (Bardız) Muhtarlık odası
Envanter No	: -
Dokunduğu Tarihi	: Yaklaşık 70 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 107x226 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	: 30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	: Taban halısı
Kullanılan Malzeme	:
Düğüm	: Yün
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, Siyah, Gri, Sarı, Beyaz, Koyu Kahverengi, Kahverengi, Turuncu ve Yeşil

Dokumanın Tanımı: Taban halısı olarak dokunan ve yaklaşık olarak 70 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı; 31.10.2014 tarihinde Şenkaya Gaziler Köyü muhtarlık odasında incelenmiş, 107x226 cm ebatlarında olup 30x30 kalitede Türk düğümü tekniği ile tamamen yün iplik kullanılarak dokunmuştur. Taban halısı olarak kullanılan dokumanın zemininde üst üste birbirine bağlı üç büyük göbekten oluşur. Göbeklerin etrafında ve içerisinde bitkisel motifler yer almaktadır. Ayrıca göbek dışındaki zemin boşluğunda ise birbirinden bağımsız küçük yıldız motifleri serpiştirilmiştir. Zemin ve bordürleri birbirinden ince bir hat formunda sıçandışi motifi ile ayrılmıştır. İç bordürde penç ve hayat ağacı motifi, orta bordürde tek dal üzerine karanfil motifleri ritmik düzende sıralanmıştır. En dış bordür (Ana bordür) yaprak motifi sıralanması ile oluşturulmuştur. Söz konusu halıda; kırmızı, siyah, gri, sarı, beyaz, koyu kahverengi, kahverengi, turuncu ve yeşil renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 41 / Katalog No: 5 Taban Halı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	: 5
Fotoğraf No	: 41
İnceleme Tarihi	: 31.10.2014
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Şenkaya / Gaziler Köyü (Bardız)
Bulunduğu Yer	: Şenkaya / Gaziler Köyü (Bardız) Muhtarlık odası
Envanter No	: -
Dokunduğu Tarihi	: 79 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 200x360 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	: 30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	: Taban halısı
Kullanılan Malzeme	:
Düğüm	: Yün
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Beyaz, Kırmızı, Pembe, Kahverengi, Mavi, Sarı, Turuncu ve Siyah

Dokumanın Tanımı: Taban halısı olarak dokunan ve yaklaşık olarak 79 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı; 31.10.2014 tarihinde Şenkaya Gaziler Köyü muhtarlık odasında incelenmiş, 200x360 cm ebatlarında olup 30x30 kalitede Türk düğümü tekniği ile tamamen yün iplik kullanılarak dokunmuştur. Taban halısı olarak kullanılan dokumanın zemini birbirine bağlı ve birbirinin tekrarı olan penç, çiçek ve yaprak motifleri görülmekte olup iki dar bordür ve tek kalın bordürden oluşmaktadır. İç ve dıştaki ince bordürde yıldız motifleri kalın bordürde ise çift dal üzerine hatai motifleri görülmektedir. Beyaz, kırmızı, pembe, kahverengi, mavi, sarı, turuncu ve siyah renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 42 / Katalog No: 6 Taban Halısı (Yolluk Türü) (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	: 6
Fotoğraf No	: 42
İnceleme Tarihi	: 31.10.2014
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Şenkaya / Gaziler Köyü (Bardız)
Bulunduğu Yer	: Şenkaya / Gaziler Köyü (Bardız) Muhtarlık odası
Envanter No	: -
Dokunduğu Tarihi	: 86 yıllık (1929 yılı)
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 120x420 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	: 30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	: Taban halısı (Yolluk türü)
Kullanılan Malzeme	:
Düğüm	: Yün
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, Ceviz Yeşil, Sarı, mavi, Beyaz, Kahverengi, Pembe, Sütlü Kahverengi, Turuncu, Siyah ve Mavi

Dokumanın Tanımı: Yolluk halısı olarak dokunan ve 86 yıllık (1929) bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı; 31.10.2014 tarihinde Şenkaya Gaziler Köyü muhtarlık odasında incelenmiş,120x420 cm ebatlarında ve 30x30 kalitede Türk Düğümü tekniği ile tamamen yün iplik kullanılarak dokunmuştur. Zeminde dört adet bitkisel etki verilerek biçimlendirilen şemse motifi yer almaktadır. Fakat söz konusu halı, ilgili kişilerce uygun ortamda (dışarıda) görsel çekimleri yapılması için izin verilmediğinden ve mekânın darlığından dolayı katlanarak fotoğflanmıştır. Halının katlanan kısmında, yan kenarın orta bölümlerinde yanıklar meydana gelmiştir. Halı, sobanın önüne yada altına serilmesinden kaynaklı olabileceği kanaatine varılmıştır. 1929 yılına tarihlenen bu halı dokuma üzerinde de görüldüğü gibi dar ve uzunca bir dokumaya sahip halı Erzurum ve Doğu yöresinin bütün özelliklerini taşımaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz bitkisel şemseler eski Türk geleneğinden gelen ve köklü bir geçmişe sahip olan koçboynuzu ve bitkisel motiflerin kullanılmasıyla oluşmuştur. Göbeklerin dışındaki zemin boşluğunda sekizgenlerin içerisine yıldız motifi yerleştirilmiştir. İki ince ve tek kalın bordürden oluşan yolluğun ince bordürlerinde küçük yuvarlak motifler birbirine bağlı bir şekilde sıralanmıştır. Kalın bordürde ise büyük baklava dilimleri, pençler, hayat ağacı ve irili ufaklı yaprak motifleri bağımsız bir şekilde görülmektedir. Söz konusu halıda; kırmızı, ceviz yeşil, sarı, mavi, beyaz, kahverengi, pembe, sütlü kahverengi, turuncu, siyah ve mavi renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 43 / Katalog No: 7 Taban Halısı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	: 7
Fotoğraf No	: 43
İnceleme Tarihi	: 31.10.2014
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Şenkaya / Gaziler Köyü (Bardız)
Bulunduğu Yer	: Şenkaya / Gaziler Köyü (Bardız) Muhtarlık odası
Envanter No	: -
Dokunduğu Tarihi	: Yaklaşık 85 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 173x320 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	: 30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	: Taban halısı
Kullanılan Malzeme	:
Düğüm	: Yün
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Koyu Kırmızı, Kırmızı, Pembe, Mavi, Koyu Mavi, Siyah, Koyu Kahverengi, Gri, Beyaz, Turuncu ve Yeşil

Dokumanın Tanımı: Taban halısı olarak dokunan ve yaklaşık olarak 85 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı; 31.10.2014 tarihinde Şenkaya Gaziler Köyü muhtarlık odasında incelenmiş, 173x320 cm ebatlarında olup 30x30 kalitede Türk düğümü tekniği ile tamamen yün iplik kullanılarak dokunmuştur. Söz konusu halının zemini çift mihraplı olup mihrap etrafı küçük karanfil motifi ile bezenmiştir. Mihrabın orta kısmında hatai, penç ve hayat ağacı motiflerinden oluşan ¼ kompozisyon, bitkisel etki verilerek biçimlendirilen oldukça büyük bir şemse motifi göbek kısmını oluşturmaktadır. Zemin ve köşeleri birbirinden ayıran mihrap kısmındaki basamakların köşelerinde ve zeminin etrafında karanfil motifi yer almaktadır. Zemin ve bordürleri birbirinden oldukça dar bir hat formunda sıçandışi motifi ile ayrılmıştır. İki ince ve tek kalın bordürden oluşmaktadır. İçteki ince bordür goncavari motifin sıralı dizilimiyle bezenmiş, kalın bordür ise geometrik bir anlayışla tasarlanmış hatai ve hayat ağacına benzeri motifler ile ½ penç, oz damgası ve daha küçük diyagonal geometrik biçimli motiflerle dal oluşturularak bağlanmıştır. Söz konusu halıda; koyu kırmızı, kırmızı, pembe, mavi, koyu mavi, siyah, koyu kahverengi, gri, beyaz, turuncu ve yeşil renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 44 / Katalog No: 8 Taban Halısı (Mevlüt Kaplıanoğlu)

KATALOG NO	: 8
Fotoğraf No	: 44
İnceleme Tarihi	: 31.10.2014
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Şenkaya / Gaziler Köyü (Bardız)
Bulunduğu Yer	: Şenkaya / Gaziler Köyü (Bardız) Muhtarlık odası
Envanter No	: -
Dokunduğu Tarihi	: Yaklaşık 85 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 170x320 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	: 30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	: Taban halısı
Kullanılan Malzeme	:
Düğüm	: Yün
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Koyu Kırmızı, Kırmızı, Sarı, Turuncu, Siyah, Sütü Kahverengi, Yeşil, Mavi, Beyaz ve Pembe

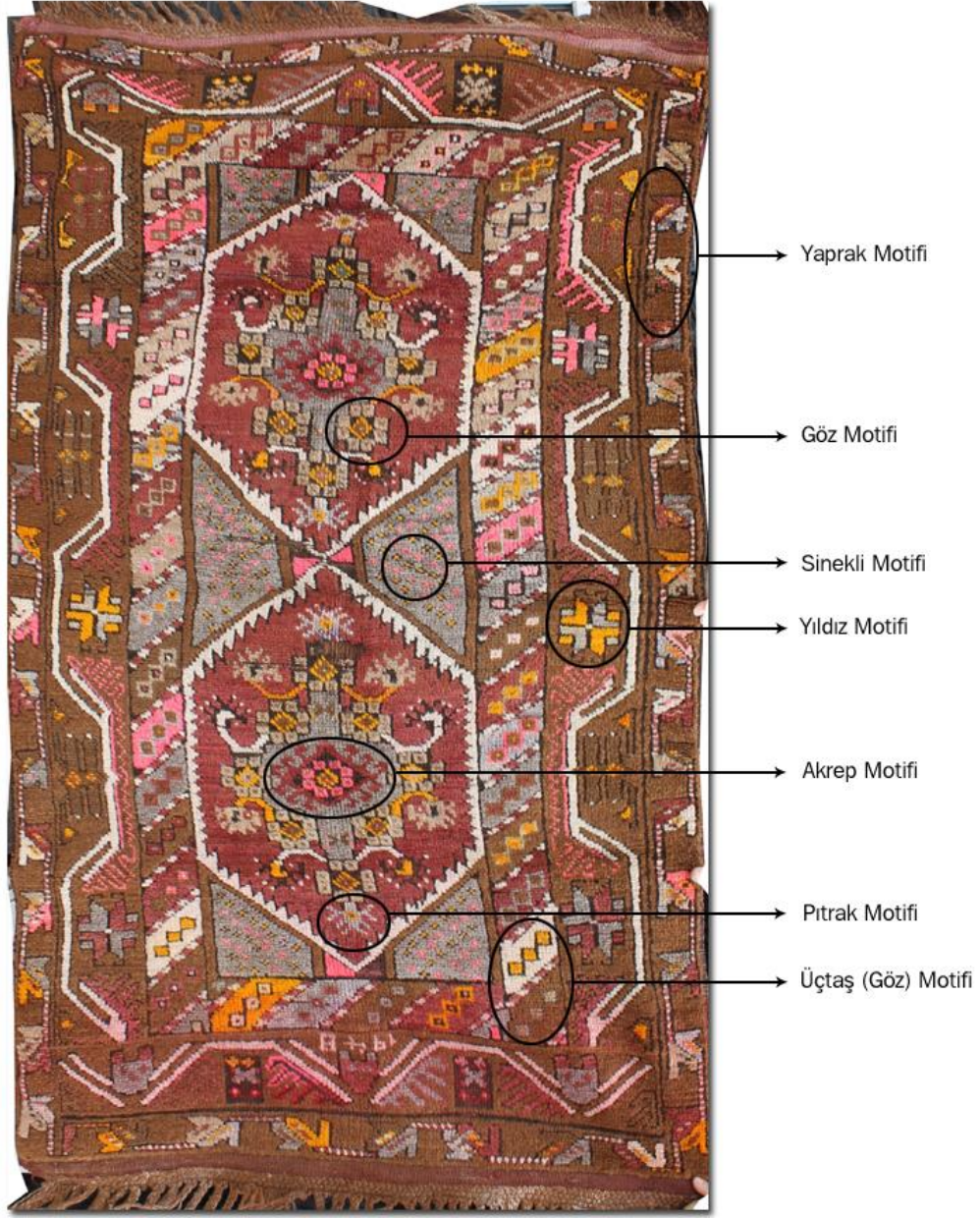
Dokumanın Tanımı: Taban halısı olarak dokunan ve yaklaşık olarak 85 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı; 31.10.2014 tarihinde Şenkaya Gaziler Köyü muhtarlık odasında incelenmiş, 173x320 cm ebatlarında olup 30x30 kalitede Türk düğümü tekniği ile tamamen yün iplik kullanılarak dokunmuştur. Taban halısı olarak dokunan halının zemininde çift mihrap, göbek ve köşe göbekten oluşan bir kompozisyon görülmektedir. Mihrabın etrafı ince küçük karanfillerle süslenip zemin boşluğundaki göbek bitkisel motiflerden oluşmuştur. Göbeğin dışında alt ve üst kısmında birbirini karşılayan bitkisel motiflerin kullanıldığı dallar görülmektedir. Köşe göbek ve mihrap arasında yine bitkisel dallar bulunmaktadır. İki ince ve tek kalın bordürden oluşan bu dokumanın bordürlerinde gül motifi yer almaktadır. Söz konusu halıda; koyu kırmızı, kırmızı, sarı, turuncu, siyah, sütü kahverengi, yeşil, mavi, beyaz ve pembe renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 45 / Katalog No: 9 Taban Halı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	: 9
Fotoğraf No	: 45
İnceleme Tarihi	: 12.05.2015
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Erzurum / Karaçoban Merkez
Bulunduğu Yer	: Celal Ersoy'un Yayla evinde
Envanter No	: -
Dokunduğu Tarihi	: Yaklaşık 70 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 140x320 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	: 30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	: Taban halısı
Kullanılan Malzeme	:
Düğüm	: Yün
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Bordo, Kırmızı, Pembe, Sarı, Turuncu, Beyaz, Siyah, Koyu Kahverengi ve tonları

Dokumanın Tanımı: Taban halısı olarak dokunan ve yaklaşık 70 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı; 12.05.2015 tarihinde Erzurum ili Karaçoban ilçesinde Celal Ersoy'un yayla evinde incelenmiş 140x320 cm ebatlarında, 30x30 kalitede Türk düğümü tekniği ile tamamen yün iplik kullanılarak Karaçoban ilçe merkezinde dokunmuştur. Bu halı dokuma bordo zemin üzerine içleri sıçandışi ile bezeli 4 adet altıgen madalyon göbekten oluşmaktadır. Bu göbeğin tam ortasında sandık motifi ve bunu çevreleyen çengel şeklinde ejderha ayağı motifi yer almaktadır. Madalyon dışında kalan zeminde ise akrep, el, pıtrak, muska, çakmak ve farklı boyutlarda deve, koyun veya köpek motiflerine benzer motifler görülmektedir. Zemin dışında üç bordür kullanılmıştır. İç bordürde birbirini takip eden penç motifi ve uzun kenarlarında karşılıklı simetri şeklinde pıtrak, koçbaşı ve insan figürü görülmektedir. İkinci ve geniş bordürde ise birbirini takip eden geometrik çiçek motifi dokunmuştur. Dış bordürde çakmak motifi sıralanmıştır. Söz konusu halıda; bordo, kırmızı, pembe, sarı, turuncu, beyaz, siyah koyu kahverengi ve tonları hâkimdir.



Fotoğraf No: 46 / Katalog No:10 Sedir Halısı (Mevlüt Kaplınoğlu)

KATALOG NO	:	10
Fotoğraf No	:	46
İnceleme Tarihi	:	05.05.2015
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Erzurum
Bulunduğu Yer	:	Erzurum Merkez
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 60-70 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	95x167 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	28x33
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Sedir halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Düğüm	:	Yün
Çözü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Bordo, Pembe, Sarı, Beyaz, Kahverengi, Mavi, Gri ve Siyah
<p>Dokumanın Tanımı: Dikdörtgen formundaki Sedir halısı; 05.05.2015 tarihinde Erzurum’ da incelenmiş, 95x167 cm ebatlarında, 28x33 Türk düğümü tekniği ile tamamen yün iplik kullanılarak Erzurum il merkezinde dokunmuştur. Halı zemini iki adet altıgen göbekten oluşmuş, göbeklerin içerisinde bitkisel motifler ve göbeklerin dışındaki zemin boşluğunda ise küçük baklava dilimleri bulunmaktadır. Zemin dışında üç kalın bordür görülmektedir. İç bordürde üçtaş motifi ikinci ve üçüncü bordürde dal üzerine yıldız ve yaprak motifi sıralanmıştır. Söz konusu halıda; bordo, pembe, sarı, beyaz, kahverengi, mavi, gri ve siyah renkler görülmektedir.</p>		



Fotoğraf No: 47 / Katalog No: 11 Sedir Halısı (Ömer Zaimoğlu)

KATALOG NO	:	11
Fotoğraf No	:	47
İnceleme Tarihi	:	26.04.2014
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Erzurum
Bulunduğu Yer	:	Antalya Merkez
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 150 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	100 x 275 cm ebatlarındadır
Düğüm Kalitesi	:	30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Sedir halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Düğüm	:	Yün
Çözü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Kahverengi, Koyu Kahverengi, Turuncu, Mavi, Beyaz ve Siyah
<p>Dokumanın Tanımı: Sedir halısı olarak dokunan ve yaklaşık olarak 150 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı; 26.04.2014 tarihinde Antalya ilinde incelenmiş, 100x275 cm ebatlarında, 30x30 kalitede Türk düğümü tekniği ile tamamen yün iplik kullanılarak Erzurum il merkezinde dokunmuştur. Halı zemini üst üste ve yan yana sütuna benzer dört altıgen kompozisyon ve bu kompozisyonun içerisinde yıldız motifi yer almaktadır. Zeminin diğer kısımlarında ise göz motifi yer almaktadır. Zemini ve kalın bordürü birbirinden ayıran ince bir bordür kullanılmıştır. İnce bordürde tek dal üzerine çiçek motifi yer almaktadır. Kalın bordürde ise el motifi kullanılmıştır. Söz konusu halıda; kahve, koyu kahverengi, turuncu, mavi, beyaz ve siyah renkler görülmektedir.</p>		



Fotoğraf No: 48 / Katalog No: 12 Sedir Halısı (Ömer Zaimoğlu)

KATALOG NO	:	12
Fotoğraf No	:	48
İnceleme Tarihi	:	26.04.2014
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Erzurum Merkez
Bulunduğu Yer	:	Antalya Merkez
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 100 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	115x 220 cm ebatlarındadır
Düğüm Kalitesi	:	30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Sedir halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Düğüm	:	Yün
Çözüğü	:	Siyah Yün
Atkı	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Kırmızı, Lacivert, Koyu Kahverengi, Beyaz ve Siyah
<p>Dokumanın Tanımı: Sedir halısı olarak dokunan ve yaklaşık olarak 100 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı; 26.04.2014 tarihinde Antalya ilinde incelenmiş, 115x220 cm ebatlarında, 30x30 kalitede Türk düğümü tekniği ile tamamen yün iplik kullanılarak Erzurum il merkezinde dokunmuştur. Halı zemin kompozisyonu iki tam ve bir ½' ye yakın stilize edilmiş ejderha motiflerinden oluşmaktadır. Göbeklerin içerisinde ve göbek dışındaki zemin boşluğunda sekiz kollu yıldız ve muska motifleri görülmektedir. Söz konusu halıda; kırmızı, lacivert, kahverengi, beyaz ve siyah renkler hâkimdir.</p>		



Fotoğraf No: 49 / Katalog No: 13Taban Halısı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	: 13
Fotoğraf No	: 49
İnceleme Tarihi	: 24.07.2015
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Karayazı Aşağı İncesu Köyü
Bulunduğu Yer	: Karayazı Aşağı İncesu Köyü Cami
Envanter No	: -
Dokunduğu Tarihi	: Yaklaşık 55 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 153x410 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	: 20x20
Üretim Tipi (Cinsi)	: Tabanhalısı
Kullanılan Malzeme	:
Çözüğü	: Pamuk
Atkı	: Pamuk
Düğüm	: Yün
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, Siyah, Gri, Pembe, Sarı, Turuncu, Mor, Beyaz, Kahverengi ve tonları

Dokumanın Tanımı: Taban halısı olarak dokunan ve yaklaşık 55 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı; 24.07.2015 tarihinde Erzurum ili, Karayazı ilçesi, Aşağı İncesu Köyü Camiinde incelenmiş, 153x410 cm ebatlarında, 20x20 kalitede Türk düğümü tekniği ile ilmelik ipi yün atkı ve çözüğü pamuk iplik kullanılarak, Hacı Emin Türkanlı ve Zozan Türkanlı tarafından dokunmuştur. Söz konusu halının zemin kompozisyonu; Dede Korkut hikâyelerinde, Anadolu Selçuklu ve Osmanlılarda görülen sembolleşmiş ejderha göbekten ve dokuz dikdörtgen madalyonun sıralanması ile oluşmuştur. Bu göbeklerin içerisinde Orta Asya ve Anadolu Türk kültüründe yer alan akrep, iç oğuz damgası olarak bilinen pıtrak, eski Türk geleneğinden gelen ve köklü bir geçmişe sahip olan koçboynuzu motifleri görülmektedir. Zemin ve bordürü birbirinden ayıran sıçandışi motifi, kalın bordürde ise koçboynuzu motifi kullanılmıştır. Söz konusu halıda; kırmızı, siyah, gri, pembe, sarı, turuncu, mor, beyaz, kahverengi ve tonları kullanılmıştır.



Fotoğraf No: 50 / Katalog No: 14 Taban Halısı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	:	14
Fotoğraf No	:	50
İnceleme Tarihi	:	24.07.2015
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Karayazı Aşağı İncesu Köyü
Bulunduğu Yer	:	Karayazı Aşağı İncesu Köy Cami
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	1930-1935 yıllarına ait
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	124x312 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	20x20
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Taban halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözüğü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Kırmızı, Turuncu, Yeşil, Pembe, Kahverengi, Açık Kahverengi, Siyah ve Beyaz

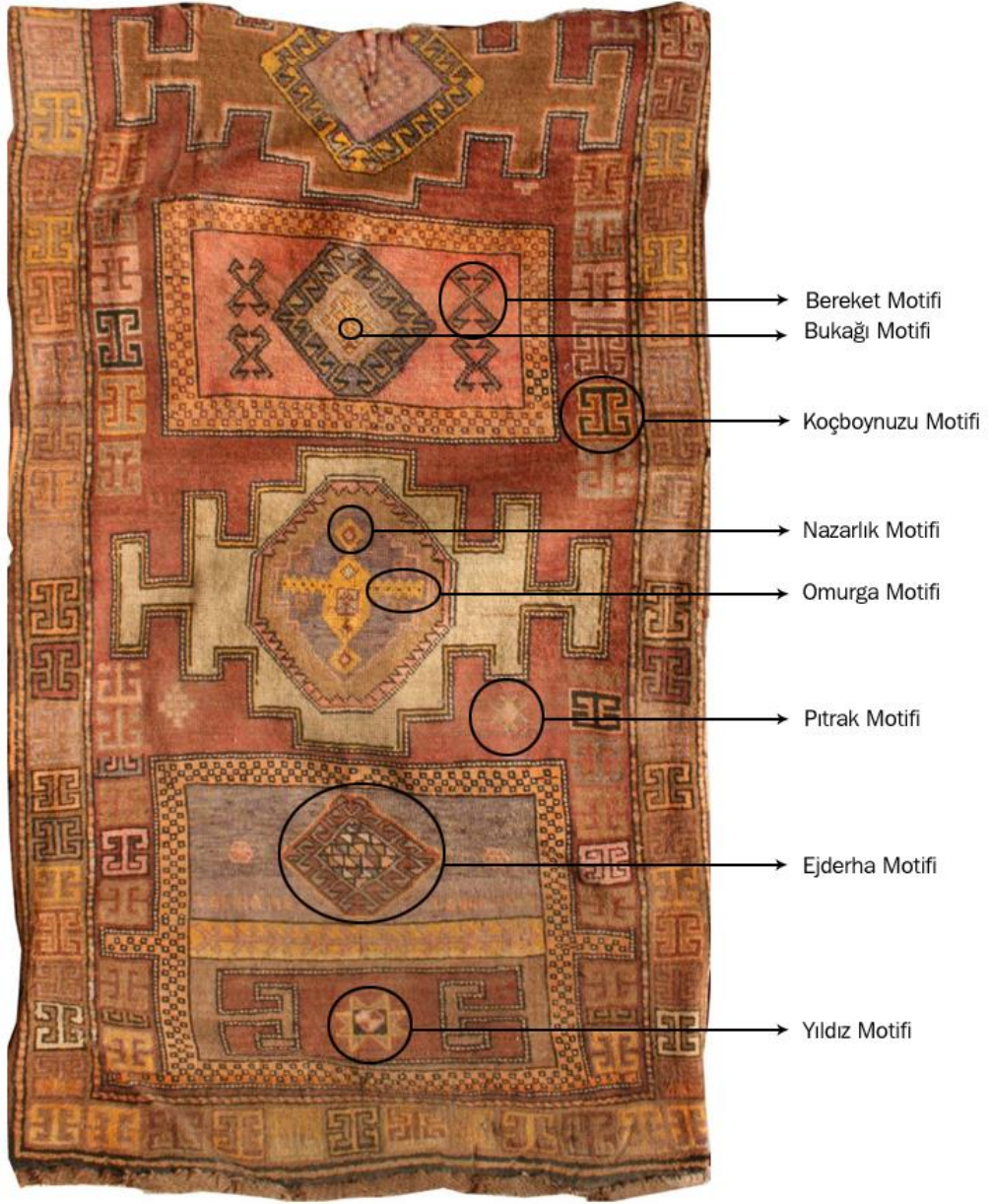
Dokumanın Tanımı: Taban halısı olarak dokunan ve yaklaşık 1930-35 yıllarına tarihlenen dikdörtgen formundaki halı; 24.07.2015 tarihinde Erzurum ili Karayazı ilçesi Aşağı İncesu Köyünde incelenmiş, 124x312 cm ebatlarında, 20x20 kalitede Türk düğümü tekniği ile tamamen yün ip kullanılarak Aşağı İncesu Köyünde dokunmuştur. Halı, köy halkı Cemal Kahraman'ın köy camiine bağışdır. Zemini sembolleştirilmiş ejderha göbekten ve dikdörtgen madalyonların diziliminden oluşur. Göbeklerin içerisinde Orta Asya ve Anadolu Türk kültüründe yer alan akrep, tarak, iç oğuz damgası olarak ta bilinen pıtrak, eski Türk geleneğinden gelen köklü bir geçmişe sahip olan koçboynuzu motifleri yer alır. Göbeklerin dışındaki zemin boşluğunda da yine koçboynuzu ve pıtrak motiflerinin görmekteyiz. Zeminin iki kenar kısmında koçboynuzu motifi kalın bordürdeki gibi sıralanmıştır. Kalın bordürden sonra göz motifi ve sonrasında sıçandışi görülmektedir. Söz konusu halıda; kırmızı, turuncu, yeşil, pembe, kahverengi, açık kahverengi, siyah ve beyaz renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 51 / Katalog No: 15 Taban Halısı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	: 15
Fotoğraf No	: 51
İnceleme Tarihi	: 24.07.2015
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Karayazı Aşağı İncesu Köyü
Bulunduğu Yer	: Karayazı Aşağı İncesu Köy Cami
Envanter No	: -
Dokunduğu Tarihi	: Yaklaşık 80 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 121x378 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	: 20x20
Üretim Tipi (Cinsi)	: Taban halısı
Kullanılan Malzeme	:
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
Düğüm	: Yün
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Bordo, Kırmızı, Yeşil, Sarı, Beyaz, Siyah, Kahverengi ve tonları

Dokumanın Tanımı: Taban halısı olarak dokunan ve yaklaşık 80 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı; 24.07.2015 tarihinde Erzurum ili Karayazı ilçesi Aşağı İncesu Köyünde incelenmiş, 121x 378 cm ebatlarında, 20x20 kalitede Türk düğümü tekniği ile tamamen yün iplik kullanılarak Karayazı merkezinde dokunmuştur. Duvar halısı olarak kullanılan bu halının zemininde sembolleştirilmiş ejderha madalyonlardan meydana gelmiş olup ilk sıradaki madalyonda Türk Bayrağı ya da Türk Sancağı diyebileceğimiz iki flama yer almaktadır. Aynı şekilde içteki dar bordürde yine Türk Bayrağını simgeleyen ay – yıldız göze çarpmaktadır. Bu durum, yöre halkı bağlamında Türkiye Cumhuriyetine bağlılığın simgesi olarak kullanıldığı düşünülmektedir. Halı zeminindeki sembolize edilmiş ejderha motifinin içerisinde Anadolu’da kullanılan sekiz kollu yıldız, Orta Asya’daki eski Türk kavimlerinin bir kısmında görülen çakmak, muska motifleri, madalyonların dışındaki zemin boşluğunda ise hayat ağacı, göz, tarak motifleri yer almaktadır. Zemin ve bordürleri birbirinden ayıran sıçandışi kullanılmış olup zeminden sonraki bordürde muska, sekiz kollu yıldız, koçboynuzu motifi; kalın bordürde ise yine koçboynuzu motifi sıralanmıştır. Söz konusu halıda; bordo, kırmızı, yeşil, sarı, beyaz, kahverengi ve siyah renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 52 / Katalog No: 16 Taban Halısı (Mevlüt Kaplıanoğlu)

KATALOG NO	:	16
Fotoğraf No	:	52
İnceleme Tarihi	:	24.07.2015
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Karayazı Aşağı İncesu Köyü
Bulunduğu Yer	:	Karayazı Aşağı İncesu Köy Cami
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	1967
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	141x263 cm Parça Halı
Düğüm Kalitesi	:	20x20
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Taban halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Kırmızı, Sarı, Siyah, Beyaz, Turuncu, Pembe, Kahverengi ve tonları

Dokumanın Tanımı: Taban halısı olarak dokunan ve yaklaşık 48 yıllık (1967) bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı; 24.07.2015 tarihinde Erzurum ili Karayazı ilçesi Aşağı İncesu Köyünde incelenmiş, 141x263 cm ebatlarında, 20x20 kalitede Türk düğümü tekniği ile tamamen yün iplik kullanılarak Karayazı merkezinde dokunmuştur. Taban halısının zemini dikdörtgen ve (geometrik) göbekten oluşmuş olup göbeklerin içerisinde eski Türk geleneğinden gelen köklü bir geçmişe sahip olan koçboynuzu, aşk ve birleşim, sekiz kollu yıldız, ejderha, göz motifleri göbeklerin dışında kalan iki kenar zemin boşluğunda ise koçboynuzu motifini sıralanmıştır. Zemin ve bordürü birbirinden ayıran sıçandışi motifini kullanılmıştır. Zeminin iki kenar kısmında olduğu gibi koçboynuzu motifinin bordürde de sıralandığı görülmektedir. Söz konusu halıda; kırmızı, sarı, siyah, beyaz, turuncu, pembe ve kahverengi ve tonları hâkimdir.



Fotoğraf No: 53 / Katalog No: 17 Taban Halısı (Mevlüt Kaplıanoğlu)

KATALOG NO	:	17
Fotoğraf No	:	53
İnceleme Tarihi	:	17.08.2015
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Karayazı / Çatalören Köyü
Bulunduğu Yer	:	Karayazı / Çatalören Köyü caami
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 60-70 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	140x245 cm Parça Halı
Düğüm Kalitesi	:	30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Taban halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözüğü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Koyu Kırmızı, Kırmızı, Mavi, Açık Mavi, Turuncu, Beyaz, Gri, Siyah ve kahverengi

Dokumanın Tanımı: Taban halısı olarak dokunan ve yaklaşık 60-70 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı; 17.08.2015 tarihinde Erzurum İli, Karayazı İlçesi, Çatalören Köyü Camiinde incelenmiş, 140x245 cm ebatlarında, 30x30 kalitede Türk düğümü tekniği ile tamamı yün iplik kullanılarak Çatalören Köyünde dokunmuştur. Taban halısının zemininde Dede Korkut hikâyelerinde, Anadolu Selçuklu ve Osmanlılarda görülen sembolleştirilmiş ejderha motifi birbirine bağlı iki sıra halinde sıralanmıştır. Sekizgenlerin birbirine bağlandığı boşlukta ise sekiz kollu yıldız ve el motifi görülmektedir. Zemin ve kalın bordürü birbirinden ayıran iki ince suyolu motifi görülmekte olup kalın bordürde ise sekiz kollu yıldız motifi birbirine takip ederek sıralanmıştır. Söz konusu halıda; koyu kırmızı, kırmızı, mavi, açık mavi, turuncu, beyaz, gri, siyah ve kahverengi renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 54 / Katalog No: 18 Taban Halısı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	:	18
Fotoğraf No	:	54
İnceleme Tarihi	:	17.08.2015
Dokuma Türü	:	Taban halısı
Dokunduğu Yöre	:	Karayazı / Çatalören Köyü
Bulunduğu Yer	:	Karayazı / Çatalören Köyü caami
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 70-80 yıllık
Dokumanın Ebat (En / Boy)	:	102x282 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Taban halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Siyah, Kahverengi, Koyu Kahverengi, Beyaz, Kırmızı, Mavi, Gri ve Sarı

Dokumanın Tanımı: Taban halısı olarak dokunan ve yaklaşık 70-80 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı; 17.08.2015 tarihinde Erzurum İli, Karayazı İlçesi, Çatalören Köyü Camiinde incelenmiş, 102x282 cm ebatlarında, 30x30 kalitede Türk düğümü tekniği ile tamamen yün iplik kullanılarak Çatalören Köyünde dokunmuştur. Sembolleştirilmiş ejderha motifi ve madalyonların içerisinde de yinelenen ejderha motifi yer almaktadır. Madalyonların dışında kalan zemin boşluğunda ise çakmak ve göz motifleri yer almaktadır. Zemin ve bordürü birbirinden ayıran ince bordürde sığandışi kullanılmış olup; kalın bordürde de koçboynuzu motifi birbirini takip edecek şekilde sıralanmıştır. Söz konusu halıda; siyah, kahverengi, koyu kahverengi, beyaz, kırmızı, mavi, gri ve sarı renkler yer almaktadır.



Fotoğraf No: 55 / Katalog No: 19 Taban Halısı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	:	19
Fotoğraf No	:	55
İnceleme Tarihi	:	09.04.2014
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Tortum/Bağbaşı Beldesi
Bulunduğu Yer	:	Tortum/Bağbaşı Taş camii
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 60 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	140x367 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Taban halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Kırmızı, Mavi, Yeşil, Turuncu, Siyah, Beyaz, Koyu Kahverengi ve Gri

Dokumanın Tanımı: Taban halısı olarak dokunan ve yaklaşık 60 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı; 09.04.2014 tarihinde Erzurum ili Tortum Bağbaşı Taş Camiinde incelenmiş; 140x367 cm ebatlarında 30x30 kalitede, Türk düğümü tekniğinde ve tamamen yün iplik kullanılarak Bağbaşı Beldesinde dokunmuştur. Dokumanın zemini çift mihrabı andıran geometrik motiften oluşmakta olup; mihrap içerisinde ve mihrap dışındaki zemin boşluğunda yazı, bereket akrep, sandık, baklava dilimleri yer almaktadır. Tek kalın bordür ve iki ince bordürlerde testere ağzı kalın bordürde bukağı motifî görülmektedir. Kırmızı, mavi, yeşil, turuncu, siyah, beyaz, koyu kahverengi ve gri renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 56 / Katalog No: 20 Taban Halısı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	: 20
Fotoğraf No	: 56
İnceleme Tarihi	: 05.06.2014
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Tortum/Pehlivanlı Beldesi
Bulunduğu Yer	: Tortum/Pehlivanlı Merkez Camii
Envanter No	: -
Dokunduğu Tarihi	: Yaklaşık 80 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 180x250 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	: 30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	: Taban halısı
Kullanılan Malzeme	:
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
Düğüm	: Yün
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Siyah, Koyu Kahverengi, Açık Kahverengi, Kırmızı, Gri, Beyaz, Mavi ve Koyu Mavi renkler

Dokumanın Tanımı: Taban halısı olarak dokunan ve yaklaşık 80yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı; 05.06.2014 tarihinde Erzurum İli, Tortum İlçesi, Pehlivanlı Köyü Camii'nde incelenmiş, 180x250 cm ebatlarında, 30x30 kalitede Türk düğümü tekniği ile tamamen yün iplik kullanılarak Pehlivanlı Beldesinde dokunmuştur. Yaygının zemininde iki kalın ve açık zeminli dikey şerit görülmektedir. Bu şeritlerin içerisinde koçboynuzu motiflerinin sıralı şekilde diziliminden oluşan kompozisyon görülmektedir. Dokumanın alt ve üst kısımlarında çakmak motiflerinin içinde yer aldığı ince bir bordür kullanılmıştır. Söz konusu halıda; siyah, koyu kahverengi, açık kahve, kırmızı, gri, beyaz, mavi ve koyu mavi renkler kullanılmıştır.



Fotoğraf No: 57 / Katalog No: 21 Sedir Halısı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	:	21
Fotoğraf No	:	57
İnceleme Tarihi	:	05.06.2014
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Tortum/Pehlivanlı Beldesi
Bulunduğu Yer	:	Tortum/Pehlivanlı Merkez Camii İmam evi
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 120 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	87x167 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Sedir halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözüğü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Lacivert, Kahverengi, Kırmızı, Gri, Turuncu, Açık Mavi ve Siyah renkler

Dokumanın Tanımı: Sedir halısı olarak dokunan ve yaklaşık 120 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı 05.06.2014 Erzurum İli, Tortum İlçesi, Pehlivanlı Köyü Camii'nde incelenmiş, 87x167 cm ebatlarında olup 30x30 kalitede, Türk düğümü ve tamamen yün ip kullanılarak Pehlivanlı Beldesinde dokunmuştur. Dokumanın zemini eşit olmayan kalın ve ince dikdörtgenlere ayrılmış olup dikdörtgenlerin içerisinde sembolleşmiş ejderha motifi, akrep ve çakmak motifleri yer almaktadır. Dokumanın zemini ve bordürleri sıçandışi motifi ile ayrılmış bordürlerde sekiz kollu yıldız ve koçboynuzu motifi birbirini takip edecek şekilde sıralanmıştır. Lacivert, kahverengi, kırmızı, gri, turuncu, açık mavi ve siyah renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 58 / Katalog No: 22 Taban Halısı (Mevlüt Kaplıanoğlu)

KATALOG NO	:	22
Fotoğraf No	:	58
İnceleme Tarihi	:	24.07.2015
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Erzurum / Karayazı merkez
Bulunduğu Yer	:	Rojan Şaka Ninenin evi
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	1981
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	246x365 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	20x20
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Taban halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Kırmızı, Mavi, Yeşil, Gri, Pembe, Turuncu, Beyaz ve Siyah

Dokumanın Tanımı: Taban halısı olarak 1981 yılında dokunan ve yaklaşık 34 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı 24.07.2015 tarihinde Erzurum ili Karayazı ilçe merkezinde incelenmiş ve Rojan nine oğlu Volkan'a hediye olarak dokumuştur. 246x365 cm ebatlarında olup 20x20 kalitede, Türk düğümü ve tamamen yün iplik kullanılarak Karayazı merkezde dokunmuştur. Dokuma kırmızı zemin üzerine basamaklardan oluşan geometrik madalyon içerisinde halının tam ortasında nazar motifi ve onu çevreleyen yıldız motifi yer almaktadır. Madalyonun içerisinde yer alan ve yıldız motifini çevreleyen karşılıklı simetrisini oluşturan hayat ağacını andıran motif ve yaba motifi yer almaktadır. Madalyonun alt ve üst kısımlarında yer alan pıtırak motifi ve onun içine geçmiş nazar motifi yer almaktadır. Halının alt ve üst kısmında zemine yatay şekilde üzeri koruma şeklinde bölmelerden oluşan çadıra benzeyen muska motifler işlenmiştir. Halının ince bordüründe ise tek dal üzerine penç motifi uygulanmıştır. Kalın bordürde ise bereket motifi yer almaktadır. Bu dokuma doğal ve kimyasal boyalar bir arada kullanılmıştır. Kırmızı, mavi, yeşil, gri, pembe, turuncu, beyaz ve siyah renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 59 / Katalog No: 23 Sedir Halısı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	:	23
Fotoğraf No	:	59
İnceleme Tarihi	:	24.07.2015
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Erzurum / Karayazı Cihanbey Köyü
Bulunduğu Yer	:	Erzurum / Karayazı merkez Erkan Aslan evi
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 90 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	120x264 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	20 x20
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Sedir halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözüğü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Bordo, Kahverengi, Koyu Kahverengi, Turuncu, Gri, Siyah
<p>Dokumanın Tanımı: Sedir halısı olarak dokunan ve yaklaşık 90 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı 24.07.2015 tarihinde Erzurum ili Karayazı ilçe merkezinde incelenmiş, 120x264 cm ebatlarında olup 20x20 kalitede Türk düğümü ve tamamen yün iplik kullanılarak Karayazı Cihanbey Köyünde dokunmuştur. Dokumanın zemini üç geometrik göbekten oluşmakta olup göbeklerin içerisinde akrep ve sekiz kollu yıldız motifi görülmektedir. Zemin dışında iki ince suyolu ve kalın bordür görülmektedir. Kalın bordürde sıçandışi ya da testere motifi yer almaktadır. Bu dokuma doğal yün renklerinin yanı sıra doğal boya kullanılmıştır. Bordo, kahverengi, koyu kahverengi, turuncu, gri ve siyah renkler hâkimdir.</p>		



Fotoğraf No: 60 / Katalog No: 24 Taban Halısı (Mevlüt Kaplıanoğlu)

KATALOG NO	:	24
Fotoğraf No	:	60
İnceleme Tarihi	:	17.08.2015
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Erzurum / Karayazı Çatalören Köyü
Bulunduğu Yer	:	Köy camisinde bulunmaktadır
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	1949
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	120x300 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	20x20
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Taban halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözüğü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Koyu Kırmızı, Kahverengi, Koyu Kahverengi, Turuncu, Sarı, Beyaz ve Siyah

Dokumanın Tanımı: Taban halısı olarak 1949 yılına tarihlendirilen halı 66 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki taban halısı 17.08.2015 tarihinde Erzurum ili Karayazı Çatalören Köyünde Camiinde incelenmiş, 120x300 cm ebatlarında olup; 20x20 kalitede Türk düğümü ve tamamen yün iplik kullanılarak Karayazı Çatalören Köyünde dokunmuştur. Dokuma iki altıgen göbekten oluşup; göbeklerin içerisinde sekiz köşeli yıldız, yıldız ve göbeklerin içerisinde penç ve tarak motifi görülmektedir. İki kalın bordür ve bu bordürlerde sandık ve birbirine bağlı çakmak motifi yer almaktadır. Bu dokuma doğal yün renklerinin yanı sıra doğal boya kullanılmıştır. Koyu kırmızı, kahverengi, koyu kahverengi, turuncu, sarı, beyaz ve siyah renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 61 / Katalog No: 25 Taban Halısı (Ömer Zaimoğlu)

KATALOG NO	:	25
Fotoğraf No	:	61
İnceleme Tarihi	:	26.04.2014
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Erzurum Merkez
Bulunduğu Yer	:	Antalya
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 60 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	124 x 270 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	28x28
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Taban halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözüğü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Kırmızı, Gri, Sarı, Siyah, Açık Kahverengi, Koyu kahverengi ve Beyaz

Dokumanın Tanımı: Taban halısı olarak dokunan ve yaklaşık 60 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki taban halısı 26.04.2014 tarihinde Antalya ilinde incelenmiş, 124x270 cm ebatlarında olup, 28x28 kalitede Türk düğümü ve tamamen yün iplik kullanılarak Erzurum merkezde dokunmuştur. Halı zemini dört sembolleşmiş ejder motifinden oluşmakta olup; ejder motifleri dışındaki zemin boşluğunda akrep motifi görülmektedir. İç bordürde dama taşına benzer motif, dış bordürde ise yıldız motifi sıralanmıştır. Dokumada kullanılan renkler ise doğal ve kimyasal renkler bir arada kullanılmıştır. Kırmızı, gri, sarı, siyah, açık kahverengi, koyu kahverengi ve beyaz renkler görülmektedir.



Fotoğraf No: 62 / Katalog No: 26 Taban Halısı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	:	26
Fotoğraf No	:	62
İnceleme Tarihi	:	03.06.2015
Dokuma Türü	:	Taban Halısı
Dokunduğu Yöre	:	Horasan / Hıdırellez Köyü
Bulunduğu Yer	:	Horasan / Hıdırellez Köyü, Behiye Bastem'in Evinde
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 70 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	133x211 cm
Düğüm Kalitesi	:	28x30
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Taban halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Düğüm	:	Yün
Çözüğü	:	Pamuk
Atkı	:	Pamuk
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Mavi, Kırmızı, Pembe, Sarı, Siyah, Beyaz ve Kahverengi

Dokumanın Tanımı: Taban halısı olarak dokunan ve yaklaşık 70 yıllık bir geçmişe sahip olan dikdörtgen formundaki bu halı 03.06.2015 tarihinde Erzurum Horasan / Hıdırellez Köyünde incelenmiş, 133x211 cm ebatlarında olup Türk düğümü ve 28x30 kalitede düğüm ipi yün atkı ve çözüğü pamuk iplik kullanılarak tamamen doğal boya kullanılarak Hıdırellez Köyünde dokunmuş olup, Behiye Bastem'in çeyizliğinde muhafaza edilmektedir. Halı zemini iki tane yan yana çift mihraplı kompozisyonun içerisinde madalyon, madalyonun içerisinde ve madalyonun dışındaki mihrap boşluğunda da penç ve hatai motiflerinden oluşan kompozisyon görülmektedir. Mihrap kompozisyonunun alt ve üst kısmında bordür şeklinde yine hatai'ye benzer motif sıralanmıştır. Kalın bordür dışında ve zemin ve bordürü birbirinden ayıran suyolu görülmekte olup; bordürde penç motifi tek dal üzerine sıralanmıştır. Mavi, kırmızı, pembe, sarı, siyah, beyaz ve kahverengi renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 63 / Katalog No: 27 Taban Halısı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	: 27
Fotoğraf No	: 63
Envanter No	: 2010/7 (E)
İnceleme Tarihi	: 03.11.2014
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Erzurum
Bulunduğu Yer	: Erzurum Yakutiye Müzesi
Dokunduğu Tarihi	: Bilinmiyor
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 140x345 cm. ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	: 30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	: Taban halısı
Kullanılan Malzeme	
Düğüm	: Yün
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
Çağı	: -
Müzeye Geldiği Gün	: 06.05.1979
Müzeye Geliş Şekli	: Satın alma.(Murat ÖZTÜRK) Narman ilçe Müftülüğü, Narman merkez cami, yaptırma ve yaşatma derneğinden
Müzedeki Yeri	: Yakutiye Müzesi'ndeki Halı seksiyonunda yer almaktadır.
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, Koyu Kırmızı, Pembe, Yeşil, Turuncu, Beyaz, Açık Kahverengi, Gri, Lacivert ve Siyah

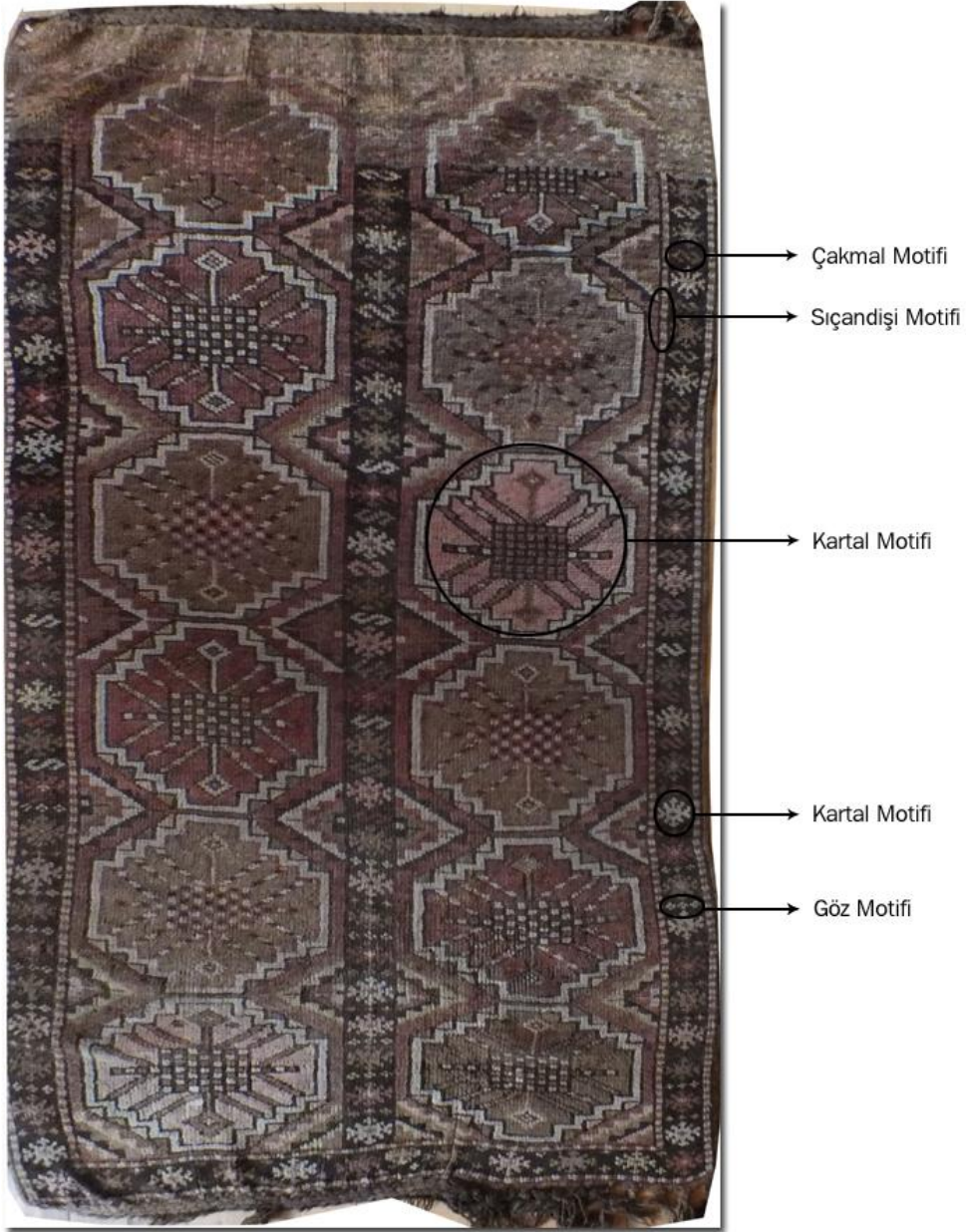
Dokumanın Tanımı: Taban halısı olarak dokunan dikdörtgen formundaki halı, 03.11.2014 tarihinde Erzurum Atatürk Evi Müzesinde incelenmiş, 140x345 cm. ebatlarında olup 30x30 kalitede, Türk düğümü tekniğinde ve tamamen yün iplik kullanılarak dokunmuştur. Dokuma yeşil zemin üzerine üst üste birbirini takip eden 7 adet sekizgen madalyonlardan oluşmaktadır. Bu madalyonların ortasında yıldız ve bu motifi çevreleyen sembolleşmiş ejderha motifi görülmektedir. Anadolu'da Türkmen gülü veya göl motifi de denilmektedir. Göbeklerin dışında kalan zemin boşluğunda ise sekiz kollu yıldız, pıtrak, akrep, eli belinde, muska, koçboynuzu, göz, kurtağzı motifleri görülmektedir. Dokumada zemin ve bordürleri birbirinden ayıran şeritlerde sıçandışi motifi kullanılmıştır. Orta bordürde tek dal üzerinde koçboynuzu ve bunlar içerisine yerleştirilmiş (göz) motifi kullanılmıştır. İnce şerit halinde iç ve dış bordürde ise birbirini takip eden kurtağzı motifi işlenmiştir. Kırmızı, koyu kırmızı, pembe, yeşil, turuncu, beyaz, açık kahverengi, gri, lacivert ve siyah renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 64 / Katalog No: 28 Taban Halısı (Mevlüt Kaplıanoğlu)

KATALOG NO	: 28
Fotoğraf No	: 64
Envanter No	: Envanter Numarası yok.
İnceleme Tarihi	: 03.11.2014
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Erzurum
Bulunduğu Yer	: Erzurum Yakutiye Müzesi
Dokunduğu Tarihi	: Bilinmiyor
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 119x228 cm. ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	: 28x32
Üretim Tipi (Cinsi)	: Taban Halısı
Kullanılan Malzeme	
Düğüm	: Yün
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Çağı	: 19. Yüzyıl
Müzeye Geldiği Gün	: 06.05.1979
Müzeye Geliş Şekli	: İbrahim Aslandan satın alındı. (2000 TL)
Müzedeki Yeri	: Yakutiye Müzesi'ndeki Halı seksiyonunda yer almaktadır.
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, Sarı, Kahverengi, Koyu Kahverengi, Siyah, Mor ve Yeşil

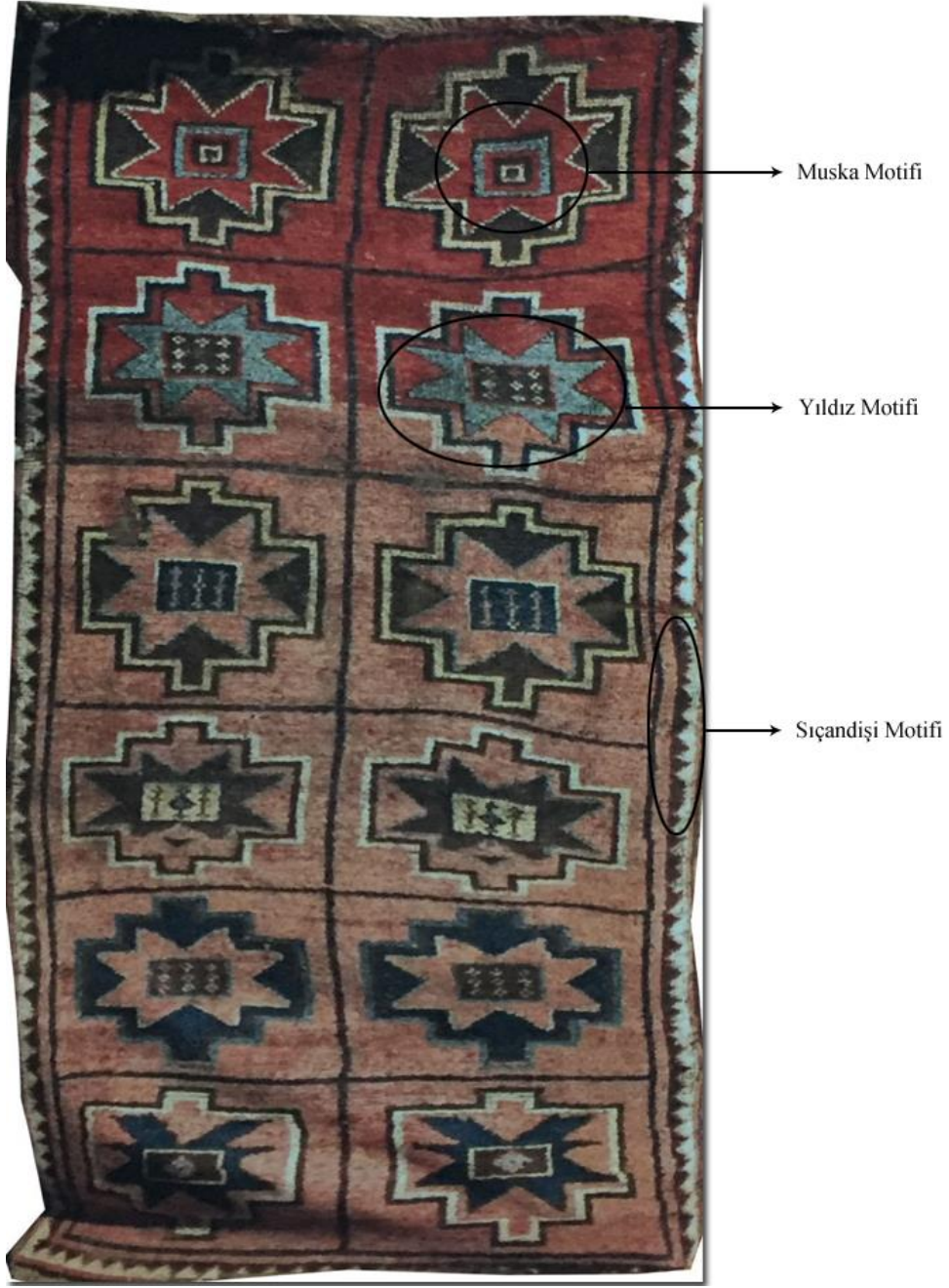
Dokumanın Tanımı: Taban halısı olarak dokunan dikdörtgen formundaki halı, 03.11.2014 tarihinde Erzurum Atatürk Evi Müzesinde incelenmiş, 119x228 cm. ebatlarında olup 28x32 kalitede, Türk düğümü tekniğinde ve tamamen yün iplik kullanılarak dokunmuştur. Dokumanın zemini 10x2=20 eşit kareye bölünmüştür. Karelerin arasında ince bir bordür yer almaktadır. Bu bordür tek dal formunda bir sağa, bir sola yatmış stilize yaprak ve bu yapraklardan çıkan baklava formunda çiçekten oluşmuştur. Karelerin içleri sembolleşmiş çengelli ejder motifi ile doldurulmuştur. Türkmen gülü ya da göl motifi de dediğimiz bu motif Türk dokumalarında olduğu gibi Erzurum yöresinde de en çok rastlanan motiftir. Bu motiflerin içerisine pıtrak motifi işlenmiştir. Bu madalyon karelerin alt ve üst köşeleri üçgenlerle bölünmüştür. Halı zeminindeki bordürle beraber toplamda dört bordür kullanılmıştır. Zeminden itibaren ilk bordürde Anadolu dokumalarında da çok kullanılan suyolu veya testere ağzı dediğimiz motifi görülmektedir. Orta bordürde ise yıldız motifi ve küçük baklava motifleri karşılıklı çift dal üzerine yerleştirilmiştir. Dıştaki bordür ise içteki bordürle aynı sadece renk farklılığı görülmektedir. Halının karelerinin karşılıklı renkleri aynıdır. Kullanılan renkler kırmızı, sarı, kahverengi, koyu kahverengi, siyah, mor ve yeşil renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 65 / Katalog No: 29Taban Halısı (Melüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	: 29
Fotoğraf No	: 65
Envanter No	: 37-83
İnceleme Tarihi	: 03.11.2014
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Erzurum
Bulunduğu Yer	: Atatürk evi
Dokunduğu Tarihi	: Bilinmiyor
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 110x222 cm. ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	: 28x38
Üretim Tipi (Cinsi)	: Taban Halısı
Kullanılan Malzeme	
Düğüm	: Yün
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Çağı	: 19. Yüzyıl
Müzeye Geldiği Gün	: 08.08.1983
Müzeye Geliş Şekli	: Orhan Bahçelioğlu'ndan satın alma. (10.000 TL)
Müzedeki Yeri	: Atatürk evin'sergilenmektedir.
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, Mavi, Beyaz, Açık Kahverengi, Koyu Kahverengi, Sarı, Yeşil ve Siyah

Dokumanın Tanımı: Taban halısı olarak dokunan dikdörtgen formundaki halı, 03.11.2014 tarihinde Erzurum Atatürk Evi Müzesinde incelenmiş, 110x222 cm. ebatlarında olup 28x28 kalitede, Türk düğümü tekniğinde ve tamamen yün iplik kullanılarak dokunmuştur. Dokumanın zemini ortadan ince bir bordürle ikiye bölünerek 6x12 kareye ayrılmış olup karelerin içerisinde geometrik basamaklı sekizgen göbek, göbeklerin içerisinde ise değişik şekillerde kartalı anımsatan stilize motifler yer almaktadır. Dokumada bordür yerine testere dişi motifi kullanılarak ince suyolu oluşturulmuştur. İki kare alanı birbirine birleştiren boşluklarda basamaklı üçgen bir form oluşmuştur. . Zeminin ortası da ve tüm halıyı çevreleyen ince bordürde bir sıra küçük stilize kartal motifi, üç tane yan yana baklavalara ve çakmak motifleri uygulanmıştır. Bu motifler Erzurum yöresinde daha çok düz dokumalarda kullanılmıştır. Dokumada tamamen doğal boyalı renkler kullanılmıştır. Kırmızı, mavi, beyaz, açık kahverengi, koyu kahverengi, sarı, yeşil ve siyah renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 66 / Katalog No: 30 Sedir Halısı (Ömer Zaimoğlu)

KATALOG NO	:	30
Fotoğraf No	:	66
İnceleme Tarihi	:	26.04.2014
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Erzurum
Bulunduğu Yer	:	Antalya merkez
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 120 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	117x290cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	28x28
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Sedir halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözüğü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Kırmızı, Mavi, Beyaz, Açık Kahverengi ve Siyah
<p>Dokumanın Tanımı: Sedir halısı olarak dokunan ve yaklaşık 120 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı, 26.04.2014 tarihinde Antalya merkezde incelenmiş, 117x290 cm ebatlarında olup 28x28 kalitede, Türk düğümü tekniğinde ve tamamen yün ip kullanılarak Erzurum'da dokunmuştur. Dokumanın zemini iki kareye ayrılmış olup karelerin içerisinde geometrik göbek göbeklerin içerisinde ise sekiz kollu yıldız motifi görülmektedir. Dokumada bordür yerine testere dişi motifi kullanılarak ince suyolu oluşturulmuştur. Dokumada kullanılan renkler tamamen doğal boyalı renkler kullanılmıştır. Kırmızı, mavi, beyaz, açık kahverengi ve siyah renkler hâkimdir.</p>		



Fotoğraf No: 67 / Katalog No: 31 Sedir Halısı (Ömer Zaimoğlu)

KATALOG NO	:	31
Fotoğraf No	:	67
İnceleme Tarihi	:	26.04.2014
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Erzurum
Bulunduğu Yer	:	Antalya / Merkez
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 80 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	100x150cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Sedir halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözüğü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Siyah, Kırmızı, Mavi, Kahverengi ve Beyaz

Dokumanın Tanımı: Sedir halısı olarak dokunan ve yaklaşık 100 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı, 26.04.2014 tarihinde Antalya merkezde incelenmiş, 100x150 cm ebatlarında olup 30x30 kalitede Türk düğümü ve tamamen yün iplik kullanılarak Erzurum merkezde dokunmuştur. Dokumanın zemini birbirine bağlı üç göbekten oluşan sembolleşmiş ejderha motifi görülmektedir. Zemin ve bordürü sıçandışi motifi ayırmakta olup bordürde yıldız motifi birbirini takip ederek şekilde sıralanmıştır. Dokumada doğal ve kimyasal boya bir arada kullanılmış olup, siyah, kırmızı, mavi, kahverengi ve beyaz renkler görülmektedir.



Fotoğraf No: 68 / Katalog No: 32 Sedir Halısı (Ömer Zaimoğlu)

KATALOG NO	:	32
Fotoğraf No	:	68
İnceleme Tarihi	:	26.04.2014
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Erzurum
Bulunduğu Yer	:	Antalya Merkez
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 150 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	129x293 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Sedir Halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözüğü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Kırmızı, Siyah, Beyaz ve Sarı

Dokumanın Tanımı: Sedir halısı olarak dokunan ve yaklaşık 150 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı, 26.04.2014 tarihinde Antalya merkezde incelenmiş olup, 129x293 cm ebatlarında olup 30x30 kalitede Türk düğümü ve tamamen yün iplik kullanılarak Erzurum'da dokunmuştur. Dokumanın zemini birbirine bağlı iki madalyondan oluşmakta olup madalyonların içerisinde sembolleşmiş ejderha motifi görülmektedir. Zemin ve kalın bordürü birbirinden ayıran ince bir su yolu kullanılmış olup; kalın bordürde yaprak motifi ince bordürde ise çakmak motifi birbirini takip edecek şekilde sıralanmıştır. Kırmızı, siyah, beyaz ve sarı renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 69 / Katalog No: 33 Sedir Halısı (Ömer Zaimoğlu)

KATALOG NO	:	33
Fotoğraf No	:	69
İnceleme Tarihi	:	26.04.2014
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Erzurum
Bulunduğu Yer	:	Antalya merkez
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 80 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	117x290cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Sedir Halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözüğü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Kırmızı, Mavi, Sarı, Siyah ve Beyaz
<p>Dokumanın Tanımı: Sedir halısı olarak dokunan ve yaklaşık 80 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı, 26.04.2014 tarihinde Antalya merkezde incelenmiş, 117x290 cm ebatlarında olup 30x30 kalitede Türk düğümü ve tamamen yün iplik kullanılarak Erzurum merkezde dokunmuştur. Dokumanın zemini birbirine bağlı sekizgen göbeklerin içerisinde sembolleşmiş ejderha motifi görülmekte olup; göbek dışındaki zemin boşluğunda ve bordürde göz motifi kullanılmıştır. Kırmızı, mavi, sarı, siyah ve beyaz renkler hâkimdir.</p>		



Fotoğraf No: 70 / Katalog No: 34 Sedir Halısı (Ömer Zaimoğlu)

KATALOG NO	:	34
Fotoğraf No	:	70
İnceleme Tarihi	:	26.04.2014
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Erzurum
Bulunduğu Yer	:	Antalya merkez
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 120 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	100x350cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	28x28
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Sedir Halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözüğü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Kırmızı, Mavi, Siyah, Sarı ve Turuncu

Dokumanın Tanımı: Sedir halısı olarak dokunan ve yaklaşık 120 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı, 26.04.2014 tarihinde Antalya merkezde incelenmiş, 100x350 cm ebatlarında olup 28x28 kalitede Türk düğümü ve tamamen yün iplik kullanılarak Erzurum'da dokunmuştur. Dokumanın zemini üçü tam biri yarım olan sembolleşmiş ejderha motifi görülmekte olup; içlerine yıldız motifleri yer almaktadır. Tek bordür kullanılan bu dokumanın bordürde birbirini takip eden ve halı zeminini çevreleyen göz motifi kullanılmıştır. Kırmızı, mavi, siyah, sarı ve turuncu renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 71 / Katalog No: 35 Sedir Halısı (Ömer Zaimoğlu)

KATALOG NO	:	35
Fotoğraf No	:	71
İnceleme Tarihi	:	26.04.2014
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Erzurum
Bulunduğu Yer	:	Antalya merkez
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 120 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	112x252 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Sedir Halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözüğü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Kırmızı, Sarı, Yeşil, Siyah ve Kahverengi

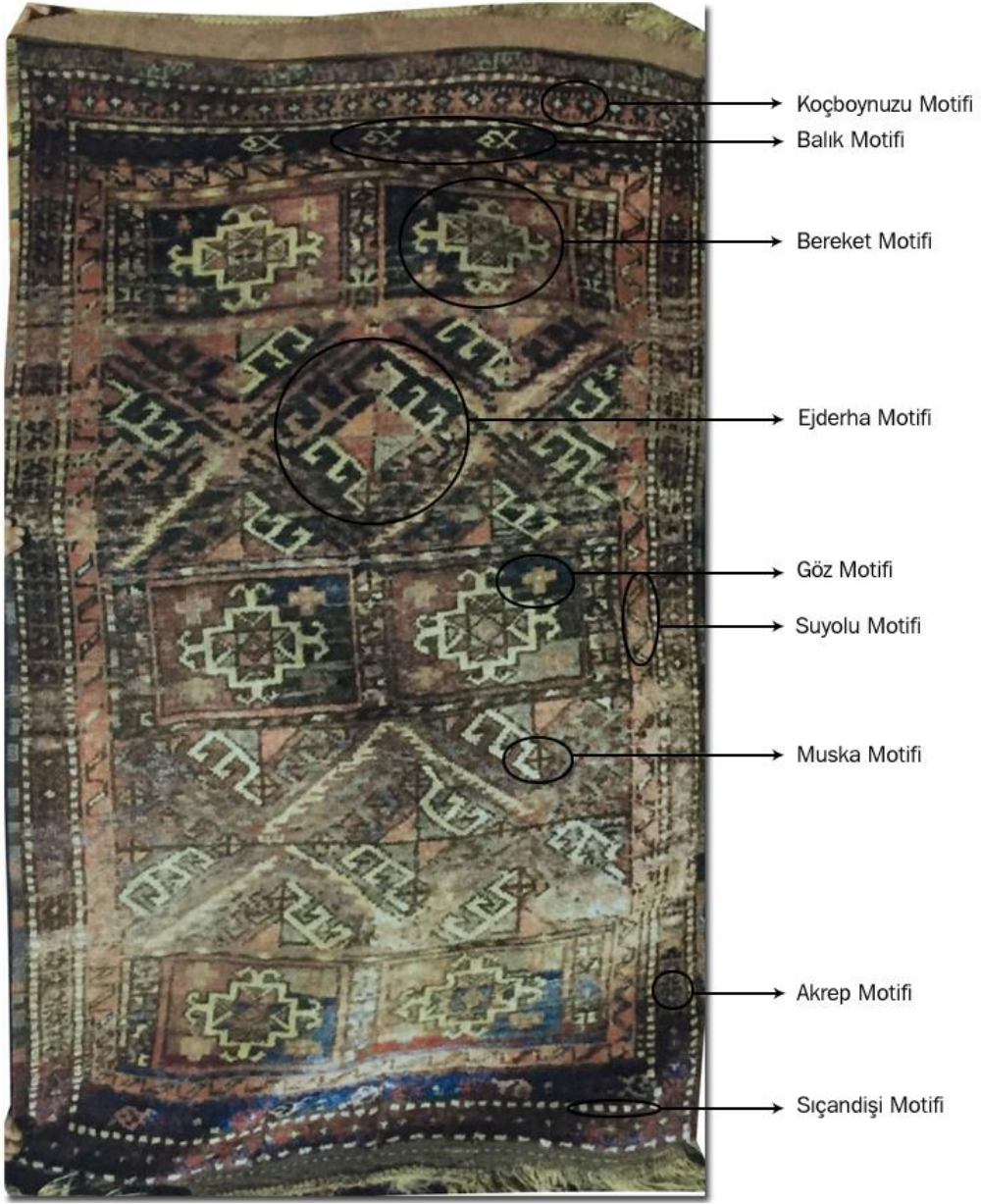
Dokumanın Tanımı: Sedir halısı olarak dokunan ve yaklaşık 80 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı, 26.04.2014 tarihinde Antalya merkezde incelenmiş, 112x252 cm ebatlarında olup 30x30 kalitede Türk düğümü ve tamamen yün iplik kullanılarak Erzurum merkezde dokunmuştur. Dokumanın zemininde sembolleşmiş üç ejderha motifi görülmekte olup; ejderha motifi dışındaki zemin boşluğunda sekiz kollu yıldız ve tarak motifi görülmektedir. Dokumanın üst kısmı, alt kısmı ve bordürde göz (dama taşı) motifi görülmektedir. Kırmızı, sarı, yeşil, siyah ve kahverengi renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 72 / Katalog No: 36 Sedir Halısı (Ömer Zaimoğlu)

KATALOG NO	:	36
Fotoğraf No	:	72
İnceleme Tarihi	:	26.04.2014
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Erzurum
Bulunduğu Yer	:	Antalya Merkez
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 130 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	113x282cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Sedir Halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözüğü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Kırmızı, Siyah, Sarı, Beyaz ve Lacivert

Dokumanın Tanımı: Sedir halısı olarak dokunan ve yaklaşık 130 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı, 26.04.2014 tarihinde Antalya merkezde incelenmiş, 113x282 cm ebatlarında olup 30x30 kalitede Türk düğümü ve tamamen yün iplik kullanılarak Erzurum'da dokunmuştur. Dokumanın zemini ikiye ayrılarak sığandıışıyle karelere ayrılmış olup; karelerin içerisinde sembolleşmiş ejderha motifi ve bunların içerisine yıldız motifi görülmektedir. Dokumanın bordüründe ise, küçük baklava dilimleri birbirini takip edecek şekilde dokumanın dış kısmını oluşturmuştur. Kırmızı, siyah, sarı, beyaz ve lacivert renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 73 / Katalog No: 37 Sedir Halısı (Ömer Zaimoğlu)

KATALOG NO	: 37
Fotoğraf No	: 73
İnceleme Tarihi	: 26.04.2014
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Erzurum
Bulunduğu Yer	: Antalya Merkez
Envanter No	: -
Dokunduğu Tarihi	: Yaklaşık 100 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 105x185 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	: 30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	: Sedir Halısı
Kullanılan Malzeme	:
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
Düğüm	: Yün
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, Siyah, Mavi, Lacivert, Kahverengi, Koyu Kahverengi ve Beyaz

Dokumanın Tanımı: Sedir halısı olarak dokunan ve yaklaşık 100 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı, 26.04.2014 tarihinde Antalya merkezde incelenmiş, 105x185 cm ebatlarında olup 30x30 kalitede Türk düğümü ve tamamen yün ip kullanılarak Erzurum'da dokunmuştur. Dokumanın zemini yatay şekilde bantlar ya da şeritler halinde beş parçaya ayrılmış olup; ortada ve kenarlarda yer alan yatay şeritlerde kendi içinde dikey olarak ikiye ayrılmış olup içleri yıldız motiflerinin işlendiği ve bunların üzerine ise bindirme olarak koçboynuzu motifi yerleştirilmiştir. Diğer yatay iki şeritte ise baklava dilimleri içerisine ejder motifleri yer almaktadır. Zeminin etrafını suyolu motifi ile çevreleyen dokumanın alt ve üst yatay başlarında yer alan dar şeritte balık motifleri yer almaktadır. Dokumanın dış bordüründe ise birbirini takip eden koçboynuzu işlenmiştir. Son olarak ise yine dokumanın alt ve üst yatay şeritlerde ise çakmak motifi işlenmiştir. Bu dokumada kullanılan boyar maddeler, doğal ve kimyasal boya bir arada kullanılmıştır. Kırmızı, siyah, mavi, lacivert, kahverengi, koyu kahverengi ve beyaz renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 74 / Katalog No: 38 Sedir Halısı (Ömer Zaimoğlu)

KATALOG NO	:	38
Fotoğraf No	:	74
İnceleme Tarihi	:	26.04.2014
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Erzurum
Bulunduğu Yer	:	Antalya Merkez
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 170 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	122x253 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Sedir Halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözüğü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Kırmızı, Siyah, Beyaz ve Mavi

Dokumanın Tanımı: Sedir halısı olarak dokunan ve yaklaşık 170 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı, 26.04.2014 tarihinde Antalya merkezde incelenmiş, 122x253 cm ebatlarında olup 30x30 kalitede Türk düğümü ve tamamen yün iplik kullanılarak Erzurum'da dokunmuştur. Dokumanın zemini madalyon şeklinde küçük baklava dilimlerinden oluşan şeritlerle beş dikdörtgen parçaya ayrılmış olup; bu dikdörtgenlerin içerisinde sekizgenler, sekizgenlerin içerisinde sembolleşmiş ejderha motifi yer almaktadır. İki ince bordür de küçük baklava dilimleri, kalın bordürde ise yaprak motifi yer almaktadır. Kırmızı, siyah, beyaz ve mavi renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 75 / Katalog No: 39 Duvar Halısı (Ömer Zaimoğlu)

KATALOG NO	:	39
Fotoğraf No	:	75
İnceleme Tarihi	:	26.04.2014
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Erzurum
Bulunduğu Yer	:	Antalya Merkez
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 80 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	135x310cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Duvar Halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözüğü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Kırmızı, Koyu kahverengi, Sarı ve Beyaz

Dokumanın Tanımı: Duvar halısı olarak dokunan ve yaklaşık 80 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı, 26.04.2014 tarihinde Antalya merkezde incelenmiş, 135x310 cm ebatlarında olup 30x30 kalitede Türk düğümü ve tamamen yün iplik kullanılarak Erzurum'da dokunmuştur. Dokumanın zemini sıçandışi motifleriyle dikine iki kısma ayrılmış olup; baklava dilimlerinin yer aldığı enine şeritlerle de karelere ayrılmış üst üste altı adet birbirini takip eden ve sırasıyla bu kareler içerisine yine birbirini takip eden sekizgenler içerisine yerleştirilmiş ejderha ve muska motifleri bu kareler içinde yer almaktadır. Bu motiflerin merkezinde ise sekiz kollu yıldız motifi yer almaktadır. Tek bordür kullanılan bu dokumada ise, birbirini takip eden kurtağzı motifi yer almaktadır. Kırmızı, koyu kahverengi, sarı ve beyaz renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 76 / Katalog No: 40 Sedir Halısı (Ömer Zaimoğlu)

KATALOG NO	:	40
Fotoğraf No	:	76
İnceleme Tarihi	:	26.04.2014
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Erzurum
Bulunduğu Yer	:	Antalya Merkez
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 50 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	112x269 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	28x28
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Sedir Halısı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözüğü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Siyah, Beyaz, Kırmızı, Pembe, Mavi ve Kahverengi

Dokumanın Tanımı: Sedir halısı olarak dokunan ve yaklaşık 50 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı, 26.04.2014 tarihinde Antalya merkezde incelenmiş, 112x269 cm ebatlarında olup 28x28 kalitede Türk düğümü ve tamamen yün iplik kullanılarak Erzurum'da dokunmuştur. Dokumanın zemini birbirine bağlı basamaklı iç kısımları baklava dilimli muska madalyonlardan oluşmaktadır. Bu madalyonların göbek kısmında göz ve nazarlık motifleri yer almaktadır. Tek bordür kullanılan bu dokumada zemin ve bordürü çevreleyen dar şeritler yer almaktadır. Bordürde ise küçük baklava dilimleri yer almaktadır. Siyah, beyaz, kırmızı, pembe, mavi ve kahverengi renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 77 / Katalog No: 41 Seccade Halısı (Mevlüt Kaplıanoğlu)

KATALOG NO	: 41
Fotoğraf No	: 77
İnceleme Tarihi	: 05.06.2014
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Bilinmiyor
Bulunduğu Yer	: Tortum/Pehlivanlı Merkez Camii
Envanter No	: -
Dokunduğu Tarihi	: Yaklaşık 90 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 100x150cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	: 40x40
Üretim Tipi (Cinsi)	: Seccade halı
Kullanılan Malzeme	:
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
Düğüm	: Yün
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Turuncu, Sarı, Beyaz, Kahverengi, Kırmızı ve tonları

Dokumanın Tanımı: Seccade halısı olarak dokunan ve yaklaşık 90 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı, 05.06.2014 tarihinde Tortum Pehlivanlı merkez camiinde incelenmiş, 100x150 cm ebatlarında olup; 40x40 kalitede Türk düğümü ve tamamen yün iplik kullanılarak dokunmuştur. Tek mihrap, alınlık ve ayaklık kısmından oluşan bu seccade alınlık ve ayaklık kısımlarında rumi motifleri işlendiğini görmekteyiz. Mihrap zemininde ise dal ve aşırı stilize olmuş geometrikleşmiş rumili kompozisyon görmekteyiz. Ayrıca seccadelerde alışık olmadığımız stilize olmuş kuş motifleri de görülmektedir. İki dar bir geniş bordürden oluşan bu seccade de bordürlerin etraflarını dar şeritler halinde içleri sıçandışi motifli işlenmiştir. İki dar bordür penç ve yaprak motifini tek dal üzerinde işlenmiş olup; geniş bordürde ise farklı geometrikleşmiş bir yaprak işlenmiştir. Doğal ve kimyasal boyayla bir arada kullanılan bu dokumanın renkleri, kırmızı, sarı, beyaz, turuncu ve kahverengi renklerden oluşmaktadır.



Fotoğraf No: 78 / Katalog No: 42 Seccade Halısı (Mevlüt Kaplıanoğlu)

KATALOG NO	:	42
Fotoğraf No	:	78
İnceleme Tarihi	:	31.10.2014
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Şenkaya / Gaziler Köyü (Bardız)
Bulunduğu Yer	:	Şenkaya / Gaziler Köyü (Bardız) Medet ve Hacer Bilmez Çiftin evi
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	40 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	65x109cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Seccade halı
Kullanılan Malzeme	:	
Düğüm		Yün
Çözü	:	Pamuk
Atkı	:	Pamuk
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Kahve, Beyaz, Gri ve Siyah
<p>Dokumanın Tanımı: Seccade halısı olarak dokunan ve yaklaşık 40 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı, 31.10.2014 tarihinde Erzurum İli, Şenkaya İlçesi, Gaziler Köyü, Medet ve Hacer Bilmez çiftinin evinde incelenmiş. 65x109 cm ebatlarında, 30x30 kalitede Türk düğümü tekniği ile pamuk ve yün ip kullanılarak Gaziler Köyünde dokunmuştur. Tek mihraplı seccade tipi halının zemininde tek kubbe ve çift minareden camili bir kompozisyon görülmektedir. Bordür gonca ya da tomurcuğa benzer bir motif ile birbirini takip edecek şekilde dizilimiyle oluşturulmuştur. Tamamen doğal boya olup söz konusu seccadede; kahve, beyaz, gri ve siyah renkler kullanılmıştır.</p>		



Fotoğraf No: 79 / Katalog No: 43 Seccade Halısı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	: 43
Fotoğraf No	: 79
Envanter No	: 30-83
İnceleme Tarihi	: 03.11.2014
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Erzurum
Bulunduğu Yer	: Atatürk evi
Dokunduğu Tarihi	: Bilinmiyor
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 91x162 cm. ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	: 20x26
Üretim Tipi (Cinsi)	: Seccade halı
Kullanılan Malzeme	
Düğüm	: Yün
Çözüğü	: Yün
Atkı	: Yün
Çağı	: 19. Yüzyıl
Müzeye Geldiği Gün	: 04.04.1983
Müzeye Geliş Şekli	: Mevlüde Gömen'den satın alındı (25000 TL)
Müzedeki Yeri	: Atatürk evi halı seksiyonunda
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Siyah, Kırmızı, Turuncu, Kahverengi, Pembe ve Beyaz

Dokumanın Tanımı: Seccade halısı olarak dokunan ve dikdörtgen formundaki bu halı; 03.11.2014 tarihinde Erzurum Atatürk Evi müzesinde incelenmiş, 91x162 cm ebatlarında 20x26 kalitede olup Türk düğümü ve tamamen yün ip kullanılarak dokunmuştur. Dokumanın zemini Erzurum bölgesinde kartuşlu madalyonda denilen iç içe kullanılmış ve basamaklı çengel şeklinde göbekten oluşmaktadır. Göbek içerisinde ve göbek dışındaki zemin boşluğunda çakmak, çarkıfelek, elibeline, el motifi görülmektedir. Seccadenin üst ve alt kısmında yer alan ayetli ve ayak kısmı diyebileceğimiz dikdörtgen şeklinde zemini düzgün sıralı geometrik şekiller bulunmaktadır. Bu şekiller stilize çiçek görünümündedir. Halı bir kalın bordür ve iki ince şeritten oluşmaktadır. İnce şeritler içerisine yaba motifi uygulanmıştır. Geniş bordürde şekiller stilize çiçek görünümünde birbirini takip eden geometrik motif uygulanmıştır. Siyah, kırmızı, turuncu, kahverengi, pembe ve beyaz renkler hâkimdir.



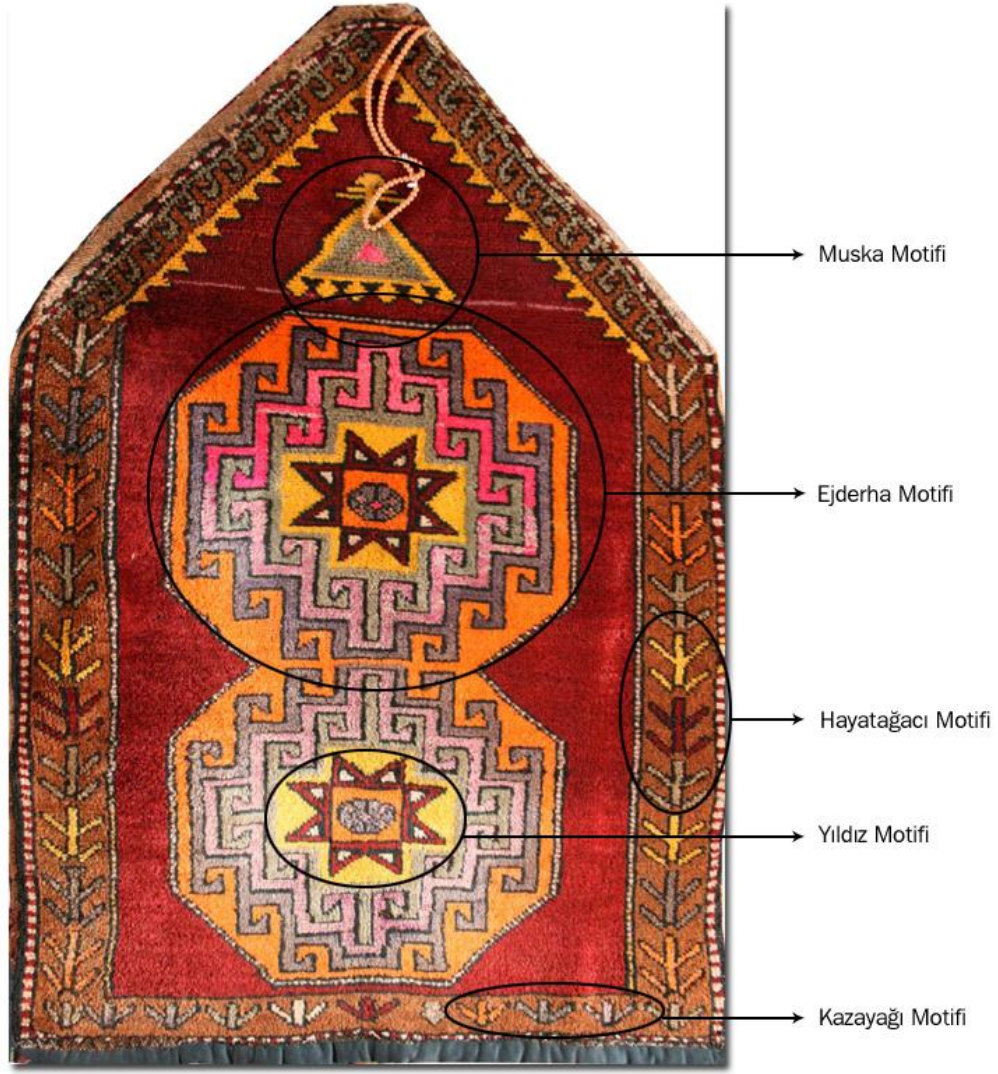
Fotoğraf No: 80 / Katalog No: 44 Seccade Halısı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	:	44
Fotoğraf No	:	80
İnceleme Tarihi	:	31.10.2014
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Şenkaya / Gaziler Köyü (Bardız)
Bulunduğu Yer	:	Şenkaya / Gaziler Köyü (Bardız) Muhtarlık odası evi
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 50 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	68x103cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Seccade halı
Kullanılan Malzeme	:	
Düğüm	:	Yün
Çözüğü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Kırmızı, Kahverengi, Siyah, Beyaz, Turuncu, Mavi ve Pembe
<p>Dokumanın Tanımı: Seccade olarak dokunan ve yaklaşık 50 yıllık bir geçmişe sahip olan dikdörtgen formundaki halı; 31.10.2014 tarihinde Erzurum ili, Şenkaya ilçesi, Gaziler Köyünde Muhtarlık odasında incelenmiş, 68x103 cm ebatlarında, 30x30 kalitede Türk düğümü tekniği ile tamamen yün iplik kullanılarak Gaziler Köyünde dokunmuştur. Tek mihraplı seccade tipi halının zemininde üç kubbe, çift minare olan camili bir kompozisyon görülmektedir. Kubbelerin tepelerinde çiçek demeti, orta kısımlarında aydınlığı temsil eden kandil motifi olan camili bir kompozisyon görülmektedir. Bordürde penç motifi tek sıra dal üzerine birbirini takip edecek şekilde sıralanmıştır. Söz konusu halıda; kırmızı, kahve, siyah, beyaz, turuncu, mavi ve pembe renkler hâkimdir.</p>		



Fotoğraf No: 81 / Katalog No: 45 Seccade Halısı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	:	45
Fotoğraf No	:	81
İnceleme Tarihi	:	10.10.2015
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Çat merkez
Bulunduğu Yer	:	Erzurum merkez / Fatih Ak Mehmetoğlu' işyeri
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 70 - 80 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	70x111cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Seccade halı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözüğü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Kırmızı, Yeşil, Sarı, Turuncu, Pembe ve Mavi
<p>Dokumanın Tanımı: Seccade halısı olarak dokunan ve yaklaşık 79-80 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki bu dokuma, 10.10.2015 tarihinde Erzurum Yakutiye ilçesi Kongre Caddesi Komesli Hanı Fatih Ak Mehmetoğlu'na ait iş yerinde incelenmiş, 70x111 cm ebatlarında olup 30x30 kalitede Türk düğümü ve tamamen yün iplik kullanılarak Çat merkez'de dokunmuştur. Dokumanın zemini tek mihraplı olup; mihrap etrafı basamaklar halinde çengel motifi ile çevrelenmiştir. Mihrap içerisinde ve mihrap dışındaki zemin boşluğunda karanfil motifleri görülmektedir. Kalın bordürde tarak motifi, ince bordürde koçboynuzu motifi birbirini takip edecek şekilde sıralanmıştır. Kırmızı, yeşil, sarı, turuncu, pembe ve mavi renkler görülmektedir.</p>		



Fotoğraf No: 82 / Katalog No: 46 Seccade Halısı (Mevlüt Kaplıanoğlu)

KATALOG NO	: 46
Fotoğraf No	: 82
İnceleme Tarihi	: 24.07.2015
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Erzurum / Karayazı Aşağı İncesu Köyü
Bulunduğu Yer	: Karayazı Aşağı İncesu Köy Cami
Dokunduğu Tarihi	: Yaklaşık 50 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 99x146 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	: 20x20
Üretim Tipi (Cinsi)	: Seccade halı
Kullanılan Malzeme	:
Düğüm	: Yün
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, Gri, Pembe, Sarı, Turuncu, Kahverengi ve Siyah

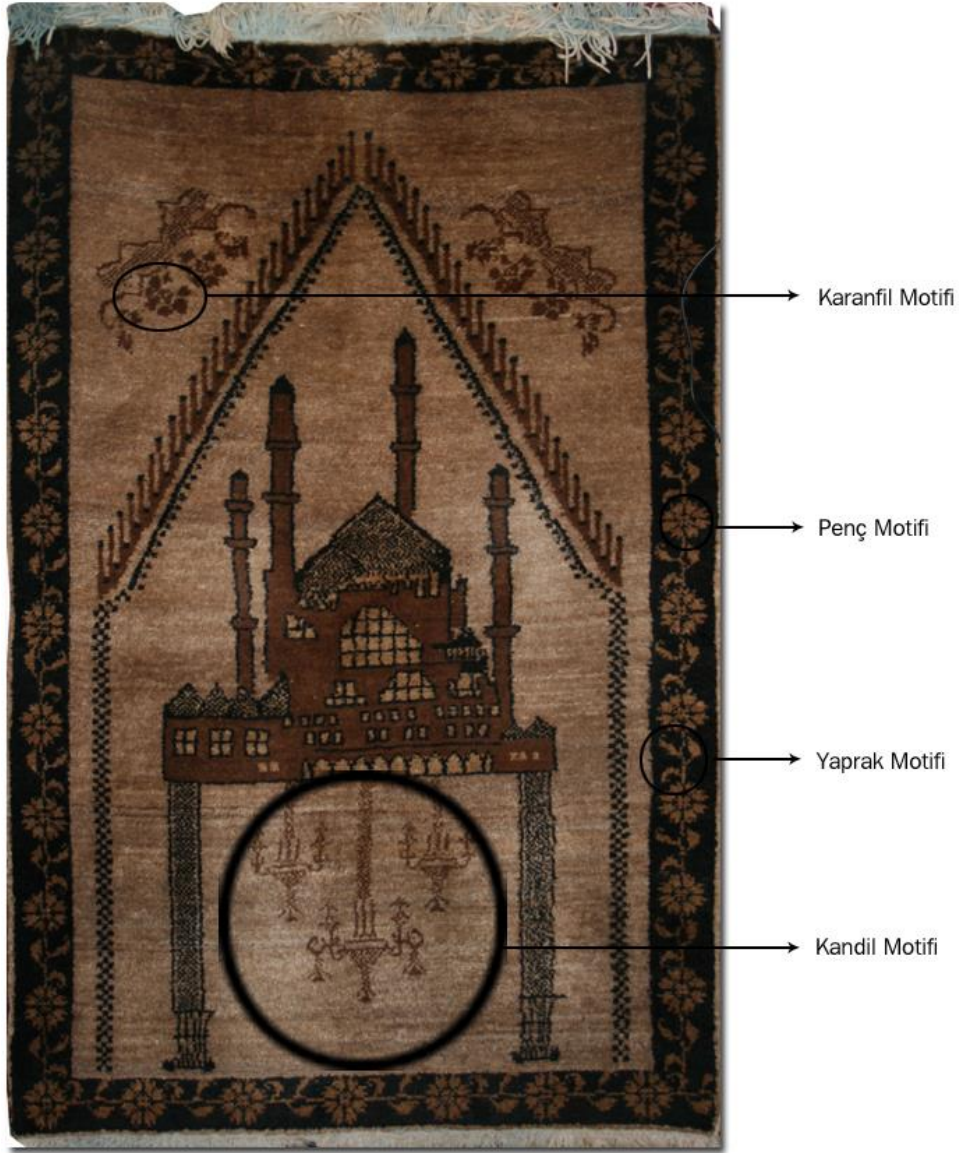
Dokumanın Tanımı: Seccade halısı olarak dokunan ve yaklaşık 50 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki bu dokuma, 24.07.2015 tarihinde Karayazı Aşağı İncesu Köyünde incelenmiş, 99x146 cm ebatlarında olup 20x20 kalitede Türk düğümü ve tamamen yün iplik kullanılarak Karayazı Aşağı İncesu Köyünde dokunmuştur. Dokuma tek mihraplı ve sadece mihrap kısmından ibaret olup; dokumanın iki yan ve alt bordürde sonsuzluğu ifade eden hayatağacı motifi zeminde ise iki sekizgenin birleşiminden oluşan göbek, göbeklerin içerisinde yıldız ve üst üste bindirme ejder motifi işlenmiştir. Mihrabın alınlık kısmında ise elibelinde motifi görülmektedir. Dokumanın uç kısmı ise çengel motifiyle sonlandırılmıştır. Kırmızı, gri, pembe, sarı, turuncu, kahverengi ve siyah renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 83 / Katalog No: 47 Seccade Halısı (Mevlüt Kaplıanoğlu)

KATALOG NO	:	47
Fotoğraf No	:	83
İnceleme Tarihi	:	03.06.2015
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Horasan / Hıdırellez Köyü
Bulunduğu Yer	:	Horasan / Hıdırellez Köy Camisi
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 80 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	63x105 cm
Düğüm Kalitesi	:	26x30
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Seccade halı
Kullanılan Malzeme	:	
Düğüm	:	Yün
Çözüğü	:	Pamuk
Atkı	:	Pamuk
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Koyu Kırmızı, Sarı, Mavi, Kahverengi ve Siyah

Dokumanın Tanımı: Seccade halısı olarak dokunan ve yaklaşık 80 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki bu dokuma, 03.06.2015 tarihinde Horasan / Hıdırellez Köyünde incelenenmiş, 63x105 cm ebatlarında olup 26x30 kalitede Türk düğümü ve ilmelik iplik yün atkı ve çözüğü pamuk ipi kullanılarak Horasan / Hıdırellez Köyünde dokunmuştur. Halı zemini tek mihraptan oluşmakta olup mihrabın ortasında sekiz kollu tek yıldız motifi görülmektedir. İki ince suyolu ve tek kalın bordürden oluşan bu dokumada kalın bordürde göz motifi kullanılmıştır. Koyu kırmızı, sarı, mavi, kahverengi ve siyah renkler hâkimdir



Fotoğraf No: 84 / Katalog No: 48 Seccade Halısı (Mevlüt Kaplıanoğlu)

KATALOG NO	: 48
Fotoğraf No	: 84
İnceleme Tarihi	: 07.08.2014
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Şenkaya / Çatalelma Köyü
Bulunduğu Yer	: Şenkaya / Çatalelma Köyü cami
Dokunduğu Tarihi	: Yaklaşık 50 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 73x120 cm ebatlarındadır
Düğüm Kalitesi	: 30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	: Seccade halı
Kullanılan Malzeme	:
Çözüğü	: Pamuk
Atkı	: Pamuk
Düğüm	: Yün
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Siyah, Kahverengi, Gri

Dokumanın Tanımı: Seccade halısı olarak dokunan ve yaklaşık 50 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki bu dokuma 07.08.2014 tarihinde Şenkaya Çatalelma Köyünde incelenmiş 73x120 cm ebatlarında olup 30x30 kalitede Türk düğümü ve ilmelik iplik yün atkı ve çözüğü pamuk ipi kullanılarak dokunmuştur. Dokumanın zemini iki sütun üzerine 4 minare ve tek kubbenin yerleştirilmesi ve kandillerin balkon kısmından sarkıtılarak aydınlığı simgeleyen bu kompozisyonda mihrapla sonlandırılmış ve mihrabın her iki yanında çiçek palmetini görmekteyiz. Dokuma tek dal üzerine penç motiflerinin sıralanmasıyla tek bordürden oluşmakta olup; siyah, kahverengi, gri renkler görülmektedir.



Fotoğraf No: 85 / Katalog No: 49 Seccade Halısı (Mevlüt Kaplıanoğlu)

KATALOG NO	: 49
Fotoğraf No	: 85
İnceleme Tarihi	: 07.08.2014
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Şenkaya / Çatalelma Köyü
Bulunduğu Yer	: Şenkaya / Çatalelma Köyü cami
Dokunduğu Tarihi	: Yaklaşık 45 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 70x95cm ebatlarındadır
Düğüm Kalitesi	: 30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	: Seccade halı
Kullanılan Malzeme	:
Çözüğü	: Pamuk
Atkı	: Pamuk
Düğüm	: Yün
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Kahverengi, Siyah, Gri ve Beyaz

Dokumanın Tanımı: Seccade halısı olarak dokunan ve yaklaşık 45 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki bu dokuma, 07.08.2014 tarihinde Şenkaya Çatalelma Köyünde incelenmiş olup; 70x95 cm ebatlarında 30x30 kalitede Türk düğümü ve düğüm ipi yün atkı ve çözüğü pamuk ipi kullanılarak dokunmuştur. Dokumanın zemini merdivene bağlı giriş kapısı, çift pencere aydınlığı temsil eden kandilden 4 minare ve tek kubbeden oluşmaktadır. Kubbe ve minarelerin üzerinde hilal şeklinde âlemleri görmekteyiz. Cami kompozisyonu iki sütun ve tek mihrapla çevrelenmiş olup; çiçek palmetleriyle tek bordürden oluşmaktadır. Kahve, siyah, gri ve beyaz renkler görülmektedir.



Fotoğraf No: 86 / Katalog No: 50 Yastık Halı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	: 50
Fotoğraf No	: 86
İnceleme Tarihi	: 07.08.2014
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Şenkaya / Çatalelma Köyü
Bulunduğu Yer	: Şenkaya / Çatalelma Köyü Mahigül Yelegen (Ekinci)' evi
Dokunduğu Tarihi	: Yaklaşık 40 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 52x83 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	: 30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yastık halı
Kullanılan Malzeme	:
Çözüğü	: Pamuk
Atkı	: Pamuk
Düğüm	: Yün
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Kahverengi, Beyaz, Kırmızı ve Siyah

Dokumanın Tanımı: Yastık halısı olarak dokunan ve yaklaşık 40 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki bu dokuma, 07.08.2014 tarihinde Şenkaya Çatalelma Köyünde incelenmiş, 52x83 cm ebatlarında olup 30x30 kalitede Türk düğümü ve düğüm ipi yün atkı ve çözüğü pamuk ipi kullanılarak dokunmuştur. Dokumanın zemini tamamen bereket motifinin serpiştirilmesinden oluşmaktadır. Halı zemininden farklı sonradan eklenmiş gibi görünen bitkisel motifin yer aldığı bordür görmekteyiz. Kahverengi, beyaz, kırmızı ve siyah renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 87 / Katalog No: 51 Yastık Halı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	: 51
Fotoğraf No	: 87
Envanter No	: 39-83
İnceleme Tarihi	: 24.06.2014
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Erzurum
Bulunduğu Yer	: Erzurum Müzesi
Dokunduğu Tarihi	: Bilinmiyor
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 63x96 cm. ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	: 26x33
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yastık Halı
Kullanılan Malzeme	
Düğüm	: Yün
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Çağı	: 20 yüzyıl başı
Müzeye Geldiği Gün	: 08.08.1983
Müzeye Geliş Şekli	: Orhan Bahçelioğlu'dan satın alındı. (4.000)
Müzedeki Yeri	: Erzurum Müzesi'nin deposunda saklanmaktadır.
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Kahverengi, Pembe, Yeşil, Siyah, Beyaz ve Mor

Dokumanın Tanımı: Yastık halısı olarak dokunan dikdörtgen formundaki halı, 24.06.2014 tarihinde Erzurum müzesinde incelenmiş, 63x96 cm. ebatlarında, 26x33 kalitede Türk Düğümü tekniği ile tamamen yün iplik kullanılarak dokunmuştur. Bu dokumanın zemini 6 eşit kareye bölünerek etrafı ince bir şeritle çevrilmiştir. Karelerin içlerine ortasında baklava dilimi bulunan akrep motifi uygulanmıştır. Zemin boşluğunda ise baklava dilimi şeklinde göz motifi ve pıtrak motifi birbirini takip ederek zeminin her iki yanına karşılıklı olarak simetrisi uygulanmıştır. Kalın bordürün etrafını içten ve dıştan ince şeritlerle deveboynu motifi işlenmiştir. Kalın ve tek bordür de ise kahverengi zemine üzerine stilize edilmiş yaprak ve 4 kollu yıldız motifi uygulanmıştır. Dokumada kullanılan renkler kahverengi, pembe, yeşil, siyah, beyaz ve mor renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 88 / Katalog No: 52 Yastık Halı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	:	52
Fotoğraf No	:	88
İnceleme Tarihi	:	07.08.2014
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Şenkaya / Gaziler Köyü (Bardız)
Bulunduğu Yer	:	Şenkaya / Gaziler Köyü (Bardız) Türker Tatar'ın evi
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 70 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	50x98 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Yastık halı
Kullanılan Malzeme	:	
Düğüm	:	Yün
Çözü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Kırmızı, Turuncu, Sarı, Kahverengi, Siyah ve Gri
<p>Dokumanın Tanımı: Yastık halı olarak dokunan ve yaklaşık 70 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı; 07.08.2014 tarihinde Erzurum İli, Şenkaya Gaziler Köyünde dokunmuş olup Türker Tatar'ın evinde incelenmiş, 50x98 cm ebatlarında, 30x30 kalitede Türk düğümü tekniği ile tamamen yün iplik kullanılarak Gaziler Köyünde dokunmuştur. Bu dokumaya, dokuyucu tarafından yıldızlı top adı verilmiş olup; zemini birbirine sekiz kollu yıldızla bağlanan iki sekizgen madalyon ve bu madalyonların üst ve alt boşluğu zemin boşluğunda da sekiz kollu yıldız motifini görmekteyiz. Aynı motifi zeminin etrafını çevreleyen tek bordürde de kullanılmıştır. Bu dokumada yer alan renkler ise doğal boya ve suni boya bir arada kullanılmıştır. Kırmızı, turuncu, sarı, kahverengi, siyah ve gri renkler hâkimdir.</p>		



Fotoğraf No: 89 / Katalog No: 53 Yastık Halı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	: 53
Fotoğraf No	: 89
İnceleme Tarihi	: 08.05.2015
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Erzurum Güllüce köyü / merkez
Bulunduğu Yer	: Erzurum merkez Nuh Talvaşoğlu'nun evi
Envanter No	: -
Dokunduğu Tarihi	: Yaklaşık 100 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 45x90 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	: 30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yastık halı
Kullanılan Malzeme	:
Düğüm	: Yün
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, Koyu Kırmızı, Pembe, Lacivert, Beyaz, Yeşil ve Turuncu

Dokumanın Tanımı: Yastık halı olarak dokunan ve yaklaşık 100 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı; 08.05.2015 tarihinde Erzurum İli, Güllüce Köyü Nuh Talvaşoğlu'nun evinde incelenmiş, 45x90 cm ebatlarında, 30x30 kalitede Türk düğümü tekniği ile tamamen yün iplik kullanılarak; Güllüce Köyünde dokunmuştur. Halı zemininde üst üste istiflenmiş mihrap görülmektedir. Zemini ve kalın bordürü birbirinden ayıran sıçandışi motifi kullanılmış olup; bordürde koçboynuzu motifi görülmektedir. Söz konusu halıda; kırmızı, koyu kırmızı, pembe, lacivert, beyaz, yeşil ve turuncu renkler kullanılmıştır



Fotoğraf No: 90 / Katalog No: 54 Yastık Halı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	:	54
Fotoğraf No	:	90
İnceleme Tarihi	:	10.10.2015
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Erzurum / Tekman
Bulunduğu Yer	:	Erzurum merkez / Fatih Ak Mehmetoğlu' işyeri
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 80 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	50x84 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Yastık halı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözüğü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Kırmızı, Sarı, Gri, Turuncu, Mavi, Kahverengi ve tonları
<p>Dokumanın Tanımı: Yastık halı olarak dokunan ve yaklaşık 80 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı; 10.10.2015 tarihinde Erzurum İli, Yakutiye ilçesi Kongre Caddesi Komesli Hanı, Fatih Ak Mehmetoğlu'na ait işyerinde incelenmiş, 50x84 cm ebatlarında, 30x30 kalitede Türk düğümü tekniği ile yün ip kullanılarak Erzurum Tekman ilçesinde dokunmuştur. Dokumanın zemini yıldız motifine benzeyen iki göbek, göbeklerin içerisinde çarkıfeleği anımsatan koçboynuzu motifi göbeklerin dışında kalan zemin boşluğunda sekiz kollu yıldız motifi yer almaktadır. Dokumanın iç bordüründe muska motifi, dış bordürde sekiz kollu yıldız motifi tek dal üzerine birbirini takip edecek şekilde sıralanmıştır. Söz konusu halıda; kırmızı, sarı, gri, turuncu, mavi, kahverengi ve tonları görülmektedir.</p>		



Fotoğraf No: 91 / Katalog No: 55 Yastık Halı (Mevlüt Kaplıanoğlu)

KATALOG NO	:	55
Fotoğraf No	:	91
İnceleme Tarihi	:	24.07.2015
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Erzurum / Karayazı Merkez
Bulunduğu Yer	:	Karayazı Halk Eğitim Merkezi
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 70 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	48x98 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	:	20x20
Üretim Tipi (Cinsi)	:	Yastık halı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözüğü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Kırmızı, Sarı, Turuncu, Siyah, Kahverengi ve tonları

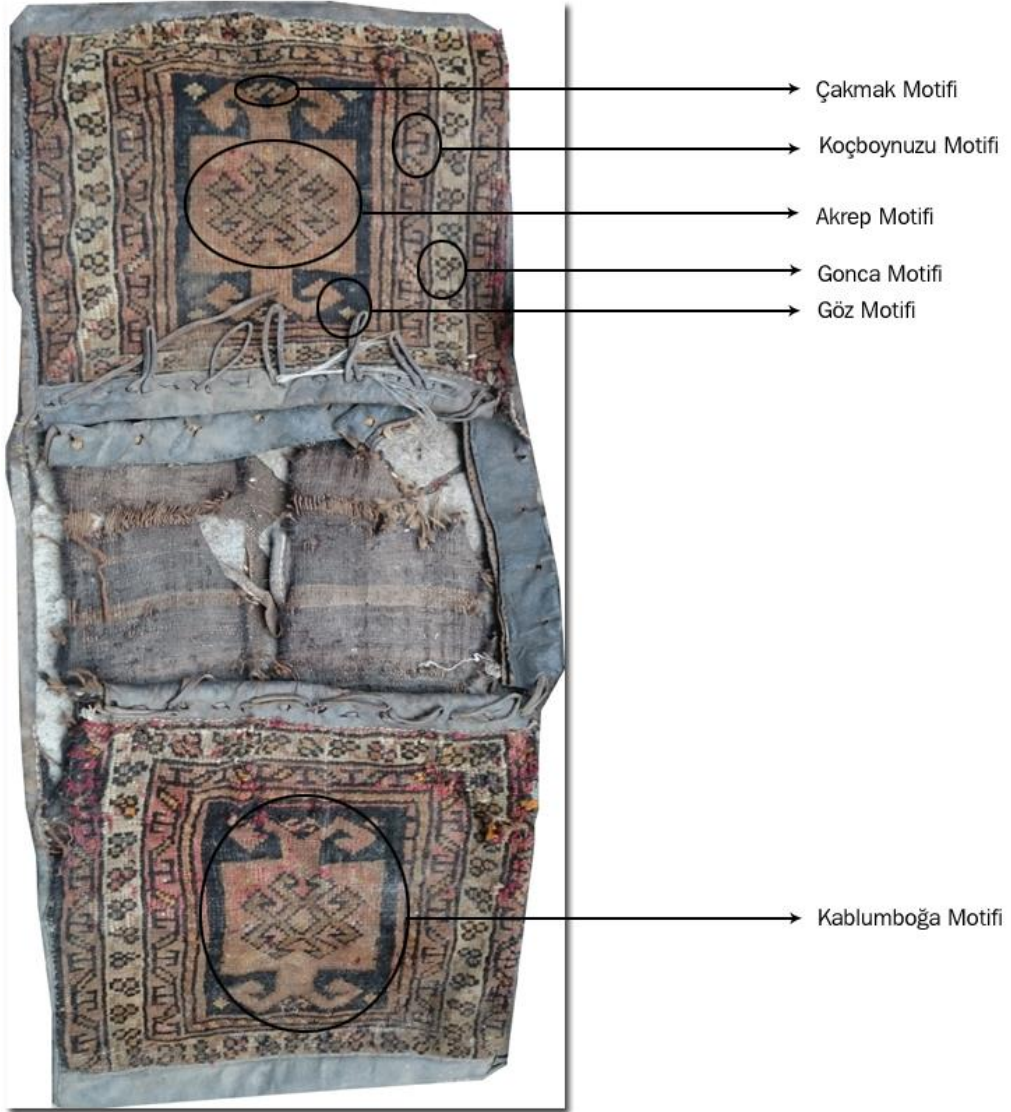
Dokumanın Tanımı: Yastık halı olarak dokunan ve yaklaşık 70 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı; 24.07.2015 tarihinde Erzurum İli, Karayazı Halk Eğitim Merkezinde incelenmiş, 48x98 cm ebatlarında, 20x20 kalitede Türk düğümü tekniği ile yün iplik kullanılarak Karayazı merkezde dokunmuştur. Halı yastığının zemini çift mihraplı olup yastığın üzerinde Feride yazısını görmekteyiz. Buda halının Feride adlı bayan tarafından dokunduğu anlaşılmaktadır. Zemin boşluğunda haç motifine benzeyen ve eski Türk geleneğinden gelen köklü bir geçmişe sahip olan iki koçboynuzu görülmektedir. Zemin ve bordürü birbirinden ayıran sığandışi şeklinde ince şerit ve bu şeritten sonra koçboynuzu motifini birbirine bağlı bir şekilde sıralayan bordür görülmektedir. Söz konusu halıda, kırmızı, sarı, siyah, turuncu, renkler kullanılmıştır.



Fotoğraf No: 92 / Katalog No: 56 Yastık Halı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	: 56
Fotoğraf No	: 92
Envanter No	: 12-82
İnceleme Tarihi	: 03.11.2014
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Erzurum
Bulunduğu Yer	: Erzurum Müzesi'nin deposunda saklanmaktadır.
Dokunduğu Tarihi	: Bilinmiyor
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 67x101 cm ebatlarındadır.
Düğüm Kalitesi	: 30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	: Yastık halı
Kullanılan Malzeme	
Düğüm	: Yün
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Çağı	: 20. Yüzyıl başı.
Müzeye Geldiği Gün	: 06.05.1979
Müzeye Geliş Şekli	: İbrahim Aslandan satın alındı. (2000 TL)
Müzedeki Yeri	: Erzurum Müzesi'nin deposunda saklanmaktadır.
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Siyah, Beyaz, Yeşil, Pembe, Kahverengi, Kırmızı ve Turuncu

Dokumanın Tanımı: Yastık halı olarak dokunan dikdörtgen formundaki halı; 03.11.2014 tarihinde Erzurum Müzesinde incelenmiş, 67x101 cm. ebatlarında 30x30 kalitede olup; Türk düğümü ve tamamen yün iplik kullanılarak dokunmuştur. Dokumanın zemini 2x7=14 eşit kareye bölünmüştür. Erzurum halılarında sıkça kullanılan zemin düzenlemesine sahiptir. Zeminin ortası ve etrafını bir sıra beyaz üzerine çeşitli renklerde baklavalardan ince bir bordür oluşturur. Karelerin içleri akrep motifi işlenmiştir. Ayrıca karelerin etrafı bir sıra kartuşla çevrilmiştir. Kalın bordürden önce kahverengi zemin üzerine siyah renkte suyolu dokunmuştur.. Ana bordürde ise kahverengi zemin üzerine siyah renkli ejder ayağı motifi uygulanmıştır. Yastığın arka yüzü siyah ve kahverengi şeritler halinde düz kilim tekniğinde dokunmuştur. Kullanılan renkler, siyah, beyaz, yeşil, pembe, kahverengi, kırmızı ve turuncu renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 93 / Katalog No: 57 At Heybe Halı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	: 57
Fotoğraf No	: 93
İnceleme Tarihi	: 10.10.2015
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Tekman
Bulunduğu Yer	: Erzurum merkez / Fatih Ak Mehmetoğlu' işyeri
Envanter No	: -
Dokunduğu Tarihi	: Yaklaşık 80- 85 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 49x127 cm ebatlarındadır.
Büyük Göz Dokuma	: Heybe Büyük göz dokuma kısmı: 49x48 cm
Düğüm Kalitesi	: 30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	: At heybe halı
Kullanılan Malzeme	:
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Düğüm	: Yün
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Kırmızı, Sarı, Kahverengi, Koyu Kahverengi ve Beyaz

Dokumanın Tanımı: Halı olarak dokunan at heybesi yaklaşık 80-85yılılık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki at heybe halı; 10.10.2015 tarihinde Erzurum İli, Yakutiye ilçesi Kongre Caddesi Komesli Hanı, Fatih Ak Mehmetoğlu'na ait işyerinde incelenmiş, 49x127 cm ebatlarında, 30x30 kalitede Türk düğümü tekniği ile tamamen yün iplik kullanılarak Tekman ilçesinde dokunmuştur. Dokumanın kullanılan heybe gözü kısmı, koçboynuzu motifinin içerisinde akrep motifi; koçboynuzu dışındaki zemin boşluğunda ise küçük baklava dilimi ve çakmak motifini görmektedir. İç ve dış bordürde yine koçboynuzu motifini görmektedir. Orta bordürde ise tek dal üzerine çiçek motifi birbirini takip edecek şekilde sıralanmıştır. Söz konusu halıda; kırmızı, sarı, kahverengi, koyu kahverengi ve beyaz renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 94 / Katalog No: 58 At Heybe Halı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	:	58
Fotoğraf No	:	94
İnceleme Tarihi	:	10.10.2015
Dokuma Türü	:	Halı
Dokunduğu Yöre	:	Bilinmiyor
Bulunduğu Yer	:	Erzurum merkez / Fatih Ak Mehmetoğlu' işyeri
Envanter No	:	-
Dokunduğu Tarihi	:	Yaklaşık 70 - 80 yıllık
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	:	47x120 cm ebatlarındadır.
Büyük Göz Dokuma	:	47x46 cm
Küçük dokuma kısmı	:	24x22 cm
Düğüm Kalitesi	:	30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	:	At heybe halı
Kullanılan Malzeme	:	
Çözü	:	Yün
Atkı	:	Yün
Düğüm	:	Yün
Dokuma Tekniği	:	Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	:	Kırmızı, Turuncu, Yeşil, Kahverengi ve Koyu Kahverengi
<p>Dokumanın Tanımı: Halı olarak dokunan at heybesi yaklaşık 70-80 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formunda at heybe halı; 10.10.2015 tarihinde, Erzurum İli Yakutiye ilçesi Kongre Caddesi Komesli Hanı, Fatih Ak Mehmetoğlu'na ait işyerinde incelenmiş, 47x120 cm ebatlarında, 30x30 kalitede Türk düğümü tekniği ile yün iplik kullanılarak Tekman ilçesinde dokunmuştur. Heybenin iki gözlüğünde sekizgen göbek, göbeğin içerisinde çarkifeleğe benzeyen yaprak motifi, göbeğin dışında kalan zemin boşluğunda ise sekiz kollu yıldız motifi, sırt kısmında ise akrep motifi, akrep motifinin içerisinde sekiz kollu yıldız motifi görülmektedir. Söz konusu halıda; kırmızı, turuncu, yeşil, kahverengi ve koyu kahverengi renkler hâkimdir.</p>		



FotoğrafNo: 95 / Katalog No: 59 At Heybe Halı (Mevlüt Kaplıanoğlu)

KATALOG NO	: 59
Fotoğraf No	: 95
İnceleme Tarihi	: 17.08.2015
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Erzurum / Karaçoban Merkez
Bulunduğu Yer	: Celal Ersoy'un Yayla evinde
Dokunduğu Tarihi	: 1955 (60 Yıllık)
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 51x134 cm ebatlarındadır.
Büyük Göz Kısmı	52x42 cm
Küçük orta kısım	24x25 cm
Düğüm Kalitesi	: 30x40
Üretim Tipi (Cinsi)	: At heybe halı
Kullanılan Malzeme	:
Düğüm	: Yün
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Kırmızı,Kahverengi, Sarı, Yeşil, Pembe, Turuncu,Beyaz ve Siyah

Dokumanın Tanımı: Halı olarak dokunan at heybesi yaklaşık 60 yıllık bir geçmişe sahip dikdörtgen formundaki halı, 17.08.2015 tarihinde Karaçoban Celal Ersoy'un yayla evinde incelenmiş 51x134 cm ebatlarında olup; 30x40 kalitede Türk düğümü ve tamamen yün iplik kullanılarak Karaçoban'da dokunmuştur. Dokuma iki heybe gözü ve sırt kısmında da iki göz olmak üzere 4 parçadan ibaret olup, iki yan gözde iki karenin üst üste gelmesinden oluşan sekiz kollu yıldız, yıldızın içerisinde hatai (gonca) motifi, ince bordürde suyolu görülmekte olu; sırt kısmındaki gözler ise penç motifi görülmektedir. Kırmızı, kahverengi, sarı,yeşil, pembe, turuncu, beyaz ve siyah renkler hâkimdir.



Fotoğraf No: 96 / Katalog No: 60 At Heybe Halı (Mevlüt Kaplanoğlu)

KATALOG NO	: 60
Fotoğraf No	: 97
Envanter No	: 6-85
İnceleme Tarihi	: 24.06.2014
Dokuma Türü	: Halı
Dokunduğu Yöre	: Erzurum
Bulunduğu Yer	: Erzurum Müzesi
Dokunduğu Tarihi	: Bilinmiyor
Dokumanın Ebatı (En / Boy)	: 43x103 cm ebatlarındadır.
Büyük Göz Kısmı	33x43 cm
Küçük orta kısım	18x18 cm Düz dokuma
Düğüm Kalitesi	: 30x30
Üretim Tipi (Cinsi)	: At heybe halı
Kullanılan Malzeme	
Düğüm	: Yün
Çözü	: Yün
Atkı	: Yün
Çağı	: Osmanlı Dönemi
Müzeeye Geldiği Gün	
Müzeeye Geliş Şekli	: Nazlı Köseoğlu'ndan satın alınma. 10.000
Müzedeki Yeri	: Erzurum Müzesi'nin deposunda saklanmaktadır.
Dokuma Tekniği	: Türk Düğümü
Kullanılan Renkler	: Kahverengi, Açık Kahverengi, Kırmızı, Turuncu, Yeşil, Siyah

Dokumanın Tanımı: Halı olarak dokunan at heybesi dikdörtgen formundaki halı; 24.06.2014 tarihinde Erzurum Müzesinde incelenmiş, 43x103 cm ebatlarında, 30x30 kalitede Türk düğümü tekniği ile yün iplik kullanılarak dokunmuştur. Kahverengi zemin üzerine yerleştirilmiş kenarları basamaklı baklava biçimli kartuş madalyon ana motifi oluşturur. Bu madalyon kartuşlu halılarında çok kullanılan bir motiftir. Basamaklı baklava motifinin içinde çevrilmiş bir ikinci baklava ve göbeğe doğru iç içe beş baklavadan oluşmuştur. Basamaklı bölümün zemini kremdir ve basamakların boşluklarında üç adet kahverengi küçük kareler bulunmaktadır. Heybenin etrafı siyah deriyle çevrilerek saraçlanmıştır. Dıştan itibaren kahverengi ve turuncu renkte heybenin etrafını çevreleyen şerit etlik bulunmaktadır. Tek bordürden oluşan heybenin bordüründe çiçek motifi zemini çevrelenmiştir. Dokumada kullanılan renkler kahverengi, a.kahverengi, kırmızı, turuncu, yeşil, siyah renkler hâkimdir.

3.2. Tespit Edilen Erzurum Halılarında Röprodüksiyon rnek çalışmalar



Çizim 34: Röprodüksiyon (Mevlüt Kaplanoğlu)
(Fotoğraf No: 57-Katalog No: 21)

Ebat: 87x167 cm,

Kalite: 1dm² 30x30= 90 Düğüm



Çizim 35: Röprodüksiyon (Mevlüt Kaplıanoğlu)
(Fotoğraf No: 53 - Katalog No: 17)

Ebat: 140x245 cm,

Kalite: 1dm² 30x30= 90 Dűđűm



Çizim 36: Röprodüksiyon (Mevlüt Kaplıanoğlu)
(Fotoğraf No: 54 - Katalog No: 18)

Ebat: 102x282 cm,

Kalite: 1dm² 30x30= 90 Dűđűm



Çizim 37: Röprodüksiyon (Mevlüt Kaplanoğlu)
(Fotoğraf No: 51 - Katalog No: 15)

Ebat: 121x387 cm,

Kalite: 1dm² 20x20= 40 Dügüm



Çizim 38: Röprodüksiyon (Mevlüt Kaplanoğlu)
(Fotoğraf No: 55 - Katalog No: 19)

Ebat: 140x3867 cm,

Kalite: 1dm² 30x30= 90 Dügüm



Çizim 39: Röprodüksiyon (Mevlüt Kaplanoğlu)
(Fotoğraf No: 77 - Katalog No: 41)

Ebat: 100x150 cm,

Kalite: 1dm² 40x40= 160 Dügüm

3.3. Erzurum Halılarından Günümüze Uyarlanan Tasarım Örnekleri



Çizim 40: Tasarım Mevlüt Kaplanoğlu

Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm² 30x30= 90 Düğüm



Çizim 41: Tasarım (Mevlüt Kaplanoğlu)

Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm² 30x30= 90 Düğüm



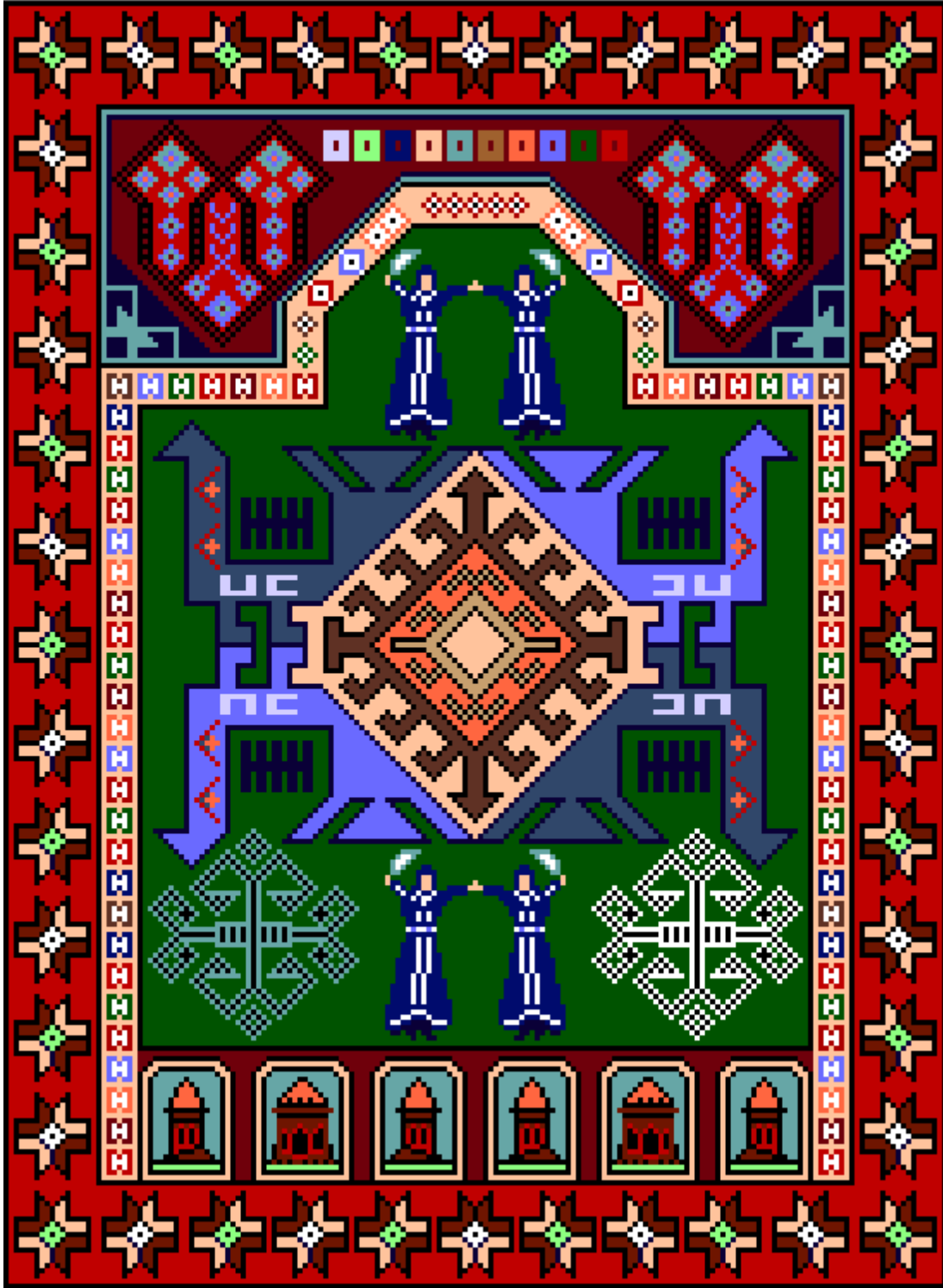
Çizim 42: Tasarım (Mevlüt Kaplanoğlu)

Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm² 30x30= 90 Düğüm



Çizim 43: Tasarım (Mevlüt Kaplanoğlu)

Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm² 30x30= 90 Düğüm



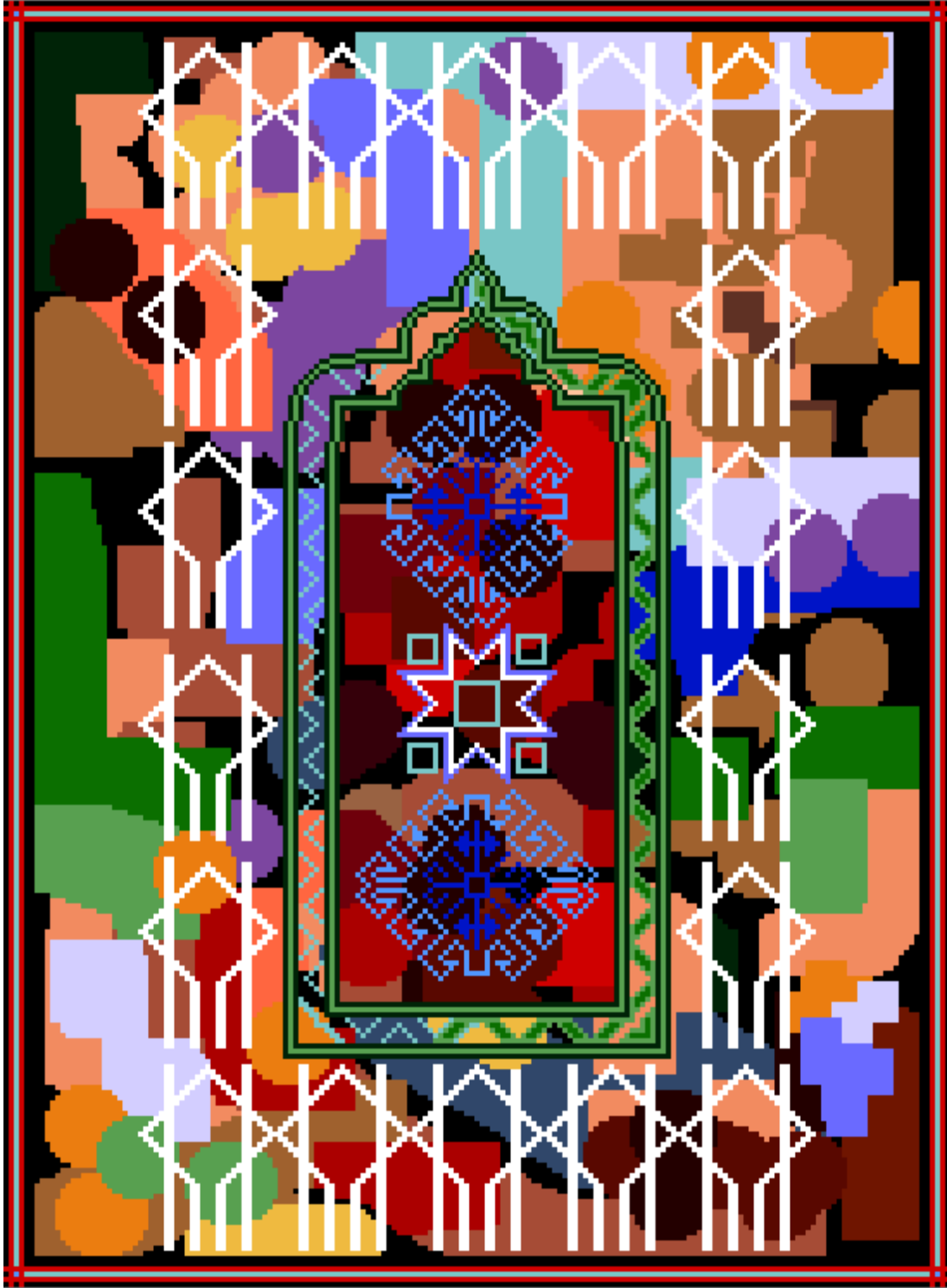
Çizim 44: Tasarım (Mevlüt Kaplanoğlu)

Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm² 30x30= 90 Düğüm



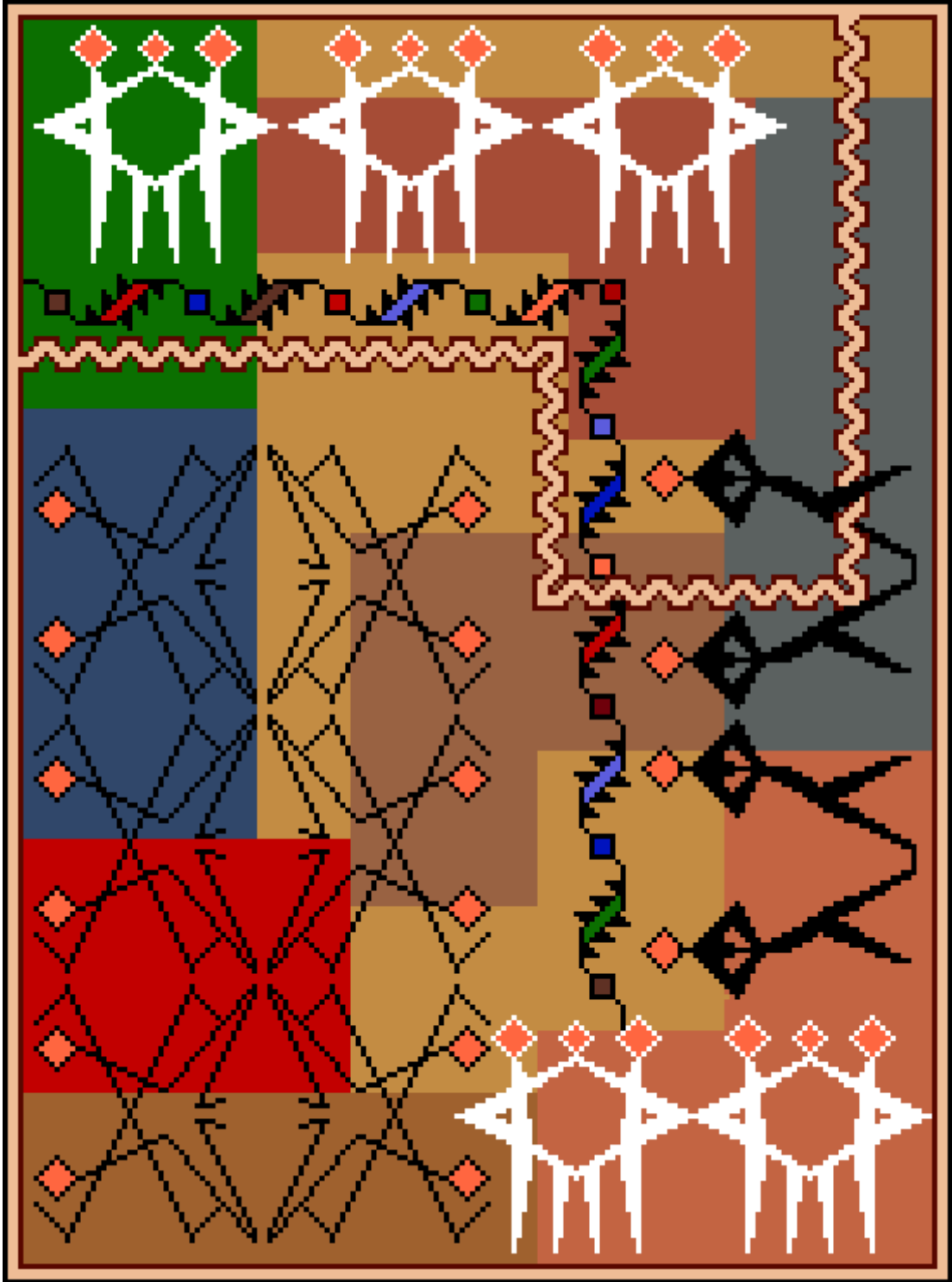
Çizim 45: Tasarım (Mevlüt Kaplanoğlu)

Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm² 30x30= 90 Düğüm



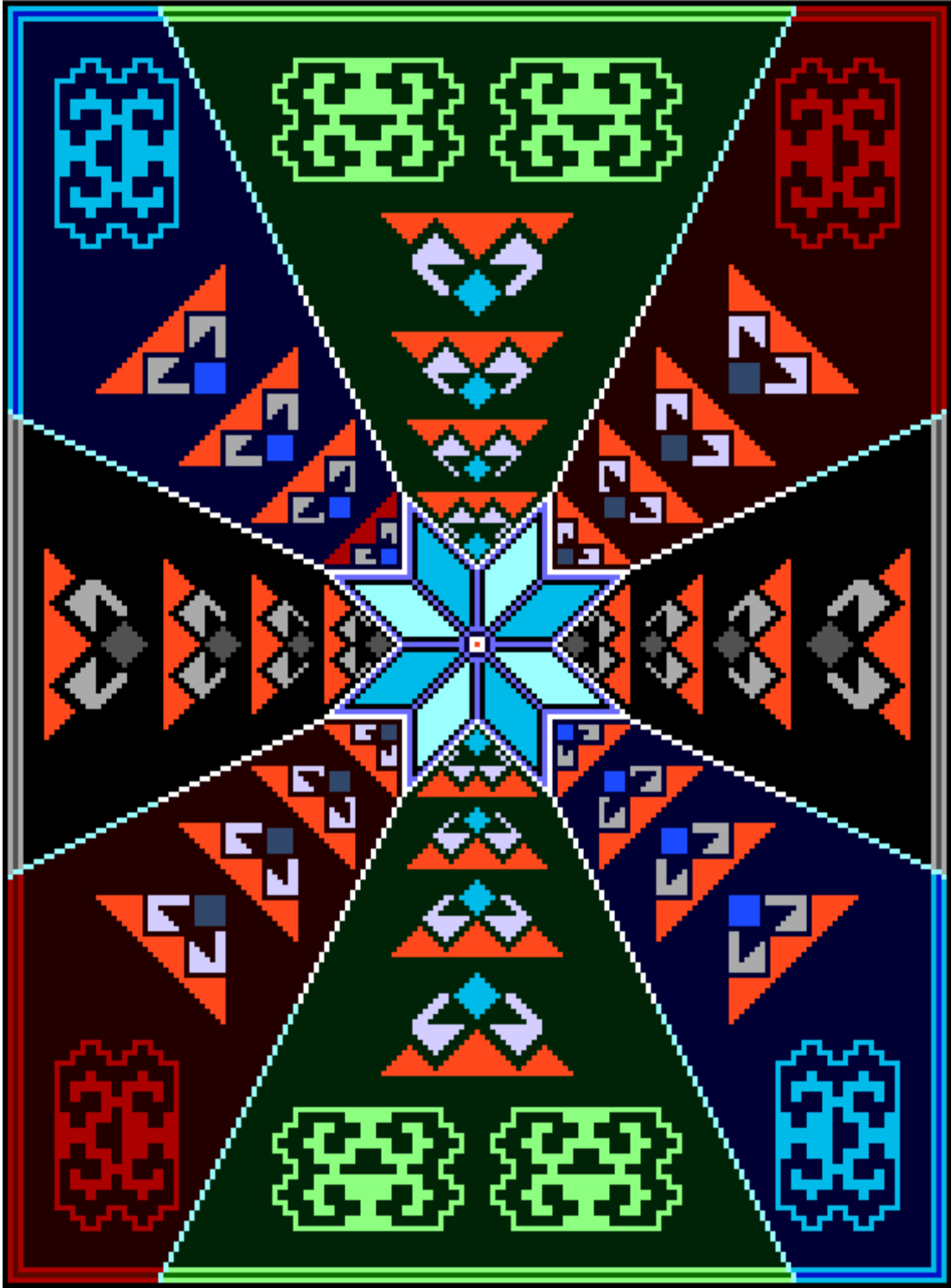
Çizim 46: Tasarım (Mevlüt Kaplanoğlu)

Ebat: 60x90 cm, **Kalite:** 1dm² 30x30= 90 Düğüm



Çizim 47: Tasarım (Mevlüt Kaplanoğlu)

Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm² 30x30= 90 Düğüm



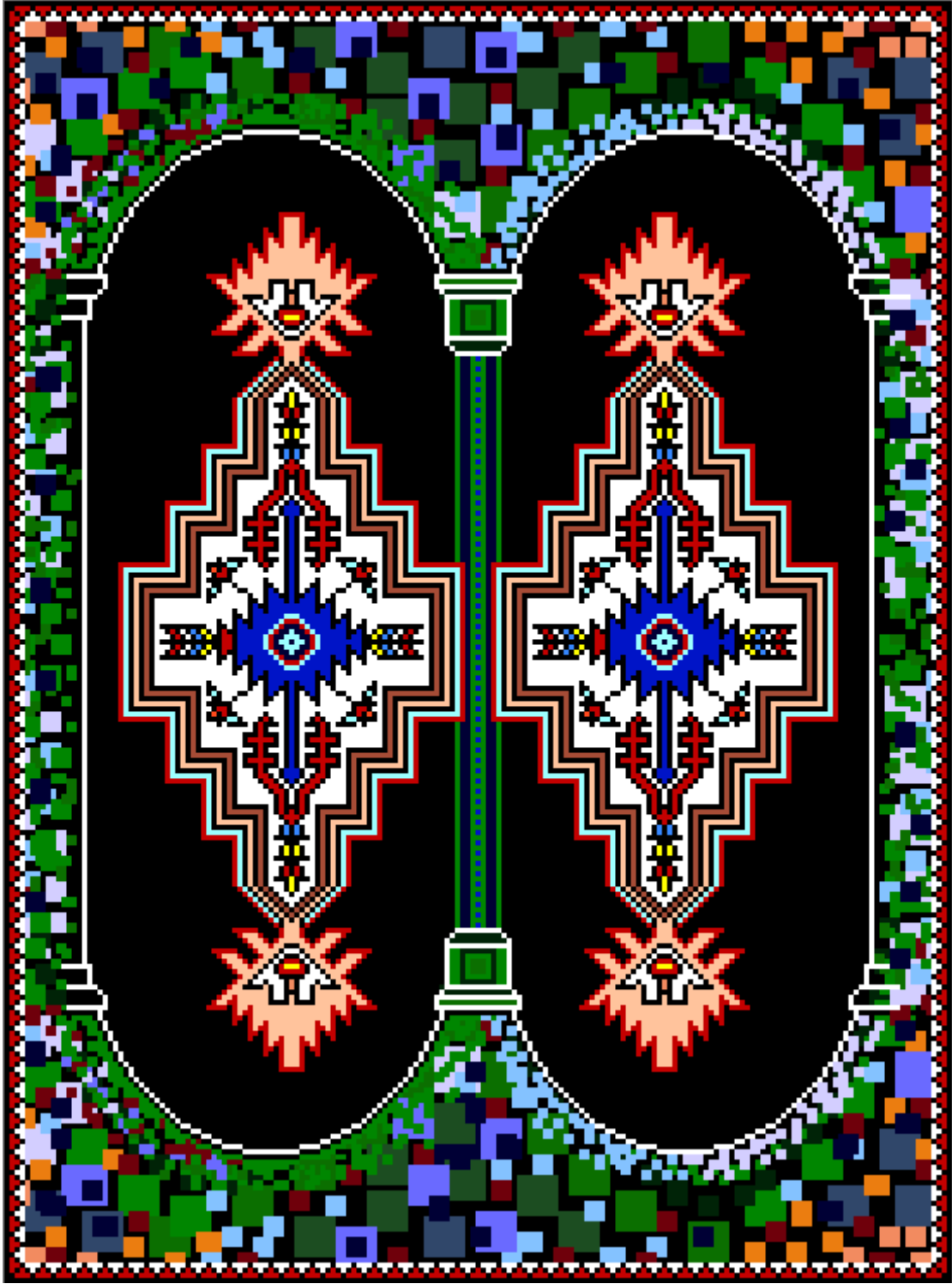
Çizim 48: Tasarım (Mevlüt Kaplıanoğlu)

Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm² 30x30= 90 Dűđum



Çizim 49: Tasarım (Mevlüt Kaplıanoğlu)

Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm² 30x30= 90 Dűđüm



Çizim 50: Tasarım (Mevlüt Kaplıanoğlu)

Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm² 30x30= 90 Dűđum



Çizim 51: Tasarım (Mevlüt Kaplanoğlu)

Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm² 30x30= 90 Düğüm



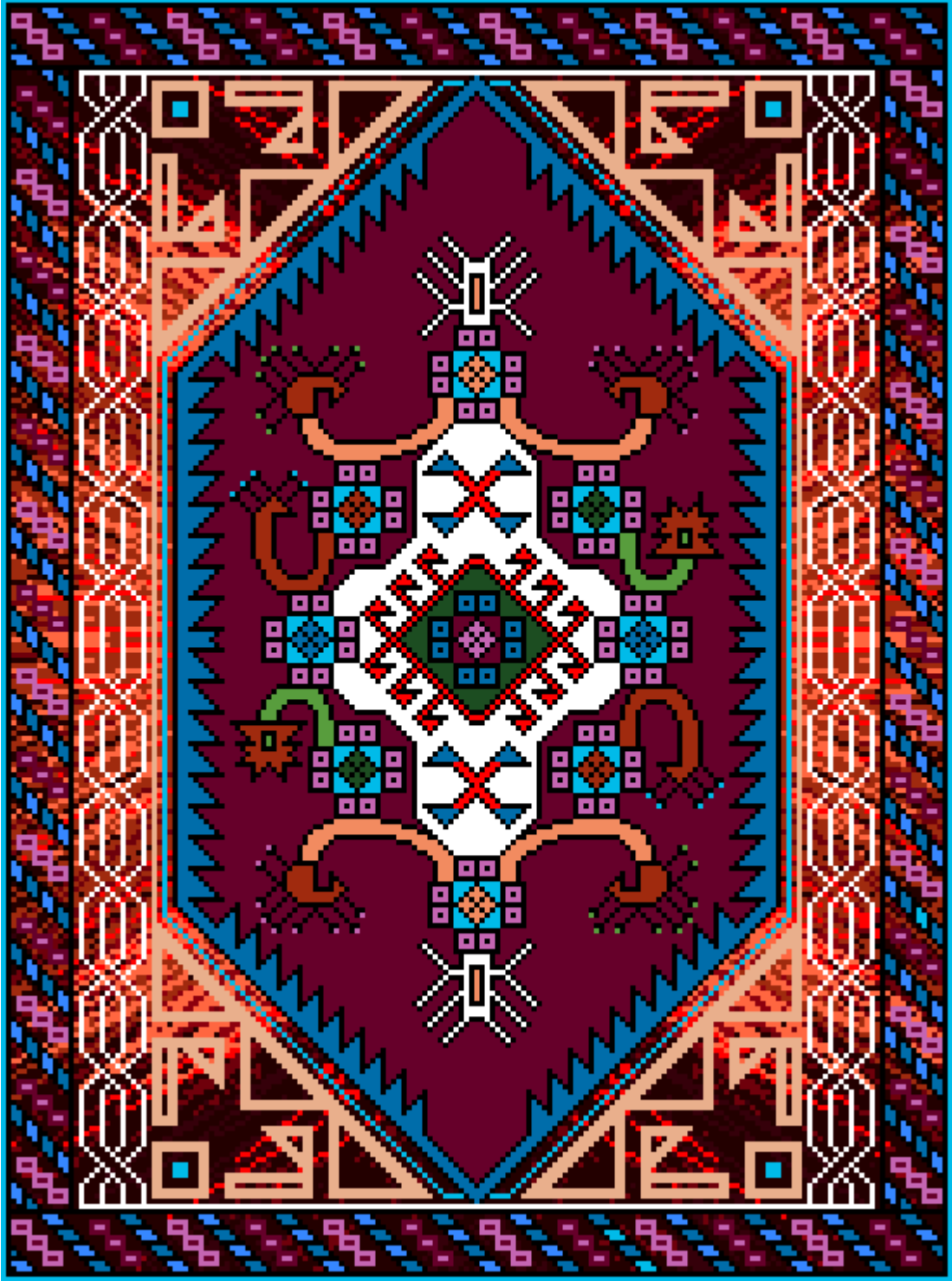
Çizim 52: Tasarım (Mevlüt Kaplanoğlu)

Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm² 30x30= 90 Düğüm



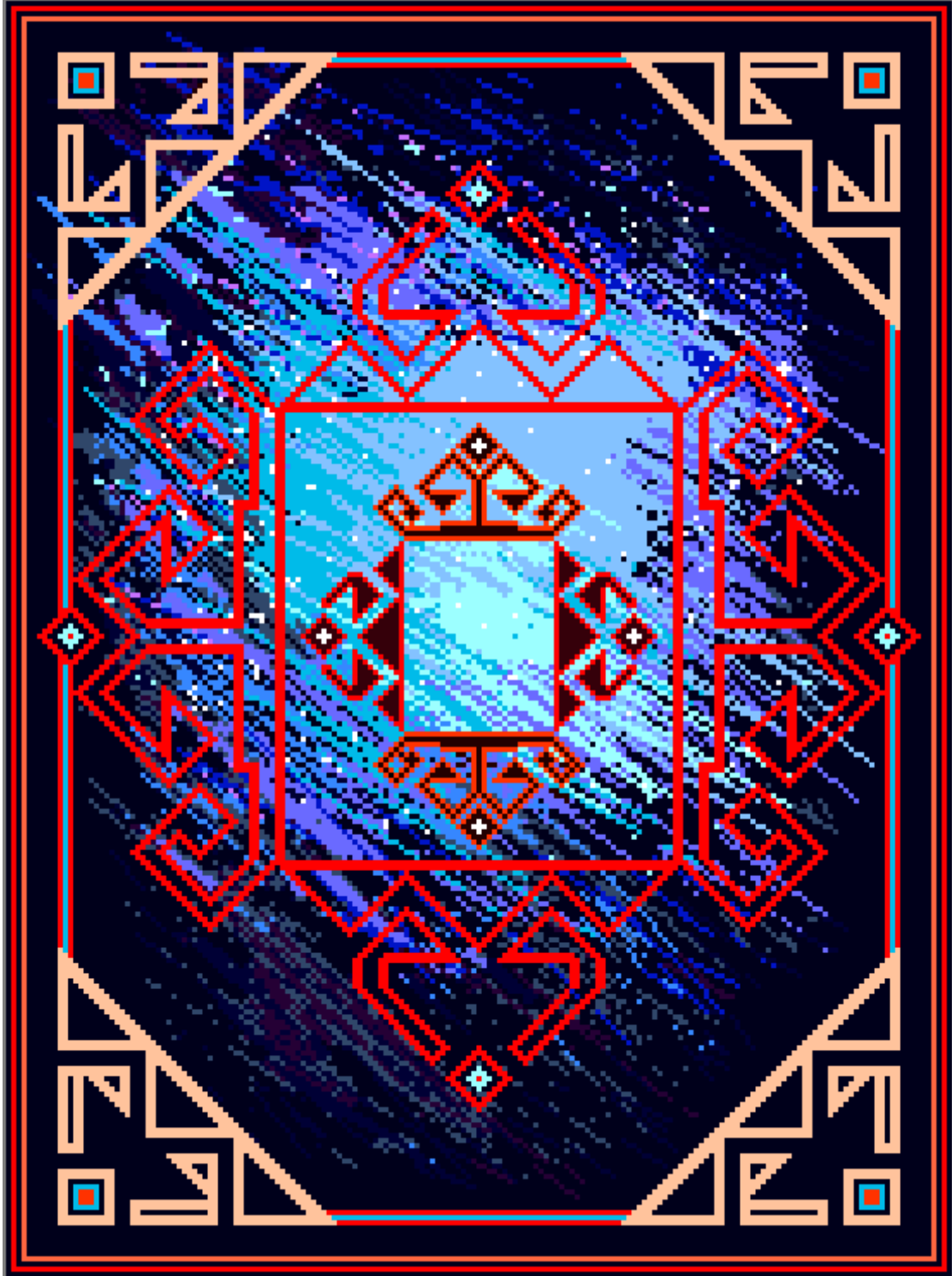
Çizim 53: Tasarım (Mevlüt Kaplanoğlu)

Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm² 30x30= 90 Düğüm



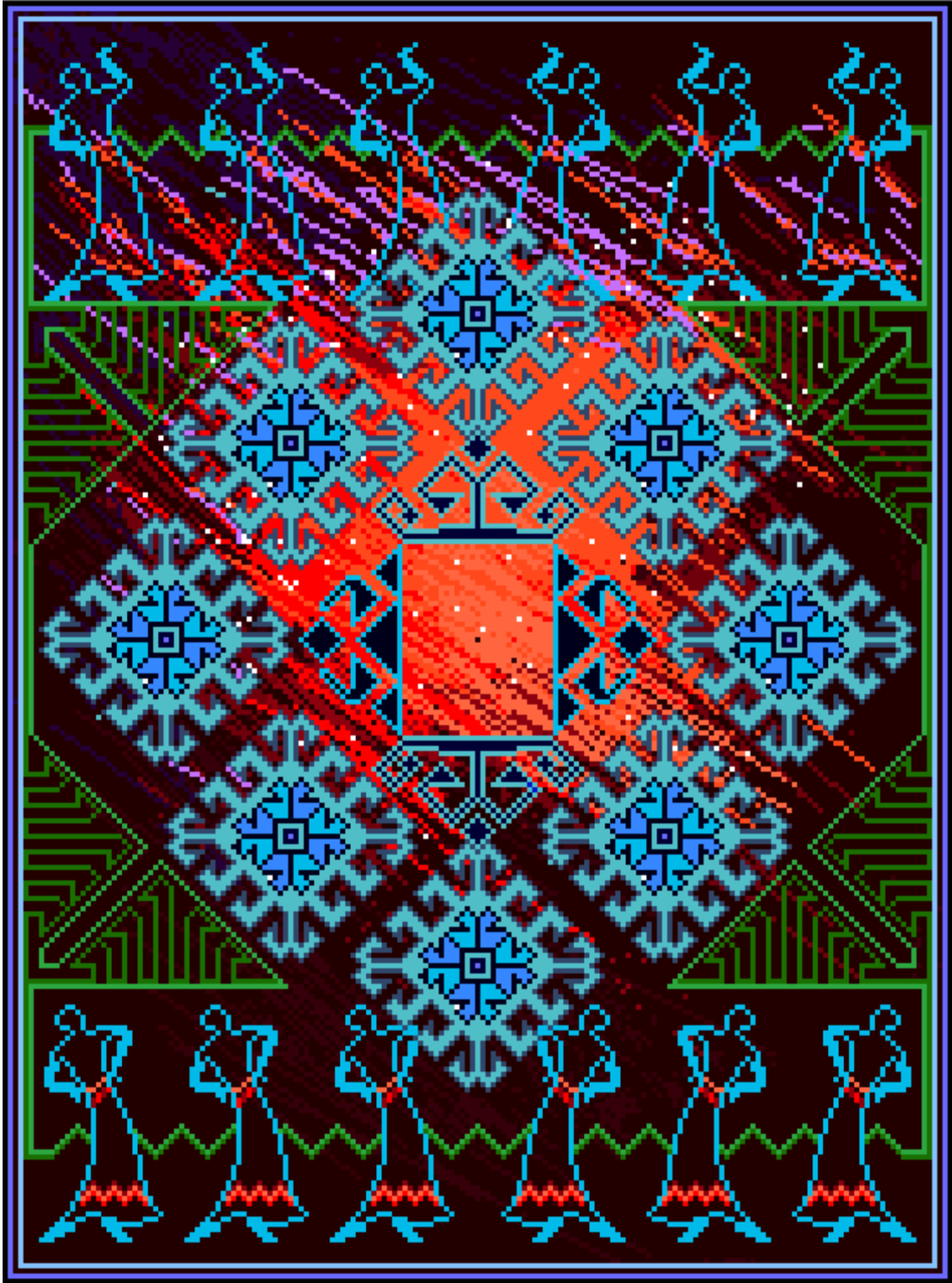
Çizim 54: Tasarım (Mevlüt Kaplanoğlu)

Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm² 30x30= 90 Düğüm



Çizim 55: Tasarım (Mevlüt Kaplanoğlu)

Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm² 30x30= 90 Düğüm



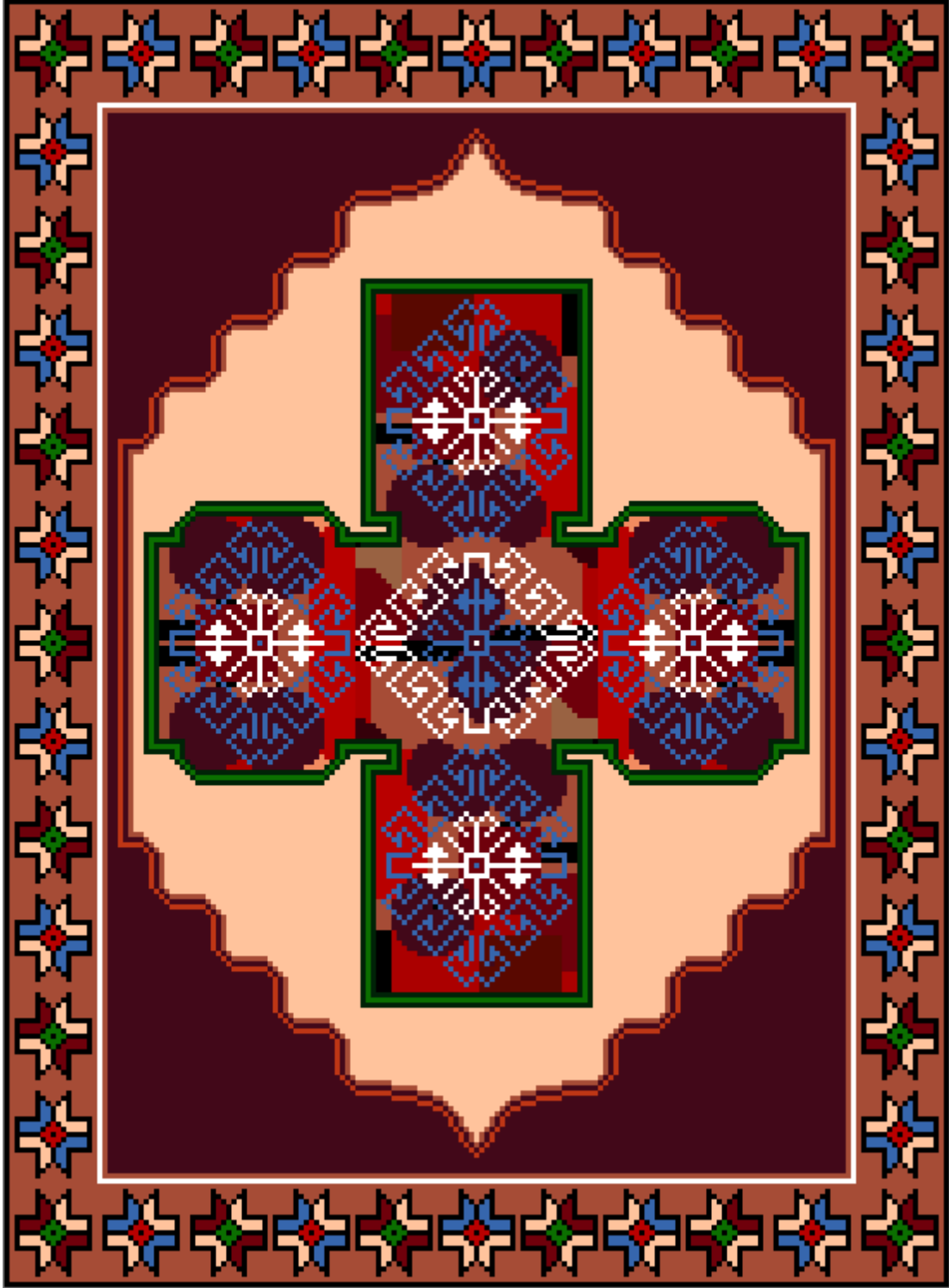
Çizim 56: Tasarım (Mevlüt Kaplanoğlu)

Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm² 30x30= 90 Düğüm



Çizim 57: Tasarım (Mevlüt Kaplanoğlu)

Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm² 30x30= 90 Düğüm



Çizim 58: Tasarım (Mevlüt Kaplanoğlu)

Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm^2 $30 \times 30 = 90$ Düğüm



Çizim 59: Tasarım (Mevlüt Kaplanoğlu)

Ebat: 60x90 cm, Kalite: 1dm² 30x30= 90 Düğüm

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Dünya medeniyetine Türklerin bir hediyesi olan halı, Türk sanatının en orijinal yapıtlarından biridir. Halıcılık tarihi içerisinde geniş bir yer tutan Türk Halıları değişik zamanlarda, farklı üslup, renk, malzeme ve desen özellikleriyle kendini göstermektedir. Pazırık halısıyla kendini gösteren anlayış, Selçuklu halılarında kufi yazılı bordürler ve geometrik motiflerle devam etmiştir. XIV ve XV yy. ise hayvan figürlerinin sıkça kullanıldığı bir dönemdir. Daha sonra ise hayvan figürlerinin yerini sekizgenlerin, baklavaların, yıldızların ve daha yumuşak hatlara sahip kufilerin aldığı, ilk Osmanlı halıları ortaya çıkmıştır. 15 yy.'nin sonları ile 16 yy.' da yine geometrik motiflerin hâkim olduğu halılar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Fakat 16 yy.' da Osmanlı İmparatorluğu'nun yükselmesinde olduğu gibi halıcılık sanatında da büyük bir zenginleşme ortaya çıkmıştır. Türk halı sanatının en önemli devrini teşkil eden bu halılar, teknik ve desen açısından farklılıklar taşırken aynı temel kaynaktan çıkarak oluşmuşlardır.

Türkiye'de halıcılık, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerinde değişik karakterler kazanarak bugüne yerel özellikleriyle zenginleşerek çeşitli kompozisyonlarla ulaşmıştır. Bu kompozisyonlardan büyük bölümü, üretildiği dönemin ve ortamın çizgisini korurken, azda olsa bir bölümü de ana çizgilerin dışına çıkmıştır.

Bugün Anadolu'da halı ve düz dokuma yaygıların dokunduğu merkezler Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı Dönemi dokumalarının da yapıldığı yerdir. Eski usullerle, halı ve düz dokuma yaygıların dokunduğu bu merkezler, kendi dünyası içinde, dokumacılık geleneğini sürdürmektedir.

Türk halı ve düz dokuma yaygıların taşıdığı gelenekler, Orta Asya'dan bu tarafa devam eden, kültür zenginliğini göstermektedir. Dokumada koyunyünü, pamuk gibi, dokumaya elverişli malzemeler kullanılmıştır. Teknik özelliklerdeki çeşitlilik, boyaların elde edilişi, dokumalardaki çeşit bolluğu, motiflerin zenginliği ve Türklerin değişik bölgelerde yaşamak zorunda kalmalarına rağmen, Orta Asya kültüründen vazgeçmeyip, geleneklerini devam ettirmeleri sonucu kullandıkları ortak motifler ve bunların anlamları ve yapılan dokumalardan istifade etmenin tecrübe zenginliği, Türk kültürünün de zenginliğini ortaya koymaktadır. Bu zengin kültür de, Türk dünyasının ortak özelliklerini meydana getirmektedir.

Atalarımız Orta Asya'dan Anadolu'ya ve diğer coğrafyalara göç ederken, kendi inanç, örf, adet ve el sanatlarını da beraberinde taşıdığını görüyoruz. Çünkü Türk boy ve oymaklarının yaşama şekil ve felsefeleri dokuma yaygıları dediğimiz halı ve kilimlerinde hayat bulmuş ve bu anlatım değerleri aynı karakter içinde binlerce renk ve motif değerleri

geleneği ile günümüze kadar ulaşmıştır. Böylece halı ve kilimlerimiz Türk insanıyla tarihin her döneminde yaşamış etnografik birer belge niteliğindedir.

Dokuma, toplumların gelişimlerinin, oluşumlarının, moral ve estetik normlarının, dini ve kültürel inançlarının değerlendirilebildiği teknolojik ve arkeolojik bir araçtır. Sanatçı tarafından yaratılan özgün dokumalar, belirli bir yapıya dayanan, örgü ve düğüm, gibi farklı tekniklerle oluşturulmuş eserleri kapsar.

Doğu Anadolu Bölgesi'nde, Erzurum, Erzincan, Maraş, Malatya, Siirt, Bitlis, Tunceli, Van, Kars, Hakkâri birer dokuma merkezidir. Her birinin, kendine özgü dokuma malzemesi, dokuma teknikleri ve motif özellikleri mevcuttur.

Yapılan bu araştırmada 4 adet at heybe halı, 9 adet halı seccade, 40 adet farklı boyutlarda sedir - taban halısı ve 7 adet yastık halı ile toplamda 60 adet halı dokuma incelenmiştir. Çalışma kapsamında ele alınan bu halılarda kalite farkının önemli boyutlarda olduğu dikkat çekmiştir. Bunların 36 tanesinin kalitesi $1 \text{ dm}^2 30 \times 30 = 90$ düğüm vardır. Diğer dokumalar sırasıyla, 10 tanesinin kalitesi $1 \text{ dm}^2 20 \times 20 = 40$ düğüm, bir adet $1 \text{ dm}^2 20 \times 26 = 52$ düğüm, bir adet $1 \text{ dm}^2 26 \times 30 = 78$ düğüm, bir adet $1 \text{ dm}^2 26 \times 33 = 85.8$ düğüm, altı adet $1 \text{ dm}^2 28 \times 28 = 78$ düğüm, bir adet $1 \text{ dm}^2 28 \times 30 = 84$ düğüm, bir adet $1 \text{ dm}^2 28 \times 32 = 89.9$ düğüm, bir adet $28 \times 33 = 92.4$ düğüm, bir adet $1 \text{ dm}^2 30 \times 40 = 120$ düğüm, bir adet $1 \text{ dm}^2 40 \times 40 = 160$ düğüm bulunmaktadır.

Renkler ise doğu yöresinin özelliklerini taşımaktadır. Genelde doğal boya olup, ağırlıklı olarak zemin renklerin koyu tonlarda kullanıldığı görülmektedir. Öncelik sırasına göre başta kırmızı ve açık kırmızıdan mora kadar giden tonları, lacivert, kahverengi, siyah, yeşil, sarı, turuncu, beyaz, gri, bej, mavi ve diğer renklerin kullanıldığı görülmüştür.

Tespit edilen halı dokumalarının ilmelik ipliklerin tamamı yün malzemeden yapılmıştır. Atkı ve çözgülerde kullanılan iplik hammaddesinin 52 tanesinde yün, 8 tanesinde pamuk kullanılmıştır.

Erzurum çevresinde halı dokumalarında görülen motifler, ağırlıklı olarak geometrik ve bitkisel motifler kullanılmıştır. Tespit edilen dokumalarda en çok görülen motifler; sırasıyla yıldız, muska, göz, ejderha, koç, penç, yaprak, çakmak görülmektedir. Bitkisel motifler natürel veya stilizedir. Genelde stilize edilmiş, geometrikleşmiş bitkisel motiflerdir. Geometrik motifler daha çok görülmektedir. Geometrik ve bitkisel motifler arasında, insan ve hayvan figürleri bulunduğu gibi, sembolik süslemelerde yer alır. Çoğunlukla geometrik bezemelerin ya da geometrik karakterli motiflerin seçildiği, bitkisel, figürlü ve nesneli

bezemelerin ise çok stilize edildiğinden zaman zaman geometrik birim niteliğine büründüğü, ortaya çıkmıştır.

Erzurum çevresinde, halı ve düz dokuma yaygıların malzemesi yündür. Siyah, kahverengi ve beyaz renkli yünler boyanmadan, saf olarak kullanılır. Eski örneklerde boyalar doğal malzemeler ve bitkilerden elde edilmiştir. Günümüzde doğal malzemeler ve bitkilerden elde edilen boyalarla, sentetik boyalar bir arada kullanılmaktadır. Kırmızı, siyah, kahverengi, yeşil ve beyaz tonlar hâkimdir. Dokunan halılar, çoğunlukla sedir ve duvar halısı tipindedir.

Kompozisyonlar ya merkeze oturtulmuş egemen bir motiften oluşturulmuş kompozisyonlar ya da birden fazla motifin yenilenmesiyle oluşturulmuş kompozisyonlar olarak kümelenmektedir. Birden fazla motifin yenilenmesi ile oluşturulmuş kompozisyonlarda ya aynı motifin ya da ana ve yardımcı motiflerin yenilenerek kompozisyonun zemini oluşturulmuştur. Genellikle motifler sıralamalarla oluşturulan kompozisyonlarda ya düzgün, ya atlamalı ya da bağlantılı sıralamalarla motifler zemine yerleştirilmiştir. Genellikle yatay eksenle gelişme gösteren örneklerin bir grubunda; yatay eksenle birlikte diyagonal eksenin eş ağırlıkta ele alındığı, bu durumda dokumaya olağanüstü hareket kazandırdığı gözden kaçmamaktadır. Bazı örneklerde enine yarım ya da boyuna yarım motiflerle başlayıp biten kompozisyonlarda motif yatay, dikey diyagonal eksenle gelişme göstermektedir.

Endüstri Devrimi sonucu dokuma gereksinimleri otomatik dokuma tezgâhlarıyla kolayca karşılanır olmuştur. Geleneksel dokumalar günümüzde, farklı kültür düzeylerine bağlı olarak ya “eski” diye atılmakta ya da “antika sanat yapıtı” olarak değerlendirilmektedir.

Genelleme yapılacak olursa, Orta, Batı, Güney Anadolu Bölgesi halı ve kilimlerinin açık renk kompozisyonlarına karşılık, Erzurum halı ve kilimlerinin daha koyu renkler içerdiğini söylenebilir.

El dokumacılığı yurdumuzun çeşitli bölgelerinde halkın kendi ihtiyaçlarını karşılamak ve gelir getirmek amacıyla yapılırken, endüstrileşme ile beraber el dokumacılığında önemini kaybetmiştir. Ülke ekonomisi geliştikçe de el emeğine dayalı dokumacılık tamamen ortadan kalkma eğilimine girmiştir.

Geçmişte halı ülkesi olarak bilinen Türkiye’de, el halıcılığı son yıllarda ciddi bir gerileme içindedir. Gerçekten de Türkiye, dünya el halı pazarında eskiden önemli bir yere sahipti ve el halı denilince akla ilk gelen ülkelerden biriydi. Türkiye’nin el halıcılığı konusunda tarihten gelen bir bilgi birikimi ve dokumacılık kültürüne sahip olmasına ve

sektörde önemli bir alt yapının mevcut olmasına rağmen, Türk el dokuma halı ve kilim sektörü sıkıntılı bir süreçten geçmektedir.

Sıkıntının ve sorunların temelinde; Çin, Hindistan, Pakistan ve Nepal gibi Uzakdoğu ülkelerinin ucuz emeğe dayalı rekabetleri yatmaktadır. İşçilik başta olmak üzere bu ülkelerde maliyetlerin Türkiye'ye kıyasla çok düşük olmasından dolayı, Türk el dokuma halı ve kilim, sektörü, hem iç pazarda, hem de dünya pazarlarında bu ülkelerle rekabet edememekte ve giderek rekabet gücünü kaybetmektedir.

Değişen ekonomik ve sosyal yapı ile bilim ve teknolojinin getirdiği seri ve ucuz üretim ile birlikte, geleneklerin bozulması, insanlar tarafından doğal kaynakların yok olması ve düşüncesizce kullanılması, yayın organlarının dört biryana köklü eğitim programı olmadan yayılması ile bilgilerin, fikirlerin, eşya ve insanların kolayca yer değiştirmesi yüzünden geleneksel motiflerin yerini, değişik bölgelerden, farklı malzemelerle kopya edilen desenler almaya başlamıştır. Kısaca teknoloji ile gelenekselin bütünleşme sürecinin sıkıntılarını dokuma sanatı da derinden hissetmektedir.

Bu çalışmada, Erzurum ili ve çevresi ile Erzurum müzelerinde yer alan geleneksel halı dokumalarının renk, desen, motif, kompozisyon, teknik ve kullanılan malzeme yönünden araştırılması yapıp ve bilimsel yönden kayıt altına alınarak; gelecek kuşaklara sunmak ve kaybolmasını önlemek amacıyla incelemelerde bulunulmuştur.

Türk plastik sanatları arasında önemli bir yere sahip olan yöresel el sanatlarımız, genelde fonksiyonelliği ön planda tutan bir anlayışla gerçekleştirilmiştir. Yapılan işlerde her ne kadar fonksiyonellik ön planda tutulmuş olsa da, zanaatçı kendi iç dünyasını, gelenekselleşmiş değerlerini ve geçmişten gelen kültürel mirasının sembolik izlerini de aktarmayı başarabilmiştir. Tüm bunlara karşın hızla gelişen teknoloji sonucu değişen yaşam biçimleri ve ihtiyaçlar yöresel el sanatlarımızın giderek kaybolmaya başlamasına neden olmuştur.

Bu değişimden diğer bölgelerimiz ve illerimiz gibi Erzurum'da, nasibini yeterince almıştır. Erzurum'da Oltu taşı işlemeciliği, halı, kilim dokumacılığı dışında günümüze gelebilen el sanatları yok denilecek kadar azdır.

SIK KULLANILAN DOKUMATERİMLERİ

Abras: İpliklerin boyanmasında veya mordanlanmasındaki farklılıklardan, aynı renkte fakat farklı tonlarda boyanmış ipliklerle yapılan dokumalarda oluşan çoğunlukla enine şeritler halindeki renk değişikliği, halk dilinde “abraç” şeklini almıştır.

Ağırşak: Yün ve ip eğirmek için iğn alt ucuna geçirilen ortası delik, yuvarlak ağırlık. İlkçağlarda taştan, seramikten, kemikten yapılanları, tahtadan yapılarak boyalarla süslenenleri vardır. Teşilerin üst kısmında bulunan kemik veya ağaçtan yapılan yuvarlak kısma denir.

Ağızlık: Dokuma sırasında, alt ve üst çözümlerin arasında, atkılarının veya desen ipliklerinin geçirilmesi için oluşturulan boşluk.

Alem (Regnum): bütün bitkileri kapsayan topluluktur.

Alizarin: Maden kömürü katranının damıtılmasıyla elde edilen aromatik hidrokarbonların aniline çevrilmesiyle; esmer renkli bir sıvı olan anilin de çeşitli maddelerle birleştirilmesiyle elde edilen boyalardır.

Argaç (Atkı): Çözgü ipleri arasından geçirilen kumaşın enindeki yatay ipliklerdir.

Arış /Eriş (Çözgü): Dokumanın boyundaki uzunlamasına iplik dizisidir.

Bordür: Kapı ve pencere gibi mimari kısımların, panoların, halı ve kilimlerin etrafını kuşatan, çerçeve niteliğinde, süslü ya da süssüz, düz ya da çıkıntılı, dar ve uzun bölümlerine denir. Bazı yerlerde “yelen, su v.b.” isimlendirilir.

Bölüm (Division): Yakın sınıfların topluluğudur.

Büküm: S ve Z istikametinde olup, ipliklerin birim uzunluğundaki spiral ve sarma sayısıdır.

Cicim: Atkı veya çözümlerin birbirini gizlemeden eşit aralıklarla kesiştiği, bez dokuma veya kilim gibi atkı yüzlü dokuma yapılırken, atkı ipliklerinin arasına desen ipliklerinin sıkıştırılmasıyla oluşan kabartma bir çeşit dokumaya verilen isimdir. Bazı yerlerde “cecim” de denir.

Cins (Genus): Birbirine benzeyen türlerin oluşturduğu topluluk.

Çakıldak: Koyunun ayak aralarında ve gövdenin alt bölümlerinde yünlerle birlikte oluşan, hayvan pisliği.

Çıkrık: Üzerinde iği bulunan ve iğn dönmesi el ve ayakla sağlanan bir iplik bükme aracı.

Çiti:Halı kilimi örgüsünün sökülmemesi için saçakların dip kısmında yapılan zincir şeklinde bir örgü.

Çivit (İndigo): Menşei Hindistan olan, en çok tropik ülkelerde yetişen, 1-1,5 m. boyunda, dikensiz, bodur, akasyayı andıran bir ağaçtır. Yapraklarında “indigotin” adındaki boya maddesi bulunur. Yaprakları yuvarlak, çiçekleri donuk kırmızı rengindedir. Üç aylık

sürgünler çiçekte iken kesilir. Dal ve yapraklar birlikte ezilerek birkaç saat suda bırakılmak suretiyle mayalandırılır. Suyun rengi berrak sarıya dönünce başka kaba aktarılır ve karıştırılır. Hava ile temas eden çivit, pul pul oluşarak kabın dibine çöker. Süzülür, kurutulur, piyasaya sürülür. Boyacılıkta ve başlıca ev işlerinde çamaşırlara hafif mavi renk vermek için kullanıldığı gibi, tıp literatüründe de kullanılır.

Desen: Çizgi resim. Bir dokumanın yüzeyindeki çizgi, renk ve şekillerden oluşan bezeme.

Dokuma: İki veya daha çok iplik gurubunun çeşitli düzenlerde birbiri arasından geçerek birbirleriyle kenetlenmesi işlemi ve bu kenetleme sonucu oluşan mamuller.

Etlık: Bir halının en dışındaki ince ve tek renkli çerçeveye verilen isim. Halının kenarlarını çevreler.

Familya (Familia): Ortak özellikleri olan yakın cinslerin topluluğu.

Figür: Şekil, resim, insan ve hayvan tasvirleri.

Geve: Çözümlü ipliklerine uçları dışarı sarkan renkli yün ve tiftiklerin düğümlenmesiyle ve kesilmeyip uzunca bırakılmasıyla elde edilen, hayvan postu görünüşündeki yaygılara Ağrı yöresinde verilen isim. Uşak yöresinde ise, buna “Hopan” denir. Konya-Talas civarında “Köpen”, Ankara ve Yozgat’ta “Filikli”, Kırşehir’de “Tülü” de denir.

Göztaşı: İplik boyamasında mordan maddesi olarak kullanılan, kimyada bakır sülfat denilen zehirli bir tuz.

Grifon: Kartal başı, kanatları ve pençesi ile aslan vücudunun birleşmesinden oluşan efsanevi varlık.

Gücü: Çözümlü iplerinin karışmasını önlemek için tezgahın orta yerindeki iplerin bir altından bir üstünden geçirilerek ipler arasına yerleştirilen ağaç.

Hav: Çözümlü tellerine bağlanmış ilme adı verilen düğüm uçlarının belli uzunluklarda kesilmiş şeklidir.

Istar: Taşınması, kurulması kolay, pratik, dikey çözümlü sistemli dokuma tezgâhı.

İğ: İnsan elinden sonra kullanılan ilk büküm aletidir. İpliğin sarıldığı ucu çengelli gövde ile ağırlık veren, gövdeye geçirilmiş yuvarlak bir tahta olmak üzere iki kısımdan oluşur. Yün ve pamuğu çevirip bükerek iplik yapmaya yarayan 20-25 cm. uzunluğunda, ortası işkince ağaç (şimşir) çubuk. Düzenli dönebilmesi için alt ucuna yuvarlak, tahtadan, seramikten yapma (ağırşak) geçirilir.

Kenar Örgüsü: Halı yanlarının sağlam olması için, zemin renginde ve iki katlı zemin ilme ipliğiyle yanlara örülen dar şerit kısmıdır.

Kırkım: Koyunun yününün kesilmesi.

Kirkit: Düz el dokumalarında ve halılarda, çözümler arasında ve dokumanın enine geçirilen atkıları ve düğümleri döverek sıkıştırmaya yarayan ağaçtan, hayvan kemiklerinden yapılmış çatal gibi dişli alete “kirkit” denir. Amasya, Gördes, Kula, Maraş, Giresun, Hatay, Burdur, Kırşehir, Kars, Uşak ve çevresinde “kirkit”, Bilecik’te “girgit”, Konya ve Kayseri yörelerinde “kirkik” olarak isimlendirilmektedir.

Kirman: Yün eğirmek ve tek bükülü iplik yapmak için kullanılan bir araçtır. Kirman orta eksen olan ince bir çubuk ve uçları aşağı doğru eğik iki ahşap parçanın artı şeklinde birbiri içine geçirilmesinden meydana gelir.

Kök boya: Eskiden yurdumuzda tarımı yapılan şimdi birçok yerde bağ, bahçe içlerinde, hendek ve dere kenarlarında rastlanan, bir boya bitkisidir. Dallarına el sürüldüğünde, tırmalayıcı ve tutucudur. Yabancılar Türk kırmızısı derler. Yurdumuzda kök boya, boyacı kökü, boya otu, dil kanatan, kök yumurta boyası gibi isimlerle anılır.

Kufi Yazı: Arap yazı stillerinin en eskisi ve aslı olan düz ve köşeli olan yazı.

Levent: Çözümlerin alta ve üste sarıldığı kalın sııklar. Bazı bölgelerde levent ağacı ya da bazı denir.

Saçak: Halının iki başında çözgü iplerinin kesilmesinden arta kalan uçlarıdır. Saçak boyu, halının ebadına göre değişmekle birlikte, genelde 10 cm bırakılır.

Saraçlama: Dokumaların etrafını deri ile dikilme işlemine denir.

Sınıf (Classis): Birbirine yakın takımların topluluğudur.

Stilize: Karakterleri kaybolmadan basitleştirilerek süsleme niteliği kazandırılmış ve şematik hale sokulmuş biçim ya da motif. Üsluplaştırılmış anlamına da gelir.

Şak: İki parça halinde dokunan kilimin bir tarafı.

Şişek: Bir yaşındaki koyun.

Takım (Ordo): Yakın Familyaların topluluğudur.

Tezgâh: Dokuma yapmaya yarayan araç.

Toklu: Altı aylık koyun.

Toprakçalık: Halının karşılıklı iki kenarı boyunca uzanan 5-10 cm. genişliğinde desensiz düz örgüdür.

Tür (Species): Tek ferдин dölü olarak kabul edilen fertler topluluğudur.

Varangelen: El tezgahlarında, gücü ağacından daha ilerdeki çözümlerin arasında duran, Dokuma esnasında aşağı yukarı hareket ederek çözgü iplerinin bir öne, bir arkaya geçmesini sağlayan, çözümler arasındaki açıklığı artırıp eksilten uzunca ağaç çubuk.

Vargel: İplik büküm makineleri.

KAYNAKÇA

- AKÇAY İ., “*Yakutiye Medresesi*”, Vakıflar Dergisi, VI, İstanbul 1966.
- AKTEPE M., “*1720-1724 Osmanlı-İran Münasebetleri ve Silahşör Kemani Mustafa Ağa'nın Revan Fetihnamesi*”, İstanbul 1970
- ALDOĞAN A., “*Sanat Dünyamız*”, Yıl 10, Sayı 29, 1984.
- ANDREASYAN H.D., “*Abaza Mehmed Paşa*”, İ.Ü.E.F. Tarih Dergisi, S. 22, İstanbul 1967
- ANDREASYAN H.D., “*Bir Ermeni Kaynağına Göre Celali İsyanları*”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, S. 28, İstanbul 1965.
- ARIK M. O., “*Erken Devir Anadolu- Türk Mimarisinde Türbe Biçimleri*”, Anadolu (Anatolia), XI, Ankara 1967.
- ARIK R., “*Erzurum'da İki Cami (Two Mosques in Erzurum)*”, Vakıflar Dergisi, S.VIII, Ankara 1969.
- ARİF M., “*93 Moskova Harbi ve Başımıza Gelenle*”r, (Sad. N. Yazar), İstanbul 1973.
- ASLANAPA O., “*Arış*” Halı, Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi, Sayı.3, Aralık 1997.
- ASLANAPA O., “*Türk Halı Sanatı*”, Yapı Kredi Bankası, Kültür ve Sanat Hizmetlerinden, İstanbul 1972.
- ASLANAPA O., “*Türk Halı Sanatının Bin Yılı*” İnkılâp yayınları, İstanbul 2005.
- ASLANAPA O., “*Türk Sanatı II*”, İstanbul 1973.
- AŞIROĞLU T., “*Erzurum Tabyaları*”, Tarih Yolunda Erzurum, Erzurum 1983.
- ATEŞ M., “*Mitolojiler, Semboller ve Halılar*”, İstanbul 1996.
- ATEŞOK E., “*Geleneksel Türk Sanatları Dergisi*”. Kalemîşi, Ankara,2014
- AYDIN D., “*Erzurum Şehrinin Osmanlı Fethini Müteakip Yeniden Mimari, İskanı ve İlk Sakinleri*”, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, S.I, Erzurum 1970.
- AYDIN D., “*Erzurum Beylerbeyliği ve Teşkilatı Kuruluş ve Genişleme Devri (1535-1566)*”, Ankara 1998.
- AYDIN D., “*Erzurum Beylerbeyliği ve Teşkilatı Kuruluş ve Genişleme Devri (1535-1566)*”, Ankara 1998.
- AYHAN A., “*Türk Dünyası Tarih Dergisi*”, No. 69, İstanbul, Eylül 1992.
- AYTAÇ A., “*Hotamış Türkmen Kilimleri*”, Konya, 2003.
- AYTAÇ A., “*Akşehir Müzeleri'nde Bulunan El Dokumaları*”, Akşehir Kaymakamlığı Yayınları, Akşehir, 2007.
- AYTAÇ A., “*Geleneksel Türk El Dokumacılığı Sanatı*”, Konya, 2000.
- AYTAÇ A., “*İlgi*”, Sayı98, 1999

- AYTAÇ A., “*Karapınar Sempozyumu*”, Konya, 2001.
- AYTAÇ A., “*Sanatsal Mozaik*”, Yıl.1, Sayı 4, Aralık, 1995.
- AYTAÇ A., “*Geleneksel Türk El Dokumacılığı Sanatı*”, Konya, 2006.
- AYTAÇ Ç., “*El Dokumacılığı*”, İstanbul 1982.
- AYTAÇ Ç.; “*El Dokumacılığı, Orta Dereceli Kız Teknik Öğretim Okulları Temel Ders Kitabı*”, 2. Baskı, Türk Hava Kurumu Basım Evi, Ankara 1989.
- BAYRAKTAROĞLU S., “*VIII. Vakıf Haftası Kitabı*”, Ankara 1990
- BAYRAM S., “*I. Uluslararası Bilgi Şöleni Bildirileri*, Kayseri, 27-31 Mayıs 1996, Ankara 1998.
- BEYGU A. Ş., “*Abideleri ve Kitabeleri ile Erzurum Tarihi Anıtları ve Kitabeleri*, İstanbul 1936.
- BİLGİN M. H., DEMİR E., “*Türkiye El Halıcılığı Sektör Araştırmaları*”, İstanbul Ticaret Odası, yayın no:2008-82, İstanbul 2008.
- BİLGİN Ü., “*Sanat Dünyamız*”, Yıl 6, S. 17
- BİNARK İ., “*Erzurumlu İbrahim Hakkı Bibliyografyası*”, Ankara 1977.
- BİROL İ., A.Derman Çiçek, “*Türk Tezyini Sanatlarında Motifler*”, İstanbul, 2008.
- CAN B., “*Erzurum Çevresinde Eskiçağ Yerleşmeleri*”, Arkeoloji Anadolu Avrasya, S.I, 2005.
- CURZON R., “*Armenia One Year at Erzurum and on the Fronties of Russia Turkey and Persia*”, London 1854.
- ÇAĞLAYAN M. Y., “*Şu Bizim İspir*”, İstanbul 1981.
- ÇAKIN N., “*Osmanlı-Rus Harbi*” (1828-1829), Ankara 1978.
- ÇAM N., “*Erzurum'daki Yakutiye Medresesi ile İlgili Bazı Mülahazalar*”, Vakıflar Dergisi, S. XX, 1988.
- ÇELEBİ E., “*Seyahatname*”, 2. Kitap, İstanbul 1999.
- ÇORUHLU Y., “*Türk Sanatında Balık Figürlerinin Sembolizmi*”, *Türk Dünyası Dergisi*, S. 99, 1995.
- ÇÖĞENLİ M. S. - Bayram A., “*Erzurum'da Bulunan Meşhur Ziyaretgahlar ve Kabir ziyaretinin Adabı*”, Ankara 1978.
- ÇULPAN C., “*Türk Taş Köprüleri*”, Ankara 1975.
- DENİZ B. “*Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*”, Yıl:2007 Sayı 38, Erzurum, 2007.
- DENİZ B., “*Ayvacık Yöresi Düz Dokumaları*”, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, 1998.

- DENİZ B., “*Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*”, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 215, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara, 2000.
- DENİZ B.; “*Tekstil Ürünlerini Saklamada Kullanılan Halı ve düz Dokumalar*”, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi, S.12, Erzurum, 2007
- DURSUNOĞLU C., “*Milli Mücadele Erzurum*”, Erzurum 1946.
- DURUL Y., “*I.Milletlerarası Türk Folklor Sem. Bil.*” 8-14 Ekim Ankara 1974.
- DURUL Y., “*Türk Etnografya Dergisi*”, Ankara 1956.
- ERBEK G., “*Anadolu motifleri Sergisi*”, İzmir Alman kültür Merkezi, 1986.
- ERBEK M., “*Çatalhöyükten Günümüze Anadolu Motifleri*”, T.C. Kültür Bakanlığı, Ankara 2002.
- ERDEN İ., “*Akkoyunlu Kaynaklarına Göre Otlukbeli: Başkent Savaşı*”, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırmaları Merkezi, S.IV (1993).
- EYİCE S., “*Malazgirt Savaşını Kaybeden IV. Romanos Diogenes*”, Ankara 1971.
- GOODWIN G., “*A History of Ottoman Architecture*”, London 1971.
- GÖKBUGET M., “*I. Uluslararası El Sanatları Sempozyumu*”, İzmir 1984.
- GÖRGÜNAY KIRZIOĞLU N., “*Altaylar’dan Tuna Boyu’na Türk Dünyası’nda Ortak Motifler*”, Türksoy Yayınları No:3, Ankara 1995.
- GÖRGÜNAY KIRZIOĞLU N., “*Türk Halk Kültüründe Doğu-Anadolu Dokumaları ve giysileri*”, Ankara 1994.
- GÖRGÜNAY N., “*Doğu Anadolu Köy Halıları’nın Kalite ve Desenleri*”, Tarım Orman ve Köy işleri Bakanlığı Teşkilatlanma ve Destekleme Genel Müdürlüğü, 1984.
- GÖRGÜNAY N., “*Doğu Yöresi Halıları*”, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları 163, Sanat Dizisi:23. Ankara 1978.
- GÖRGÜNAY N., “*Doğu Yöresi Halıları*”, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Sanat Dizisi 23, İstanbul 1976.
- GRİSWOLD W., “*Anadolu’da Büyük İsyân 1591-1611*”, (Çev. Ü. Tansel), İstanbul 2000.
- GÜLCEMAL A., “*Temel kavramlarla halı ve desen teknolojisi*”, Isparta 1997,
- GÜNDOĞDU H., “*Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*”, Sayı 5, Yıl 2005.
- GÜNDOĞDU H., “*Erzurum Lala Paşa Külliyesi*”, Ankara 1992.
- GÜNDOĞDU H., “*Erzurum ve Çevresinden Bazı Köprüler: Çobandede Köprüsü*”, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, S.II, Yıl 1995, Erzurum 1996.
- GÜNDOĞDU H., “*Erzurum’da Doğa Kültür Tarih ve Sanat Eserleri*”, Ankara 2007
- GÜNDOĞDU H., “*Erzurum’da İlk Osmanlı Yapılaşması*”, III. Eyüpsultan Sempozyumu,

Tebliğler, 28-30 Mayıs 1999.

GÜNDOĞDU H., “*Geçmişten Günümüze Erzurum ve Çevresindeki Tarihi Kalıntılar*”, Şehri Mübarek Erzurum, Ankara 1989.

GÜNDOĞDU H., “*Pasinler ve Çevresindeki Tarihi Kalıntılar, Tarihte ve Günümüzde Hasankale*”, İzmir, s.265.; Erzurum İl Yıllığı (1967), Ankara 1967.

GÜNDOĞDU H.,- BAYHAN A. A. - ARSLAN M., “*Sanat Tarihi Açısından ERZURUM*”, Erzurum 2011.

GÜRBÜZ O., “*Erzurum Çifte Minareli Medrese'nin Yapım Tarihi ve Banisi Hakkında Yeni Bir Yaklaşım*”, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü dergisi, S.26, Erzurum 2004.

KAFALILAR A., “*Halıcılık ve Teknoloji*”, Köy İşleri ve Kooperatifler Bakanlığı, Ankara, 1982.

KAPLANOĞLU M., “*Ardahan Yöresi Düz Dokumaları*”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2010.

KAPLANOĞLU M., “*Erzurum Halı ve Kilimleri, Erzurum “ 2011Dünya Üniversiteler Kış Oyunları Kataloğu*, Erzurum 2011.

KARABEKİR K., “*İstiklal Harbimiz*”, İstanbul 1988.

KARAMAĞARALI B., “*III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirisi*,” C. 5, Ankara 1987.

KARAMAĞARALI B., “*Türk Soylu Hakların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı, Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri*”, Kongre ve Sempozyum Bildirileri Dizisi:1, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı yayınları, Kayseri, 1996.

KARAMAĞARALI B., “*Arış*”, Yıl: 1, 1998.

KARAMAĞARALI H., “*Erzurum Ulu Cami*”, Yıllık Araştırmalar Dergisi, III, Ankara 1981,

KARAMAĞARALI H., “*Erzurum'daki Hatuniye Medresesi'nin Tarihi ve Banisi Hakkında Bazı Mülahazalar*”, Selçuklu Araştırmaları Dergisi, III, Ankara 1971.

KARPUZ H., “*Erzurum ve Çevresindeki Bazı Selçuklu Kaleleri*”, II. Milli Selçuklu Kültür ve Medeniyeti Semineri (1-2 Haziran 1992)'ne Sunulan Tebliğler, Konya 1993.

KARPUZ H.; “*Erzurum evleri*” Kültür Bakanlığı Yayınları:1051 Ankara 1988.

KIRZIOĞLU M. F. , “*Kars Tarihi I*”, İstanbul 1953.

KIRZIOĞLU M. F., “*Ani Şehri Tarihi*”, Ankara 1982.

KIRZIOĞLU M. F., “*Osmanlıların Kafkas Elleri Feth'i*”, Ankara 1976.

KOCAGÜNEY V., “*Erzurum Kalesi ve Savaşlar*”, İstanbul 1942.

- KONUĞÇU E. “*Baycu Noyan’ın Erzurum kuşatması (1242)*” Omeljan Pritsak Armağanı, Sakarya 2007
- KONUĞÇU E. “*Tarihte Erzurum*”, Şehir-i Mübarek Erzurum, Ankara 1989.
- KONUĞÇU E., “*Otlukbeli Meydan Savaşı (Ağustos 1473)*”, Ankara 1998.
- KONUĞÇU E., “*Selçuklulardan Cumhuriyete Erzurum*”, Ankara, 1992.
- KONYALI İ. H., “*Abideleri ve Kitabeleri ile Erzurum Tarihi*”, İstanbul 1960
- KOŞAY H. Z. - TURFAN K., “*Erzurum Karaz Kazısı Raporu*”, *Belleten*, XXIII/91 (1959).
- KOŞAY H. Z. - VARY H., “*Pulur Kazısı*”, Ankara 1964.
- KOŞAY H. Z. VARY - H., “*Güzelova Kazısı*”, Ankara 1968.
- KOŞAY H. Z., “*Dumlu ve Güzelova*”, (Erzurum Araştırmaları), Atatürk Konferansları, 1964.
- KOŞAY H. Z., “*Erzurum ve Çevresinin Dip Tarihi*”, Ankara 1984.
- KOŞAY H. Z., “*Erzurum ve Çevresinin Dip Tarihi*”, Atatürk Üniversitesi 50 Yıl Armağanı, Erzurum ve Çevresi I, Erzurum 1974.
- KOŞAY H.Z. “*Pulur ve Güzelova*”, (Erzurum Araştırmaları), Atatürk Konferansları, 1964.
- KÖKTEN İ. K., “*1945 Yılında Türk Tarih Kurumu Adına Yapılan Tarih Öncesi Araştırmaları*”, *Belleten*, S.43, Ankara 1947.
- KURAN A., “*Anadolu Medreseleri I*, Ankara 1969.
- KÜRKÇÜOĞLU E., “*Ortaçağda Erzurum*”, Erzurum 2007.
- LYNCH H. F. B., “*Armenia Studies and Travels*”, London 1901.
- MUHTAR PAŞA G. A , “*Sergüzeşt-i Hayatım 1924 Anadolu’da Rus Muharebesi*”, İstanbul 1940.
- MUHTAR PAŞA G. A., “*1244-1245 (M.1828-1829) Türkiye-Rusya Seferi ve Edirne Muahedesi I-II*”, İstanbul 192.8
- NUSRET M., “*Tarihçe-i Erzurum Yahut Hemşerilere Armağan*”, Erzurum 1338.
- OKUNMUŞ E., “*Marifetname’de Beden*”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Türk-İslam Düşünce Tarihinde Erzurum Sempozyumu, C.2, Erzurum 2007.
- ÖNDER M., “*Milli Kültür*”, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sayı 56, Mart 1977.
- ÖNDER M., “*Antika Dergisi*”, Sayı 24, Mart 1997.
- ÖNEY G., “*Vakıflar 7*”, İstanbul 1968, s. 117-120.
- ÖNEY G., “*Anadolu Selçuklu Mimarisinde Avcı Kuşlar, Tek ve Çift Başlı kartal*”, Ankara 1972.
- ÖNEY G., “*Anadolu Selçuklu Sanatında Ejder Figürleri*”, *Belleten*, C. 32, Ankara 1969.

- ÖRÇÜN B., “*Türk Soylu Hakların Halı, Kilim ve Cicim Sanatı, Uluslar Arası Bilgi Şöleni Bildirileri*”, Kongre ve Sempozyum Bildirileri Dizisi:1, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı yayınları, Kayseri, 1996
- ÖZCAN B., “*1877-1878- Rus Harbinde Bayezid*”, Güneşin doğduğu yer: Doğubeyazıt Sempozyumu, İstanbul 2004.
- ÖZTÜRK İ., “*Dokumaya giriş*” Mor Fil Yayınları, Ankara 2007.
- ÖZTÜRK TOZUN H., “*Erdem Dergisi*”, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu Atatürk Kültür Merkezi, Cilt 10, Sayı 30, Ankara 1999.
- PAMUK B., “*XVII. Yüzyılda Bir Serhat Şehri Erzurum*”, İstanbul 2006.
- PAMUK B.-AYDIN A., “*Karakoyunlu-Temürlü Mücadelesi ve Eleşgird Meydan Muharebesi*”, Güneşin Doğduğu Yer: Doğubayazıt Sempozyumu İstanbul 2004.
- PARLAK T., “*Çoruh Vadisinde Bitkisel Boya Potansiyeli*”, Ankara, 2007.
- PARLAK T., “*Erzurum ve Çevre Kazaları Doğal Boya Potansiyelinin Tespiti Projesi*”, Erzurum 1997.
- PARLAK T., “*Geleneksel Kazak Halı Sanatı ve Tika Aral bölgesi El Halıcılığını Geliştirme Projesi*”, Ankara 2002.
- PARLAK T., “*Tur-an Yolunda aral'ın Sırları*”, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Ankara 2007.
- PARLAK T., *Oltu ve Köylerinde Bardız Kilimciliği*, Erzurum, 2002.
- ROGER J. M., “*The Çifte Minare at Erzurum and the Gök Medrese at Sivas*”, Anatolian Studies, Vol. X, London 1965.
- SAĞ M., “*Van Müzesinde Bulunan Van-Hakkari Yöresi Kilimlerinin Tekstil Tasarımı Açısından Analizi*”, Yüksekisans Tezi (Basılmamış), Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, 1998 Denizli.
- SAGONA A., “*Ortaçağdan Önce Kars*”, *Kars Beyaz Uykusuz Uzakta*, İstanbul 2006.
- SALMAN Ö., “*İlgi*”, 1998.
- Sanayi ve Ticaret Bakanlığı (Küçük Sanatlar ve sanayi Bölgeleri ve Siteleri Genel Müdürlüğü) “*Bitkilerden Elde Edilen Boyalarla Yün Liflerinin Boyanması*”, Ankara 1991.
- SANDWİTH S., “*A Narrative of the Siege of Kars*”, London 1856.
- SOLMAZ G., “*Ortaçağda Erzurum-Kars Kaleleri*”, Erzurum 1999.
- SÖZEN M., “*Anadolu Medreseleri*”, I, Ankara 1969.
- SÜKAN Ş., “*1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi Kafkas Cephesi Harekatı*”, C.I-II, Ankara 1985.
- SÜMER F., “*Karakoyunlular*”, Ankara 1967.

- SÜMER F., “Saltuklular”, *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, S.III, 1971.
- SÜRÜR Ali, “IV. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri”, 5. Cilt, Maddi Kültür, 1992.
- TARCAN H., “Evrensel Uygarlıkların Köken Kültürü Ön-Türk Uygarlığı 1A”2. Baskı, İstanbul, 2006.
- TEKİRDAĞ Ş., “Yeni Kanyak ve Vesikaların Işığında Yavuz Sultan Selim’in İran Seferi”, *Tarih Dergisi*, XVII/22, Mart 1967, İstanbul 1967.
- TOZER H. F., “*Turkish Armenia and Esatern Asia Mino*”r, London 1881.
- TOZLU S., “*Zivin Savaşından Berlin Antlaşmasına Kadar Erzurum 1877-1878*”, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1983.
- TUNÇER O. C., “*Anadolu Selçuklu Mimarisi ve Moğollar*”, Ankara 1986.
- TURAN O., “*Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*”, İstanbul 1973.
- TURAN O., “*Selçuklular zamanında Türkiye*”, İstanbul 1999.
- TURAN Ş., “*Kanuni'nin Oğlu Şehzade Bayezid Vak'ası*”, Ankara 1961.
- UĞURLU A., “*Eczacı başı sanat Ansiklopedisi*” 1. Cilt İstanbul 1997
- ULUÇAM A., “*Erzurum'daki Çifte Minareli Medrese Üzerine Yeni Bir Yorum*”, XI, Türk Tarih Kongresi'nden Ayrı Basım, Ankara 1994.
- UZUNÇARŞILI İ. H., “*Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu-Karakoyunlu Devletleri*”, Ankara 1957.
- ÜNAL R. H., “*Les Monuments Islamiues Anciens de la Ville d'Erzurum et de REGİON*”, Paris 1968.
- ÜNAL R. H., “*Çifte Minareli Medrese*” (Erzurum), Ankara 1969.
- ÜNAL R. H., “*Erzurum İli Dahilindeki İslami Devir Anıtları Üzerine Bir İnceleme*”, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi, S.6, Erzurum 1974.
- ÜNAL R. H., “*Erzurum Yakutiye Medresesi*”, Ankara 1992.
- ÜNAL R. H., “*Monuments Pre-Ottomans de la Ville de Bayburt et de Ses Environs*”, *Revue des Etudes Islamiques*, XI-I, Paris 1972.
- YETKİN S. K., “*The Two Minaret at Erzurum*”, Ankara Üniversitesi Yıllığı, IV, Ankara 1954.
- YETKİN Ş., “*Türk Halı Sanatı*”, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No: 150, Sanat Dizisi: 20, 2. Baskı, Ankara 1991.
- YETKİN Şerare, “*Osmanlı Saray Halılarından Yeni Örnekler*”, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Yıllığı VIII, Sanat Tarihi Enstitüsü 1976-1977.

YURTTAŞ H., “*Erzurum Ulu Camii’ne Ait Yeni Bir Kitabe ve Yapı Hakkında Bazı Düşünceler*”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S.17, Erzurum 2001.

İNTERNET KAYNAKÇA

KAYIPMAZ N., “*Geçmişten Günümüze, Konya Halı Geleneği*”, Sümer Halı Genel Müdürlüğü Geleneksel Halı ve El Sanatları Araştırma Müdürü, <http://www.hali.com.tr/arsiv/haber/dergi/12/konya.htm>, 15.10.2015

Erzurum Coğrafyası ve Coğrafi Konumu; <http://www.diyadinnet.com/YararliBilgiler-640&Bilgi=erzurum-co%C4%9Frafyas%C4%B1-ve-co%C4%9Fafi-konumu>,10.10.1215
<http://www.erzurumkulturturizm.gov.tr/TR,56063/cografya.html>10.10.1215

Erzurum İl Harita:

http://www.cografyaharita.com/haritalarim/41_erzurum_ili_haritasi.png15.12.2015

ÖZGEÇMİŞ

Mevlüt KAPLANOĞLU

1972 Tortum / ERZURUM

1994 - 1998 Lisans, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Geleneksel Türk El Sanatları Bölümü

2007- 2010 Y. Lisans. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Geleneksel Türk El Sanatları Anabilim Dalı

2013-2016 Sanatta Yeterlik. Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Sanatta Yeterlik Sanat ve Tasarım Anasanat Dalı

Çalıştığı Kurum:

- 1999-2012 Atatürk Üniversitesi Oltu Meslek Yüksekokulu, El Sanatları Bölümü Halı Kilim Programı, Öğretim Görevlisi.
- 2003-2007 Atatürk Üniversitesi Oltu Meslek Yüksekokulu Müdür Yardımcılığı.
- 2004-2006 Atatürk Üniversitesi Oltu Meslek Yüksekokulu Teknik Programlar Bölüm Başkanlığı.
- 2000-2012 Atatürk Üniversitesi Oltu Meslek Yüksekokulu El Sanatları Bölümü Halı Kilim Program Koordinatörlüğü ve danışmanlık.
- 2009-2012 Atatürk Üniversitesi Oltu Meslek Yüksekokulu El Sanatları Bölüm Başkanlığı.
- 2012- Atatürk Üniversitesi Halıcılık Eğitim Merkezi Müdürlüğü Proje Koordinatörlüğü.
- 2014- Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Tekstil ve Moda Tasarımı Bölümü.

Sergiler:

2001 - Atatürk Üniversitesi Oltu Meslek Yüksekokulu Öğretim Elemanlar Karma Sergisi”, Oltu Meslek Yüksekokulu Salonu, Erzurum,

2009 - 2.Uluslararası Türk Şöleni-Türk Mitolojisi Sergisi, Atatürk Üniversitesi Sanat Galerisi, Erzurum.

2009 - Festivan uluslar arası Grup Sergisi Van

2009 - Gravür Sergisi, Cumhuriyet Üniversitesi Kültür Merkezi, Sivas.

2010 - İmge Sanat Grubu Resim Sergisi, Halk Eğitim Merkezi Sergi Salonu, Ağrı.

- 2010** - Lütfü Kaplıanoğlu Gravür ve Ex Libris Workshop, Katılımcı, Cumhuriyet Üniversitesi Kültür Merkezi, Sivas.
- 2010-** Türkiye Sanat Etkinlikleri Grubu; Buluşma II, Türkiye Sanatı Etkinlik Grubu Karma Sergisi, A. Ü. Sanat Galerisi, Erzurum.
- 2010-** Türkiye Sanat Etkinlikleri Grubu; Buluşma III, Türkiye Sanatı Etkinlik Grubu ve Afyon Kocatepe Üniversitesi Bilim Sanat Düşünce Kulübü Karma Sergisi, Afyon.
- 2010** - Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Öğrencileri Sanat Etkinliği Sergisi, Erzurum.
- 2011** - “Erzurum’da yaşayan sanatçılar sergisi” 25. Dünya Üniversiteler Arası Kış Oyunları sergisi Erzurum AVM, Erzurum.
- 2011** - “Erzurum Halı ve Kilimleri sergisi” 25. Dünya Üniversiteler Arası Kış Oyunları sergisi Erzurum AVM, Erzurum.
- 2012** - Türkiye Sanat Etkinlikleri Gurubu; Buluşması IV, Manas Akademi, Malatya.
- 2012-** 3. Uluslararası Türk Şöleni-Türk Mitolojisi Sergisi, Atatürk Üniversitesi Sanat Galerisi, Erzurum.
- 2013** -Uluslar arası Türk Kültür ve Sanatlarını Tanıtma Çalıştay; Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Akdeniz Üniversitesi Kültür Sanat Araştırma – Uygulama Merkezi, Güzel Sanatlar Enstitüsü ve Tiflis Yunus Emre Kültür Merkezi tarafından Tiflis’te (Gürcistan) düzenlenen ve “Uluslar arası Türk Kültür ve Sanatlarını Tanıtma Çalıştay” kapsamında yer alan “Türk Sanatlarından Esintiler” adlı karma sergi. Gürcistan / Tiflis
- 2013** - Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi ve kepez Belediyesinin ortaklaşa düzenlemiş olduğu “Osmanlıdan Yansımalar” Geleneksel Türk Sergisi. Kepez / Antalya
- 2013-** Türkiye Sanat Etkinlikleri Grubu; “Buluşma VI.” İzmir Karma Sergisi / İzmir
- 2013** - Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanlığı “Cumhuriyet’in 90.Yılında 90 Sanatçı Sergisi” Antalya
- 2014-** Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi ve kepez Belediyesinin ortaklaşa düzenlemiş olduğu “Gelenekten Modernliğe Dokuma Sergisi” Kepez / Antalya
- 2014** -Türkiye Sanat Etkinlikleri Grubu; “Buluşma VII.” Diyarbakır Karma Sergisi / Diyarbakır
- 2014** -Türkiye Sanat Etkinlikleri Grubu; “Buluşma VIII.” Antalya Karma Sergisi / Antalya.

- 2014-** Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dekanlığı 12. Geleneksel Cumhuriyet Etkinlikleri kapsamında “Cumhuriyet Sergisi” Antalya
- 2014-** Akdeniz Üniversitesi Kültür Sanat Araştırma Uygulama Merkezi Yunus Emre Enstitüsü Tiflis Türk Kültür Merkezi ortaklaşa düzenlenen YÖREDER ve FEMİN ART Dernekleri tarafından desteklenen “II. Uluslararası Türk Kültür ve Sanatlarını Tanıtma Çalıştayı” Tiflis /Gürcistan
- 2014 -** Akdeniz Üniversitesi Kültür Sanat Araştırma Uygulama Merkezi ile Tiflis İvane Javakhishvili Devlet University katkılarıyla düzenlenen “II. Uluslararası Türk Kültür ve Sanatlarını Tanıtma Karma Sergisi” Tiflis /Gürcistan
- 2015-** Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü tarafından düzenlenen “21. Yüzyılda Türk Sanatı Lisansüstü Eğitimi çalıştayı”na Atölye Çalışması ile katılım. Antalya
- 2015-** Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi tarafından düzenlenen 3. Geleneksel Dünya Kadınlar günü Etkinlikleri Kapsamında “60. Ölüm Yılı Dönümünde Nene Hatun Ve Türk Kadınının aziz Hatırası” konulu sergi. Antalya
- 2015-** Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü tarafından düzenlenen “21. Yüzyılda Türk Sanatı Lisansüstü Eğitimi çalıştayı”na Tartışmacı gruplarına katılım. Antalya
- 2015-** T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Antalya Üniversite Destekleme Vakfı 1973. Tarafından Düzenlenen “Vakıf ve Sanat” isimli sergi. Antalya

Kişisel Sergiler:

- 2011 -** “Erzurum Halı ve Kilimleri sergisi” 25. Dünya Üniversiteler Arası Kış Oyunları sergisi Erzurum AVM, Erzurum.
- 2011 -** “Erzurum ve Çevresi Mimari Eserlerde Bulunan Süslemelerin Halıya aktarılması” Atatürk Üniversitesi Bilimsel Kültürel Faaliyetler. Atatürk Üniversitesi Kültür ve Gösteri Fuayesi 28 Nisan-04 Mayıs 2011, Kampüs/Erzurum.
- 2012 -** “Geleneksel Tutku” (Halı, Kilim ve Doğal Boya) Atatürk Üniversitesi Oltu Meslek Yüksekokulu Sergi Salonu, 21-25 Mayıs, Oltu/Erzurum.

Projeler:

Projenin Adı: “Kök Boyası Olarak Kullanılan Rubia Tinctorum L.’un Sera Şartlarında Geliştirilerek Boyarmaddelerinin Haslık Derecesinin Yükseltilmesi İmkânlarının Araştırılması”.

Destek Yılı ve Numarası: BAP: 2003/325

Projenin Adı: “Kökboyası Olarak Kullanılan Rubia Tinctorum L.’Un Sera Şartlarında Bitki Gelişimi Ve Köklenmesini Teşvik Eden Bazı Bakteriler Kullanarak Kültüre Alma İmkânlarının Araştırılması”.

Destek Yılı ve Numarası: BAP: 2003/312

Projenin Adı: “Nahçıvan Halı Müzesi’ndeki Halı, Kilim Ve Düz Dokumalar İle Azerbaycan Doğal Boya Bitkilerinin Tespiti Ve Uygulanabilirliğinin Araştırılması”.

Destek Yılı ve Numarası: BAP: 2005/316

Projenin Adı: “Halı Kilim Programında Kullanılan, Halı-Kilim Dokuma Ve Doğal Boya Atölyelerinin İyileştirilmesi Ve Günümüz Şartlarına Uygun Hale Getirilmesi”.

Destek Yılı ve Numarası: BAP: 2007/77

Projenin Adı: “Ardahan Çevresindeki Havlı Ve Düz Dokumalarının Tespiti Ve Araştırılması.”

Destek Yılı ve Numarası: BAP: 2007/207

Projenin Adı: “Oltu ve Çevresinde Yetişen Doğal Boya Bitkilerinden Olan Kökboya, Kantaron, Karamuk, Sütleğen ve Papatya Bitkilerinin Tespit Edilmesi ve Tespit Edilen Bu Boya Bitkilerinin Yün İpliklerle Boyanarak Haslık Değerlerinin Ölçülmesi”.

Destek Yılı ve Numarası: BAP: 2009/107

Projenin Adı: “Halı ve Kilim Tasarımlarının Bilgisayar Destekli Programlarda Çizilmesi için Altyapının Oluşturulması”.

Destek Yılı ve Numarası: BAP: 2009/345

Projenin Adı: “Erzurum ve Çevresinde Tarihi Eser Süslemelerinin Motif Tespiti ve Günümüz Dokumalarına aktarılması”

Destek Yılı ve Numarası: BAP: 2013/346

Projenin Adı: “Erzurum ve Çevresinde Bulunan Halı ve Düz Dokumaları Tespit Ederek Kayıt Altına Alınması ve Yeniden Tasarlanıp Dokutularak Günümüze Kazandırılması”

Destek Yılı ve Numarası: BAP: 2013/197

Projenin Adı: “Orta Asya’dan Anadolu’ya Türk Halı ve Düz Dokumalarında Yer Alan Motifleri Tespit Ederek Modern Sanat Anlayışı İçerisinde Yeniden Tasarlanıp Dokutularak Günümüze Kazandırılması”

Destek Yılı ve Numarası: BAP: 2013/417

Projenin Adı: “Halıcılık Eğitim Merkezinin Halı ve Kilim Tasarımlarının Bilgisayar Destekli Programlarda Çizilmesi İçin Laboratuar Oluşturulması ve Dokuması Yapılan Halıların Yıkama Ünitesi Oluşturulması”

Destek Yılı ve Numarası: BAP: 2013/423

Projenin Adı: “Erzurum Halılarının Renk, Motif ve Kompozisyon Özelliklerin İncelenmesi”

Destek Yılı ve Numarası: BAP: 2015/35

Diğer Projeler;

Projenin Adı: 2008 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Proje Yöneticiliği, Oltu Kaymakamlığı adına Erzurum.

Projenin Adı: 2009 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı Proje Yöneticiliği, Atatürk Üni. Halıcılık Eğitim Merkezi ERZURUM

Projenin Adı: Atatürk Üniversitesi Halıcılık Eğitim Merkezi Müdürlüğü ve Erzurum Valiliği Proje Koordinasyon Merkezince ortaklaşa düzenlemiş olduğu SODES 2011-25-134 nolu “Genç ve Yetenekli Usta Eller Yetiştiriyor” Atatürk Üni. Halıcılık Eğitim Merkezi ERZURUM

Projenin Adı: Atatürk Üniversitesi Halıcılık Eğitim Merkezi Müdürlüğü ve Erzurum Valiliği Proje Koordinasyon Merkezince ortaklaşa düzenlemiş olduğu SODES 2012-25-513 nolu “Yün İpliğine İlmelerle Can Veren Usta Eller” Projesi.

İdari Görevler

2003-2007 Oltu Meslek Yüksekokulu müdür yardımcılığı ve bölüm başkanlığı.

2000-2012 Program koordinatörlüğü ve danışmanlık.

2009-2012 Atatürk Üniversitesi Oltu Meslek Yüksekokulu El Sanatları Bölüm Başkanlığı yaptı.

2012- Atatürk Üniversitesi Halıcılık Eğitim Merkezi Müdürlüğünde yürütülen “Atölye çalışmalarında ve Proje Koordinatörlüğü” olarak görev yapmaktadır.

Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlara Üyelikler

Turuncu Bilim Kültür Sanat Derneği başkan yardımcısı

Sempozyum:

Ali Murat Aktemur, Mevlüt Kaplanoğlu; Ardahan Halı Dokumaları IV. Uluslar Arası Van Gölü Havzası Sempozyumu,17-21 Haziran 2008 Ahlat / Bitlis

Mevlüt Kaplanoğlu; “Gümüşhane Kürtün Bölgesinde İpek Halıcılık”, Uluslararası İpek Böcekçiliği ve İpekli Dokumalar Sempozyumu ANTALYA 2011

Ulusal ve Uluslararası Bilimsel Etkinliklerde Sunulmuş Bildirileri:

2012 - Mevlüt Kaplanoğlu; “Ardahan Yöresi Düz Dokumaları”; Arış Dergisi S.7, s.26-4, Mart

2013 - Mevlüt Kaplanoğlu; “Erzurum Yöresi Halılarının Sanatsal Yönden İncelenmesi” Vakıf ve Sanat; sempozyum, Sergi, Çalıştay. T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Akdeniz Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Antalya Üniversite Destekleme Vakfı 1973. 22 Mayıs 2015 Antalya.

Mart, Yayın No: Ç 1 ISBN: 978-605-4483-24-2

Sayfa: 132-135

2012 - Ömer Zaimoğlu - **Mevlüt Kaplanoğlu**; Erzurum Aziziye Belediyesi ve İstanbul Pendik Belediyesinin Ortaklaşa Düzenlenmiş Olduğu İpek Halı Dokumacılığı Kursu, L.N.Gumilyov, EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY, SCIENTIFIC PEDAGOGICAL JOURNAL, It is issued 6, times a year No 15. 2012 Acraha. ISSN- 2220-685X